

Retrats d'un poble en moviment

[APROXIMACIÓ AL FENOMEN MIGRATORI A
CATALUNYA I ALS FACTORS QUE INFLUEIXEN
EN LA INTEGRACIÓ DE LES PERSONES
NOUVINGUDES]

ELENA MONTIEL BACH

Tutor: XAVIER BESALÚ

15 de juny de 2012

Estudis de Pedagogia

Universitat de Girona

A en Moha, en Maxi, la Mariame, la Dana, la Nidia i la Toucha.
I a tots aquells que viuen lluny de casa seva i que *són d'allà i també són d'aquí*.
I a en Xavier, el *millor mestre*, per la infinita paciència i el bon humor.

*“Des de siempre, las mariposas y las golondrinas y los flamencos vuelan
huyendo del frío, año tras año, y nadan las ballenas en busca de otra mar
y los salmones y las truchas en busca de sus ríos.
Ellos viajan miles de leguas, por los libres caminos del aire y del agua.
No son libres, en cambio, los caminos del éxodo humano.
En inmensas caravanas, marchan los fugitivos de la vida imposible.
Viajan desde el sur hacia el norte y desde el sol naciente hacia el poniente.
Les han robado su lugar en el mundo.
Han sido despojados de sus trabajos y sus tierras. Muchos huyen de las guerras, pero
muchos más huyen de los salarios exterminados y de los suelos arrasados.
Los naufragos de la globalización peregrinan inventado caminos, queriendo casa,
golpeando puertas: las puertas que se abren, mágicamente, al paso del dinero,
se cierran en sus narices. Algunos consiguen colarse. Otros son cadáveres que la mar
entrega a las orillas prohibidas, o cuerpos sin nombre que yacen bajo tierra
en el otro mundo adonde querían llegar. [...]”*

EDUARDO GALEANO: *Bocas del Tiempo*.2004

SUMARI

1. INTRODUCCIÓ.....6

I PART

2. EL FET MIGRATORI

2.1. Aclarint conceptes.....	14
2.1.1. Les migracions.....	14
2.1.2. Autòcton, immigrant, immigrat.....	16
2.1.3. Nacional vs. Estranger.....	18
2.2. Evolució històrica de les migracions internacionals.....	22
2.3. Principals teories sobre migracions.....	30
2.4. Tipologies i causes de les migracions.....	39
2.4.1. Tipologies de migracions.....	39
2.4.2. Les causes de les migracions actuals.....	41

3. LES MIGRACIONS A CATALUNYA

3.1. Evolució del fenomen migratori a Catalunya.....	46
3.1.1. Catalunya, país d'immigració.....	46
3.1.2. Els moviments migratoris a Catalunya, avui.....	48
3.2. Les lleis que regulen les migracions a Catalunya.....	50
3.2.1. L'àmbit internacional.....	50
3.2.2. El marc normatiu comunitari europeu.....	51
3.2.3. L'Estat: la Llei d'estrangeria.....	54
3.2.4. Les competències estatutàries en matèria d'immigració.....	57
3.3. Polítiques socials per a la integració.....	62
3.3.1. La necessitat de crear polítiques per a la integració.....	62
3.3.2. Les polítiques d'integració a Europa.....	66
3.3.2.1. Els quatre models migratoris d'Europa.....	66
3.3.2.2. El marc europeu en polítiques d'integració.....	68

3.3.2.3. Algunes polítiques per a la integració que es practiquen a Europa.....	72
3.3.3. Les polítiques de l'Estat espanyol per a la integració de les persones immigrades.....	78
3.3.4. Els Plans del Govern de la Generalitat per a la integració.....	82
3.3.4.1. Els primers Plans interdepartamentals d'actuació.....	82
3.3.4.2. El Pacte Nacional per a la Immigració.....	83
3.3.4.3. El Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012.....	84
3.4. Característiques rellevants de les migracions actuals.....	86

4. CULTURA, IDENTITAT I INTEGRACIÓ

4.1. Cultura.....	91
4.1.1. Els mitjans de comunicació i la creació de les representacions culturals sobre les persones immigrades.....	94
4.2. Identitat.....	99
4.2.1. Identitat i immigració: els processos de construcció identitaria.....	104
4.3. Integració.....	107

II PART

5. LA INTEGRACIÓ DE LES PERSONES IMMIGRADES: UN ESTUDI DE CASOS

5.1. Propòsits de la recerca.....	115
5.2. Perspectiva d'anàlisi: el mètode biogràfic interpretatiu.....	118
5.3. Selecció dels casos i presentació dels personatges.....	122

6. ELS PROTAGONISTES

6.1. En Moha.....	126
6.2. En Maxi.....	145
6.3. La Mariam.....	159
6.4. La Dana.....	172
6.5. La Nidia.....	180
6.6. La Toucha.....	195

III PART

7. CONCLUSIONS

7.1. Resultats de la recerca.....	208
7.2. Conclusions, reflexions i altres consideracions sobre el fet migratori.....	220

8. EL PAPER DEL PEDAGOG I LA INTEGRACIÓ DE LES PERSONES IMMIGRADES

8.1. El pedagog i la persona immigrada.....	236
8.2. El pedagog i la societat receptora d'immigració.....	239

9. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....

243

10. ANNEX.....

246

1. INTRODUCCIÓ

Al llarg de la història, els humans ens hem sentit i ens sentim impulsats per la necessitat de millorar les pròpies condicions de vida. Un indret per a viure-hi, per a poder-hi obtenir els recursos bàsics que assegurin la supervivència, tot allò que pugui satisfer el benestar, que permeti eixamplar la realització personal i col·lectiva, ha estat sempre una fita a guanyar, un anhel a assolir.

Per aquest motiu, una constant en la història de la humanitat han estat els fluxos i els intercanvis de persones, traslladant-se d'un territori a un altre, establint-s'hi i reprenent la recerca de nous espais. Són els fenòmens migratoris, tan antics com la humanitat mateixa, des dels seus mateixos orígens. En trobem exemples clars en la narració bíblica de l'Èxode del poble d'Israel des d'Egipte a través del desert en la recerca d'una Terra Promesa; a Europa, les migracions dels celtas, les rutes dels fenicis i dels grecs, les incursions dels vikings... Sempre a la recerca d'espais menys inhòspits, més generosos. Més recentment aquest fenomen es repeteix, del segle XV al XVIII, amb una projecció transcontinental: l'enorme flux d'uropeus –d'espanyols, sobretot- a les *Amèriques*, quan a Europa –a Espanya- es patia una greu crisi econòmica causada pel seu espectacular creixement demogràfic.

Els moviments migratoris de població són, doncs, una constant en la història, i aquest és el context en el que cal situar el fenomen de la immigració actual a Catalunya: un fenomen sociològic de les mateixes característiques que qualsevol altre dels moviments migratoris que s'han esdevingut durant la història de la humanitat.

Actualment, el continent europeu és la destinació principal dels fluxos migratoris internacionals, com a conseqüència de diversos factors d'atracció: d'una banda, els decalatges socials i econòmics entre països emissors i receptors, i de l'altra, la creixent demanda de mà d'obra en determinats sectors dels països receptors, cosa que s'ha vist frenada per l'actual crisi econòmica que viu el continent. La globalització del transport i de la informació en els moments actuals han empetitit el temps i l'espai, i han facilitat molt aquests desplaçaments internacionals.

L'any 1990, el volum de les migracions internacionals al món assolí una xifra de 155,5 milions de persones. L'estat espanyol era el desè estat amb un nombre més alt d'immigració estrangera, segons les estimacions de les Nacions Unides. L'any 2010 va

ocupar el vuitè lloc en el rànquing mundial i el volum total de persones immigrants estrangeres al món va arribar pràcticament als 214 milions d'habitants.

Els països receptors de migracions se situen en els primers llocs de l'escala de l'índex de desenvolupament humà, en canvi els emissors es troben en els llocs mitjans. Es repeteix actualment, doncs, el patró de persones que marxen de casa seva en busca d'un futur millor. Marxen rumb a un destí desconegut, la majoria d'ells amb la il·lusió d'una nova oportunitat.

La decisió d'abandonar el país d'origen és, gairebé sempre, una de les més difícils que ha d'afrontar una persona a la vida. Significa plantejar-se de viure en un ambient estrany, aliè. Requereix una gran dosi de coratge, sobretot perquè hom se'n va sense la més remota idea de quan tornarà, si és que torna. Pràcticament ningú abandona el seu país per plaer. I és que darrera de la immensa majoria de persones que emigren s'amaga un drama –fam, pobresa, persecució política i/o religiosa, desastres naturals...– que els ha portat a fer les maletes per buscar un futur millor, com ho van fer els nostres avantpassats no fa gaires anys. Migrar per necessitat, per instint de supervivència, cap a un món millor. Però la realitat és que sovint aquest *món millor* es converteix en un nou drama marcat per l'exclusió social, la xenofòbia, la misèria, l'explotació laboral i, sobretot, per trobar-se fora de la legalitat del país.

Les migracions són un fenomen complex, multidimensional i multicausal, en constant evolució i que, en nombroses ocasions, han estat un factor determinant en les transformacions polítiques, socials, econòmiques i culturals de les regions d'origen, de destí i de trànsit. La immigració pot satisfer les necessitats del país d'origen i del país d'acollida. Però, en les societats democràtiques, planteja un altre repte: com integrar als immigrants com a ciutadans de ple dret? Max Frisch va escriure: “*Queríamos mano de obra y llegaron personas*”. Persones amb llengües diferents, amb religions diferents, amb cultures diferents.

Durant els anys cinquanta, seixanta i fins i tot els setanta, va dominar la idea de la temporalitat de la migració a Catalunya i a Europa en general. Se suposava que els immigrants venien uns anys aquí per tornar, després, al seu país d'origen. A Alemanya es va crear el concepte *treballadors convidats* i aquest va ser, en general, el concepte que es va anar utilitzant a la resta de països veïns, fins que la realitat va anar demostrant que el retorn no es produïa de forma generalitzada.

El tancament de les fronteres a la immigració laboral que a Europa es va imposar a mitjans dels anys setanta va coincidir amb l'inici de l'acceptació del caràcter majoritàriament permanent de l'establiment dels immigrants, i amb un desenvolupament ampli dels processos de reagrupament familiar. De fet, el tancament de les fronteres va afavorir l'establiment permanent dels que ja estaven aquí: molts que haguessin tornat al seu país d'origen pensant en migrar de nou si els resultava necessari, optaven per quedar-se a la vista de les dificultats que torbarien per tornar a venir des del seu país, i en lloc de retornar, el que feien era portar a la seva família. El resultat va ser que la reagrupació familiar es va convertir, en les últimes dècades del segle XX, en la principal causa d'entrada d'immigrants per vies legals, especialment als països europeus que havien tingut una immigració laboral important en les dècades anteriors.

Però el fet que imperés durant les primeres dècades de la immigració a Catalunya i a Europa la idea de la temporalitat de les migracions, va comportar l'absència de polítiques socials per a la integració dels immigrants. Això va tenir una gran transcendència perquè va portar a uns processos de *guetització* que es van cristal·litzar a les principals ciutats receptores d'immigració. Amb tot això van créixer també les postures racistes en la societat receptora, que en els anys vuitanta es van fer ja brutalment presents, així com també importants conflictes de convivència entre població immigrada i autòctona.

A la vista de tals situacions va aparèixer la necessitat de plantejar polítiques dirigides a afavorir la integració social de la població immigrada, i això va començar a traduir-se en actuacions concretes de les institucions públiques. El desenvolupament d'aquestes polítiques socials per a la integració no és simultani a tota l'Europa occidental, hi ha països en els que s'inicia a mitjans dels setanta, mentre en altres països no s'inicien fins als noranta. Holanda n'és un dels països pioners i les seves polítiques d'integració comencen en alguns ajuntaments a mitjans dels setanta. A Espanya no va ser fins a mitjans dels noranta quan es varen iniciar les polítiques d'integració, i és ara quan el desenvolupament de plans específics en aquest àmbit s'està generalitzant entre les institucions públiques (ajuntaments, comunitats autònomes...).

Però, quan parlem de polítiques d'integració, a què ens referim? Qui s'ha d'integrar i com? Quins són els models de referència quan parlem d'integració? Sovint es culpabilitza als immigrants de la seva manca d'*integració*, d'interès i d'esforç. Tothom que immigra, inevitablement, fa esforços per adaptar-se a la seva nova realitat. L'actitud

més o menys oberta de les persones a l'hora de fer aquests esforços pot dependre de molts factors.

I, quin és el model al qual s'ha d'integrar un immigrant quan arriba? Realment, respon a una realitat concreta o és un model ideal? En una societat tan heterogènia, en un país amb una diversitat interna tan gran (geogràfica, econòmica, de composició social, lingüística...), quin és el model que ha de captar i cap al qual ha de tendir l'immigrant?

Per la seva embergadura, el fet migratori representa, tant a casa nostra com a escala mundial, un dels fenòmens humans més importants d'avui en dia, responsable d'un profund i ràpid canvi social, amb enormes conseqüències econòmiques, polítiques, demogràfiques i culturals. Per això, la immigració s'ha convertit ja en una de les principals preocupacions de la nostra ciutadania i dels nostres responsables polítics, que la fa objecte constant de debat i polèmica i, sovint, un element de tensió social.

L'objectiu principal d'aquest treball és endinsar-nos en aquesta realitat de les migracions a casa nostra, analitzant-la des de dues grans perspectives: per una banda, des d'una perspectiva teòrica, i per l'altra, des d'una perspectiva més pràctica, a partir de conèixer la realitat d'alguns dels protagonistes d'aquesta realitat.

Es tracta de posar al cim de la taula totes les variables que influeixen en aquest fenomen per tal de poder construir un discurs propi exempt d'influències demagògiques o tergiversades, amb interessos polítics al darrere. Es tracta de clarificar conceptes i oferir una visió més àmplia d'un fenomen tan complex. Alhora, aportant nous elements de reflexió: escoltar la veu dels de baix, dels protagonistes reals d'aquesta història, els immigrants en sí. Què hi diuen ells? Què en pensen? Com viuen el seu procés migratori?

ESTRUCTURA DEL TREBALL

El present treball es divideix en tres grans parts: una primera part més teòrica, una segona part de recerca, i un tercer bloc amb les conclusions finals de tot el treball d'investigació.

I Part: Marc teòric

La primera part del treball pretén emmarcar el fenomen migratori des de diverses vessants per tal de poder conèixer totes les cares del polièdric fenomen migratori.

Aquest bloc es divideix en tres apartats: al primer apartat es fa una introducció al fet migratori en general, s'hi clarifiquen els conceptes que es consideren rellevants sobre el tema, es fa un repàs a l'evolució històrica de les migracions internacionals i s'exposen les teories i les tipologies de migracions existents. Al segon apartat es concreta i s'exposa com es viu el fenomen migratori actual a Catalunya: com han evolucionat les migracions al nostre país, quines lleis s'han creat, i quines són les polítiques adreçades a la immigració i a la integració dels immigrants a diferents nivells. Al darrer apartat es desenvolupen els conceptes *cultura* i *identitat*, per la seva relació directe i la implicació que tenen amb el fenomen de la integració de les persones immigrades a casa nostra, i, per acabar, s'exposa i defineix el concepte *integració*: què entenem per integració?

II Part: Recerca

Amb la segona part d'aquest treball la intenció és apropar-nos al fenomen migratori en el seu últim exponent: la persona immigrada. Es tracta de posar el focus d'atenció en els protagonistes reals d'aquest fet, donar-los la veu, escoltar-los, conèixer de primera mà la seva experiència, la seva història més íntima, les seves aventures quotidianes. Perquè, apropant-nos a la realitat de la gent que forma part del nostre entorn, del nostre dia a dia, potser ens ajudarà a entendre millor el fenomen migratori i ens ajudarà a trencar els estereotips i prejudicis que anem construint sobre el que desconexim. L'objectiu principal d'aquesta recerca és, doncs, conèixer i endinsar-nos en les trajectòries de vida de les persones immigrades que han arribat a Catalunya en els darrers anys, i conèixer també quins factors afavoreixen i dificulten la seva integració.

Aquesta segona part del treball es divideix en dos grans apartats: el primer, en el qual s'exposen els propòsits de la recerca –conèixer quins factors influeixen en la integració de les persones immigrades–, es defineix el mètode biogràfic interpretatiu com a perspectiva d'anàlisi i es defineixen els personatges entrevistats; i una segona part en la qual es narren les biografies dels protagonistes seleccionats.

III Part: Conclusions

El darrer bloc d'aquest treball el dedicarem a extreure dos tipus de conclusions: en un primer moment s'extrauran les conclusions de la recerca feta, analitzant fins a quin punt els factors establerts sobre la integració dels immigrants han influït en la vida dels nostres biògrafs, i analitzant també quina percepció tenen ells del concepte integració i quin ha estat el seu procés d'establiment en la nova societat.

I, per acabar, s'exposaran un seguit de reflexions i altres consideracions al voltant del fet migratori, com a conclusions finals del procés d'investigació. És la culminació de la feina feta, l'elaboració d'un propi discurs sobre el fenomen migratori a casa nostra a partir de tota la informació recollida en l'apartat teòric i també tots els coneixements extrets a partir de les entrevistes realitzades.

En un darrer punt, però no menys important, es reflexiona al voltant de quin ha de ser el paper del pedagog en una àmbit tan complex i tan necessari com és el de la integració de les persones immigrades que arriben a casa nostra.

El procés d'elaboració d'aquest treball d'investigació ha estat llarg i ple de dificultats. En primer lloc, pel fet que és un tema molt ampli, molt heterogeni, molt complex, del qual, per la seva importància actual, n'existeix molt material i moltes recerques. La primera fase de documentació, acotació de la informació i sinterització de les temàtiques més importants respecte al tema ha estat una tasca dura, però, tanmateix molt interessant i imprescindible per tal de poder elaborar el treball de recerca posterior. Sense un marc teòric clar de referència, sense unes idees i un posicionament clar sobre el fenomen de la immigració, és difícil poder entendre tot el treball posterior d'aproximació a les biografies de les persones immigrades.

Sens dubte, la segona part de la recerca ha estat la més agraïda del treball: poder parlar de tu a tu amb persones d'arreu, conèixer les seves històries de vida, que t'obrin la porta de casa seva i t'expliquin com ho han viscut, el que han patit, el que els ha enriquit, el que han perdut i el que han guanyat, ha sigut una tasca molt gratificant i molt interessant.

Cal assenyalar que les persones que han accedit a ser entrevistades s'han mostrat molt generoses i participatives a l'hora de relatar la seva història de vida, explicant-la talment com si fos un conte.

Les conclusions han estat la part més creativa del treball, la part més personal i que m'ha implicat l'elaboració i construcció del que és i serà per a mi el propi discurs sobre migracions i sobre la immigració a casa nostra.

L'elaboració d'aquest treball ha estat, doncs, un procés llarg i lent, però el nivell d'intensitat ha anat augmentant a mesura que avançava la recerca. Ha estat un procés molt gratificant i enriquidor, que m'ha permès conèixer a fons un àmbit que em toca de ben a prop, i no només a nivell professional, sinó també a nivell personal. Només em

queda desitjar a qui el llegeixi que el gaudeixi i que l'entengui com un petit material creat per a oferir arguments, despertar interrogants, generar preguntes i respostes, i provocar el debat, amb el modest objectiu de que es parli sobre el tema perquè cadascú es pugui anar elaborant el seu propi discurs al voltant dels fenòmens migratoris. Ara, més que mai, necessitem a la gent informada, necessitem un poble amb criteri propi, per tal que no ens segueixin manipulant i per tal de poder construir plegats una societat més justa, un món millor.

“Ella está en el horizonte –dice Fernando Birri–.

Me acerco dos pasos y ella se aleja dos pasos.

Camino diez pasos, y el horizonte se desplaza diez pasos más allá.

A pesar de que camine, no la alcanzaré nunca.

¿Para qué sirve la utopía?

Sirve para esto: para caminar.”

Eduardo Galeano

[I PART]

2. EL FET MIGRATORI

2.1 ACLARINT CONCEPTES

2.1.1 LES MIGRACIONS

La definició més estesa del concepte *migració* és la que fa la UNESCO, que defineix aquest moviment com els desplaçaments de població d'una delimitació geogràfica a una altra per un espai de temps considerable o indefinit. Aquesta definició, però, és força ambigua, ja que no determina ni quina és la delimitació geogràfica a traspasar per a que el desplaçament sigui considerat migració, ni tampoc especifica la durada que ha de tenir aquest desplaçament. I és que no tots els moviments geogràfics de població han de ser considerats necessàriament com a migracions.

Jackson (1986) estableix alguns criteris per tal de mitigar aquesta ambigüitat i possibilita una major precisió a l'hora de determinar quins desplaçaments de població poden ser considerats com a migracions i quins no. Així, considera que perquè un trasllat pugui considerar-se com una migració han de concórrer tres circumstàncies relatives a les següents dimensions:

- *Espacial*: el moviment ha de produir-se entre dos delimitacions geogràfiques significatives (com són els municipis, les províncies, les regions o els països).
- *Temporal*: el desplaçament ha de ser durador, no esporàdic.
- *Social*: el trasllat ha de suposar un canvi significatiu d'entorn, tant físic com social.

Així, doncs, podem considerar les migracions com els moviments que suposin per al subjecte un canvi d'entorn polític-administratiu, social i/o cultural relativament durador. O, dit d'una altra manera, qualsevol canvi permanent de residència que impliqui la interrupció d'activitats en un lloc i la seva reorganització en un altre. Per contra, no es poden considerar com a migracions ni els desplaçaments turístics ni els viatges de negocis o d'estudis, per la seva transitorietat i la no implicació de reorganització vital. Tampoc ho són els canvis de residència dins del mateix municipi, per no suposar un canvi d'entorn polític administratiu ni derivar-se necessàriament d'ell la interrupció d'activitats prèvies (Blanco, 2000).

El fenomen migratori es divideix en tres subprocessos: l'emigració, la immigració i el retorn. En aquests processos s'hi veuen implicats la societat d'origen, la societat de destí i els migrants en sí. El procés migratori s'inicia amb l'emigració, és a dir, quan una persona o grup marxen del seu lloc d'origen durant un període de temps perllongat o

indefinit. La immigració constituirà la segona part, la que es correspon amb l'assentament en el país de destí. I si la migració no és definitiva, s'obre una nova fase migratòria, la qual pot acabar amb el retorn al lloc d'origen o bé es pot iniciar un nou moviment migratori cap a un nou destí.

Les migracions són una constant en la història de la humanitat. Com veurem més endavant, sempre hi ha hagut homes i dones que s'han desplaçat lluny dels seus llocs d'origen per viure en altres indrets, sigui per raons de supervivència, o sigui per trobar un futur millor. De vegades ho han fet fruit d'una lliure decisió personal, familiar o del grup humà al qual pertanyen, de vegades sota coacció o fugint de la violència o d'altres perills. De fet, la presència mateixa de la humanitat en la major part de territoris del planeta s'explica per les migracions. Com se sap, una hipòtesi científica àmpliament acceptada afirma que els primers homínids es localitzaren en una zona geogràfica determinada de l'Àfrica i d'allà s'anaren escampant per tot el món a la recerca de millors condicions de vida o per necessitats d'estricta supervivència. Dit d'una altra manera, els nostres avantpassats, més pròxims o més llunyans, eren emigrants d'origen africà que colonitzaren els diferents territoris. Per això, hi ha qui afirma que, en el fons, tots som immigrants, ja sigui perquè hem migrat nosaltres mateixos o perquè ho van fer els nostres ascendents, més pròxims o més llunyans.

Les migracions, per tant, són un fet molt freqüent i extraordinàriament important en l'esdevenir dels grups humans. La història de les diferents cultures i nacions és la història dels moviments de grups humans i dels conflictes, agrupacions i divisions que això ha anat generant. Cap nació ni cap grup ètnic s'ha desenvolupat sense ubicar-se i reubicar-se contínuament en el territori, sense adaptar-se contínuament a l'entrada d'altres persones dins del seu mateix espai i sense adoptar noves formes i elements culturals a conseqüència d'aquests moviments, que juguen un paper de primer ordre en l'estructuració política, cultural i demogràfica de tots els pobles.

Arribats a aquest punt és necessari fer una distinció important entre dos tipus de moviments de població diferents que s'han donat històricament: d'una banda hi ha els moviments de grups humans que s'instal·len en un territori (a vegades usant la violència) on ja hi viuen altres pobladors, amb la intenció d'establir-hi un domini, monopolitzar un espai, fer-se amb un territori o amb els seus recursos naturals, o amb la intenció de continuar actuant com a tal grup amb les seves pròpies lleis, costums i autonomia política en el nou territori; en aquest cas estaríem parlant de colonitzacions, invasions o ocupacions. I d'altra banda hi ha el cas d'aquelles persones que, de forma

individual, en família o en petits grups, s'instal·len enmig d'una altra comunitat humana, sota les lleis i autoritats polítiques d'aquesta; es tracta del que es coneix pròpiament com immigració i que és el que tractem en aquest treball. Aquesta precisió és important, ja que molts dels que s'oposen a una determinada immigració (en sentit estricte) ho fan qualificant-la erròniament (o interessadament) d'invasió (Ibáñez, 2006). Les migracions són uns processos tan importants que alguns autors han arribat a afirmar que són un «fet total», ja que els seus efectes són tan grans que afecten i condicionen totes les dimensions de la vida humana i de les diferents societats.

I encara podríem dir més: les migracions no solament són un fet històric, universal i total, sinó una dinàmica lligada essencialment a la condició humana, que es dona sempre en l'espai i el temps. No podem entendre el fet humà sense migracions. Migrar sempre serà una possibilitat de la vida humana. Les migracions són, doncs, un fet del passat, del present i del futur de la humanitat.

Avui dia no hi ha pràcticament cap territori ni país que no compti en el seu espai amb la presència de persones arribades recentment d'altres llocs per raons diverses. La immensa majoria de nacions i grups ètnics conviuen amb immigrants i tenen emigrants en altres indrets. No és possible pensar un món on les coses puguin ser d'altra manera. Altra cosa són les característiques, els motius o les problemàtiques d'aquests migrants i les seves proporcions, que varien molt d'un lloc a un altre.

2.1.2 AUTÒCTON, IMMIGRANT, IMMIGRAT

Segons els diccionaris reben el qualificatiu d'*autòctones* les persones o els grups humans que són originaries del lloc on viuen. Seria un sinònim de *nadiu* o d'*indígena*, encara que aquest darrer terme –amb connotacions d'incivilització– se sol reservar per als autòctons de països exòtics.

El concepte *immigrant* acostuma a fer-se servir en oposició al d'autòcton, tot i que el seu antònim més precís seria *al·lòcton*. Avui en dia definir qui és *immigrant* és una qüestió complexa, com també ho és el fenomen migratori en sí. Les respostes que es donen són diverses, a vegades contradictòries o incompatibles entre elles, i varien en funció de la situació, la història, els problemes o els interessos de la persona o grup humà que utilitza el terme. La definició, però, és important, no solament perquè condiciona un debat ja complex en sí, sinó també perquè sovint la qualificació d'una

persona com a immigrant sol tenir connotacions socials negatives. A més, d'aquesta definició depenen moltes decisions polítiques.

D'entrada, en sentit estricte, un migrant seria aquella persona que migra, és a dir, que es desplaça des d'un «lloc» a un «altre lloc» diferent amb la intenció de viure-hi, temporalment o definitivament. En diem «*e-migrant*» si ens ho mirem des de la perspectiva del lloc d'on marxa, i «*im-migrant*» si ho fem des del lloc al qual arriba.

I, si volem ser curosos amb l'ús adequat de les paraules, és important distingir entre els conceptes *immigrant* i *immigrat*. La paraula *immigrant*, és la forma en gerundi del verb immigrar, i comporta una transitorietat en el seu significat, de manera que, estrictament parlant, només l'hauríem d'utilitzar per designar les persones que estan de pas. És a dir, immigrants ho són només mentre s'estan desplaçant, ja sigui en una pastera o en un avió. En canvi, el participi *immigrat* ens indica una particularitat d'algú que resideix en un lloc amb una certa voluntat de permanència (és a dir, que no és un viatger o un turista) però que no hi va néixer, sinó que va venir d'un altre lloc (Carbonell, 2006).

No és casual, ni poc significatiu, que anomenem *immigrants* els que, de fet, són immigrants. Potser és una manera de projectar la dificultat que té la societat per acollir-los com a conciutadans de ple dret. Potser per aquesta mateixa raó, arribem a l'extrem d'anomenar també massa sovint *immigrants de segona generació* els qui ja van néixer aquí i, per tant, són i els hauríem d'anomenar autòctons.

Tampoc ens pot passar per alt una altra connotació estigmatitzadora d'aquests termes: només solem anomenar *immigrants* o *immigrats* els procedents de països empobrits, els qui estan en risc d'exclusió social. Gairebé mai els immigrants benestants.

De la complexitat i les diferències de criteris vénen les confusions (i sovint les discussions), i tot plegat ens porta a pensar que, probablement, no hi ha cap delimitació satisfactòria sobre què és un «immigrant» i que, per tant, potser cal relativitzar el concepte, fugir de definicions rígides. En tot cas, és important especificar prèviament la definició que s'utilitza del concepte cada cop que es discuteix, es fa un discurs o una norma al respecte, per tal d'evitar confusions o polèmiques originades per l'ús de definicions diferents (Ibáñez, 2006).

En aquest treball, i admetent una certa ambigüïtat, parlarem *d'immigrat* –en la seva forma de participi ja que, com hem dit, en la forma de gerundi es refereix solament al procés de desplaçament des del seu país d'origen al nou país de destí– com la persona que, procedent de l'exterior, s'instal·la, amb intenció de residir-hi a mitjà o llarg

termini, en el territori d'una comunitat política organitzada que, d'entrada i fins a aquell moment, no el reconeix com a membre.

2.1.3 NACIONAL VS. ESTRANGER

El concepte **nacional** el trobem definit als diccionaris com: *relatiu o pertanyent a la nació*. Així, doncs, per entendre aquest concepte, hem d'entendre primer el concepte nació.

La **nació** és una comunitat natural de persones que viuen en un territori determinat, amb una sèrie de característiques pròpies que li donen cohesió i a la vegada la diferencien i la distingeixen de les altres, i amb un projecte de vida en comú. Aquestes característiques pròpies, doncs, són els elements constitutius de la nació i n'hi ha de dos tipus: de naturals i de polítics. Els *elements naturals* poden ser molt diversos, i n'hi ha uns que són més importants que d'altres en la constitució d'una nació determinada. En general, es consideren elements naturals: el territori, la llengua, la història, la cultura, la religió, els costums, l'economia, etc. Els *elements polítics* són la consciència i la voluntat. Els elements polítics són els veritablement determinants de l'existència d'una nació. Un poble és nació quan en té consciència i ho vol ser. Es clar que, en general, aquesta consciència i aquesta voluntat nacionals s'originen i es fonamenten precisament en l'existència dels elements naturals. (Vila Fortuny, 1992)

No hi ha ningú que no pertanyi a una o altra nació. I pertànyer a una determinada nació és essencial per a la formació de la personalitat individual. La nació confereix als individus que en formen part una sèrie de caràcters propis de la personalitat nacional que, en gran mesura i fonamentalment, defineixen també les seves personalitats individuals. Així, si davant d'una persona determinada volem saber qui és i com és, el primer, i el que més ens aproxima a aquest coneixement, és saber a quina nació pertany. Això ens permetrà saber alguns dels trets més essencials de la seva personalitat, aquells que li són conferits per la identitat col·lectiva de la nació a la qual pertany, sense caure en generalitzacions.

La nació també proporciona als individus que en formen part un arrelament a la terra i a la història. És el sentiment de pàtria, el sentiment de pertinença a una terra i a una gent, i al pas successiu de les generacions. El sentiment de pàtria relliga els vius amb els morts, i amb els que encara no han nascut. El present, amb el passat i el futur.

Malgrat que no totes les nacions es corresponen amb els límits dels estats - ja que en un mateix territori hi poden convergir diferents nacions o una nació es pot repartir en diversos països -, a nivell legal s'utilitza el terme **nacionalitat** per designar la condició jurídica que s'atribueix a les persones que pertanyen a un estat determinat. La nacionalitat és, en principi, un vincle jurídic, el vincle que uneix a una persona amb l'Estat i que el fa titular d'un conjunt de drets i obligacions (Álvarez, 1996). Es tracta només d'una qüestió de pertinença administrativa. Però és precisament aquesta pertinença administrativa a l'Estat modern, particularment en les societats d'Estat de Benestar, el que atorga drets, permet l'accés a bens i servis, i comporta uns nivells de participació en els assumptes públics que converteix aquesta pertinença en condicionant de totes les demés.

Als Estats-nacions moderns la nacionalitat actua com un dels més importants mecanismes d'identificació de les persones. La nacionalitat determina l'accés als drets i divideix a les persones en dos blocs: els que tenen tots els drets establerts per l'Estat de dret, i els que no els tenen. Aquest fet, alhora, genera consciència de pertinença o no a la societat social, provoca diferenciacions i segregacions entre grups de població i produeix, fins i tot, sentiment de superioritat o inferioritat (Pajares, 2005).

Així, doncs, amb el desenvolupament dels estats-nació, entre els segles XIX i XX, no només queda delimitat el territori que pertany a cada Estat, sinó les persones que en formen part, atorgant-los uns drets i uns deures. Inicialment eren més importants els deures, especialment tots els que feien referència al pagament d'impostos; però amb el desenvolupament de l'Estat de dret cada vegada es van anar fent més importants també els drets. I més encara amb el desenvolupament de l'Estat social que a l'Europa occidental es va produir durant la segona meitat del segle XX.

I si pertànyer a un Estat-nació comporta uns drets, saber exactament per a qui són aquests drets resultarà cada vegada més necessari als ulls dels governants. D'aquí que el control de les fronteres i de l'entrada i sortida de les persones es converteixi en un aspecte la importància del qual creix paral·lelament al desenvolupament de l'Estat-nació. I, alhora, aquest fet genera noves precisions sobre el concepte d'**estranjer**, un concepte que havia existit sempre, però que ara es traduirà en la persona que no compta amb la nacionalitat ("la nostra", la del país en qüestió).

Cal afegir, però, que si bé els drets de les persones queden definits en el marc de l'Estat-nació, al llarg del segle XX també es va anar desenvolupant la idea de que les persones són titulars de drets en qualsevol lloc del món on habitin, i que tots els estats han de

garantir-los un conjunt mínim de drets considerats fonamentals. Així, es va crear un moviment favorable a la consideració de que els drets humans són drets universals, materialitzant-se l'any 1948 amb la Declaració Universal dels Drets Humans. Però malgrat aquesta visió sobre la universalitat dels drets, en realitat segueixen essent els estats els encarregats de garantir-los; la universalitat fa referència a que s'espera que ho facin tots els estats, i no només uns quants.

Per tot això, doncs, podem concloure que el fet de ser **nacional** d'un territori atorga uns drets i unes obligacions a les persones que en tenen la **nacionalitat**. En contraposició al concepte nacional hi trobem el concepte **estranger**, que el podríem definir com totes aquelles persones que, tenint nacionalitat pròpia, no tenen la de l'estat en el qual resideixen. Aquestes persones, pel fet de no tenir la nacionalitat del país on viuen, veuen com els seus drets estan en un estadi molt inferior al dels nacionals, essent aquest un dels terrenys en els quals es manifesta la naturalesa excloent dels Estats-nació (Pajares, 2005).

Els estrangers, quan viuen dins del nostre territori, poden convertir-se en immigrants, categoria social per la qual no comptar amb la nacionalitat constitueix la seva primera forma d'exclusió. Existeix, doncs, un estatus jurídic inferior per al resident estranger, que es fa patent negant-li alguns drets dels més visibles -com el dret de vot- i creant lleis que els afectin només a ells. En el cas espanyol, és principalment la Constitució i la Llei d'Estrangeria la que configura aquest marc jurídic diferenciat. Cal assenyalar, però, que no tots els estrangers estan afectats per un mateix règim jurídic d'estrangeria, i això genera situacions de superioritat i inferioritat creades pel propi marc legal. Els estrangers residents a Espanya que són nacionals d'algun dels estats membres de la Unió Europea tenen un règim jurídic que no comporta identificació d'inferioritat en cap sentit; no estan afectats per la Llei d'Estrangeria i, per tant, podríem dir que no s'identifiquen com a immigrants. Si ser europeu ja comportava a Espanya una categoria de prestigi a la que difícilment se li podia col·locar una situació social d'inferioritat, amb la creació de la Comunitat Econòmica Europea i la posterior creació de la Unió Europea es va imposar un marc legal en el que ni tan sols podia cabre la inferioritat de drets. El Tractat de la CEE estableix el principi de no discriminació per als residents en un altre Estat membre, principi que a Espanya es desenvolupa amb el Reial Decret de 1992 (RD 766/92) que estableix una normativa sobre entrada, residència, accés al treball, etc., basada en el principi d'equiparació de drets amb els espanyols.

La resta d'estrangers que viuen a Espanya -que són la majoria- són els que porten el qualificatiu social d'*immigrats*, coincidint amb els que estan legalment afectats per la legislació d'estrangeria. Són els que, juntament amb l'estrangeria jurídica, pateixen una estrangeria social, que es formalitza en el terreny de la vida quotidiana i en els diferents escenaris socials i polítics (Santamaria, 2002). En aquest grup, però, també poden observar-se algunes diferències d'estatus social -els nord-americans o els japonesos, per exemple, no són considerats immigrants-, i altres d'estatus legal.

Les diferències d'estatus legal es produeixen depenent del país d'origen de les persones immigrades, però tenen escassa importància i afecten poc a la situació bàsica d'inferioritat a la que la llei els sotmet. El règim general d'estrangeria crea una diferenciació de drets que es concreta en aspectes importants de la vida de les persones com serien el dret de treball, dret a lliure circulació, dret a vot, etc.

La situació legal d'inferioritat d'un resident estranger es manté de per vida, d'acord amb l'actual normativa, a no ser que aquest adquireixi la nacionalitat espanyola. Des del punt de vista legal, l'adquisició de la nacionalitat és la fórmula per a la plena equiparació de drets. Tot i això, aconseguir la nacionalitat no és fàcil i, a més, comporta unes dificultats i uns inconvenients que fan que no sigui una solució suficient per a superar la situació d'inferioritat legal i social de la població immigrada.

Si l'adquisició de la nacionalitat és la única via existent per a la plena equiparació de drets, hauria de ser completament accessible per a totes les persones immigrades que hagin optat per la residència permanent o estable al país receptor, i aquesta podria ser la manera d'evitar la situació que actualment s'està donant, caracteritzada pel manteniment permanent d'un sector de població amb un estatus legal d'inferioritat. La disjuntiva nacionalitat-estrangeria crea una diferenciació profunda en l'estatus de les persones immigrades, i té una gran importància ja que és la que construeix la imatge que la societat receptora es va formant sobre les persones immigrades i condiciona, inevitablement, les actituds socials cap a elles.

2.2 EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE LES MIGRACIONS INTERNACIONALS

Les migracions han estat, des de temps remots, una necessitat per a la humanitat: ja quan l'home es desplaçava d'un lloc a l'altre en busca de mitjans de subsistència, o bé per a eludir a enemics humans o naturals. Les migracions són, doncs, un fenomen present en tota la història que han canviat considerablement l'aspecte de tots els països del planeta, influint en la seva composició cultural, demogràfica, lingüística, etc.

Ja a l'antiguitat trobem imperis expansionistes que provoquen grans desplaçaments de població: seria el cas dels assiris, dels perses o dels egipcis. La Grècia clàssica i, sobretot, l'expansió de l'Imperi Romà segueixen implicant grans migracions, així com també l'expansió de l'Islam -entre el segle VII i X-, o les *Creuades* -entre els segles XI i XIII-.

Stephen Castles (2004) assenyala, però, que és a partir del segle XV quan les migracions adquireixen una nova dimensió molt més global. A partir de la formació dels estats europeus i, especialment, de l'expansió colonial, el món s'integra en un sol sistema migratori. La conquesta del *nou món* uneix tots els oceans en una única xarxa de transports i, juntament amb la carrera per fer-se amb l'hegemonia comercial, té l'efecte d'incorporar a tota la població en un sistema migratori interconnectat.

A partir d'aquest moment, la història de les migracions es pot dividir en **tres grans períodes** (Castles 2004):

a) Migracions pre-modernes:

Comprèn des del segle XV fins a principis del segle XIX. És el període en el qual les migracions venen marcades per les **guerres de religió** i la **primera expansió colonial europea**.

Durant els segles XVI, XVII i XVIII els moviments de població més massius es produeixen per un motiu principal: les migracions per qüestions de caire religiós.

A Europa el poder de les diferents monarquies, que s'havia anat incrementant durant els darrers segles, es basava cada vegada més en la homogeneïtat religiosa, ja que la religió legitimava el poder dels monarques. Segons el principi "*un rei, una religió*", el poder absolut dels monarques exigia que tots els seus súbdits compartissin la religió oficial del

Regne. Així, es cercava la màxima homogeneïtat religiosa amb l'objectiu de reforçar els aparells de control del territori i les seves gents.

Amb aquest propòsit, l'any 1492 la monarquia hispànica dels Reis Catòlics va decretar la conversió forçada dels seus súbdits jueus, la qual cosa provocà l'emigració de 150.000 persones. Un segle més tard, l'any 1610, Felip III ordenà l'expulsió dels moriscs -descendents dels musulmans hispànics, conversos al cristianisme- a causa de les sospites sobre la sinceritat de la seva conversió i davant la por que afavorissin una hipotètica invasió de l'Imperi Otomà. L'exode morisc es va comptabilitzar en 275.000 persones.

Amb l'adveniment de la reforma protestant es produïren la major part dels desplaçaments de població a Europa per motivacions religioses. Les diferents guerres de religió que es van produir als segles XVI i XVII a França, Anglaterra i Europa Central van donar lloc a la creació d'Esglésies oficials a cada país. I aquestes Esglésies varen decretar la conversió forçada de les minories religioses dels seus territoris, els membres de les quals, davant les persecucions a les quals eren sotmesos, optaren per emigrar.

Durant el període comprès entre el segle XV i inicis del XIX, es donà un altre corrent migratori destacable, malgrat que va tenir menys importància demogràfica que les migracions ocasionades per les guerres de religió. Es tracta del desplaçament de contingents espanyols a Amèrica del Sud, de francesos al Quebec, de portuguesos a Brasil i d'holandesos al Cap.

Aquesta migració va tenir un caràcter diferent a la causada per les guerres de religió: no es tractava d'una fugida, sinó d'emigrar en tasques de colonització. Els colons emigraven per les facilitats econòmiques -d'obtenció de terres- que el règim colonial establert a Amèrica per part dels seus països d'origen els oferia.

De tots aquests col·lectius, l'únic que va ser significatiu demogràficament va ser l'espanyol. Es calcula que en els segles XVI i XVII varen emigrar cap a Amèrica anualment entre 4000 i 5000 espanyols.

D'altra banda, a molts indrets del domini hispànic, a Brasil i a les colònies anglo-americanes més meridionals, es va implantar una economia de plantació treballada amb mà d'obra esclava procedent de l'Àfrica. Aquest sistema s'explica per la falta de mà d'obra autòctona en les plantacions americanes i per la instauració de l'esquema triangular de comerç atlàntic: Europa intercanviava a Àfrica productes manufacturats per esclaus; aquests esclaus després eren venuts a Amèrica a canvi de sucre, tabac o

cotó; i aquests productes s'importaven a Europa. Es calcula que, fins l'any 1870, es varen importar a Amèrica un total de 10 milions de persones africanes.

Òbviament, el sistema esclavista privilegiava les oportunitats econòmiques del colonitzador i feia molt atractiva l'emigració d'uropeus cap al *nou món*. Aquest sistema va ser la base de la producció de béns de consum i de l'explotació de les plantacions i de les mines del *nou món*. I a més, va permetre l'acumulació del capital que faria possible la industrialització de les potències colonials (França, Gran Bretanya, Espanya, Portugal i Holanda) i, per tant, el seu enorme creixement econòmic i la seva hegemonia mundial.

b) Migracions modernes:

Des de principis del segle XIX i fins a 1945, les migracions varen ser causades, en un primer moment, per la **segona expansió colonial**, que a més de l'emigració europea arreu del món, implicà també la migració forçosa de milions de persones esclavitzades; i durant la primera meitat del segle XX, la construcció dels Estats-nació i les guerres mundials donaren lloc a noves migracions de la població europea.

Sovint s'ha qualificat el segle XIX, demogràficament, com el segle de l'explosió blanca; és a dir, el segle en el qual la població d'ascendència europea va créixer més en relació a les altres i es va expandir per tot el món. De fet, les xifres són significatives: uns trenta-vuit milions d'uropeus sortiren d'Europa per ocupar diverses colònies com Algèria, el Cap, Austràlia, Nova Zelanda o Canadà.

Així, doncs, durant el segle XIX les potències europees van consolidar la colonització d'Àsia i Àfrica: Gran Bretanya va conquerir la Índia, i va establir colònies a Austràlia i Nova Zelanda. L'any 1860, una expedició conjunta franco-britànica va obrir els camins a la Xina; el 1882 Gran Bretanya ocupà, també, Egipte; el 1830 França ocupà Argèlia i amplià, més endavant, la seva presència al Magrib, tot ocupant part del Marroc i Tunísia.

L'emigració d'uropeus en direcció a les colònies va ser una emigració lliure, individual, a la recerca d'una millora econòmica. No hi ha dubte que un dels principals atractius que va estimular l'emigració europea van ser els privilegis que atorgaven els diferents règims de les colònies als europeus que s'hi desplaçaven.

Tanmateix, no són els europeus els únics que emigren en aquest període. Al igual que havia passat en els orígens, el sistema colonial implica també grans desplaçaments de

migrants africans o asiàtics com a mà d'obra. En aquest cas, es tracta de migracions forçades.

Paral·lelament a l'expansió colonial, la **industrialització** a Europa i als Estats Units va provocar també el desplaçament de molts treballadors migratoris cap a aquests centres industrials.

Després de la Guerra Civil Americana (1861-1865), el creixement econòmic dels Estats Units va dependre, en gran mesura, de la immigració. Entre 1861 i 1920 hi varen entrar uns trenta milions de persones. La industrialització va provocar, també, nombrosos moviments de població a l'interior d'Europa.

El període que va entre 1918 i 1945 va suposar una reducció de les migracions econòmiques d'altres continents cap a Europa per diferents motius: per la situació de guerra, per la crisi econòmica dels anys trenta i per el creixent rebuig cap als immigrants per part dels treballadors autòctons que veien els seus llocs de treball en perill. Tot això va provocar una sèrie de mesures restrictives a l'arribada d'immigrants al territori.

Hi va haver, però, altres factors que provocaren migracions al continent europeu durant aquest període: es tracta de les guerres mundials, els canvis de frontera i l'aparició dels estats-nació.

Durant el segle XIX es va anar consolidant la idea política de l'**Estat-nació**. En el període premodern la legitimitat de l'Estat basada en els monarques provenia de la religió. Això implicava la necessitat de la homogeneïtat religiosa dels súbdits. A partir d'aquest moment, en canvi, la legitimitat del nou sistema polític de l'Estat-nació seria la homogeneïtat nacional dels ciutadans: es definirien una sèrie de trets identitaris, que es considerarien definitoris de la nació, ja fossin de tipus cultural, ètnic o lingüístic; trets que tots els ciutadans de la nació haurien de compartir.

De nou, la necessitat d'aquesta homogeneïtat nacional provocà moviments de població, sobretot després dels conflictes bèl·lics. Acabada la Primera Guerra Mundial, la desaparició dels imperis i els reajustaments de fronteres que provocaren els tractats de pau, comportaren l'aparició de nous estats basats en el principi de la *nacionalitat*. Això va fer que la població emigrés cap aquells Estats amb els que es sentissin "*nacionalment afins*" per motius culturals, lingüístics o altres. Per exemple, minories de cultura hongaresa, de Txecoslovàquia, Iugoslàvia i Romania es desplaçaren cap al nou estat hongarès; Bulgària acollí a la població búlgara dels estats veïns com Grècia, Turquia,

Iugoslàvia o Romania, al temps que un milió de polonesos de la URSS emigraren cap al nou estat polonès.

Durant aquest període també es produïren migracions de caràcter polític: per exemple, la **revolució russa** provocà l'emigració de 850.000 russos cap a diferents estats europeus o a ultramar; d'Espanya fugiren 500.000 refugiats cap a França degut a la Guerra Civil, etc. També es produïren grans desplaçaments provocats pels **règims feixistes**, com el nazi, que provocarà la fugida d'un milió i mig de jueus cap a França, Bèlgica, Holanda, Estats Units i Gran Bretanya. I, finalment, també hi hagué molts desplaçaments com a conseqüència de la **Segona Guerra Mundial**.

c) Migracions posteriors a la Segona Guerra Mundial:

A partir de la Segona Guerra Mundial els moviments de població són provocats per la progressiva adquisició de la **independència per part de les antigues colònies** i per **l'emigració de tipus laboral dirigida cap a Europa** per part d'europaus de la perifèria d'Europa i de treballadors procedents de les antigues colònies.

A mesura que les antigues colònies van assolint la independència, els antics colons o administradors europeus i les minories que no s'avenen amb els prototips a partir del qual s'ha construït la nova identitat nacional, han d'emigrar.

Un exemple clar d'aquest procés és el cas d'Algèria: d'una banda, la població d'origen europeu es veu obligada a retornar a França quan el nou Estat els expropia les terres que la colonització els havia facilitat; i d'altra, emigren minories que no s'adeqüen a la nova identitat nacional. Igual que en el cas europeu, el procés de construcció de les noves nacions independents es basa en una homogeneïtzació, recolzada en unes característiques identitàries establertes, ja siguin de caràcter lingüístic, racial o religiós, que expulsa a qui no hi concorda.

També es produeix una migració laboral entre països europeus. Així, països com Gran Bretanya, Bèlgica, França, Suïssa, Holanda o Alemanya recluten treballadors d'Itàlia, Grècia, Espanya i Portugal.

Per altra banda, també arriben a Europa treballadors procedents de les antigues colònies, que emigren per motius laborals. En aquest sentit, podem dir que els fluxos migratoris entre colònia i metròpoli es mantenen però en sentit invers: ja no són els europeus qui s'instal·len a les colònies, sinó que són els ex-colonitzats els qui emigren a la metròpoli

per motius laborals. A França, arriben algerians, marroquins, tunisians, senegalesos i mauritans. A Gran Bretanya, immigren moltes persones procedents del Carib, l'Índia, Jamaica o Pakistan. Es consolida la idea del treballador convidat. Aquests immigrants són considerats només com a treballadors temporals i, per tant, no s'ha de promocionar la seva integració social, cultural o política al país receptor. És a dir, es vol evitar que aquests immigrants es converteixin en ciutadans d'aquell Estat. En el fons, no se'ls considerarà mai com un ciutadà més. L'element més definitori d'aquesta concepció és la distinció legal entre ciutadà i estranger, que es converteix en un criteri per assignar drets polítics i socials als primers, i negar-los als segons. To i això, és difícil per als Estats evitar la reunió de les famílies i molts d'aquests treballadors s'acaben establint de forma permanent.

Tant els treballadors migrants europeus com els procedents de les colònies, queden relegats als llocs de treball menys qualificats i en condicions socials pobres; són un col·lectiu socialment vulnerable.

A partir de 1973, després de la crisi del petroli, i degut principalment a la crisi econòmica, els estats europeus i els Estats Units d'Amèrica adopten una sèrie de mesures restrictives a la immigració. Això provoca l'augment de la migració clandestina. Malgrat aquestes restriccions, la immigració a Europa segueix augmentant com a conseqüència dels processos de reagrupament familiar.

D'altra banda, durant aquest període es produeixen alguns canvis en la direcció dels fluxos migratoris i en la proporció de l'emigració intra i extraeuropea: als països europeus de tradició immigratòria s'hi afegeixen els que abans eren tradicionalment emissors de migracions. Un clar exemple seria el cas d'Espanya, que passa de ser un país emissor d'emigrants a ser-ne un país receptor: en un període de deu anys passa de tenir un 0,8% de residents estrangers a tenir-ne un 1,3%.

A la dècada dels noranta la novetat són els moviments d'Est a Oest, conseqüència de la caiguda del mur de Berlín i de la URSS: Alemanya, Suïssa i Dinamarca són els principals receptors d'immigrants procedents de Iugoslàvia i l'antiga URSS.

A mesura que els nivells de vida a la Unió Europea es van homogeneïtzant, la proporció de migracions intraeuropees disminueix i augmenten les procedents de països extracomunitaris. L'important augment d'aquesta immigració extracomunitària durant els darrers anys del segle XX i principis del XXI, fa que als estats europeus es formin comunitats culturalment diferents a la majoritària.

Malgrat tot, i al contrari del que es podria pensar, les migracions que més augmenten no són cap a Europa i Estats Units, sinó que són els **fluxos que es produeixen entre els països anomenats del Tercer Món**, ja siguin regionals o intercontinentals. Entre les noves rutes migratòries apareixen, per exemple: l'emigració cap a Argentina de xilens, bolivians i paraguaians; nous centres d'immigració al continent africà com Sud-Àfrica, Nigèria o Mauritània; i al Pròxim Orient, els països productors de petroli esdevenen els principals receptors de treballadors asiàtics i nord-africans.

Amb tot, podem concloure, doncs, que els moviments migratoris no són una cosa nova ni inèdita dels nostres temps, sinó que apareixen de forma permanent al llarg de tota la història de la humanitat. Tot i això, poques èpoques han atorgat una importància tan rellevant a les migracions internacionals com el període actual.

Entre finals del segle XX i principis del XXI es consolida la incorporació de la gestió del fenomen migratori a les agendes polítiques i socials de les societats receptores d'immigració, així com també dels països i regions emissors. Segons dades de l'Organització de les Nacions Unides (ONU), actualment hi ha uns 200 milions de persones fora del seu país d'origen; aquestes persones poden considerar-se com a migrants internacionals. Aquesta magnitud converteix el col·lectiu *migrant* -entès com un tot, malgrat que pugui ser un conjunt heterogeni i dispers geogràficament- en la cinquena “*nacionalitat*” del món, amb un volum de població semblant al de Brasil. Tot i això, en termes relatius, la xifra només representa un 3% de la població mundial, el que ofereix una proporció menor i relativament més dinàmica que en altres èpoques passades. L'increment de països d'origen, de destí i de trànsit migratori sí que són una característica pròpia del moment actual, la qual permet afirmar que el fenomen migratori ha adquirit una major transcendència global (Pinyol, 2010).

Ara bé, segons l'Informe sobre el Desenvolupament Humà (IDH) de 2009, del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) sobre mobilitat humana, una estimació conservadora situa en 740 milions de persones el nombre de migrants interns; és a dir, gairebé quatre vegades més que els que migren a un país diferent al propi. I d'aquests darrers, només uns 70 milions de persones es desplacen d'un país en desenvolupament a un país desenvolupat. Aquestes dues xifres permeten entendre que, en termes globals, el repte de les migracions internacionals no és, per més que ho pugui semblar, un problema del món desenvolupat. De fet, si a aquestes xifres hi afegíssim el

flux de refugiats i desplaçats interns, el volum de persones que es mouen en l'escenari Sud-Sud supera amb escreix el flux Sud-Nord, que segueix acaparant la major part de l'atenció mediàtica, social i política quan es parla de moviments migratoris. En qualsevol cas, i contràriament al què succeïa abans de la Segona Guerra Mundial, actualment pocs estats estan al marge d'un fenomen que s'ha anat globalitzant en la mesura que ho han fet l'economia, les comunicacions i els mitjans de transports. En general, els processos de mundialització han significat la construcció d'espais compartits en els quals, al marge de barreres i traves nacionals, s'ha incrementat la circulació de producció, capitals i béns de consum entre països. Però mentre la llibertat de circulació d'aquests elements s'ha anat potenciant progressivament, la circulació de persones es troba —especialment en el flux de persones de països en desenvolupament a països desenvolupats— amb més limitacions que mai.

2.3 PRINCIPALS TEORIES SOBRE MIGRACIONS

Les migracions són fenòmens de gran complexitat i de difícil enquadrament dins un únic cos teòric (G. Malgesini, 1998). I aquest és precisament un dels principals problemes amb el que ens trobem a l'hora d'investigar els fenòmens migratoris: la falta d'un cos teòric únic i global, amb uns postulats que ens permetin un coneixement suficient i satisfactori d'aquest fenomen. I al no existir una teoria general sobre migracions, no existeix una metodologia adequada que englobi tota la seva complexitat. Més aviat al contrari: al apropar-nos al fenomen migratori el primer que observem és l'existència d'una gran pluralitat de teories i d'enfocaments que aborden el tema des de marcs teòrics i perspectives diferents, fins i tot contraposades.

Hi ha, doncs, una dificultat inherent a l'hora d'intentar explicar l'acte, individual o col·lectiu, de migrar. Tot i això, les migracions han estat abordades des de diferents disciplines, fonamentalment des dels camps de l'economia, la demografia, la geografia, la sociologia i la història, i el seu estudi s'ha revertit en múltiples concepcions, models, criteris i teories. En molts casos aquestes aproximacions han estat concebudes per explicar altres fenòmens socials però s'han utilitzat també per a l'anàlisi dels moviments poblacionals.

A continuació fem un repàs dels diferents models que s'han anat succeint amb el temps:

El model repulsió-atracció (Push-Pull)

Ernest-George Ravenstein (1834-1913), considerat el pare del pensament modern sobre les migracions, va ser un dels primers i més destacats estudiosos sobre la temàtica. Va plantejar que el fenomen migratori es regeix per un grup de regularitats que poden ser aplicades en qualsevol moment històric i que comprenen no només les àrees d'origen i de destinació, sinó també als propis migrants. Ravenstein (1885) va establir el que n'anomenaria les «lleis de les migracions», que les defineix com *“un conjunt de proposicions empíriques generals, vagament relacionades entre sí, que descriuen relacions migratòries entre orígens i destins”*. Joaquín Arango (1985) resumeix i reordena aquestes lleis de la següent manera:

1. *“La principal causa de les migracions són les disparitats econòmiques, i el mòbil econòmic predomina entre els motius de les migracions.*
2. *La major part de les migracions són de curta distància: «...el gruix dels nostres migrants només recorren una distància curta».*

3. *Els migrants que es desplacen a llargues distàncies generalment van amb preferència a un dels grans centres del comerç o de la indústria.*
4. *Les migracions es produeixen esgraonadament.*
5. *El procés de dispersió és l'invers del d'absorció i exhibeix característiques similars.*
6. *Cada corrent migratòria produeix una contracorrent compensadora.*
7. *Els nadius de les ciutats tenen menys propensió a emigrar que els de les zones rurals del país.*
8. *Entre els migrants de curta distància semblen predominar les dones, mentre passa el contrari entre els de llarga distància.*
9. *La majoria dels migrants són adults.*
10. *Les grans ciutats creixen més per immigració que per increment vegetatiu.*
11. *Les migracions més importants són les que van de les àrees rurals als grans centres del comerç i de la indústria.*
12. *Les migracions tendeixen a augmentar amb el desenvolupament econòmic i amb el progrés de la tecnologia i del transport."*

En l'estudi de les migracions, des d'aquest moment i fins a l'actualitat, l'anàlisi del sistema mundial ha donat gran importància tant a les societats d'origen com a les de destí. Ravenstein va introduir el model de *repulsió-atracció* a finals del segle XIX, que va ser actualitzat per E. Lee en els anys 60 del segle passat i reprès per altres estudiosos de la temàtica més endavant. Aquest enfocament planteja que les forces de repulsió li brinden al migrant les motivacions causals per a emigrar, mentre el factor atracció li ofereix les raons per assentar-se en un nou context. Així mateix, estableix que, en general, els moviments poblacionals s'expliquen en termes de forces de repulsió i atracció exercides sobre els individus que abandonen el seu lloc de residència per a assentar-se en qualsevol altre territori (Kunz, 1973).

Els estudis i conclusions de Ravenstein van tenir molta importància per ser un primer intent de generalització dels processos migratoris, i el seu model teòric es va emmarcar dins dels models *macroanalítics* –els quals es fonamenten en la recerca de regularitats, susceptibles d'expressió matemàtica, que puguin proporcionar una explicació de forma mecanicista i global, sense tenir en compte el comportament individual i les seves motivacions específiques–, que consideren el fenomen migratori com el resultat de lleis

macroscòpiques impersonals i que sempre es regeixen per una racionalitat formal universal (Álvarez, 2003).

Per altra banda, Ravestein privilegiava les motivacions econòmiques com a causals de les migracions humanes. Platejava que les lleis desfavorables o opressores, els alts impostos, un clima poc atractiu i les desagradables condicions socials, han produït i encara produeixen corrents de migració; però cap d'aquestes corrents són comparables amb les que es produeixen pel desig inherent en la majoria dels homes per millorar les seves condicions materials de vida (Arango, 2000).

Les causes econòmiques, essencials en el model de Ravenstein, encara avui tenen un paper crucial en els fluxos migratoris, però no són les úniques. Així mateix, encara és cert que els migrants que es desplacen a llocs allunyats ho fan fonamentalment cap a centres comercials i industrials, tot i que en la contemporaneïtat els moviments migratoris tenen un caràcter cada vegada més extra continental i són cada vegada més heterogenis. Per contra, podem constatar que la migració no només es produeix de forma esglaonada, la qual cosa es posa de manifest amb la forta pressió migratòria de les últimes dècades del segle passat, amb els milions de persones irregulars al món, i amb les estampides humanes vinculades a conflictes violents.

Amb tot, podem concloure que la proposta de Ravenstein és vàlida per a una anàlisi general de determinades tendències, regularitats i aspectes puntuals de les migracions humans durant les diverses etapes històriques, tenint en compte els dos pols que comprèn: el que repulsa i el que atrau al subjecte que migra, i per la importància que dóna a les societats d'emigració i d'immigració, actualment qualificades com emissores i receptors.

Enfocament econòmic sobre les migracions

L'enfocament econòmic sobre la temàtica va anar prenent importància durant la segona meitat del segle passat, bàsicament per intentar donar resposta a la complexitat i diversitat dels fluxos migratoris que es desenvolupaven en un context internacional cada vegada més canviant.

L'increment de la internacionalització de l'activitat econòmica, la descolonització, l'emergència d'algunes de les economies del Tercer Món, fonamentalment a l'Àsia, i l'increment de les desigualtats entre països i regions, van anar acompanyats de d'una diversificació dels patrons migratoris tradicionals, així com de canvis en les polítiques oficials dels països receptors.

Sota aquestes condicions varen sorgir diverses concepcions i teories, i la diferència fonamental entre aquestes es trobava en la magnitud i en la interrelació que se li atorgava a l'acció de l'agent humà i a l'estructura socioeconòmica. Durant aquests anys es desenvoluparen dues línees fonamentals en el tractament de la temàtica migratòria, que serviren de base a posteriors postulats i teories: la que té com a base l'*enfocament marxista* i la *teoria neoclàssica*.

Enfocament marxista:

La *teoria de la dependència*, que es va desenvolupar entre els anys 60 i 70, és el cas més il·lustratiu de l'enfocament marxista sobre el fenomen migratori. Aquesta concepció, de base econòmica, establia la vinculació de les migracions internacionals contemporànies amb el desenvolupament desigual del capitalisme a escala mundial. Partia de la idea que la desigualtat dins del sistema capitalista provocava un sistema *economia-món* regulat per relacions asimètriques en els plànols *funcional* (divisió internacional del treball) i *jeràrquic* (dominació-dependència), estructurats en una segmentació en dos subsistemes principals (centre i perifèria) (Cardoso i Faletto, 1971).

La ubicació de cada regió i país en el sistema *economia-món* va determinar canvis en les característiques dels seus processos migratoris, que a partir d'aquest moment tindrien particularitats i conseqüències diferents per la seva pertinença al *centre* o a la *perifèria*. En aquest sentit, Samir Amin (1968) exposà una nova concepció de l'emigració com a forma de canvis desiguals entre les nacions i l'element de desenvolupament desigual, que contribueix a l'agreujament de la situació, i que marca el punt de partida per a una nova etapa de la teoria de les migracions.

Teoria neoclàssica:

Per la seva banda, la teoria neoclàssica introdueix i combina la concepció *micro* –entesa com la presa de decisió individual i racional per cercar un millor benestar personal, desplaçant-se als llocs que els ofereixi aquesta millor qualitat de vida- amb la contrapart *macroestructural* (Álvarez, 2003).

Els neoclàssics assenyalen que la migració és el resultat d'una desigual distribució geogràfica del treball i del capital, que es reflecteix en les grans diferències d'ingressos i benestar. En alguns països o regions la força de treball és relativament escassa i el nivell dels salaris corresponents són molt alts, mentre a altres països passa exactament

al contrari. Com a resultat, la persona tendeix a anar a buscar feina on n'hi ha i on els salaris són millors.

D'aquesta manera, segons la teoria neoclàssica, els migrants contribueixen a la redistribució dels factors de producció i a l'igualament, a llarg termini, dels salaris entre països, compensant les desigualtats originals. Partint d'aquesta idea, la migració conduirà, alternativament, a l'eliminació de les diferències salarials, i aquesta desaparició pot conduir a un tomb en el fi les migracions.

La realitat migratòria contemporània no només va posar en evidència els defectes de les teories econòmiques clàssiques amb els seus models basats en les idees d'equilibri i càlcul racional, sinó que també va posar de manifest les limitacions de la teoria de la dependència i de la neoclàssica.

Limitacions de la teoria de la dependència i de la neoclàssica.

Com hem pogut veure, els supòsits de partida de les dues teories esmentades són diferents: la teoria de la dependència planteja un enfocament més general i parteix dels desnivells mundials entre països i regions en el sistema capitalista; aquest plantejament pot ser vàlid per explicar, en primera instància, els fluxos migratoris internacionals de caràcter econòmic, fonamentalment els de direcció Sud-Nord. En canvi, l'enfocament neoclàssic estableix una perspectiva d'anàlisi per a la migració econòmica de caràcter voluntari i individual, sobre la base de la millora de les condicions de vida de les persones.

Però, malgrat que les bases i els supòsits són diferents, ambdues es van acabar veient sobrepassades per la realitat migratòria, bàsicament perquè des dels seus diferents posicionaments (Álvarez, 2003):

- No donen resposta al *per què* en alguns casos els països que comparteixen nivells anàlegs d'integració en l'economia capitalista mundial no provoquen una migració d'igual magnitud, així com tampoc donen resposta al *per què* la migració en llocs i zones molt pobres no necessàriament és alta.
- No inclouen altres factors de caràcter no econòmic que influeixen també en els processos migratoris, com els culturals, els religiosos, d'identitat i el llenguatge.
- No tenen en compte altres agents que influeixen sobre els processos migratoris i sobre la pròpia decisió de l'individu. En les condicions actuals, els factors i interessos polítics dels Estats desenvolupen un paper essencial en la mobilitat poblacional i en les condicions dels migrants en els països receptors. En alguns

casos, la selectivitat de la migració es pot explicar millor en termes de polítiques migratòries estatals, situació legal o característiques personals-tècniques més que en termes de centre-perifèria o diferències salarials.

- No inclouen en el seu plantejament els moviments resultants de la persecució política, religiosa i les guerres civils.

En la teoria neoclàssica, a més, el supòsit que la migració internacional ajudarà a una reducció significativa en les desigualtats econòmiques entre els països receptors i emissors sembla gairebé impossible de sostenir tenint en compte la realitat socioeconòmica i les desigualtats cada cop més marcades del món actual. Si els postulats neoclàssics fossin totalment vàlids, la quantitat de persones que decidissin migrar hauria de ser molt més gran que l'actual a causa dels abismals desnivells en els ingressos, en els salaris i en el benestar entre uns i altres països.

L'heterogeneïtat dels moviments migratoris, el seu abast, els canvis de patrons, les polítiques migratòries restrictives, els fluxos de refugiats i desplaçats, i molts altres factors van provocar que apareguessin noves teories i adaptacions de les anteriors. Així, els seguidors de les dues tendències – la teoria de la dependència i la neoclàssica- van tractar de perfeccionar els seus postulats per tal de fer-los més adequats a la realitat migratòria.

Teories econòmiques contemporànies

Una primera teoria contemporània és la teoria del Sistema Mundial (*World System*), els representants més importants de la qual són Alejandro Portes i Saskia Sassen (Álvarez, 2003). Aquesta teoria parteix dels processos macrosocials i explica el fenomen migratori a través de supòsits històrico-estructurals. Segueix algunes de les pautes de la teoria de la dependència dels anys 60 però, a més de tenir en compte les relacions de dependència del sistema capitalista mundial, inclou també els conflictes, les tensions i tota la resta de fenòmens socials. A través d'aquesta explicació històrico-estructural del desenvolupament del capitalisme, estableix a més la importància dels vincles passats i presents entre els països en diferents estadis de desenvolupament, destacant els vincles presents d'alguns Estats amb el seu passat colonial.

Es tracta, doncs, d'una concepció que té en compte un context històric-holístic i que es pot aplicar al fenomen migratori a nivell global. No obstant això, el paper del migrant

s'observa de manera passiva, i els seus postulats tenen algunes dificultats a l'hora d'aplicar-se a les creixents tendències i a la gran diversificació dels fluxos migratoris contemporanis.

En la línia de la teoria del Sistema Mundial, hi trobem la teoria de la Nova Divisió Internacional del Treball (*New International Division of Labor*) que suggereix que la reestructuració de l'economia mundial inclou l'exportació de capital des dels països més desenvolupats als menys desenvolupats i l'exportació de força de treball industrial (ocupació) a les àrees de treball de baix cost en el món.

Tant la teoria del *Sistema Mundial* com la referida a la *Nova Divisió Internacional del Treball* posen l'èmfasi en que tant el capital com la força de treball no només estan desconnectats del nivell individual, sinó que poden fluir en direcció oposada al nivell social.

Un altre enfocament econòmic alternatiu el constitueix la concepció sobre la Migració Laboral de les Noves Economies (*The New Economics of Labour Migration*) que estableix que la migració no pot ser explicada simplement per les diferències d'ingressos entre els països, tot i que sí que pot ser explicada per factors econòmics. Considera que la migració es desenvolupa com una estratègia familiar: no tant amb la finalitat d'augmentar els ingressos, sinó per diversificar les fonts d'aquests, fonamentalment per minimitzar els riscos a la desocupació, a la pèrdua d'altres fonts d'ingressos, etc. Aquesta concepció subratlla la importància de les remeses i posa una atenció especial a la informació i a la interdependència entre el migrant i el país d'origen.

Per contra a la teoria anteriorment exposada, la del Mercat de Treball Dual (*Dual Labour Market*) només explica la migració a través de la societat receptora i els nivells macroestructurals. Estableix que les causes de les migracions internacionals es deuen a la demanda permanent de força de treball estrangera per part de les societats desenvolupades i per la segmentació dels seus mercats de força de treball. Els països industrialitzats requereixen treballadors estrangers per a ocupar determinades tasques que els nacionals no volen ocupar.

Però tant la teoria de la *Migració Laboral de les Noves Economies* com la del *Mercat del Treball Dual* només aborden una part del fenomen, la primera des de la societat

emissora, la segona, des de la societat receptora. La primera minimitza les causes que motiven la migració, així com no contempla les polítiques migratòries de les societats receptores. Per la seva banda, la segona parteix de la necessitat de la societat receptora, sense tenir en compte totes les causes que motiven el flux de migrants cap a aquests països (Álvarez, 2003).

Seria interminable fer referència a totes les concepcions i propostes al voltant de les migracions. No obstant això, cal afegir que hi ha altres aproximacions que han intentat abordar i donar resposta al fenomen migratori més enllà del factor econòmic o històric. En aquest sentit destaca la teoria de les Xarxes de Migració (*Migration networks*). Aquesta corrent estudia les xarxes de relacions interpersonals que vinculen als migrants amb els seus familiars, amics o compatriotes que estan al seu país d'origen. Un dels aspectes més interessants d'aquesta teoria és que vol explicar la continuïtat de les migracions i els vincles que s'estableixen a través del migrant entre el país emissor i el receptor, independentment de les causes que inicialment van originar els moviments.

Com podem veure, doncs, gairebé totes les teories sobre migracions redueixen o centren l'anàlisi en l'element econòmic, ometent les particularitats de les diferents regions i països, i oblidant-se de factors sociopolítics que en alguns casos poden ser determinants. Sigui com sigui, i per concloure, a l'hora d'estudiar els fluxos migratoris internacionals és imprescindible partir d'unes premisses bàsiques i, com proposa Álvarez (2003), analitzar les migracions humanes:

1. *“Com un procés objectiu-subjectiu. Les migracions es defineixen per l'estructura socioeconòmica en què l'individu actua com a ésser pensant;*
2. *En cada etapa -o època- històrica tenen els seus trets i particularitats, que es corresponen amb les estructures socioeconòmiques, demogràfiques i polítiques, així com el control sobre la natura, les ideologies, els sistemes de creences i les tradicions.*
3. *En les seves causes i en les seves conseqüències. En aquest cas cal tenir en compte els factors que determinen l'acció de migrar i l'impacta en la societat receptora. Així mateix els efectes que tenen aquests moviments a nivell individual, familiar, local, nacional i internacional.*
4. *Com un procés estructural o conjuntural. Pot presentar característiques que determinen que sigui part estructural de la realitat històrica (estructura*

socioeconòmica) o manifestar-se conjunturalment davant de canvis o processos temporals;

- 5. Com un procés multidimensional on intervenen diversos actors. A més del protagonista, el migrant, són molts els factors que interactuen: la possibilitat o necessitat de migrar, els vincles familiars, els criteris culturals i de tradició i les polítiques estatals. En una equació podria dibuixar-se de la següent manera: home-decisió-realitat-facilitats-obstacles-home.”*

2.4 TIPOLOGIES I CAUSES DE LES MIGRACIONS ACTUALS

2.4.1 TIPOLOGIES DE MIGRACIONS

Històricament les migracions humanes s'han originat per causes múltiples, on han destacat, com hem vist anteriorment, les causes econòmiques –que centren la major part de teories sobre migracions-, els moviments voluntaris o forçats, els problemes mediambientals, els conflictes polítics i bèl·lics –que han estat presents al llarg de tota la història de la humanitat-, etc.

Com assenyala Cristina Blanco (2000), la diferenciació de les causes de les migracions ens permetrà una classificació de les tipologies dels moviments migratoris. Blanco fa una classificació de les tipologies de les migracions tenint en compte quatre categories que posen de manifest la diversitat de situacions que poden presentar els moviments migratoris:

Taula: Tipologies de les migracions

Categories	Tipus	Subcategories	Subtipus
Límit geogràfic	Internes	(Estat espanyol)	<i>“intra”</i>
		Per municipis	
		Per províncies	<i>“inter”</i>
		Per regions	
	Externes	Situació jurídica del migrant	Regulars
			Irregulars
		Regions multinacionals	(UE) Comunitàries
			Extracomunitàries
	Temporals		

Durada	Permanents		
Subjectes de la decisió	Espontànies		
	Dirigides		
	Forçades		
Causes	Ecològiques		
	Polítiques	Tipus de trasllat	Exili
			Asil
			Refugi
			Desplaçament
	Econòmiques	Motivació del migrant	Selectiva
			Econòmica (sentit estricte)
	Altres		Tercera edat
			Rendistes
			Cooperants
			Independents

Font: BLANCO, C. (2000): *Las migraciones contemporànes*. Alianza Editorial, Madrid.

2.4.2 LES CAUSES DE LES MIGRACIONS ACTUALS

*Ningú no pot saber
El lloc on pararà
Vigileu, qui perd avui
Guanyarà segur demà
Perquè els temps estan canviant
Bon Dylan*

Els moviments migratoris, com ja hem repetit diverses vegades, s'han intensificat en les últimes dècades. Cada cop hi ha més països que tenen emigrants i més països que reben immigrants. I cada cop és més gran la proporció de persones que viuen lluny dels seus llocs d'origen, en cultures diferents a aquelles on han nascut.

Moltes són les raons d'aquest increment de les migracions internacionals. D'una banda, els actuals processos de globalització econòmica mundial, que han intensificat les relacions -sobretot econòmiques- entre les cultures, països i civilitzacions, i que han intensificat també la necessitat de mà d'obra en molts territoris. Això no és una novetat, atès que històricament hi ha hagut moltes situacions que han provocat moviments importants de població per raons econòmiques o polítiques. La història de la industrialització a Europa o a qualsevol regió, és la història de l'abandonament del món rural per anar a residir a les ciutats, prop de les fàbriques. La història de la colonització i ocupació d'Amèrica pels europeus no és altra cosa que la història de desplaçaments de població, de tràfic massiu d'esclaus des d'Àfrica i de migracions enormes, durant diversos segles, d'europeus cap al «Nou Món». En tot cas, la novetat d'ara és la intensitat d'aquests moviments, que cada cop es donen en proporcions més elevades, en distàncies més grans, en més direccions i amb motivacions més diverses.

Per altra banda, s'està produint un enorme volum d'emigració que procedeix dels països més pobres del món i es dirigeix cap a altres països on hi ha oportunitats de treball i necessitat de mà d'obra. Una bona part, la majoritària, d'aquests emigrants es dirigeix cap a altres països pobres o en desenvolupament. Aquesta és una realitat desconeguda que normalment els habitants dels països anomenats *rics* tendeixen a ignorar. Ara bé, una altra part important d'aquestes migracions, que creix en números absoluts, es mou

cap als països *rics* o *desenvolupats*, i ho fa tant per vies legals com per vies clandestines (Ibáñez, 2006).

Quines són les raons que promouen aquests importants moviments migratoris? Avui ja són força conegudes, però cal insistir-hi. Parlant en termes de la *teoria de repulsió-atracció*, podem dir que els factors que actualment provoquen la sortida de milions d'emigrants des dels països pobres o en desenvolupament (factors *push*) són la pobresa -sovint extrema- i la manca d'oportunitats de treball en aquests països; tot això sumat a la inestabilitat política o econòmica, sovint agreujada per la violència o la guerra. Cal tenir ben presents les xifres de la pobresa mundial: 2.800 milions de persones malviuen amb menys de dos dòlars diaris a tot el món -pràcticament la meitat de la població mundial-, més de 800 milions de persones pateixen fam crònica, més de 850 milions són analfabets i més de 1.000 milions no tenen accés a l'aigua potable. D'altra banda, més de 30 milions de persones en el món viuen fora dels seus llocs d'origen com a conseqüència de guerres, persecucions o amenaces. Podríem donar més xifres, però aquestes són suficients per fer-nos una idea de la misèria i la violència que afecta a tants països i, per tant, que empeny als seus pobladors a cercar un lloc millor per viure. Ara bé, cal tenir present que només una petita part de les persones que viuen en els països pobres té possibilitats d'emigrar, atès que és necessària una certa joventut, salut i fortalesa, i disposar d'uns mínims recursos per pagar-se el viatge, normalment llarg i arriscat. Els que emigren per motius econòmics -és a dir, per millorar, trobar feina o assolir majors oportunitats- no són sempre ni principalment els més pobres d'una societat.

Amb tot, val a dir que no és solament la pobresa la que motiva l'abandonament del propi país, sinó també els factors que atrauen des del món desenvolupat (factors *pull*): la seva riquesa, l'alt nivell de vida, els seus serveis públics, la seva seguretat jurídica, l'accés a la tecnologia i molt especialment les seves oportunitats per treballar i progressar.

En efecte, el problema no és solament la pobresa sinó les escandaloses desigualtats econòmiques i socials entre països que actualment caracteritzen el món. Aquestes desigualtats, que més aviat creixen i no pas minven, són també cada cop més conegudes a tot arreu, a mesura que s'estenen els mecanismes d'accés a la informació (radio, televisió, internet...), que permeten als ciutadans dels països empobrits conèixer l'alt

nivell de vida del món ric -i que amaguen la misèria que allà pateixen molts immigrants-, i també a mesura que creix el nombre d'immigrants als països desenvolupats, que obren noves oportunitats i faciliten i abarateixen l'accés i l'arribada dels seus compatriotes.

Hi ha moltes dades que permeten fer-se una idea d'aquestes enormes desigualtats: es calcula que els 30 països més rics del món, que representen l'11% de la població mundial, disposen del 70% del PIB mundial. El 6% més ric de la població del planeta té un 59% de la riquesa total. I només les tres persones més riques del món ingressen cada any l'equivalent al PIB dels 62 països més pobres. Un 12% de la població mundial és responsable del 60% del consum planetari. I mentre que cada any es gasten al món 18.000 milions d'euros en cosmètics i 11.000 milions en gelats, es calcula que amb 12.000 milions es garantiria la salut reproductiva a totes les dones, i amb 10.000, aigua potable per a tothom. Mentre una part de la població mundial gaudeix abundantment de les noves tecnologies, gairebé la meitat no ha fet en la seva vida una sola trucada telefònica (Ibáñez, 2006).

Ja sabem que les raons de la pobresa, les guerres i les desigualtats són múltiples i complexes, i no obeeixen a raons generals que actuïn automàticament. Cada país té la seva història, les seves circumstàncies i els seus problemes. No es poden fer anàlisis simplistes ni atribuir de forma unilateral totes les responsabilitats a unes determinades persones o institucions. No es tracta aquí de reflexionar sobre les desigualtats al món, probablement aquest el repte més gran que té plantejat en aquests moments la humanitat, però sí que volem subratllar les importants responsabilitats i culpes, passades i presents, dels països rics que són actualment receptors d'immigració i que, per justícia històrica, ara no poden mirar cap a una altra banda i negar-se a acceptar als immigrants que els arriben.

Avui ja ningú pot dubtar que, més enllà de les responsabilitats i incapacitats de les pròpies poblacions dels països empobrits i, sobretot, d'alguns dels seus governants, el món ric i desenvolupat és culpable, per acció i per omissió, de bona part de les causes que expliquen el subdesenvolupament, la violència i la misèria al món. Podríem assenyalar responsabilitats històriques, com el tràfic d'esclaus, el colonialisme o el nefast procés de descolonització, amb la dependència que aquest va generar respecte a les antigues metròpolis. Però també responsabilitats ben actuals, com la injustícia del deute extern, que hipoteca tants pressupostos; les desigualtats del comerç internacional,

que empobreixen tants països (pagant preus miserables al seus productes, establint traves duaneres, subvencionant els propis productors...); la imposició de polítiques econòmiques neoliberals (basades en el dogmatisme de minimitzar l'estat i els serveis públics i liberalitzar sobtadament el mercat), que s'han demostrat nefastes; la mesquinesa de l'ajut al desenvolupament (que no arriba ni al 0,7% del PIB en la major part de països), un ajut sempre condicionat i lligat als seus interessos; la històrica implicació dels seus governs i les seves empreses en la corrupció i en tantes guerres, fent encara negoci amb l'exportació d'armes, etc.

En els darrers cinquanta anys s'han succeït milers de projectes, declaracions, promeses, cimeres intergovernamentals i tractats internacionals orientats a promoure el desenvolupament dels països pobres. Malgrat això, les desigualtats mundials s'agregen, la major part de problemes no milloren, i no s'ha demostrat una autèntica voluntat política del món desenvolupat per afrontar realment aquest problema. Un món desenvolupat que segueix obsessionat per defensar internacionalment els seus interessos (la seguretat de les seves fronteres, les inversions de les seves empreses, la lluita contra el terrorisme...), als quals supediten la seva agenda internacional, però que no és capaç de cedir mínimament per aconseguir una distribució més justa de la riquesa i les oportunitats.

3. LES MIGRACIONS A CATALUNYA

3.1 EVOLUCIÓ DEL FENÒMEN MIGRATORIA A CATALUNYA

*“A Catalunya deixí
el dia de ma partida
mitja vida condormida;
l'altra meitat vingué amb mi
per no deixar-me sens vida.”*

Pere Quart

3.1.1 CATALUNYA, PAÍS D'IMMIGRACIÓ

Per la seva ubicació geogràfica i per diverses circumstàncies geopolítiques i econòmiques, el territori de l'actual Catalunya ha estat històricament una terra de pas de múltiples pobles -molts dels quals s'hi han acabat quedant, sigui integrant-s'hi o sigui dominant als autòctons -, així com de contínues i diverses onades migratòries que han anat configurat la seva cultura, la seva demografia, la seva estructura social i la seva situació política, fins a dibuixar el que avui dia som com a país.

Des dels primers pobladors, en temps prehistòrics – que els podríem considerar com els primers immigrants-, s'han anat succeint diverses immigracions posteriors, de volums i característiques ben diversos: íbers, grecs, fenicis, cartaginesos, romans, pobles germànics, àrabs, francs, occitans, francesos, peninsulars, i fins arribar a les actuals migracions de final del segle XX i inici del XXI, procedents de tots els continents del món, especialment del nord d'Àfrica, Amèrica Llatina, Àsia i Europa, tant de l'Est com de l'Oest.

Ibáñez (2006) assenyala que les llengües oficials i més parlades avui dia a Catalunya, en primer lloc el català -evolució del llatí aportat pel domini romà- i en segon lloc el castellà -sobretot per les migracions espanyoles del segle XX i per la política lingüística de l'Estat espanyol des del segle XVIII-, són una conseqüència directa de les diverses onades migratòries. Com ho són també tants altres elements culturals que ens caracteritzen, així com les religions que s'han practicat i es practiquen habitualment a casa nostra.

Les migracions rebudes a Catalunya van ser especialment intenses durant el segle XX, tant les internes com les externes. Per una banda, la industrialització catalana, començada ja molt abans, va potenciar l'èxode rural català i el desenvolupament de les grans ciutats. D'altra banda, les grans migracions espanyoles van ser una constant durant tot el segle, especialment intensa entre els anys 50 i 60, amb una entrada molt gran de murcians, andalusos, gallecs i extremenys, que va arribar a un volum proper al total de població catalana anterior. Quan semblava que la immigració havia acabat, que la població s'estabilitzava i fins i tot començava a envellir, a partir dels anys vuitanta va començar una nova i accelerada immigració de magribins i sud-americans, i posteriorment europeus de l'Est, pakistanesos, xinesos, etc., que s'ha perllongat fins als nostres dies, moment en el qual la crisi econòmica que viu el país ha fet frenar aquest fenomen. Aquests darrers moviments migratoris han provocat que en molt poc temps s'hagi vist transformada profundament l'estructura social i demogràfica del país, atès que es tracta probablement de la immigració simultània més diversa i plural de tota la història, i que apunta cap a una societat cada cop més multicultural, multilingüe i multireligiosa.

Les dades sobre ciutadans estrangers a Catalunya que ens proporciona l'IDESCAT són indicatives dels nivells d'immigració i la seva evolució: mentre a finals de 1999 la xifra oficial a Catalunya d'estrangers empadronats era de 181.590 persones, o sigui el 2,9% de la població, a data de 31 de desembre de 2005, n'hi havia 939.321 d'estrangers empadronats, cosa que representava el 13,1% de la població. Com es veu, la proporció i el nombre d'estrangers es va multiplicar per cinc en sis anys, la qual cosa ens indica l'important creixement d'aquesta població immigrada. Una projecció demogràfica feta recentment ens indica que sense la immigració del segle XX, Catalunya tindria actualment una població no superior als 2,5 milions d'habitants, enfront dels set milions actuals. Aquesta és una altra dada que ens dóna una idea de la importància de les migracions en l'estructura social del nostre país.

Com la major part de migracions, la immigració a Catalunya, especialment la del segle XX i principis del segle XXI, va ser i continua essent un factor de dinamització social, creixement econòmic, rejuveniment demogràfic i desenvolupament rural. Així, si la immigració va afavorir en el seu moment la industrialització, ara sosté sectors bàsics de l'economia com la construcció o el turisme, i s'ocupa de tasques socialment molt importants com són els serveis domèstics i la cura de persones grans.

Tanmateix hem de ser conscients que, juntament a aquests beneficis per al país -i per als propis immigrants-, la immigració també ha generat i genera problemes i conflictes. En molts moments històrics algunes entrades de pobles foren més pròpiament ocupacions o invasions que immigracions (per exemple, romans, àrabs, frances...), i algunes d'elles portaren a expulsions de població, violències, fragmentació social o substitució de la llengua i cultura autòctona. Ja en temps recents, les immigracions orientades a la integració social i laboral, també han comportat amenaces per a la cohesió social i la convivència. Aquest és el repte sobre el qual es troba avui la societat catalana. Tot i això, el que és evident i no es pot negar és que, ara per ara, el balanç global de l'actual immigració és clarament positiu per a Catalunya a tots nivells i, segons diferents estudis, la nostra economia, el nostre mercat laboral i la nostra demografia continuen demanant clarament l'entrada ordenada de nous immigrants per a garantir les quotes de creixement econòmic i benestar a tota la societat catalana.

3.1.2 ELS MOVIMENTS MIGRATORIS A CATALUNYA, AVUI

L'actual crisi econòmica ha provocat, però, que a Catalunya s'hagi iniciant un nou cicle caracteritzat per l'aturada de l'intens flux migratori que havia experimentat el nostre país durant els darrers deu anys, així com també per una certa estabilització del nombre total de persones estrangeres que hi viuen. Aquesta nova tendència està marcada per un menor volum d'entrades de persones estrangeres, per un lleuger retorn als llocs d'origen i per la proliferació de noves estratègies migratòries, com ara el trasllat a països tercers. Hi ha, però, especificitats a nivell territorial: l'àmbit metropolità, les comarques centrals, les Terres de l'Ebre i l'Alt Pirineu i Aran perden població estrangera, mentre que les comarques gironines, el Camp de Tarragona i l'Àmbit de Ponent en guanyen. El nombre de persones estrangeres empadronades a Catalunya s'ha reduït, per primera vegada en dotze anys, en un total de 17.437 persones, segons els càlculs de la Secretaria per a la Immigració de la Generalitat fet públics el mes de juliol de 2010 (*La Immigració en xifres* nº6, de la Secretaria per a la Immigració). Això suposa una davallada de l'1'39%, xifra que trenca la tendència a l'alça en la immigració durant l'última dècada, la qual va viure el seu màxim exponent l'any 2001, en què es va enregistrar un creixement interanual de població estrangera d'un 48,5%. Des d'aleshores ençà, i tot i mantenir-se un creixement interanual positiu, les xifres de creixement mostren que el volum de població estrangera a Catalunya ha minvat

considerablement, situant-se l'any 2009 en un 3,8% de creixement interanual (la meitat que l'enregistrat l'any 2008).

Segons el sexe, la població estrangera ha disminuït més dins del grup d'homes que en el de les dones: 13.706 homes i 3.731 dones. Aquesta disminució afecta sobretot la franja d'edat dels 15 als 29 anys (15.044 persones menys). Disminueix la població estrangera de menys de 45 anys i, en canvi, augmenta la població de més de 45 anys. Aquest augment, sobretot a partir dels 60 anys i encara més a partir dels 75 anys, reflexa els processos de reagrupament familiar dels ascendents. L'augment més important en termes relatius s'enregistra entre la població estrangera més envellida (+1,40%) tot i que en termes absoluts es tracta només de 138 persones majors de 75 anys.

Per col·lectius extracomunitaris, el grup que més baixa al número d'empadronaments és el procedent de l'Equador, seguit pel de Bolívia, el del Perú, el del Pakistan i el de la Xina. En canvi, altres nacionalitats com la romanesa o la del Marroc continuen creixent, encara que a un ritme menys intens en comparació a etapes anteriors.

Tot i la davallada de fluxos migratoris a casa nostra, hem de tenir present que això no vol dir que s'hagin acabat les entrades, sinó al contrari: segueixen havent-n'hi desenes de milers, malgrat que no surten a les estadístiques ja que queden compensades per les sortides.

També hem de tenir present que part d'aquesta davallada en el nombre de persones immigrades en el nostre padró pot ser atribuïble a les naturalitzacions que comporten la pèrdua de la condició d'estranger i l'obtenció de la nacionalitat per part de les persones residents a Catalunya: el 2008 es van registrar 19.806 persones estrangeres nacionalitzades a Catalunya, pràcticament el doble que l'any 2004 (10.127 nacionalitzacions). Els principals col·lectius nacionalitzats eren de països llatins i una de cada sis naturalitzacions corresponia a marroquins. L'obtenció de la nacionalitat espanyola és molt més ràpida per als nacionals de països de l'Amèrica llatina (han d'acreditar dos anys de residència) que per a la resta d'estrangeres extracomunitaris (n'han d'acreditar deu).

3.2 LES LLEIS QUE REGULEN LES MIGRACIONS A CATALUNYA

Les lleis que regulen les migracions a Catalunya es determinen des de diferents nivells político-administratius que tenen competència, d'una manera o altra, sobre les persones immigrades i sobre els seus drets i deures. L'abast de les competències de cadascuna d'aquestes administracions – Àmbit internacional, Unió Europea, Estat, Generalitat i ens locals- depèn de diverses normes, emmarcades sempre per la norma suprema del nostre ordenament jurídic que és la Constitució espanyola.

Del conjunt d'aquestes disposicions es pot deduir el sistema actual de distribució competencial en matèria d'immigració. Aquestes normes, però, no romanen immutables en el temps, més aviat al contrari: varien amb relativa freqüència tot generant una reordenació de les competències atribuïdes a cada nivell político-administratiu.

3.2.1 L'ÀMBIT INTERNACIONAL

L'article 96 de la Constitució espanyola estableix que *els "tractats internacionals vàlidament celebrats, un cop publicats oficialment a Espanya, formaran part de l'ordenament intern "*. És a dir, els tractats internacionals, un cop signats i ratificats per Espanya i publicats en el Butlletí Oficial de l'Estat, queden incorporats al nostre propi dret intern i poden ser invocats davant els tribunals igual que qualsevol altra norma del nostre ordenament.

Però la importància del dret internacional per al tema que ens ocupa va més enllà, ja que serveix també de paràmetre a l'hora d'interpretar la nostra pròpia Constitució. D'acord amb el que disposa l'article 10.2 de la Constitució Espanyola *"les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre aquestes matèries ratificats per Espanya"* (Plan estratégico de Ciudadanía e Integración 2007-2010 del Ministeri de Treball i Immigració del Govern d'Espanya).

El que la nostra Constitució fa en aquest punt és establir un principi de convergència en la interpretació dels drets i llibertats que ella mateixa garanteix amb els grans instruments internacionals sobre drets humans. Per això els nostres tribunals, a l'hora de fixar el contingut dels drets i llibertats reconeguts per la Constitució, acudeixen amb freqüència a aquests tractats i a les interpretacions que en fan el Tribunal Europeu de Drets Humans i el Tribunal de Justícia Internacional.

A banda de la *Declaració Universal de Drets Humans* (1948) a la qual remet expressament l'article 10.2 de la Constitució, cal fer referència també com a principals instruments legislatius internacionals: el *Pacte Internacional sobre Drets Civils i Polítics* (1966) i el *Pacte Internacional sobre Drets Econòmics, Socials i Culturals* (1966).

I en l'àmbit de l'Organització de les Nacions Unides tenen també rellevància per a l'àmbit de la immigració les següents convencions: la *Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats* (1951), la *Convenció sobre l'Estatut dels Apàtrides* (1954), la *Convenció Internacional sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial* (1965), la *Convenció Internacional sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona* (1979), la *Convenció Internacional contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants* (1984), la *Convenció Internacional sobre els Drets del Nen* (1989), i el *Conveni internacional sobre la protecció dels drets de tots els treballadors migrants i de les seves famílies* (1990). A més, cal fer referència a la *Convenció de les Nacions Unides Contra la Delinqüència Organitzada Transnacional* coneguda com *Convenció de Palerm* (2001) i, en particular, al seu *Protocol addicional per prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment de dones i nens*, que complementa aquesta Convenció.

3.2.2 EL MARC NORMATIU COMUNITARI EUROPEU

Tradicionalment les polítiques d'immigració han estat competència exclusiva dels estats en la mesura que afectaven dos elements constitutius d'aquests: el territori i la seva població. En el marc europeu, la creació d'una àrea de lliure circulació de persones ben aviat es converteix en un objectiu polític, que es tradueix amb la signatura de l'acord Schengen (signat el 1985 i en vigor des de 1995): la creació d'aquesta àrea de lliure circulació requereix la supressió de les fronteres interiors entre els estats signants i la necessitat d'harmonitzar el control de les fronteres externes. La política d'immigració s'esdevé així una conseqüència de Schengen i, alhora, un repte per als estats de la Unió Europea.

Inicialment gestionada en el marc de la cooperació intergovernamental, la política d'immigració neix al marge del procés de construcció comunitària. És el Tractat de Maastricht (1993) el que oficialitza la cooperació dels països europeus en matèria de

Justícia i Interior —l'anomenat tercer pilar— i conclou que els temes d'immigració i asil, per ser d'interès comú, han de ser abordats en el marc comunitari.

Les dificultats per avançar a través de la cooperació intergovernamental en aquests temes expliquen que el Tractat d'Amsterdam (1999) resolgui passar al primer pilar comunitari bona part de les polítiques vinculades als afers de Justícia i Interior, entre elles el control de fronteres, la immigració i l'asil, amb l'objectiu últim de construir una política d'immigració comuna en un termini màxim de cinc anys.

Amb aquest propòsit, el mateix 1999 se celebra un Consell Europeu de caràcter extraordinari per elaborar un pla d'acció quinquennal que faciliti l'establiment de *l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia*. En aquest Consell, anomenat *Consell Europeu de Tampere* (1999), es reconeix la necessitat que la Unió Europea desenvolupi polítiques comunes d'immigració i asil que tinguin en compte la necessitat de controlar les fronteres exteriors i lluitar contra la immigració irregular. Alhora, la Unió Europea assenyala la importància de garantir un tracte just als nacionals de països tercers que ja resideixen a territori europeu.

Cinc anys després, l'establiment de *l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia* no només no havia avançat significativament, sinó que amb els atemptats de l'11-S als Estats Units i el consegüent enduriment dels mecanismes de control i protecció de les fronteres, fins i tot havia retrocedit. Aquesta lògica de la *securització* de la mobilitat explica les reticències dels estats membres a cedir competències en l'àrea de les polítiques d'immigració i les dificultats per arribar a resolucions unànimes en el marc legislatiu comunitari.

En qualsevol cas, el 2004 s'aprova el segon programa quinquennal per a l'enfortiment de *l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia*, conegut com el *Programa de la Haia* (2004). Molt més específic que el seu predecessor, aquest segon programa proporciona una sèrie d'orientacions per a una aproximació global al fenomen migratori, reconeixent que la construcció d'una política europea d'immigració ha de considerar les múltiples dimensions d'aquest fenomen, tant les causes últimes com els efectes que en ell tenen les polítiques d'admissió o retorn, així com tots els aspectes vinculats a la integració dels immigrants.

Durant la presidència sueca de 2009, s'aprova el tercer programa de treball per al desenvolupament de *l'Espai de Llibertat, Seguretat i Justícia*, conegut com el *Programa d'Estocolm* (2009). Amb el títol, *Per una Europa oberta i segura que serveixi i protegeixi als ciutadans*, el Programa d'Estocolm intenta trobar l'equilibri

entre la protecció de les llibertats dels ciutadans i la necessitat de garantir la seguretat a l'espai europeu. L'agenda de treball del Programa d'Estocolm, també ha de parar atenció a l'aplicació del Tractat de Lisboa (2007), que impulsarà la plena implicació del Parlament Europeu en les polítiques vinculades a la justícia i a la ciutadania.

Com els seus predecessors, el Programa d'Estocolm ha de continuar el procés de construcció de la política europea d'immigració. Un procés amb uns continguts que, fins ara, s'han centrat en la gestió ordenada dels fluxos migratoris, la inclusió del diàleg i la cooperació en les relacions entre països d'origen i de trànsit, i l'impuls dels instruments d'integració dels nacionals de països tercers.

Podem concloure, doncs, que la construcció d'una política d'immigració global i coherent és un repte per a la Unió Europea, però també per als seus estats membres. La majoria de països europeus han de reformular les seves polítiques i assumir la necessitat de trobar instruments eficients i eficaços que permetin una millor i més coordinada gestió dels fluxos migratoris. Perquè, malgrat que l'actual crisi econòmica hagi alimentat determinades actituds i discursos polítics i socials que demanen limitar dràsticament la immigració a Europa, el cert és que el continent europeu seguirà requerint mà d'obra estrangera per créixer econòmicament. Certament, les necessitats laborals de la demogràficament envellida Unió Europea varien a cada país, i en molts casos encara no es coneixen suficientment, però la necessitat de mà d'obra estrangera present i futura sembla evident. El repte és construir polítiques migratòries eficients que promoguin mecanismes àgils per gestionar aquests fluxos.

I l'assumpció per part de la Unió Europea d'importants competències en matèria d'immigració i asil – incloent-hi àmbits fins fa poc impensables, com ara visats, reagrupament familiar, residència de llarga durada, control de les fronteres, integració social, expulsions i treball- desplaça i desplaçarà progressivament les competències dels estats membres, especialment en les funcions d'elaboració de polítiques comunitàries, l'adopció de legislació i planificació i, més excepcionalment, d'execució.

Resumint, podríem assenyalar que la Unió Europea ha establert els següents mínims en diferents àmbits (Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012):

Pel que fa al **control d'entrada i visats**, s'ha avançat en:

- L'actualització i posada en marxa operativa del Sistema informàtic de Schengen (SIS-II).

- La capacitat de resposta a les emergències i crisis exteriors, amb la nova Agència de Gestió de Fronteres (Frontex), que coordina els grups d'intervenció ràpida (RABIT).
- Un sistema de gestió integrada de les fronteres exteriors ampliades als nous estats membres.
- L'harmonització del sistema de visats amb un sistema d'informació sobre visats (VIS).
- La creació de centres de sol·licitud comuna de visats.
- La introducció de la biometria en els visats.
- La progressió cap a un codi comú de visats i l'adopció de tractats bilaterals per instituir-ne procediments d'emissió simplificada.

En matèria **d'asil**, s'ha avançat en:

- El desenvolupament dels programes de protecció regional (Ucraïna, Moldàvia, Bielorússia, Tanzània).
- La cooperació pràctica en el desenvolupament del Sistema comú europeu d'asil.

En diverses iniciatives dirigides a assegurar els **drets** dels estrangers:

- Establiment de l'Agència Europea de Drets Fonamentals a Viena.
- Incorporació de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea al Tractat de Lisboa.
- Primeres avaluacions sobre l'aplicació de la Directiva de reagrupació familiar, *Llibre Verd de Migració i Educació*, etc.

O en el reforç dels instruments **de lluita contra l'entrada irregular**:

- Major implicació en la lluita contra el tràfic d'éssers humans.
- Convenis de readmissió amb els estats dels Balcans i partenariats de mobilitat.
- Cooperació amb els països del Mediterrani i l'Àfrica.
- Directiva de retorn i fons per al retorn.

3.2.3 L'ESTAT: LA LLEI D'ESTRANGERIA

Si baixem al nivell politicoadministratiu de decisió següent, l'Estat espanyol, cal assenyalar que durant molt de temps ha significat per a Catalunya el centre de decisió principal en matèria d'immigració. I és que la Constitució espanyola, en l'article

149.1.2, es limita a definir la *immigració* com una matèria de competència estatal exclusiva.

Aquesta visió és tributària del moment en què s'aprovà: un context on el desplegament autonòmic estava encara per iniciar-se i, no és estrany doncs, que en regular l'any 1978 el règim de les persones estrangeres a l'Estat espanyol es considerés com un dels àmbits on més clarament existien raons per assegurar una regulació unitària en tot l'Estat, d'acord amb la tradició espanyola. Això explica, a banda de l'escassa transcendència del fet migratori en els primers anys de democràcia, que els primers estatuts d'autonomia gairebé no en fessin cap esment – amb l'excepció del de Canàries- i es limitessin a reconèixer la competència estatal exclusiva. En aquest context, els diferents òrgans de l'Estat assumiren que qualsevol intervenció sobre la immigració, legislativa o executiva, trobava cobertura competencial en l'article 149.1.2.

A mesura que s'ha consolidat el sistema autonòmic i la immigració ha esdevingut un fenomen de gran importància a les diferents Comunitats Autònomes, s'ha fet evident que aquesta interpretació del títol *immigració* era massa expansiva i tendia a l'horitzontalitat, de manera que calia acotar-ne de forma objectiva el contingut material. Així, amb tota la seva complexitat, aquesta nova interpretació s'ha anat consolidant com l'opció més raonable per construir un règim de distribució competencial en matèria d'immigració que sigui a la vegada adequat, funcional i descentralitzat; és a dir, que reconegui a les Comunitats Autònomes i a les administracions locals, els nivells politicoadministratius de més proximitat, ja que són els que han d'afrontar la complexitat dels reptes que planteja la immigració en el dia a dia.

Així, les diferents lleis d'estrangeria que s'han anat aprovant, en tant que instruments de desenvolupament constitucional, són sempre portadores d'una determinada interpretació de l'abast de les competències d'immigració i, per tant, de la distribució de competències Estat-Comunitats Autònomes (Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012). És per aquest motiu que constitueixen un element de referència per determinar les competències que corresponen a les Comunitats Autònomes i als ens locals. I és del tot necessari fer l'anàlisi de les successives reformes legals del 1985, 2000, 2003 i 2009, i reglamentàries del 2004 i 2011, per veure com n'han augmentat progressivament les atribucions.

Les **principals normes d'estrangeria i immigració** que s'han succeït a l'Estat són:

- **Llei 5/1984, de 26 de març**, reguladora del dret d'asil i de la condició de refugiat, modificada per **la Llei 9/1994, de 19 de maig**.

- **Llei 45/1999, de 29 de novembre**, sobre el desplaçament de treballadors i treballadores en el marc d'una prestació de serveis transnacionals.
- **Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener**, sobre **drets i llibertats dels estrangers a Espanya i llur integració social (LODILE)**. Ha estat modificada successivament per les lleis orgàniques **8/2000, de 22 de desembre; 11/2003, de 29 de setembre, 14/2003, de 20 de novembre i 2/2009 d'11 de desembre**.
- **El Decret 188/2001, de 26 de juny**, dels estrangers i la seva integració social a Catalunya, aprovat, segons el seu propi preàmbul, per tal de fer efectius, en l'àmbit de les seves competències, els drets que preveu el títol 1 de la Llei 4/2000, per contribuir a la consolidació de la nova legislació orgànica sobre drets i llibertats dels estrangers, i per tal d'afavorir activament i positivament la integració dels immigrants estrangers establerts a Catalunya.
- **Llei 25/2002, de 25 de novembre**, de mesures de suport al retorn dels catalans emigrats i llurs descendents, i de segona modificació de la Llei 18/1996.
- **Llei 40/2006, de 14 de desembre**, de l'Estatut de la ciutadania espanyola a l'exterior.
- **Reial decret 240/2007**, de 16 de febrer, sobre entrada, lliure circulació i residència a Espanya de ciutadans de la Unió Europea.
- **Llei orgànica 13/2007, de 19 de novembre**, per a la persecució extraterritorial del tràfic il·legal o la immigració clandestina de persones.

Tradicionalment, Espanya ha estat un país d'emigrants. L'arribada d'immigrants econòmics a partir dels anys noranta va ser una novetat social i legislativa. Per contra, no hi ha hagut una posada en marxa de polítiques adequades per afrontar aquesta nova realitat, ja que sembla que les administracions públiques es troben superades per la situació i no acaben d'aplicar polítiques planificades i coordinades que facin front a les noves realitats.

La normativa d'estrangeria i immigració existent a Espanya es caracteritza per la seva extremada inestabilitat, ja que en aquests darrers anys s'han succeït polítiques molt diferents, a voltes contradictòries, i de vegades sense ni tan sols permetre una mínima consolidació de l'anterior. Ha estat i és una normativa provisional, cosa que genera una gran inseguretat jurídica en una matèria tan transcendental com la que ens ocupa.

3.2.4 LES COMPETÈNCIES ESTATUTÀRIES EN MATÈRIA D'IMMIGRACIÓ

El següent pas en aquest procés de progressiva obertura a les competències autonòmiques en matèria d'immigració el feu l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006 (Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol), en ampliar les competències autonòmiques directes sobre la immigració i permetre que la Generalitat assumís un seguit de funcions tant legislatives com de desenvolupament normatiu, d'aplicació i execució de la normativa estatal i catalana.

Així, doncs, l'Estatut atorga competències en diverses submatèries d'immigració, però sempre evitant que les competències assumides envaeixin la part nuclear o essencial de la competència estatal sobre immigració. És a dir, que en detallar les competències autonòmiques, l'Estatut ha tingut en compte els límits imposats per la necessitat de garantir un funcionament unitari del model de gestió migratòria, atenent especialment als articles 149.1.1 i 149.1.12 de la Constitució.

Per oposició a l'Estatut del 1979, l'article 138 de l'Estatut de 2006 explicita clarament la voluntat de disposar d'un àmbit competencial propi en matèria d'immigració:

Art. 138. Immigració

1. Correspon a la Generalitat en matèria d'immigració:

- a) La competència exclusiva en matèria de primer acolliment de les persones immigrades, que inclou les actuacions sociosanitàries i d'orientació.*
- b) El desenvolupament de la política d'integració de les persones immigrades en el marc de les seves competències.*
- c) L'establiment i la regulació de les mesures necessàries per a la integració social i econòmica de les persones immigrades i per a llur participació social.*
- d) L'establiment per llei d'un marc de referència per a l'acolliment i la integració de les persones immigrades.*
- e) La promoció i la integració de les persones retornades i l'ajuda a aquestes, i l'impuls de les polítiques i les mesures pertinents que en facilitin el retorn a Catalunya*

2. Correspon a la Generalitat la competència executiva en matèria d'autorització de treball als estrangers la relació laboral dels quals s'acompleixi a Catalunya. Aquesta competència, que s'exerceix necessàriament en coordinació amb la que correspon a l'Estat en matèria d'entrada i residència d'estrangers, inclou:

- a) La tramitació i la resolució de les autoritzacions inicials de treball per compte propi o aliè.*

b) La tramitació i la resolució dels recursos presentats amb relació als expedients a què fa referència la lletra i l'aplicació del règim d'inspecció i sanció.

3. Correspon a la Generalitat la participació en les decisions de l'Estat sobre immigració que tinguin una transcendència especial per a Catalunya i, en particular, la participació preceptiva prèvia en la determinació del contingent de treballadors estrangers mitjançant els mecanismes que estableix el títol V.

Així, hi destaquen: en primer lloc, la incorporació de competències relacionades amb la **primera acollida**; en segon lloc, l'assumpció de competències plenes sobre **integració social**; en tercer lloc, les competències compartides amb l'Estat en la submatèria de **permisos de treball**; i en quart lloc, la col·laboració en l'establiment dels **contingents migratoris**.

Ara bé, l'Estatut no es limita a enumerar per mitjà de l'article 138 les competències que la Generalitat pot assumir potencialment –autoritzacions de treball, integració social, acollida–, sinó que també regula altres qüestions que també afecten els qui tenen l'estatus d'estranger, com són el règim de drets i garanties o les competències mínimes dels ens locals en aquest àmbit.

A partir de que l'any 2006, quan l'Estatut d'autonomia incorpora com a competències de la Generalitat l'acollida i la integració de les persones estrangeres immigrades i en preveu el seu desenvolupament, el Govern de la Generalitat assumeix el compromís de promoure la **Llei d'acollida de les persones immigrades i les retornades a Catalunya** (2010). Amb aquesta llei, Catalunya és la primera Comunitat Autònoma de l'Estat espanyol en establir un marc legal de referència integral per a l'acollida. La llei, que es preveu que estigui totalment desplegada el 2015, es presenta com una caixa d'eines formatives i informatives per a les persones nouvingudes amb l'objectiu de fomentar-ne la mobilitat social i reduir-ne la dependència dels sistemes públics, incrementant així la seva aportació a la societat. I també estableix les competències en matèria d'immigració que s'atorguen als òrgans de la Generalitat i als ens locals. Aquestes competències són (*Pla de ciutadania i immigració 2009-2012*):

Competències del Govern de la Generalitat:

a) Aprovar el pla de ciutadania i immigració del Govern de la Generalitat de Catalunya.

- b) Determinar els serveis propis de l'Administració de la Generalitat que han de comptar amb programes d'acollida especialitzada.*
- c) Aprovar el programa que articula les relacions entre l'Agència de Migracions de Catalunya i el departament que té assignades les funcions en matèria d'immigració.*
- d) Desenvolupar reglamentàriament els requisits mínims que ha de satisfer qualsevol servei de primera acollida quant al procediment d'accés i les prestacions, els certificats i informes oficials corresponents –tant de la Generalitat com dels ens locals–, les convalidacions amb altres certificats i informes oficials i altres requisits tècnics referents als aspectes del servei previstos a la Llei.*
- e) Establir el protocol d'utilització intern de les persones usuàries del servei de primera acollida.*

Competències del departament que té assignades les funcions en matèria d'immigració

- a) Proposar al Govern directrius polítiques en matèria d'immigració i retorn.*
- b) Proposar el contracte programa que articula les relacions entre l'Agència de Migracions de Catalunya i el departament que té assignades les funcions en matèria d'immigració.*
- c) Elaborar el Pla de ciutadania i immigració i proposar-ne l'aprovació al Govern.*
- d) Coordinar l'acció dels departaments de la Generalitat i dels ens locals en matèria d'acollida i immigració, i col·laborar en el disseny i la gestió de les respectives polítiques públiques, en la mesura que es relacionen amb la població immigrada i retornada.*
- e) Col·laborar amb l'Administració general de l'Estat en la gestió de les seves competències d'estrangeria, dret d'asil, apàtrida i retorn, en el marc, en tot cas, dels instruments de col·laboració mútua que preveu la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i llur integració social.*
- f) Gestionar la política de retorn.*
- g) Dur a terme activitats relacionades amb la integració social de les persones estrangeres immigrades, de les sol·licitants d'asil, de les refugiades, de les apàtrides i de les retornades a Catalunya.*
- h) Elaborar, fomentar i desenvolupar programes en els àmbits del retorn voluntari als països d'origen, de les remeses, del codesenvolupament i altres d'específics de la política migratòria.*

- i) Fomentar la participació de les persones estrangeres immigrades, les sol·licitants d'asil, les refugiades, les apàtrides i les retornades a Catalunya.*
- j) Definir i desenvolupar, en col·laboració amb l'organisme que gestiona els serveis ocupacionals i amb les institucions formatives i educatives corresponents, programes formatius adreçats a les persones especialitzades professionalment, o que s'han d'especialitzar, des dels sectors públic i privat, en l'atenció a la població immigrada estrangera, la refugiada, l'apàtrida i la retornada a Catalunya.*
- k) Fomentar la formació universitària i la recerca en l'àmbit de les migracions.*
- l) Elaborar i fer el seguiment de programes d'informació, formació i sensibilització que s'adrecen a la comprensió, per part de la població, de les causes i les conseqüències dels canvis demogràfics i dels moviments migratoris.*
- m) Establir instruments de recollida d'informació i el seu tractament estadístic i analític als efectes de les polítiques i competències previstes en aquesta Llei, en coordinació amb l'Observatori del Treball, així com establir els elements bàsics i comuns del sistema d'informació, per fer-ne possible la coordinació i l'avaluació.*
- n) Fer el seguiment de les polítiques migratòries d'altres països, de la Unió Europea i de les diverses entitats internacionals.*
- o) Elaborar un informe anual sobre la situació d'integració social de les persones immigrades, sol·licitants d'asil, refugiades, apàtrides i retornades, que ha de ser divulgat públicament. Aquest informe ha de tenir el caràcter d'independent, d'acord amb estàndards internacionals, i pot ser elaborat amb la participació dels òrgans previstos a la Llei i amb la col·laboració tècnica d'altres entitats públiques o privades, així com de persones físiques expertes en funció de cada matèria.*
- p) Coordinar l'execució de les polítiques d'acollida i integració que es desenvolupin en el territori de Catalunya.*

Competències dels ens locals

Els ens locals poden prestar el servei d'acollida a tothom que estigui empadronat al municipi. Els municipis tenen les competències següents pel que fa al servei de primera acollida:

- a) Els municipis amb una població igual o superior als vint mil habitants han de prestar el servei de primera acollida a les persones que s'hi hagin empadronat, bé siguin estrangeres immigrades o retornades.*

- b) Els municipis amb una població inferior als vint mil habitants poden prestar el servei de primera acollida, sempre que compleixin els requisits que es determinin reglamentàriament.*
- c) Els ens supramunicipals poden prestar el servei de primera acollida per delegació o encàrrec de gestió, o bé establir programes d'assistència i cooperació als municipis amb relació a aquest servei.*
- d) Els municipis poden prestar el servei de primera acollida per mitjà de la Generalitat i dels ens locals supramunicipals i amb les fórmules de col·laboració que estiguin previstes a la llei d'acollida.*
- e) Fomentar totes les polítiques necessàries i prestar tots els serveis necessaris per garantir la cohesió social de la seva població i l'acollida i la integració de les persones estrangeres immigrades, les sol·licitants d'asil, les refugiades, les apàtrides i les retornades.*
- f) Impulsar la coordinació de totes les entitats públiques i privades que en el seu àmbit competencial tenen responsabilitats d'acollida i integració, mitjançant mecanismes de foment de la participació o d'altres que es considerin adients.*
- g) Participar en l'elaboració dels plans i els programes de la Generalitat d'acord amb el que estigui previst a la Llei.*
- h) Impulsar, en el marc de les seves competències, la participació de les persones immigrades per mitjà dels mecanismes que es considerin oportuns.*

3.3 POLÍTIQUES SOCIALS PER A LA INTEGRACIÓ

3.3.1 LA NECESSITAT DE CREAR POLÍTIQUES PER A LA INTEGRACIÓ

A Catalunya, igual que a Europa, durant els anys cinquanta, seixanta i fins i tot els setanta, dominava la idea de que la immigració era una cosa temporal. Se suposava que els immigrants s'estarien aquí uns anys i després se'n tornarien al seu país d'origen. Però el tancament de les fronteres a la immigració laboral, que a Europa es va impulsar a mitjans dels anys setanta, va coincidir amb l'inici de l'acceptació del caràcter majoritàriament permanent de l'establiment dels immigrants i amb un desenvolupament ampli dels processos de reagrupament familiar. De fet, el tancament de les fronteres va afavorir l'establiment permanent dels que estaven aquí: molts haguessin tornat al seu país d'origen pensant en migrar de nou si els era necessari, però optaven per quedar-se a la vista de les dificultats que trobarien per tornar a venir des del seu país d'origen, i en lloc de retornar, el que feien era portar a la seva família. El resultat va ser que el reagrupament familiar es va convertir, en les últimes dècades del segle XX, en la principal causa d'entrada d'immigrants per vies legals, especialment en els països europeus que havien tingut una immigració laboral important en les dècades anteriors. Però el fet que durant les primeres dècades d'immigració a Europa hagués imperat la idea de la temporalitat de les migracions, va comportar l'absència de polítiques socials destinades a la integració dels immigrants. Això va tenir una gran transcendència perquè va comportar uns processos de *guetització* que es cristal·litzaren a les principals ciutats receptores d'immigració. I alhora, varen créixer també les postures racistes en la societat receptora que durant els anys vuitanta es varen fer ja brutalment presents, així com importants conflictes de convivència entre població immigrada i autòctona (Pajares, 2005).

Davant totes aquestes situacions va néixer la necessitat de plantejar polítiques dirigides a afavorir la integració social de la població immigrada, i això es va començar a traduir en actuacions concretes de les institucions públiques.

El desenvolupament d'aquestes polítiques socials d'integració no és simultani a tota l'Europa occidental: hi ha països en els que s'inicia ja a mitjans dels anys setanta, mentre que en altres territoris no s'ha fet fins als noranta. Holanda n'és un dels països pioners i les seves polítiques d'integració comencen en alguns ajuntaments a mitjans dels setanta, quan ja es començava a veure que el retorn als països d'origen era escàs,

malgrat no serà fins a mitjans dels anys vuitanta quan la integració es convertirà en l'objectiu principal de la política d'immigració.

A Espanya no és fins a mitjans dels anys noranta que s'inicien les polítiques d'integració, i tot just és ara quan el desenvolupament de plans específics en aquest terreny s'està generalitzant entre les institucions públiques (ajuntaments, comunitats autònomes).

Aquesta accepció de la perspectiva d'integració social per als immigrants és compartida per la societat receptora i per els propis immigrants, però com ja hem dit, no està exempta de polèmica i de varietat de postures a l'hora de definir el que s'ha d'entendre per integració. És necessari, doncs, deixar clar quins són els límits de la integració, quins canvis exigeix a la societat receptora, i quins factors exigeix a les persones nouvingudes.

Sigui com sigui, el cert és que s'ha anat obrint camí la idea de que els immigrants han d'integrar-se en la societat que els ha rebut i que les institucions públiques han de fer coses (polítiques específiques, programes concrets) per a facilitar aquesta integració. Malgrat que la idea del retorn sigui present en tots els processos migratoris, la perspectiva de la integració estable en la societat receptora s'ha imposat com a dominant.

Però, quan parlem de polítiques socials per a la immigració, el primer que ens hem de preguntar és: la població immigrada ha de ser objecte d'actuacions específiques i se l'ha d'atendre en serveis específics i diferenciats? O, pel contrari, ha de ser tractada sense cap diferenciació i atesa pels serveis ordinaris que es dirigeixen a tota la població? Quan es dóna una atenció específica als immigrants, no s'està fent una segregació contrària a la perspectiva d'integració en la que se'ls vol incloure?

Per respondre aquestes preguntes encertadament, hem de tenir molt present el fet que les tendències cap a l'exclusió de les persones immigrades també estan provocades, com ja hem dit anteriorment, pel funcionament de l'Estat-nació que tenim i, particularment, per la seva política d'estrangeria. Com hem explicat en capítols anteriors, els estats-nació són els primers en construir la interiorització i l'exclusió social de l'immigrant; conseqüentment, el que es faci o el que es pugui fer des de les institucions públiques per la integració no seran res més que mesures pal·liatives del que per altra banda es fa per a l'exclusió.

Podem afirmar, doncs, que el millor que es podria fer per a la integració social és no fer res del que s'està fent per a la exclusió, és a dir, eliminar les estructures discriminatòries i segregacionistes que el propi Estat genera (Pajares, 2005).

Però mentre això no passi, hem de continuar indagant sobre la conveniència de polítiques socials específiques per a la integració de les persones immigrades. La pregunta a la que s'ha de respondre és si poden les persones immigrades avançar cap a la seva integració ciutadana sense que hi hagi polítiques públiques específiques que ho promoguin.

Tenint en compte que els immigrants s'incorporen a la societat receptora en condicions estructuralment diferents de les de la resta de la població, diferents fins hi tot de les d'altres col·lectius desfavorits, i que aquestes condicions comporten discriminació i generen tendències a la segregació i a l'exclusió social, és raonable concloure que s'han d'articular mesures que s'oposin a les tendències discriminatòries i segregacionistes, el que vol dir, polítiques públiques específiques.

Les particularitats de la població immigrada són clares i la major part d'elles la col·loquen en situació d'inferioritat respecte a la resta de la població. El seu estatut legal és diferent: no tenen la condició de ciutadans i els seus drets són inferiors en molts aspectes. El seu coneixement de l'entorn social, dels recursos que la societat ofereix (per a l'accés del treball i moltes altres coses) i el seu accés a la informació en general és també inferior, si més no en la primera fase del seu establiment. Una part de la població immigrada té també dificultats amb l'idioma de la societat receptora. La seva capacitat d'accés a les vies de participació ciutadana és, d'entrada, molt inferior.

La situació de la població immigrada és una situació de vulnerabilitat, amb la especificitat de que no tenen vincles socials i, en cas que en tinguin, es donen en un terreny proper a l'exclusió, entre els seus compatriotes i amb poques connexions amb la resta de la societat.

A tot això cal afegir-hi les actituds discriminatòries que en la societat existeixen cap a les persones immigrades. I és aquesta situació de discriminació i inferioritat la que planteja la necessitat de polítiques públiques dirigides a afavorir l'equiparació i, conseqüentment, la integració social. Aquestes polítiques tenen un caràcter compensatori, en tant que es dirigeixen a compensar els desavantatges socials provocats per la discriminació, o, millor encara, poden denominar-se de *discriminació positiva*.

Amb tots aquests arguments queda justificada la necessitat de fer polítiques d'integració social relacionades amb la immigració, però a més, ha de tenir-se en compte que

aquestes polítiques no només tenen per objecte als immigrants, sinó també a la resta de la població. Es tracta de polítiques socials que han de fer-se degut al fet d'estar rebent població nova però que han de beneficiar al conjunt de la població. Així, doncs, quan parlem de polítiques socials d'immigració, estem parlant d'algunes actuacions específiques que es dirigeixen concretament als immigrants, requerides per la seva particular situació de desavantatge, i altres dirigides al conjunt de la població, requerides perquè l'arribada de la immigració ha generat noves demandes de la col·lectivitat. Però totes elles són necessàries per a construir la convivència i el benestar social que requereix el conjunt de la societat. El que s'inverteix en polítiques socials d'immigració no és *diner públic que es gasta en els immigrants*, com alguns estereotips assenyalen, sinó diners que es gasten per a construir una vida ciutadana de qualitat per a totes les persones (Pajares, 2005).

Una possible política específica a desenvolupar per un ajuntament, en relació amb la immigració, pot concretar-se en un Pla en Immigració. Un pla serveix per coordinar totes les actuacions que es desenvolupen en aquest terreny els diferents departaments de l'administració i coordinar-los a la seva vegada amb les que es fan des de les entitats socials. Serveix per racionalitzar els recursos i evitar duplicitats; serveix per plantejar la creació dels nous recursos que es requereixin; i serveix per a afavorir el consens polític i social sobre el que s'ha de fer en aquest tema i crear un discurs unitari al respecte (Nadal, Oliveres i Alegre, 2002).

Un cop afirmada la necessitat de polítiques socials d'immigració i també la conveniència de que aquestes polítiques comptin amb plans o programes d'actuació específics, queda per veure si això ha de comportar l'existència de serveis específics dirigits a atendre a la població immigrada o si aquesta ha de fer ús dels serveis ordinaris existents per a tota la població. És evident que un plantejament d'integració ciutadana comporta una posició clarament favorable a que els immigrants facin ús a les vies ordinàries i puguin utilitzar-los sense cap tipus de discriminació. Però això no exclou la necessitat de serveis específics per atendre el que són necessitats específiques de la població immigrada, la qual cosa no és incompatible amb que s'afavoreixi sempre l'ús dels ordinaris. Una postura integradora es caracteritzarà perquè, al mateix temps que es posen en marxa els serveis específics imprescindibles, es promogui la utilització dels ordinaris, generant una tendència a que les persones immigrades deixin de necessitar els específics i s'integrin plenament en la utilització dels ordinaris.

A l'hora de determinar quins serveis específics necessiten les persones immigrades ha de partir-se del principi que no s'ha de fer res que generi tendències segregacionistes. Per exemple, podríem dir que hi ha d'haver actuacions específiques de reforç escolar per als alumnes de famílies immigrades acabades d'incorporar a l'escola, però mai escoles diferenciades o opcions d'aquest tipus que puguin afavorir la segregació. Les actuacions específiques han de comportar certa transitorietat en el temps, i han d'estar sempre dirigides a assolir la normalització, és a dir, a **que les persones immigrades deixin de ser objecte d'actuacions específiques i puguin funcionar amb plena autonomia dins de la societat receptora.**

El que s'ha de tenir molt present és que s'ha de prevenir el risc de bolcar-se massa en el desenvolupament d'actuacions específiques dirigides a la població immigrada, ja que comporta el risc de la segregació. Però alhora, limitar-se només a promoure la normalització, sense actuar de forma específica sobre els desavantatges que pateix la població immigrada, comporta un altre risc, el de la inoperància. S'ha de saber trobar l'equilibri.

3.3.2 LES POLÍTQUES D'INTEGRACIÓ A EUROPA

3.3.2.1 Els quatre models migratoris d'Europa

Les polítiques migratòries i les prioritats de l'agenda política en la matèria s'han anat transformant en paral·lel als patrons migratoris, establint-se així imperatius com el compliment de determinats requisits i la possessió de documentació específica per creuar una frontera o per establir-se en un país del qual hom no n'és autòcton. La contraposició d'una realitat en la qual conviuen fluxos migratoris intensos —amb orígens, destins i rutes que varien al llarg del temps— i unes polítiques migratòries enfocades a dificultar i limitar aquests moviments, expliquen el paper que ha anat adquirint en l'actualitat la irregularitat del fenomen migratori. D'altra banda, les dinàmiques migratòries han anat generant nous fenòmens d'impacte que, com la circulació de remeses, la fuga de cervells, el paper de les diàspores o l'existència de xarxes transnacionals, han generat noves vinculacions entre regions d'origen, de destí i de trànsit.

En l'escenari europeu, es tendeix a homogeneïtzar l'experiència migratòria dels diferents estats membres i buscar receptes polítiques que serveixin a tots per igual. Però

el cert és que no existeix una sinó diverses ‘*Europes*’ de la immigració. De fet, a la Unió Europea dels 27 es poden identificar quatre models migratoris diferents que, malgrat no ser del tot homogenis, comparteixen trets característics propis i distintius els uns dels altres.

Un primer escenari el conformen els **països de l'Europa central** —Alemanya, Bèlgica, França, Luxemburg i Regne Unit— que tot i tenir trajectòries migratòries diferents, comparteixen el fet d'haver rebut fluxos migratoris des de la dècada de 1950. Es calcula que la recuperació econòmica de l'Europa occidental després de la Segona Guerra Mundial va atraure fins a quinze milions de persones, majoritàriament procedents del sud d'Europa i del nord d'Àfrica.

Fins a principis dels anys 70, molts d'aquests països tenien acords amb determinats països d'origen per gestionar fluxos migratoris de caràcter fonamentalment laboral.

Bàsicament masculina i encaminada a la indústria, la lògica del treballador estranger convidat —*guestworker*— s'acaba amb la crisi econòmica de 1973, quan es redueixen notablement les entrades de treballadors estrangers, però s'incrementen les entrades fruit dels processos de reagrupació familiar.

Actualment tenen uns fluxos migratoris relativament més baixos que els seus veïns del sud, però presenten una proporció elevada de ciutadans estrangers residents, així com de les denominades segones generacions, referint-se als fills i filles de les famílies immigrants (la majoria dels quals ja han nascut al país d'acollida) o dels immigrants nascuts (o que porten temps establerts) en aquests països d'acollida.

El segon grup de països el conformen els **nòrdics**, que presenten unes característiques ben diferents als seus veïns europeus. Amb nivells baixos d'immigració, els països nòrdics han implementat generoses polítiques d'asil, el que explica en gran part que la majoria de població estrangera resident en aquests països tingui l'estatut de refugiat o asilat.

Un tercer grup són els **països meridionals** com l'Estat espanyol, Grècia, Itàlia i Portugal, que amb diferent intensitat i ritme han passat de ser països d'emigració a països d'immigració. En poc més d'una dècada, aquests països —principalment l'Estat espanyol i Itàlia— han estat receptors de fluxos migratoris de caràcter laboral procedents del continent africà, Amèrica Llatina i Àsia. Amb una economia submergida important i unes fronteres marítimes poroses, bona part de la immigració que ha arribat a aquests països ha acabat en situació d'irregularitat administrativa.

Precisament la necessitat d'una millor gestió de les fronteres marítimes d'aquests països explica els esforços que s'han destinat a iniciatives com FRONTEX, l'agència europea de fronteres, o el Sistema de Visats Schengen. Però el cert és que la major part de la immigració irregular que resideix a la UE ha entrat al territori *Schengen* de manera regular, amb visats de turista o estudiant, i és la continuïtat de la residència més enllà del temps permès el que explica aquesta irregularitat.

Finalment, un darrer model, més recent i menys definit, el conformen els **estats que entren a la UE amb les ampliacions de 2004 i 2007**. La majoria d'aquests països encara són origen de fluxos migratoris que es dirigeixen principalment a altres estats membres, tot i que a diferència de la immigració extracomunitària, que té un component permanent notable, la immigració procedent dels països de l'Europa central i oriental té un important component de circularitat. Progressivament, països com la República Txeca o Hongria s'estan convertint en països d'immigració, acollint fluxos procedents de regions veïnes com els Balcans occidentals, Rússia o Ucraïna. Amb un important paper com a països de trànsit, molts dels països de l'escenari oriental també han d'afrontar el repte de gestionar les fronteres de la UE i impulsar la lluita contra el tràfic de persones en aquestes.

3.3.2.2 El marc europeu en polítiques d'integració

Les polítiques d'immigració i d'asil no van passar a ser competència comunitària fins l'entrada en vigor del *Tractat d'Amsterdam* (1999). Abans que això succeís, la Comissió Europea havia fet propostes al respecte, però quedaven en el terreny de les recomanacions. La idea de que la integració social dels immigrants havia de formar part de les polítiques d'immigració va ser plantejada per primera vegada per la Comissió Europea en la *Comunicació sobre polítiques d'immigració i dret d'asil* de l'any 1994. En ella es van assenyalar els tres grans temes que, segons la Comissió, havien d'abordar-se per al desenvolupament de polítiques comunes en aquest terreny: la cooperació amb els països emissors per a reduir la pressió migratòria, el control dels fluxos d'entrada i la integració dels immigrants legals. Quan es va abordar el tercer tema en aquesta Comunicació, es va fer una aposta clara per la integració social i per l'equiparació de drets entre les persones immigrades i la població autòctona; es va assenyalar la necessitat d'avançar cap a la lliure circulació dels residents, ciutadans de tercers països en tot l'espai de la Comunitat Europea; es van plantejar mesures per a

millorar les condicions econòmiques i socioculturals que afecten a la població immigrada, i es van reclamar accions contra la discriminació racial.

Ja amb el *Tractat d'Amsterdam* en vigor, el tema de la integració social torna a aparèixer als *Acords de Tampere*, l'octubre de 1999. En aquest cas no és la Comissió, sinó que és una Cimera de la Unió Europea la que afirma que la integració forma part de les polítiques d'immigració. Les conclusions de la Cimera de Tampere es van dividir en quatre apartats: el primer feia referència a la col·laboració amb els països d'origen de la immigració per a lluitar contra la pobresa i millorar la situació dels drets humans; el segon feia referència al sistema europeu comú d'asil, afirmant la voluntat d'anar cap a la creació del mateix; el tercer feia referència al tracte que havien de rebre els residents extracomunitaris, i aquí és on es parlava d' "*una política d'integració més decidida*" i de "*concedir-los drets i obligacions comparables als dels ciutadans de la Unió*"; i el quart feia referència a la gestió dels fluxos migratoris, que es centrava en el control de "*la immigració il·legal*", el control de les fronteres i en buscar la col·laboració dels països emissors en aquests aspectes. Sobre la Cimera de Tampere podem concloure que les seves resolucions es van moure dins de les línees restrictives imperants però, a més, varen ser poc concretes, i sobre integració i drets dels residents es va afegir poc als enunciats que hem assenyalat (Pajares, 2005).

Després d'això, és la Comissió la que torna a plantejar aspectes relacionats amb la integració social dels immigrants en la seva Comunicació de novembre de 2000 sobre la *Política Comunitària d'Immigració*. Aquest va ser un document important ja que en ell s'apostava clarament per a que es reconeguéssin la necessitat de la immigració laboral i s'obriessin els canals adequats perquè aquesta transcorri per les vies legals. I pel que fa al tema de la integració, aquest document assenyalava que els residents de llarga durada (o permanents) havien de tenir drets equiparables als dels ciutadans de la Unió, i proposava per a ells el concepte de "*ciutadania cívica*", que no és la ciutadania europea però vol assemblar-s'hi. La comunicació deia també que la política d'immigració ha de contenir amplies mesures dirigides a afavorir la integració social de les persones immigrades, que han de dedicar-se els recursos econòmics necessaris per a això, i que els programes d'integració han de desenvolupar-se a escala nacional, regional i local, amb la participació no només de les institucions públiques sinó també de les organitzacions de la societat civil.

La Comissió Europea va donar un nou pas per a la definició d'aquesta política global sobre integració dels immigrants presentant una proposta que específicament abordava

aquest tema. Es tracta de la *Comunicació sobre Immigració, Integració i Treball* realitzada el mes de maig de 2003. L'enfocament sobre la integració en aquesta comunicació té les següents característiques: en primer lloc parla d'un "*enfocament progressiu*" per assenyalar que els drets dels immigrants han de ser creixents en funció del temps de residència que portin a la Unió Europea. En segon lloc, diu que la integració ha de ser un procés de doble direcció, que comporta drets i obligacions tant per als immigrants com per a la societat de recepció. Els immigrants han de respectar les normes fonamentals i els valors de la societat, sense renunciar a la seva pròpia identitat, i la societat receptora ha de facilitar la participació dels immigrants, tant en l'àmbit econòmic, com social, cultural i en la vida civil. A més, la Comissió remarca que la política d'integració no ha de tenir en compte només els aspectes econòmics i socials, sinó també la diversitat cultural, la ciutadania, la participació i els drets polítics. Sobre drets polítics el document és ambigu, malgrat diu que atorgar als residents de llarga durada el dret de vot en eleccions municipals seria important per al seu procés d'integració. La Comissió torna a insistir aquí en la idea de la "*ciutadania cívica*", proposant que s'incorpori al Tractat de la Unió i que comporti l'equiparació de drets amb els ciutadans de la Unió.

La comunicació assenyala les orientacions polítiques i prioritats que han de compondre la política europea per a la integració dels immigrants. El principal aspecte que en aquest text es desenvolupa és el de la inserció laboral dels immigrants com a eix central del seu procés d'integració. La Comissió fa diverses propostes en aquest terreny: la primera és que els estats membres adquireixin el compromís de reduir a la meitat, de cares al 2010, la distància que hi ha entre la taxa d'ocupació de les persones nacionals i la dels immigrants, desenvolupant mesures per a facilitar l'accés dels immigrants a la formació ocupacional i als serveis d'ocupació. Una altra proposta és fer un seguiment rigorós de les necessitats de mà d'obra del mercat laboral i les possibilitats de cobrir-les amb població immigrada. Una altra és possibilitar la mobilitat, dins de la UE, dels nacionals de tercers països. I per últim, la Comissió proposa millorar l'intercanvi d'experiències i bones pràctiques relacionades amb la promoció de l'ocupació. També planteja algunes mesures com facilitar el reconeixement de les qualificacions obtingudes per les persones immigrades en els seus països d'origen, eliminar les barreres relacionades amb el coneixement de la llengua, promovent el seu aprenentatge per part de les persones immigrades, i eliminar les barreres que fan referència a la nacionalitat per l'accés a la feina.

El 19 de novembre de 2004, el Consell de Ministres de Justícia i Interior a Brussel·les va establir els *Principis bàsics comuns per a la política d'integració dels immigrants a la Unió Europea*, entre els quals hi figuren:

- La integració és un procés bidireccional i dinàmic d'ajustament mutu per part de tots els immigrants i residents dels Estats membres.
- Una interacció freqüent entre immigrants i ciutadans dels Estats membres és un mecanisme fonamental per a la integració. Els fòrums compartits, el diàleg intercultural, l'educació relativa als immigrants i les seves cultures i unes condicions de vida estimulants en entorns urbans, milloren les interaccions entre immigrants i ciutadans dels Estats membres.
- La pràctica de diverses cultures i religions està garantida per la Carta dels Drets Fonamentals i ha de quedar salvaguardada, llevat que aquestes pràctiques entrin en conflicte amb altres drets europeus inviolables o amb la legislació nacional.
- L'accés dels immigrants a les institucions i als béns i serveis tant públics com privats, en les mateixes condicions que els ciutadans nacionals i sense discriminacions, és un requisit essencial per a una millor integració.
- La participació dels immigrants en el procés democràtic i en la formulació de les polítiques i mesures d'integració, especialment a nivell local, afavoreix la seva integració.

D'aquests principis se'n desprèn la idea que la **integració** no ha de pretendre ni l'assimilació cultural ni la submissió social dels nouvinguts a unes normes i uns costums donats, sinó que **la integració es pot considerar simultàniament com un projecte, un dret i un deure social**.

La integració de dos o més grups diferents ha de ser un fruit que vagi madurant lentament a partir de la voluntat activa i inequívoca de totes les parts de resoldre positivament els inevitables conflictes culturals i socials que emergiran en la convivència quotidiana. Des d'aquesta perspectiva, la integració no es demana ni s'ofereix, no es pot donar ni exigir; cal guanyar-se-la dia a dia amb l'exercici per part de tots d'una concitadania militant, que comporti una lluita efectiva contra tota manifestació d'exclusió i a favor d'una veritable igualtat d'oportunitats i drets socials.

L'any 2009, el Consell Europeu presentava el *Programa d'Estocolm*, un pla estratègic quinquennal (2010-2015) per a incrementar i consolidar la seguretat en el territori de la Unió Europea, en el qual establia que *"l'èxit de la integració dels nacionals de tercers països amb residència legal segueix essent la clau per a aprofitar al màxim els avantatges de la immigració"*. Planteja com a principis:

- Equilibrar els drets i els deures dels immigrants.
- La integració com a procés dinàmic i bidireccional d'interacció mútua que requereix, no només l'esforç per part de les autoritats nacionals regionals i locals, sinó també un major compromís per part de la comunitat d'acollida i dels immigrants.
- Les polítiques d'integració dels Estats membres han d'estar recolzades per un major desenvolupament de les estructures i dels instruments d'intercanvi de coneixements, i la coordinació amb altres àmbits polítics pertinents, com el treball, l'educació, etc. L'accés al treball és fonamental per a l'èxit en la integració.

Com veiem, la Comissió Europea ha abordat el desenvolupament d'una política europea per a la integració social dels immigrants amb criteris avançats, però posant en marxa pocs instruments nous. L'enfocament que dona a la integració està bastant centrat en els drets i hi ha una posició que, tot i que ambigua, és favorable a l'equiparació de drets incloent el dret a vot en eleccions municipals. L'ocupació està considerada com el principal instrument per a la integració, però l'únic que es planteja és que aquesta es tingui més en compte en l'Estratègia Europea per a l'Ocupació, aportant algunes propostes al respecte. I el que es proposa que pot resultar més efectiu, de cara a que realment hi hagi un impuls europeu a les polítiques d'integració social dels immigrants, són els mecanismes de coordinació que es posen en marxa, en els quals podrà fer-se intercanvi d'experiències i en els que els estats hauran d'informar dels avenços que es van fer en aquest terreny.

3.3.2.3 Algunes polítiques per a la integració que es practiquen a Europa

Com ja hem dit, l'aparició de polítiques públiques dirigides a afavorir la integració dels immigrants no s'ha produït simultàniament a tota Europa, sinó que més aviat al contrari: mentre en alguns llocs van començar a aparèixer fa dues o tres dècades, en altres tot just estan començant a néixer ara. Hi ha exemples de polítiques nacionals o locals

d'integració a la Unió Europea que val la pena comentar. En el pla nacional, hi ha països que compten amb lleis específiques per a afavorir la integració; altres es refereixen a ella en determinats articles de les seves lleis d'estrangeria; i n'hi ha que han creat institucions encarregades de potenciar-la. Pel que fa al pla local, trobem experiències encara més desenvolupades, ja que hi ha algunes ciutats que compten amb polítiques d'integració social dels immigrants amb varies dècades d'experimentació. A continuació presentem les experiències més representatives:

Suècia l'any 1998 va desenvolupar una política d'integració per la qual va crear una nova institució: l'Oficina Nacional d'Integració, que està funcionant des de 1999. Aquesta oficina desenvolupa un programa de suport a les persones que acaben d'arribar (ja siguin immigrants o refugiats) de dos anys de durada, pel que se'ls fa cursos d'idiomes i formació ocupacional, així com un seguiment individualitzat per l'accés a la feina. La realització d'aquests cursos s'acompanya d'un subsidi mensual que és retirat si l'interessat abandona el curs. Aquest programa es porta a terme a través dels ajuntaments i amb la participació del Servei d'Ocupació. El finançament és estatal.

Tres països en els que hi ha lleis específiques per afavorir la integració de les persones immigrades són Dinamarca, Finlàndia i Holanda. A **Dinamarca**, la llei relativa a la integració dels estrangers (tant immigrants com refugiats) està en vigor des de principis de 1999, i el seu principal objectiu és facilitar l'accés al treball a les persones que acaben d'arribar a través de mesures com la formació ocupacional. Aquesta llei planteja també un programa per a les persones que acaben d'arribar en el que l'aprenentatge de l'idioma és l'aspecte central.

A **Finlàndia**, la llei s'anomena *per a la Integració dels Immigrants i l'Acollida dels Sol·licitants d'Asil*, i també està en vigor des del maig de 1999. Situa al Ministeri de Treball com a responsable de la política d'integració, però delega les funcions més importants als Centres Regionals de Desenvolupament Econòmic i Treball (OCDE, 2001: 91-92).

A **Holanda** existeix la *Llei d'Inserció d'Immigrants acabats d'arribar* (WIN), que està en vigor des del 30 de setembre de 1998. Aquest mateix any es va crear el Ministeri de Política Urbana i Integració de Minories Ètniques. A partir d'aquesta llei, s'ofereix un programa d'inserció per a les persones que acaben d'arribar que inclou habitatge (en cas de necessitat), classes de llengua holandesa, informació sobre l'entorn social i institucional, informació per a la inserció laboral, i suport en diversos aspectes. Al finalitzar aquest programa, s'entrega un certificat conforme l'ha realitzat fins al final.

El **Regne Unit** centra les seves polítiques públiques a favor de la integració de la població refugiada, mentre que no és considerada la immigració laboral com a destinatària d'aquestes polítiques. Això es veu contemplat a la *Llei d'Immigració i Asil* de 1999.

A **Irlanda** existeix la iniciativa governamental *Interact Ireland*, en la que participa el Servei Nacional de Treball i Formació, juntament amb el Consell de Refugiats Irlandès i altres entitats, dirigida bàsicament a facilitar l'accés al món laboral dels refugiats.

A altres països no hi ha lleis específiques per a la integració, però hi ha molts aspectes, en les pròpies lleis d'estrangeria o d'immigració, relacionats amb la integració social. La llei d'immigració italiana de 1998, per exemple, contenia algunes disposicions sobre habitatge per a immigrants. La Llei d'Estrangeria espanyola també compta, des de la Llei 4/2000, amb articles dirigits a afavorir la integració social.

En general, en les lleis d'estrangeria s'han anat introduint aspectes com l'habitatge permanent, la reagrupació familiar, o determinats drets socials que podem considerar afavoridors de la integració.

Així, doncs, als països en els que hi ha una normativa més desenvolupada per afavorir la integració d'immigrants i refugiats, com Holanda, Dinamarca i Finlàndia, els aspectes als que es dona major importància són: l'aprenentatge de la llengua, els cursos d'orientació sobre l'entorn social, i la formació i orientació laboral. Altres països, malgrat que no comptin amb lleis específiques sobre integració, han començat a donar molta importància, també, als cursos per a l'aprenentatge de l'idioma per part dels immigrants, així com la seva orientació sobre el sistema legal.

Juntament amb aquestes lleis i polítiques afavoridores de la integració, que estan establertes en alguns països des de mitjans o finals dels noranta, s'ha imposat més recentment una forta tendència a **plantejar la integració com una obligació legal dels immigrants**, fent obligatoris els cursos que hem anomenat i condicionant la renovació de la residència permanent o l'obtenció de la nacionalitat al fet de superar satisfactòriament aquests cursos. A continuació presentem alguns exemples:

En la reforma legislativa plantejada a **Alemanya** el 2002 i aprovada finalment el 2004 – en vigor des de l'1 de gener de 2005 –, s'introdueix la necessitat de que els immigrants passin cursos d'alemany i d'història i cultura alemanya, condicionant l'obtenció de la

residència, la seva renovació o l'obtenció de la nacionalitat, al fet de que els superin satisfactòriament.

Al **Regne Unit**, l'accés a la ciutadania també es condiciona al fet que l'aspirant conegui l'idioma i les característiques de la societat britànica i del sistema democràtic. Així, la Llei britànica de 2002 diu que l'aspirant haurà de passar un examen sobre les qüestions esmentades. A més, la llei inclou la celebració d'una cerimònia d'accés a la ciutadania.

A **Dinamarca** la nova Llei d'Estrangeria, vigent des de juliol de 2002, condiciona també l'accés a la residència permanent al fet de passar un examen d'idioma, d'història i cultura danesa. I a **Holanda**, aquesta mateixa llei entra en vigor l'1 d'abril de 2003. Una de les particularitats holandeses és l'intent de que els *cursos d'integració* els realitzin els immigrants abans de migrar, és a dir, al seu país d'origen. En aquest sentit, s'han realitzat ja projectes pilot a Marroc i a Turquia per avaluar l'eficàcia d'aquests cursos.

A **Àustria**, la reforma de la Llei d'Estrangeria aprovada el juliol de 2002 va introduir l'exigència de que els immigrants aprenguin l'alemany, definint-ho amb el nom de *contracte d'integració*. La llei ho planteja de la següent manera: durant els 18 mesos d'estada de l'immigrant, els cursos els pagaran el 50% la persona interessada, i l'altre 50% l'Estat o les empreses. Entre els 18 mesos i els dos anys, l'Estat només pagarà el 25%, i no pagarà res a partir del segon any. Si la persona immigrada no té suficient nivell d'idioma alemany després de tres anys de residència, podrà ser multat, i si això succeeix després de quatre anys, se li podrà retirar el permís de residència. Aquests cursos, a més de l'idioma, inclouen història austríaca i informació sobre el sistema polític i social.

A **França**, el projecte de nova Llei d'Estrangeria, que el govern va presentar al Parlament el juny de 2003, assenyalava que l'obtenció del permís de residència per deu anys (que s'obtenia després de passar tres anys amb permisos anuals, i que amb la nova llei són cinc) queda condicionada al requisit de la *bona integració* i, concretament, podrà ser negat a persones amb un coneixement insuficient del francès. Aquest contracte s'anomena *contracte d'acollida i d'integració*. L'acceptació d'aquest contracte per part de les persones que acaben d'arribar és obligatori i comporta que han de passar per cursos de francès d'entre dues-centes i tres-centes hores, a més de realitzar cursos sobre drets fonamentals, principis republicans i valors de la societat francesa. Al final, obtindrà un *certificat ministerial* i tindrà ajudes per a la seva inserció laboral.

Com veiem, hi ha països en els que s'ha passat de preocupar-se poc per la integració social dels immigrants a la pretensió d'imposar-la amb mesures coercitives. L'efecte que això provoca és que es culpabilitza als immigrants de no haver-se integrat, quan en realitat els mecanismes existents per a afavorir aquesta integració han sigut escassos. Les organitzacions socials han denunciat, en alguns dels països esmenats, que si una part de la població immigrada no coneix bé l'idioma no és perquè no hagi volgut aprendre'l, sinó perquè no hi ha hagut suficients cursos disponibles. Hi ha, doncs, alguns països que han començat a parlar de la obligatorietat d'assistir a cursos (d'idioma i altres) sense haver fet una previsió adequada dels mateixos, ni haver previst la dotació pressupostaria que això comporta.

El problema principal que planteja aquesta novedosa *obligatorietat d'integrar-se*, que ha anat imposant-se en les legislacions d'alguns estats de la Unió Europea, és que comporta un concepte d'integració exclusivament relacionat amb els aspectes culturals (idioma, coneixement de la història i cultura de la societat receptora, valors democràtics, etc.) i, per tant, lluny de la idea de que són els drets i les mesures antidiscriminatòries els principals suports de la integració.

A banda de les legislacions i polítiques d'estat, existeixen ciutats en les que es desenvolupen polítiques municipals d'integració. Un dels exemples més rellevants a Europa és el de **Rotterdam**, ciutat en la qual la meitat de la seva població no és d'origen holandès i que va començar fent polítiques migratòries ja a mitjans dels setanta. En el primer document municipal fet al respecte el 1975 es plantejava que els immigrants havien de tenir els mateixos drets socials que la resta de ciutadans. La ciutat va atorgar, l'any 1981, el dret a vot als residents estrangers per als consells del barri (*submunicipalitats*) quan encara no s'havia legislat a Holanda el seu dret a vot en les eleccions municipals. El 1986 es va establir aquest dret a Holanda per a la gent que constés amb cinc anys de residència.

La política municipal practicada a Rotterdam des de 1975 per a les minories ètniques ha destacat en els següents aspectes: concedir facilitats en l'accés a l'habitatge, realitzar cert nivell de discriminació positiva per a l'accés al treball, i tenir una atenció especial a l'educació, incloent aquí l'ensenyament de la llengua d'origen. Aquesta política ha evitat l'aparició de guetos i de conflictes greus, la qual cosa no vol dir que actualment no existeixin problemes, especialment amb grups de joves d'algunes minories, amb escàs arrelament social i escasses perspectives laborals.

Birmingham és la principal ciutat britànica, després de Londres, en població i en presència de població immigrada, així com la primera en la que l'assumpte de la immigració i les minories ètniques va adquirir importància política. Aproximadament el 30% de la seva població forma part del que els britànics denominaren *minories ètniques* (persones immigrades i els seus descendents). L'Ajuntament de Birmingham compta amb una Unitat de Relacions Racials i disposa de serveis d'atenció a la població immigrada. En aquests serveis, el personal ha de pertànyer, com a mínim en un 20%, a minories ètniques. A més, s'ha posat especial interès en la lluita contra la discriminació en el mercat laboral. Per exemple, s'ha incrementat la contractació de persones de les minories ètniques en el propi Ajuntament. Així, s'ha fet *discriminació positiva* i ha anat augmentant el percentatge d'aquestes persones entre els funcionaris municipals, i fins i tot entre els càrrecs de responsabilitat importants. Tot i la feina realitzada, existeix però certa *guetització* als barris perifèrics de Birmingham i més encara en les escoles d'aquests barris.

El que destaca de Birmingham, però, és el sistema que existeix de suport a l'accés a la sanitat dels sol·licitants d'asil i refugiats. Compten amb un servei, que està en marxa des de l'octubre del 2000, que té les funcions d'establir contacte amb els sol·licitants d'asil, assegurar-se de que s'han registrat per a comptar amb atenció sanitària, interpretar certs problemes de salut, assegurar-se de que reben l'atenció adequada, etc. Aquest servei compta amb el recolzament d'un equip d'intèrprets.

Després d'aquest breu repàs per alguns exemples sobre el que s'està fent a Europa en el camp de la immigració, podem veure que existeix una intervenció pública molt variada que promou la integració de la població immigrada. I també podem veure que als països amb tradició migratòria més antiga que la nostra, cada vegada s'ha anat veient més clar que aquesta intervenció és necessària, perquè sense ella l'únic que s'obté és el creixement dels processos de discriminació i segregació, i els conflictes de convivència que d'aquí se'n deriven.

3.3.3 LES POLÍTIQUES DE L'ESTAT ESPANYOL PER A LA INTEGRACIÓ DE LES PERSONES IMMIGRADES

A Espanya és l'Estat qui té, fins al moment, competència exclusiva en matèria d'immigració i asil (art. 149.1.2. de la Constitució espanyola), per la qual cosa bona part dels aspectes que composen les polítiques d'immigració són de la seva exclusiva responsabilitat. Però no tots. Els diferents components que cal incloure en les polítiques d'immigració estan molt interrelacionats i no sempre és fàcil diferenciar-los. Podem establir dos grans bolcs de temes: el primer és el que fa referència a les condicions d'entrada i a l'estatut de residència, i el segon és el de les polítiques socials, les dirigides a la integració social de la població immigrada. I mentre el primer és competència exclusiva de l'Estat, el segon és competència de totes les administracions públiques.

La integració social va estar completament absent quan l'Estat espanyol va començar a desenvolupar la seva política d'estrangeria amb la llei de 1985. Aquesta llei estava feta sobre l'únic supòsit de la immigració temporal i no es contemplava la possibilitat de l'establiment permanent. No s'ensementava el dret al reagrupament familiar, ni s'establia cap tipus de permís de residència permanent, ni es parlava d'altres mesures o organismes que tinguessin la funció d'afavorir la integració social.

La integració social dels immigrants apareix per primera vegada en el debat parlamentari l'any 1991, i el 1993 es va produir un gir important, passant a ser un objectiu explícit de la política d'immigració. L'any següent es va aprovar el *Pla per a la Integració Social dels Immigrants*, que tenia tres eixos bàsics: cooperació per al desenvolupament amb els països emissors d'immigració, control de fluxos (control de fronteres) i integració social. Immediatament després es va crear el *Fòrum per a la Integració Social dels Immigrants*, es va iniciar la creació de l'*Observatori Permanent de la Immigració* i es va plantejar la reforma del *Reglament d'Extrangeria*, que donaria lloc al que va entrar en vigor l'abril de 1996, introduint algunes millores per a les persones immigrades.

Cal assenyalar que el *Pla per a la Integració Social dels Immigrants* de 1994 va ser molt poc explícit en la definició de polítiques públiques d'integració i, per tant, la seva importància va raure més en el fet de reconèixer la integració com a objectiu de les polítiques d'immigració, que en les actuacions públiques que d'ell se'n van derivar.

Pel que fa al pla legislatiu, el més important des de la perspectiva de la integració va ser la Llei 4/2000, ja que va introduir canvis importants pel que fa als drets de les persones

immigrades, tant pels qui comptaven amb residència legal com per qui es trobava en situació irregular. Aquesta llei va ser exemplar pel que fa als drets que reconeixia, especialment per a les persones en situació irregular. Les lleis posteriors han mantingut alguns dels drets introduïts per la llei anterior, però han retallat altres drets, sortint-ne especialment perjudicades les persones en situació irregular.

Paral·lelament a aquella reforma de la Llei d'Estrangeria que va representar la Llei 8/2000, el govern espanyol va elaborar el Programa GRECO (*Programa global de regulació i coordinació de l'estrangeria i la immigració a Espanya*), del qual calia esperar un desenvolupament dels aspectes de política d'immigració menys desenvolupats fins al moment, és a dir, dels dirigits a la integració social. Tot i això, el Programa GRECO es troba mancat precisament dels indicadors, les propostes i els plantejaments necessaris per a afavorir la integració. Esmenta alguns drets, com el d'assistència sanitària, educació, reagrupament familiar i llibertat religiosa, però no va més enllà; no assenyalava mesures o programes més concrets per a millorar el seu exercici, ni dona pautes a les altres administracions per a fer-ho.

El govern espanyol, per tant, no va tenir un pla estratègic viable per a la integració social de les persones immigrades. Aquest és el balanç que es pot fer fins que es va produir un canvi de govern com a conseqüència dels resultats electorals de 14 de març de 2004. Tot i això, cal dir que sí que s'havien fet algunes actuacions, especialment per part de l'Institut de Migracions i Serveis Socials (IMSERSO) adscrit al Ministeri de Treball i Assumptes Socials, que havia comptat amb una Subdirecció General de Promoció Social de les Migracions i de Programes per a Refugiats.

També s'han finançat programes d'organitzacions socials relacionats amb la immigració, tant a través de la Convocatòria de Règim General, com a través de la Convocatòria de l'IRPF. A més, el govern subvenciona programes de les comunitats autònomes per a temes com els serveis d'informació i suport legal a immigrants, l'atenció a persones immigrades amb especial dificultat (menors, etc.), l'acollida de persones acabades d'arribar, etc. (Polo Guardo, 2002).

En el seu conjunt, les actuacions fetes fins al moment pel govern destinades a la integració social de les persones immigrades i refugiades no han respòs a les necessitats que planteja una societat que està rebent un flux important de població immigrada. No hi ha hagut ni la planificació ni la assignació de pressupostos que permetria evitar les tendències a l'exclusió social que s'estan produint. Les organitzacions socials que treballen en aquest terreny han rebut un suport escàs, el mateix que ha passat amb les

institucions locals, les quals han afrontat els problemes amb els que es van trobant sense el suport necessari.

El pressupost que el Govern espanyol ha dedicat a aquest tema ha denotat cert menyspreu; els diners que s'han dedicat a la integració social de la població immigrada són menors que els dedicats a les actuacions a la frontera per al control de la immigració.

En els darrers anys de govern socialista, però, es van elaborar nous plans d'actuació amb l'objectiu de pal·liar aquests dèficits en l'àmbit de la integració social dels immigrants. El mes de febrer de 2007 el Consell de Ministres va aprovar el *Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración 2007-2010* elaborat pel Ministeri de Treball i Assumptes Socials. Aquest pla anava dirigit al conjunt de la població, tant autòctons com immigrants, i estava orientat a potenciar la cohesió social a través del foment de polítiques públiques basades en la igualtat de drets i deures, la igualtat d'oportunitats, el desenvolupament d'un sentiment de pertinença de la població immigrada a la societat espanyola i el respecte a la diversitat.

Els principals objectius d'aquest *Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración 2007-2010* eren:

1. *“Garantizar el pleno ejercicio de los derechos civiles, sociales, económicos, culturales y políticos de los inmigrantes.*
2. *Adecuar las políticas públicas, especialmente la educación, el empleo, los servicios sociales, la salud y la vivienda, a las nuevas necesidades que origina la presencia de inmigrantes.*
3. *Garantizar el acceso de los inmigrantes a los servicios públicos, especialmente la educación, el empleo, los servicios sociales, la salud y la vivienda, en igualdad de condiciones con la población autóctona.*
4. *Establecer un sistema de acogida a los nuevos inmigrantes y a los que se encuentren en situación de especial vulnerabilidad, hasta que se hallen en condiciones de acceder a los servicios públicos generales.*
5. *Fomentar entre los inmigrantes el conocimiento y el respeto de los valores comunes de la Unión Europea, de los derechos y las obligaciones de los residentes en España, de las lenguas oficiales en los diversos territorios del Estado y de las normas sociales de convivencia de la sociedad española.*

6. *Luchar contra las diversas manifestaciones de la discriminación, el racismo y la xenofobia en todos los campos de la vida social, tanto en el ámbito público como en el privado.*
7. *Introducir la perspectiva de género tanto en lo relativo a la elaboración de políticas de integración, como a su aplicación.*
8. *Fomentar políticas y experiencias de codesarrollo con los países de origen de la inmigración.*
9. *Favorecer la comprensión por parte de la sociedad española del fenómeno migratorio, mejorar la convivencia intercultural, valorando la diversidad y fomentando valores de tolerancia, y apoyar el mantenimiento y conocimiento de las culturas de origen de los inmigrantes.*
10. *Impulsar la adopción de políticas públicas y medidas por parte de las distintas Administraciones Públicas y de la sociedad civil que fomenten la integración de los inmigrantes y la cooperación en este campo.”*

El mes de setembre de 2011, el Consell de Ministres va aprovar un nou *Plan Estratégico de Ciudadanía e Integración 2011-2014* amb l'objectiu de continuar treballant per a enfortir la cohesió social del país en un nou context migratori caracteritzat per la reducció dels fluxos d'entrada d'immigrants. Aquest pla té l'objectiu de reforçar tant els instruments i les polítiques d'integració, com els serveis públics i de participació, per tal de garantir-ne l'accés de tots els ciutadans en condicions d'igualtat. La integració dels immigrants és, per al Govern, un dels reptes més importants que afronta la societat espanyola i un pilar bàsic de la política d'immigració posada en marxa pel Govern des del 2004, juntament amb la lluita contra la immigració il·legal, la vinculació de la immigració legal a les necessitats del mercat de treball, i la cooperació per al desenvolupament dels països d'origen.

El nou *Plan Estratégico* que està actualment en vigor, entén la integració com un procés d'adaptació mútua, i dissenya una política basada en accions que es dirigeixin a tots els ciutadans, tant immigrants com autòctons.

3.3.4 ELS PLANS DEL GOVERN DE LA GENERALITAT PER A LA INTEGRACIÓ

Actualment la programació, la proposta i l'avaluació de les directrius polítiques en matèria d'immigració dels àmbits de competència del govern de la Generalitat corresponen a la Direcció General per a la Immigració, creada l'any 2001, i adscrita al Departament de Benestar Social i Família.

Tot i això, les primeres actuacions de la Generalitat de Catalunya en relació al fet migratori es van iniciar a finals dels anys vuitanta. Des d'aleshores, l'actuació del Govern en l'àmbit de la immigració ha crescut fins a desenvolupar-se de forma global amb especial èmfasi en la integració de les persones immigrades, entesa com un procés mutu que implica també la societat autòctona i des d'un punt de vista de normalitat, tot facilitant l'accés als serveis i als recursos amb les mateixes condicions que la resta de la ciutadania.

3.3.4.1 Els primers Plans interdepartamentals d'actuació

Els antecedents dels plans d'actuació actuals els troben en els tres plans interdepartamentals triennals següents:

Pla interdepartamental d'immigració 1993-2000

Aquest Pla va establir els objectius següents: promoure una política global d'integració de les persones immigrades estrangeres establertes a Catalunya, establir i portar a terme un seguit de programes de recursos i serveis coherents i coordinats, potenciar la participació de les persones immigrades estrangeres en la construcció nacional de Catalunya, i promoure la informació i la sensibilització de la realitat de la immigració al país entre la població en general i entre els professionals dels diferents àmbits que tracten amb aquesta població.

Pla interdepartamental d'immigració 2001-2004

L'any 2000 es va iniciar una etapa de consolidació i creixement de les polítiques migratòries. El mateix any el govern català va aprovar la creació de la Secretaria per a la Immigració, adscrita al Departament de la Presidència. Un dels encàrrecs que es va donar a aquesta Secretaria va ser l'elaboració d'un nou pla interdepartamental d'immigració per al període 2001-2004. La novetat principal d'aquest Pla va ser l'aposta

per la via catalana d'integració, que implicava l'equilibri entre el respecte a la diversitat i el sentiment de pertànyer a una sola comunitat.

Pla de ciutadania i immigració 2005-2008

Aquest Pla va suposar un salt qualitatiu en el disseny de polítiques transversals en matèria d'immigració, ja que es va estructurar en tres eixos: polítiques d'acollida, polítiques d'igualtat i polítiques d'acomodació. A més, establia el concepte de *ciutadania resident* per a totes les persones d'origen immigrat i els seus descendents, amb la idea d'avançar en la consideració d'aquestes persones com a ciutadanes de Catalunya i no pas com a persones immigrants.

3.3.4.2 El Pacte Nacional per a la Immigració

El Pacte Nacional per a la Immigració (PNI) és un acord signat el 19 de desembre de 2008 pel Govern i diversos agents econòmics i socials amb l'objectiu de respondre les demandes que planteja la societat catalana respecte a la transformació demogràfica viscuda pel fet migratori i les seves conseqüències. Es tracta d'un document marc amb un centenar llarg de mesures fins a l'any 2020 amb l'objectiu de garantir una bona convivència i una societat més justa i cohesionada.

Així, doncs, a partir d'una anàlisi consensuada del fenomen migratori i de les necessitats plantejades pel conjunt de la societat, el PNI defineix el model públic d'accions per a la integració de la població immigrada que han de garantir la convivència, la cohesió social i la igualtat d'oportunitats.

I per a assolir aquests tres grans objectius, el Pacte estableix tres eixos de treball:

- Eix 1: La gestió dels fluxos migratoris i l'accés al mercat del treball.
- Eix 2: L'adaptació dels serveis públics a una societat diversa amb un servei universal d'acollida i una gestió institucional coordinada i transversal.
- Eix 3: La integració en una cultura pública comuna que fomenti la participació en la vida pública, l'ús del català com a llengua comuna, la convivència en la pluralitat religiosa i de creences, la igualtat de gènere i el reforç de les polítiques socials.

El Pacte Nacional per a la Immigració defineix la societat catalana com una societat diversa i aposta per la cohesió, resultat de la construcció d'un projecte comú compartit, nascut de la participació de tothom i presidit per la defensa dels drets individuals i col·lectius. Les polítiques de gestió de la immigració es caracteritzen per la

transversalitat i la implicació d'un gran nombre d'agents. A la vegada, el gran nombre de factors que hi intervenen -factores econòmics, demogràfics, familiars, etc.- comporta la necessitat de disposar d'un marc de referència comú i flexible per donar-hi resposta.

3.3.4.3 El Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012

El Pla de Ciutadania i Immigració 2009-2012 és el quart pla en l'àmbit d'immigració que elabora el Govern de Catalunya. Aquest document marc de planificació concreta i fixa les dates de moltes de les propostes del Pacte nacional. Suposa un salt qualitatiu en el disseny de polítiques transversals en matèria d'immigració, ja que estructura les accions en els eixos de gestió dels fluxos migratoris, de promoció de la igualtat d'oportunitats i d'integració en la cultura pública comuna.

Com tots els plans anteriors, implica tots els departaments de la Generalitat i segueix les línies estratègiques dels plans precedents, adaptant-les a les noves circumstàncies i a la realitat actual. A diferència dels anteriors, aquest Pla neix en un context marcat per un nou marc competencial establert per l'Estatut d'autonomia, per l'experiència acumulada per part de tots els actors socials, per la gran heterogeneïtat de procedències, de situacions juridicoadministratives, familiars, laborals, de lloc de residència, etc. i, per últim, pels canvis produïts en el mercat de treball i en l'economia. És per tots aquests motius que el Pla té la voluntat de ser flexible i adaptable a tots aquests canvis, i per això preveu establir una concreció anual d'accions i de pressupostos.

El Pla de ciutadania i immigració 2009-2012 aplega els diferents programes i actuacions que han de realitzar tots els departaments del Govern. Incideix de manera notòria en el model de Catalunya d'integració de les persones immigrades que, al llarg dels anys, s'ha anat definint i en què intervenen de manera decidida, no només el Govern de Catalunya, sinó també el conjunt de governs locals, els agents econòmics i socials, la societat civil organitzada i el conjunt de la societat, incloent-hi les persones que s'hi han incorporat més recentment.

Podriem resumir que els principis bàsics que regeixen aquest Pla de ciutadania i immigració 2009-2012 són:

- **Ciutadania:** Implica l'extensió de la plenitud de drets i deures a totes les persones que viuen a Catalunya com a compromís de les administracions catalanes. La ciutadania resident representa l'impuls d'una ciutadania basada en la residència material i en la voluntat de la persona de voler formar-ne part.

- **Transversalitat:** La immigració, com a fenomen amb una dimensió integral, requereix polítiques públiques que l'abordin des d'una perspectiva transversal. Així, les accions i els programes previstos al Pla es caracteritzen per la incorporació de l'atenció a la diversitat dels diferents departaments de la Generalitat implicats segons una línia estratègica i uns criteris comuns, establerts per aquest Pla.
- **Coordinació:** Les administracions implicades en la gestió de les polítiques d'immigració actuen de manera coordinada a través d'òrgans estables. Això permet evitar, d'una banda, possibles duplicitats en les accions i, de l'altra, seguir una mateixa línia estratègica, cada una amb les seves competències.
- **Territorialitat:** La immigració és, a més, un fenomen d'àmplia distribució per tot Catalunya. Per tal de donar respostes a les diferents necessitats del país, les accions i els programes previstos al Pla s'adapten a les diferents característiques demogràfiques, funcionals, organitzatives, de dimensió i de capacitat de gestió en cada territori.
- **Multidimensionalitat:** La immigració estrangera es caracteritza per una gran heterogeneïtat. És per això que les accions previstes al Pla incorporen la perspectiva d'origen, de gènere i d'edat.
- **Equitat:** El Pla aposta clarament per garantir l'accés normalitzat de les persones immigrades als serveis públics. És evident, però, que en determinats moments és necessari realitzar accions específiques i temporals com a mesures correctores perquè les persones en inferioritat de condicions puguin assolir el mateix nivell que la resta de població. Les polítiques d'equitat se centren en les accions que faciliten el coneixement de la societat i la llengua d'acollida, així com el mercat laboral.
- **Globalitat:** Atès que la immigració té impacte en el conjunt de la societat, les polítiques migratòries no s'han de dirigir només a la població immigrada sinó també al conjunt de la ciutadania.

3.4 CARACTERÍSTICAS RELLEVANTES DE LAS MIGRACIONES ACTUALES

“Queríamos mano de obra y llegaron personas”

Max Frisch

Els immigrants contemporanis que arriben a casa nostra són diversos, no tan sols perquè provenen de diferents contextos nacionals, sinó perquè encara que provinguin d'un mateix context nacional tenen orígens socials diversos (classes mitjanes, classes populars...) i sovint bagatges culturals i lingüístics diferents. Són diversos perquè arriben a diferents edats i han viscut diferents trajectòries educatives i de formació. Són diversos perquè tenen diferents graus de coneixement de la societat que els acull i de les oportunitats que els ofereix. I són diversos també perquè s'incorporen a la societat dotats de més o menys recursos comunitaris i familiars.

Aquesta diversitat d'origen, ahora, es veu modulada per la diversitat que defineix els propis contextos d'incorporació. Aquests contextos són diversos perquè defineixen polítiques migratòries concretes per a col·lectius específics, en funció de la relació històrica entre les societats d'origen i de destinació, els requeriments dels mercats de treball de les societats d'acollida en un període concret i les opcions polítiques i ideològiques dels governs que les dirigeixen. I són diversos per la pròpia caracterització social i l'existència o no d'una comunitat d'acollida del mateix context nacional. És molt habitual que els immigrants s'incorporin a contextos urbans en els quals ja resideix una comunitat del mateix origen nacional. Aquestes comunitats poden condicionar el seu procés d'incorporació al nou context en diferents sentits: poden esmorteir l'impacte que suposa incorporar-se a un nou context cultural, poden oferir informació sobre el mercat de treball, resoldre els problemes immediats respecte a l'habitatge i a l'escolarització dels fills...

Ara bé, si haguéssim de definir quins són els trets més rellevants del fenomen migratori actual a casa nostra podríem enumerar els següents punts (Arango, 2007):

1. És una immigració recent i molt ràpida des de l'any 2000

2. Una immigració demandada des dels desajustaments del mercat de treball i mal gestionada des de els polítics d'immigració.
3. Una immigració amb una visibilitat enganyosa i els riscos d'una opinió pública mal informada.
4. Una immigració heterogènia i desigualment repartida per el territori.
5. Una immigració molt jove i amb un gran pes de dones amb projecte migratori propi.
6. Una immigració ben formada i amb necessitats formatives i d'adaptació a la nova societat.
7. Una immigració laboral molt activa i amb una creu: la discriminació.
8. Una immigració amb un pes important d'irregularitat i l'iman de l'economia submergida.
9. Una immigració que impacta en tota l'estructura social i que planteja reptes a les escoles, els barris i els serveis públics.
10. Una immigració que ve per quedar-se, i amb els reptes polítics d'integració que això suposa.

Com hem d'entendre, doncs, les migracions actuals?

La principal via d'entrada de nova immigració a Espanya es configura a través del contingent de treballadors, i també pel reagrupament familiar.

Certament, si diem que les migracions són un fet habitual i inevitable, també hem de dir que generen simultàniament costos i beneficis, tant per a les societats receptores i emissores, com per als propis migrants, en proporcions variables i diverses segons múltiples circumstàncies.

D'una banda, és freqüent i potser inevitable que les migracions generin conflictes i problemes, i encara més quan més gran és el nombre de persones que es desplacen o penetren en el territori controlat per un determinat grup humà. La por o el rebuig de qui és diferent, els conflictes d'interessos, la lluita per la terra o per les oportunitats (laborals, comercials, recursos naturals, etc.), han estat sempre font de conflictes. És evident que quan es dona un increment del nombre de persones que volen accedir a uns mateixos recursos i oportunitats, si aquests no augmenten, pot significar que els qui gaudien d'ells en un cert moment, en vegin reduïda la seva part. Sovint, aquesta competència es dona especialment entre els immigrants i les capes socials més

vulnerables o amb menys ingressos, que de vegades són precisament immigrants d'una època anterior. Negar tots aquests possibles problemes és ignorar una part important de la realitat.

Moltes persones que viuen en un determinat territori, doncs, experimenten una sensació de rebuig respecte d'aquelles persones que pretenen establir-s'hi quan aquestes són vistes com un perill o una amenaça per als propis interessos, cultura o religió; quan són vistos com a enemics històrics, com a culpables d'agressions passades o presents, com a competidors o com un factor de pèrdua de poder sobre el propi territori o país. I d'aquestes pors i percepcions es passa sovint a actituds d'enemistat i rebuig. Alhora, aquest rebuig sovint és aprofitat per alguns líders polítics per tal d'aconseguir influència i poder, amb la qual cosa alimenten les pors i els prejudicis, i es fan portantveus o representants dels qui se'n senten perjudicats.

La convivència en un mateix territori de persones que tenen orígens, cultures o religions diverses no sempre és fàcil, i no són pocs els casos d'actes violents, guerres o matances entre membres de grups diversos, racisme, xenofòbia i marginació d'ètnies o grups. Cal acceptar que aquesta és una conseqüència potencial dels processos migratoris. Però aquests conflictes poden gestionar-se bé i no tenen perquè derivar en problemes de convivència ni brots de violència.

En conseqüència, el gran repte que plantegen les migracions actuals és prevenir o mitigar al màxim els conflictes i buscar mecanismes per gestionar-los, per tal d'afavorir la convivència pacífica i equilibrada entre grups diversos. Encara que, de fet, en la major part de casos de convivència entre pobles i religions diferents en un mateix territori, el nivell de conflictivitat entre ells és baix i és molt freqüent que la interrelació sigui pacífica i profitosa, amb un alt grau de mestissatge i d'intercanvi cultural –tret de en algunes situacions excepcionals -.

Ara bé, de la mateixa manera que diem que les migracions generen conflictes, hem d'afirmar l'altra cara de la moneda: és un fet perfectament contrastat que les migracions són també generalment un mecanisme important per resoldre alguns problemes i que generen normalment importants beneficis, tant per al país que rep immigrants com per als mateixos immigrants i, en determinades condicions, també per als països que emeten emigrants.

En efecte, els països que actualment són receptors d'immigrants per motius econòmics sovint pateixen envelliment demogràfic i tenen una necessitat de mà d'obra que és coberta pels nouvinguts. En aquests casos, els immigrants equilibren la demografia,

frenen l'envelliment de la població, aturen el despoblament en zones rurals, generen creixement de la producció, impulsen el consum, estimulen l'economia i incrementen la recaptació d'impostos.

Per altra banda, els mateixos immigrants poden veure assolides totalment o en part les aspiracions vitals que els van moure a emigrar. I alhora, això també pot repercutir positivament en l'economia del seu país, ja sigui amb el retorn dels emigrants amb capital o formació, o ja sigui quan hi remeten divises. En molts països, la remesa de divises és una font important d'ingressos que ajuda a estimular l'economia, i obre noves possibilitats de desenvolupament econòmic.

En conclusió, **les migracions són un factor potencialment generador de beneficis i oportunitats, però també costos, conflictes i dificultats, per als migrants, per als països emissors i per als països receptors.** Beneficis, oportunitats i costos que es donen en proporcions molt diverses i que poden afectar a grups diversos. És a dir, que pot succeir que els beneficis s'adrecin a alguns grups determinats i els costos siguin per a uns altres. En qualsevol cas, les proporcions dels aspectes tant positius com negatius i la seva distribució, és quelcom que depèn de múltiples factors i circumstàncies, però depèn especialment de quina sigui l'actuació de tots els agents implicats, i sobretot de quina sigui la gestió que en facin les institucions més importants de cada societat i les decisions dels seus responsables polítics.

4. CULTURA, IDENTITAT I INTEGRACIÓ

4.1 CULTURA

El terme cultura prové de l'arrel llatina *cult-*, que significa cura del camp o del bestiar. Al segle XIII, el terme s'utilitzava per a designar una parcel·la conreada. Tres segles més tard havia canviat el seu significat com a *estat d'una cosa*, al de *l'acció*: cultura com a cultiu de la terra o la cura del bestiar, aproximadament en el sentit que s'empra en el català dels nostres dies el concepte d'agricultura, apicultura o piscicultura, per exemple. A meitat del segle XVI, el terme adquireix una nova connotació més metafòrica: s'entén cultura com el cultiu de qualsevol facultat.

El Segle de les Llums (segle XVIII) és l'època en que el sentit figurat del terme com a "*cultiu de l'esperit*" s'imposa en amplis camps acadèmics. Amb el pas del temps, es va començar a entendre el concepte de cultura com un procés de formació de la ment. És a dir, es va convertir novament en una paraula que designa un estat, encara que en aquesta ocasió és l'estat de la ment humana, i no l'estat de les parcel·les.

Així, podem dir que la paraula *cultura* va començar a utilitzar-se en el seu sentit actual a partir del Renaixement: els humanistes afirmaven que així com era necessari el conreu dels camps, també era necessari que hi hagués un conreu de l'esperit.

Per a molts dels pensadors renaixentistes, com Jean Jacques Rousseau, la cultura és un fenomen distintiu dels éssers humans que els col·loca en una posició diferent a la de la resta d'animals.

L'any 1871, Edward B. Tylor va publicar -en la seva obra més influent *Primitive Culture*-, una de les definicions més àmpliament acceptada del concepte cultura. Segons Tylor, la cultura és "*aquell tot complex que inclou el coneixement, les creences, l'art, la moral, el dret, els costums, i qualsevol altre hàbit i capacitats adquirits per l'home. La situació de la cultura en les diverses societats de l'espècie humana, en la mesura que pot ser investigada segons principis generals, és un objecte apte per a l'estudi de les lleis del pensament i l'acció de l'home*" (Tylor, 1995).

La definició que nosaltres farem servir com a referència en aquest treball és la que fa el pedagog Xavier Besalú (2002), que defineix la cultura com: "*allò que no és fruit de la naturalesa, és allò que han anat construint els homes i les dones al llarg de la història; és tot el que s'aprèn i es transmet socialment*". Així, la cultura inclou des de la llengua que parlem, a les estructures familiars, els valors morals, la manera de cuinar, la forma de relacionar-nos, etc.

Tota cultura té com a mínim quatre característiques:

- És adaptativa: permet que una població sobrevisqui en el seu medi físic, climatològic, etc.
- És apresa: hi ha una transmissió de valors, tècniques i formes simbòliques (llengua, religió, tradicions, normes de conducta, etc.). Aquests fets, valors i procediments apresos es van acumulant de manera que creen un repertori de respostes socials.
- És arbitrària: cada cultura té els seus propis costums i normes; per exemple eructar després de menjar és signe de mala educació per als occidentals i no fer-ho és signe de mala educació en els pobles nord-africans. Creure que les pròpies normes culturals són sempre "naturals i bones" i que els qui actuen d'una altra manera ho fan malament, és caure en l'etnocentrisme.
- És grupal o col·lectiva: ningú no pot esdevenir membre d'una cultura de forma individual. Tothom és introduït a la cultura i hi participa a través d'un grup (la família, els parlants d'una mateixa llengua, els companys d'escola, etc). Però el subjecte col·lectiu de la cultura és un tret discutit. D'una banda les cultures només avancen quan algú els presenta un repte innovador (Newton, Bach, Einstein o Francesc Macià no es poden explicar mecànicament com a producte d'una època sinó que posen els fonaments d'un temps futur millor) i d'altra banda els grups culturals no coincideixen ni amb les fronteres d'espai ni amb les de temps; de manera que dos individus es poden sentir membres de la mateixa cultura malgrat viure separats per milers de quilòmetres del seu nucli central, o es pot sentir més vinculat al passat de la cultura que al futur.

La cultura és, per damunt de tot, un complex mecanisme social d'adaptació al medi, per això no es pot concebre com una cosa estàtica, com un patrimoni intocable que s'ha de transmetre de generació en generació. Perquè considerar la cultura com una cosa inamovible és la base dels essencialismes culturals que temen la pèrdua de la cultura o de la identitat col·lectiva a causa dels moviments migratoris. Les cultures, per tant, estan en continu procés d'adaptació i, alhora, d'intercanvi d'elements de les altres cultures amb que estan en contacte.

Suárez-Orozco i Suárez-Orozco (2003) distingeixen dos tipus de cultura: la *cultura instrumental* i la *cultura expressiva*. La **cultura instrumental** està constituïda per les destreses, competències i conductes socials necessàries per viure i contribuir a la

societat de manera satisfactòria. Amb **cultura expressiva** ens referim a l'àmbit dels valors, les cosmovisions i els models de relacions interpersonals que donen sentit i sostenen la consciència del *jo*. Aquests autors afirmen que els pares dels infants immigrants animen als fills a fer seus els aspectes instrumentals de la cultura del país d'instal·lació, així com també ho fan ells, en canvi mostren més reserves a l'obertura als aspectes expressius de la nova cultura, de manera que viuen en la contradicció de voler que els fills s'integrin, però sense perdre els valors ni les tradicions de la cultura del país d'on provenen.

Un dels elements fonamentals en la cultura és la història, en la mesura que es vincula a la memòria del passat, i resulta sempre reinterpretada a partir de les necessitats de present i de futur que té el grup. Totes les cultures reivindiquen una tradició, uns costums (*arrels històriques*), que s'expressen en el folklore, en els contes i llegendes, en la mentalitat popular... En aquest sentit, Alcoberro (2011) distingeix dues dimensions en la cultura:

- **Dimensió horitzontal:** són els elements comuns a tots els membres d'una cultura: llengua, símbols, valors, creences compartides. Són elements en què hi ha un consens compartit per tota –o per la immensa majoria– de membres d'una cultura.
- **Dimensió vertical:** són els elements en què hi ha desacords més o menys importants entre membres d'una cultura: (pugnes pel poder polític, per l'economia...).

La dimensió horitzontal iguala els membres d'una cultura i la dimensió vertical els separa. Però ambdues són necessàries en totes les societats. Per això es parla de *dinàmica cultural*, fent referència als canvis que tota transformació en el nivell vertical provoca en les societats complexes.

Derivat del concepte cultura, trobem el terme *aculturació*. És **aculturació** el procés a través del qual un grup perd la cultura i les tradicions pròpies en benefici d'una altra de forastera (per exemple, quan els indis americans són obligats a convertir-se al cristianisme pels espanyols). Hi ha dues formes d'aculturació, totes dues dramàtiques en les seves conseqüències, però diferents en el sistema i el ritme de degradació o de pèrdua de la cultura pròpia:

- **Aculturació “tova”:** quan un grup dominant aconsegueix que el grup dominat senti vergonya de la pròpia tradició, de la pròpia llengua, etc. El procés d'aculturació tova consisteix en convertir en minoria i en produir sentiments de

frustració als membres de la cultura dominada, que acaben perdent els seus símbols propis en benefici dels forans, tinguts per més moderns (la castanyada convertida en Halloween, per exemple).

- **Aculturació “dura”:** quan una societat, una tradició o una cultura es destrueix mitjançant la violència. És el cas dels espanyols amb les cultures natives d'Amèrica, o el cas del franquisme a Catalunya, que utilitzaren l'assassinat en massa i la prohibició de la llengua a l'escola per imposar la pròpia cultura.

Els processos d'aculturació que es donen a les societats actuals no són gens uniformes. Existeixen diferències notables entre diferents col·lectius, però també a l'interior de cada col·lectiu, segons les formes de socialització que es donen en cada context familiar. Portes i Rumbaut (2001) distingeixen tres grans formes d'aculturació pel que fa concretament a les relacions d'aculturació entre pares/mares i fills:

- 1. Aculturació dissonant.** Es dona quan l'aprenentatge de les formes culturals i lingüístiques de la societat d'acollida es conjuga amb la pèrdua de les formes culturals i lingüístiques que regeixen en els contextos familiars.
- 2. Aculturació consonant.** Es dona quan els processos d'aculturació són viscuts a un mateix ritme per ambdues generacions.
- 3. Aculturació selectiva.** Es dona quan els processos d'aculturació es construeixen en el marc de comunitats ètniques altament estructurades, que alenteixen el procés d'assimilació al context més immediat i promouen el manteniment de certes pautes culturals dels contextos d'origen que es transmeten a través del context familiar.

4.1.1 ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ I LA CREACIÓ DE LES REPRESENTACIONS CULTURALS SOBRE LES PERSONES IMMIGRADES

Els mitjans de comunicació de masses exerceixen un paper decisiu a l'hora de liderar l'opinió pública en el món actual de la globalització, dels fluxos migratoris i dels desplaçaments massius de població. Les notícies, les informacions, les opinions emeses i les representacions culturals projectades tant en l'àmbit dels mitjans audiovisuals com dels escrits, configuren un univers decisiu de discursos que generen valors, actituds i judicis respecte al nostre entorn social, cultural i polític. Juguen un paper determinant en la creació de l'opinió pública (Castells, 1997).

Raymon Williams va assenyalar ja fa uns quants anys que *“els grans sistemes moderns de comunicació constitueixen de forma evident institucions claus en les societats capitalistes avançades que requereixen el mateix tipus d’atenció, (...) que el que es té amb les institucions de producció industrial i de distribució”* (Garnham, 1977).

La major part del nostre coneixement social i polític, així com les nostres creences sobre el món, emanen de les desenes d’informacions que llegim o escoltem diàriament. És molt probable que no existeixi cap altra pràctica discursiva, a banda de la conversa quotidiana, que es practiqui amb tanta freqüència i per tanta gent com són el seguiment de notícies en premsa, televisió i internet (van Dijk, 1997).

La informació no existeix com a recurs independent de la capacitat humana per a processar-la i desxifrar-la. El que és decisiu és disposar dels registres i dels codis que organitzen les informacions i els hi donen sentit per tal d’estar capacitats per a interpretar-les (Melucci, 2001). En la societat de la informació, la capacitat de gestió i control de la informació com a recurs implica controlar o disposar dels codis i de les claus interpretatives que permeten desxifrar els processos de significació dels discursos mediàtics. L’important no és la quantitat d’informació que rebem, sinó la capacitat d’interpretar els seus codis i significats.

Per altra banda, el control dels mitjans de comunicació no està distribuït de forma equitativa, sinó que en queden al marge del seu domini importants sectors socials. Des d’aquest punt de vista, la informació i la difusió dels mitjans de comunicació configuren noves formes de les estructures de poder i una via per donar lloc a noves tipologies de discriminació i conflicte.

En aquest context, la producció, distribució i control de la informació representa un recurs singular en processos socials com el fenomen de la immigració. Els mitjans de comunicació de masses efectuen un paper decisiu en la construcció de creences compartides i en la transmissió i l’aprenentatge social de valors culturals. Entre aquests valors hi figuren els que són associats a la immigració i la diversitat cultural. Així, els relats informatius desenvolupen un paper decisiu en la creació i transmissió de les creences i les actituds que la societat adopta respecte a les persones immigrants. Els mitjans desenvolupen un paper crucial en la formació de l’opinió pública en aquest àmbit ja que les persones es refereixen sovint (o gairebé sempre) als mitjans de comunicació quan expressen o defensen una opinió ètnica.

Podem dir, doncs, que els mitjans de comunicació són un artefacte cultural decisiu en la socialització en valors i en la formació de mentalitats i actituds. Tenen una gran capacitat de ressonància social i cultural en l'opinió pública. Per tant, constitueix un escenari decisiu per entendre el desenvolupament de la percepció pública i la transmissió de valors respecte a la immigració en la nostra societat actual.

A Espanya, durant els anys noranta es van anar consolidant els fluxos migratoris i es va procedir a la construcció inicial d'un discurs mediàtic sobre la figura de les persones immigrants en un procés definitori obert. Com a procés cultural paral·lel, la premsa va articular un discurs sobre els col·lectius immigrants que va anar assentant un procés de legitimació de la apreciació de les persones implicades en el fenomen migratori. Aquesta percepció mediàtica que s'efectuava a partir del discurs periodístic era crucial en l'assentament d'una visió determinada sobre la immigració en l'opinió pública. La manera d'anomenar a aquestes persones és decisiva en la invocació identitataria i la seva percepció popular. L'impacte dels mitjans de comunicació de premsa va ser decisiu en el procés de consolidació d'un discurs normalitzador que ha acabat estructurant l'imaginari col·lectiu i els valors culturals. I és necessari assenyalar la gran importància de les representacions culturals generades en la creació de creences compartides ja que poden influir de forma determinant en les pràctiques socials.

Durant els anys noranta, el discurs periodístic sobre la immigració i la seva manera d'anomenar a les persones immigrades va generar creences compartides en termes de subalternitat. Va prevaler la transmissió de representacions culturals negatives que estigmatitzaren, en gran mesura, a les persones immigrants que arribaren a Espanya a mitjans d'aquesta dècada al incidir en estereotips sobre ells. Es va utilitzar una extensa gamma de mecanismes de transmissió de valors culturals negatius respecte als immigrants: les categories definitòries més rellevants en el discurs periodístic exemplifiquen un prototip negatiu deshumanitzador dels protagonistes de la immigració en una lectura condemnatòria de les comunitats immigrants. L'impacte visual i la força reiterativa d'aquestes categories provocaren una lectura homogeneïtzadora dels grups d'immigrants que tendia a anul·lar la diversitat de les seves trajectòries personals, professionals i de procedència (Nash, 2005).

El llenguatge periodístic va crear un conjunt d'associacions que identificaven a la comunitat immigrant com un mon simbòlic negatiu i deshumanitzador. L'estructura

argumentativa del discurs periodístic en el cas de la reiterada utilització del terme *patera*, per exemple, simbolitza de forma clara aquest fet. Es substituïa a les persones que utilitzaven aquest mitjà de transport per creuar l'Estret pel pròpi mitjà. I associant a la persona amb el mitjà de transport, aquest mecanisme va constituir una estratègia discursiva d'una subalternitat demolidora respecte als ocupants de les pateres, al ocultar la història personal i la humanitat de les persones implicades. La utilització d'aquestes designacions reflexa una estratègia discursiva d'invisibilitzar la dimensió humana de les persones que creuaven l'Estret. D'aquesta manera s'han anat generant imatges i representacions culturals que transmetien creences compartides de signe negatiu en un discurs d'alteritat discriminatòria.

Per altra banda, malgrat les dades presentades en la mateixa premsa sobre les xifres relativament baixes d'immigrants legals i irregulars en la societat espanyola dels anys noranta, va prevaler el discurs periodístic que exagerava l'impacte dels fluxos migratoris cap a Espanya. Va predominar el discurs de la por amb l'evocació de termes com *allaus invasores* que crearen una cultura d'amenaça a partir d'una falsa impressió en absolut coincident amb la realitat dels fluxos migratoris del moment. Aquest fet podia induir a una reacció de por davant un suposat efecte invasor. En aquest sentit, el discurs de la por podia afectar al conjunt d'immigrants al suscitar temor sobre la seva suposada massiva presència al país, cosa que no corresponia al pes real en la societat del moment.

Els diaris desenvoluparen pocs recursos capaços de sostenir una pedagogia de comprensió i d'enteniment de la comunitat immigrant. L'esquematització o absència d'un discurs periodístic que no feia l'esforç de comprensió de les arrels explicatives dels fluxos migratoris, dificultava la construcció d'una opinió pública més positiva amb relació als propis immigrants i, sobretot, respecte al potencial que podien aportar a la societat.

En canvi, s'ha fet un reiterat discurs d'alteritat sostingut en una visió de subalternitat, que remarcava els trets d'ignorància, falta de cultura o falta de capacitats de les persones immigrants. Al primitivitzar a les persones nouvingudes, les imatges negatives esdevenen un potent mecanisme en la transmissió de valors negatius respecte a aquests col·lectius i al seu bagatge cultural històric. Això ha representat un obstacle a l'hora de reconèixer la diversitat de perfils humans, culturals i de procedència social d'aquestes persones nouvingudes a casa nostra. A més, la construcció d'un imaginari col·lectiu a

partir de representacions culturals del perfil de la comunitat immigrant en termes d'ignorància, falta d'educació i formació professional o pobresa endèmica com a únics atributs, dificulta el desenvolupament del reconeixement del benefici econòmic, social i cultural que pot representar per als països d'acollida la integració de persones amb nivells alts de formació educativa i professional. I alhora, aquesta homogeneïtzació cultural del perfil immigrant dificulta el procés de reconeixement positiu de la diversitat cultural i de la pluralitat de cultures i identitats.

4.2 IDENTITAT

El concepte identitat designa la qualitat de ser una persona *ella mateixa*, malgrat els canvis propis del pas del temps; és a dir: la qualitat que ens identifica. Avui es pot afirmar, seguint les aportacions més rellevants de la psicosociologia contemporània, que la identitat és una construcció sobre una dotació psicofísica bàsica que anem actualitzant, refent, en el curs de la nostra vida, amb períodes d'intensa transformació, com és el cas de l'adolescència, i períodes d'una major tranquil·litat.

La identitat -com l'energia- no es crea ni es destrueix, simplement es transforma. La identitat, estrictament parlant, es crea en el mateix moment del naixement de l'ésser humà, quan som identificats només en sortir de l'úter matern o quan ens posen el nom, i es dissol, desapareix, es perd, només amb la mort.

A continuació enumerarem quatre característiques que cal tenir ben presents sobre el concepte identitat (Comas, Molina i Tolsanas, 2008):

1. La identitat la construeix cada individu sobre un llegat psicofísic (i amb el material sociocultural que li proporciona l'entorn), però no és, estrictament parlant, cap herència ni cap patrimoni familiar, social o polític que rebem i que haguem de conservar, ja que no és tan rellevant el llegat com allò que fem amb el llegat.
2. Per tant, la identitat està permanentment disponible per a una possible reconstrucció, reformulació, reelaboració, reordenació, encara que amb diferent intensitat segons els períodes vitals i els esdeveniments que vivim.
3. Com si fos una ceba, la identitat té moltes capes o, altrament dit, moltes facetes diferents en cada individu —una persona concreta pot ser (i es pot sentir) alhora: dona, professora, agnòstica, catalana, excursionista, d'origen marroquí, mare, germana gran, nacionalista, presidenta de l'associació de veïns, etc.— sense que aquesta riquesa i diversitat de facetes esmicoli necessàriament en fragments la unitat intrínseca de l'individu, de la seva identitat.
4. Aquestes facetes, inestables i temporals, normalment estan disponibles —unes més que altres— de manera que cada persona pot mostrar-ne una o una altra segons el lloc, el context i el moment en què es troba, sense que aquest fet pugui interpretar-se com un exercici d'hipocresia o com una mostra de falsedat.

Però, a més d'aquest procés més personal, individual, al qual hem fet referència fins ara, la identitat també fa referència a un procés i a un referent social, col·lectiu; la separació entre l'un i l'altre no solament és molt difícil sinó que, encara que es pugui fer a nivell analític, és totalment desaconsellable des del punt de vista educatiu. De manera que la identitat se situaria precisament en aquest punt, en aquesta cruïlla: entre allò personal, individual, i allò col·lectiu, comunitari, social. Per paradoxal que pugui semblar, la identitat és tant allò que ens fa únics com allò que ens fa semblants als altres.

La identitat, prenent la definició de Claude Dubar (2000) és *“una construcció/reconstrucció entre dos processos i dimensions de les persones: la dimensió biogràfica i la relacional”*. El subjecte construeix la seva identitat a partir d'una transacció interna a l'individu, perfilant *“quin tipus de persona vol ser”* en correspondència amb la seva biografia, i una transacció externa entre l'individu i les institucions i grups als que pertany, a través de la qual es perfila *“quin tipus de persona és”*, i amb això a quina *definició oficial* correspon. D'aquesta manera, i a través del conjunt de representacions socials que conformen per una banda els actes de pertinença i per altre els d'atribució, el subjecte construeix en una mateixa identitat dues dimensions d'ell mateix: la identitat per sí i la identitat per a l'altre. Aquests dos aspectes de la identitat són inseparables i es construeixen en un procés continu en el que el subjecte i el seu entorn es transcendeixen i determinen.

La identitat és el resultat, a més, dels diversos processos de socialització. Dubar (2000) defineix també la identitat com: *“el resultat a la vegada estable i provisional, individual i col·lectiu, subjectiu i objectiu, biogràfic i estructural dels diversos processos de socialització que conjuntament construeixen als individus i defineixen a les institucions”*. La identitat personal es vincula amb la capacitat de les persones de diferenciar-se dels altres i de ser únics i irrepetibles. La identitat grupal, en canvi, ens fa partícips de la societat i influenciables per els processos històrics existents de caire polític, cultural i econòmic.

La identitat és un espai de conflicte, superposició, restricció i oportunitats. Les identitats es nodreixen constantment d'identificacions que cimenten la subjectivitat, i amb això construeixen microscòpicament les pràctiques de cada persona. Les fonts significatives i identificadores de la subjectivitat poden ser múltiples, és a dir, existeix un ampli ventall de discursos interpel·lants que materialitzen actes permanents d'atribució als subjectes. La família, com a instància més primerenca, proveeix les identificacions primàries, que estaran seguides per altres que emanen de posteriors marcs referencials presents al llarg

de tota la vida, com el grup generacional, el grup ètnic, la formació escolar, la pertinença política, la comunitat o barri, la religió, el gènere i l'espai de treball, etc.

Degut a aquesta multiplicitat d'interpel·lacions, la identitat no es compon d'elements harmònics, sinó que està interceptada per pràctiques i discursos diferents o antagònics. Per això és necessari entendre-les com a produïdes en espais institucionals i històrics específics (Hall, 1997). Emergeixen del joc de diferents modalitats de poder, de processos d'exclusió i diferenciació, però també de les diferents estratègies de reacció i interpretació per part dels subjectes. Per això són part d'un procés de construcció i reconstrucció inescapable, en el qual les persones no perden el seu paper actiu i protagonista.

Diferenciació, identificació i reconeixement són moments inseparables i articulacions del procés de construcció d'identitat, i estan situats en el sí de l'experiència conflictual i social de les relacions humanes (Sanselieu, 1988).

En conseqüència, les *crisis identitàries* no les hem d'entendre com un fet negatiu o pessimista, sinó que hem d'entendre el mot crisi en el seu sentit més etimològic: una etapa de qüestionaments i canvis, en qualsevol realitat organitzada però inestable i, per tant, subjecta a evolució. Dubar (2002), ha teoritzat sobre les crisis d'identitat i ha arribat a afirmar que la modernitat, tota modernitat, està marcada per la crisi de la identitat (Martuccelli, 2008), fins al punt que n'és una de les seves característiques. La decadència de la noció de classe i la precarietat i inestabilitat laboral creixents han anat dissociant la relació entre rol social i identitat, de manera que allò que es fa defineix cada vegada menys allò que som. Han quedat molt lluny els temps en què la identitat professional era tan important que arribava a heretar-se i a passar de pares a fills fins al punt d'esdevenir un llinatge, un cognom (Ferrer, Teixidor, Fuster, Sastre, Pagès...). Avui és molt menys freqüent poder disposar d'una identitat professional estable, no ja a nivell dinàstic, sinó ni tan sols al llarg de la vida d'una persona. Per això la identitat ja no sol anar lligada al rol professional sinó que s'experimenta més aviat com el resultat d'una mediació, d'una negociació entre diferents registres, entre els quals podem esmentar el gènere, el grup d'edat, l'etnicitat, la pertinença a grups socials (lleure, política, cultura, esport...), els patrons de consum... La creença en una identitat estable, essencial, determinada pel naixement, per la posició social o per la professió, cada vegada ha deixat més pas a una altra concepció més inestable, accidental, oberta i progressiva.

La identitat —i de forma especial les identitats col·lectives, o més ben dit, aquells aspectes comunitaris i compartits de la identitat— sovint s'afirma construint barreres simbòliques substantives i delimitadores entre allò que som (o creiem ser, o necessitem sentir que som) i la resta de l'univers. Es manté viu així el sentiment identitari per oposició, la qual cosa no vol pas dir sempre per confrontació violenta, com bé denunciava l'autor de *Les identitats que maten* (Maalouf, 1999). Com resumeix Martuccelli (2008), “*tota identificació només existeix en tensió, a través de moviments constants de reivindicació identitària, o al soplug momentani de representacions que es volen essencialistes.*”

Hi ha hagut —i hi ha encara— qui ha defensat representacions ideològiques de mons culturals impermeables, incompatibles, excloents (Huntington, 2006). Paradoxalment, la porositat i la permeabilitat són tant allò que permet la possibilitat d'obertura de les cultures i de comunicació intercultural com allò que pot provocar, per por, per desconfiança, una deriva vers l'integrisme i el tancament. El que no podem oblidar ni passar per alt és que, tant si s'esdevé una cosa com l'altra, això no podrà atribuir-se mai a una pretesa i falsa impenetrabilitat de les cultures, sinó als contextos polítics en què es desenvolupen i relacionen, i als interessos de determinats grups de pressió (polítics, culturals, econòmics...) per treure beneficis de la manipulació dels sentiments de pertinença de les persones.

De fet, és innegable que les societats modernes són màquines d'assimilació cultural, a uns ritmes i en unes proporcions mai abans assolides, gràcies, sobretot, als potents mitjans de comunicació audiovisual. Els qui defensen que la integració o l'assimilació cultural dels nouvinguts és impossible, en el millor dels casos estan completament desinformatos (i en el pitjor dels casos, acostumen a mentir per interessos no sempre confessables).

Les cultures no són permanents, immutables, ni una condició essencial i definitiva de tots i cadascun dels membres d'un determinat grup d'humans. Com és ben sabut, la cultura és el resultat dels processos constants d'adaptació col·lectiva dels individus a les condicions de vida de cada moment de la seva història, processos que promouen canvis i reajustaments més lents o més sobtats, més o menys estables, en les actituds, els valors i els comportaments *culturals* de tots nosaltres, no solament dels membres dels grups minoritaris. També sabem prou bé que els grups humans no són homogenis, però tendim a conjecturar una homogeneïtat molt més gran a l'interior de les minories culturals que la que atribuiríem als membres d'un subgrup del grup majoritari. Un català

probablement percebrà com un col·lectiu més complex i divers el dels socis d'un club esportiu de la seva ciutat, que el col·lectiu que constitueix el poble gitano europeu: “*Tots els gitanos són iguals*”, sentim que es diu. O quan no s'ha tingut relació sovintejada amb japonesos, per exemple, és freqüent tenir dificultats per distingir-ne un d'un altre. És per això que no és difícil caure en tòpics, anacronismes i estereotips sobre els col·lectius minoritaris.

La identitat ètnica es construeix i consolida precisament per destacar-nos, per distingir-nos, mitjançant l'oposició a un altre grup veí; oposició identitària que, tot sigui dit, no ha de ser forçosament una oposició violenta. La freqüent sobrevaloració etnocèntrica del propi grup respecte als *altres* comporta una percepció estereotipada, sovint caricaturitzada i deformada (negativament o positivament), dels trets del grup al qual ens confrontem. D'aquesta manera i a partir d'aquesta simplificació i generalització barroera de determinades característiques del grup al qual pertanyen *els altres*, les diferències individuals entre ells es difuminen, passen desapercebudes, queden amagades per aquelles que hem atribuït a tot el grup. Així es creen i es reforcen els estereotips i les expectatives sobre la conducta que s'espera de qualsevol membre d'aquell col·lectiu. Si, a més a més, determinats grups de poder sense escrúpols confien treure'n un benefici, un profit d'aquestes desvaloracions col·lectives i indiscriminades, llavors es poden arribar a provocar (o reforçar si ja existien prèviament) les rivalitats entre pobles veïns, els xovinismes nacionalistes i les fòbies entre nacions o comunitats autònomes —com veiem lamentablement (i cíclicament) a l'Estat espanyol aquests darrers temps— les passions xenòfobes i també, arribat el cas, les ideologies racistes (Carbonell, 2006).

La identitat, doncs, és un procés complex i dinàmic que proporciona a l'individu uns marcs de referència en les seves relacions socials, ja que perfila i delimita alhora unes característiques personals i d'adscripció grupal. És el fruit de diverses identificacions i contraidentificacions, més o menys estables o canviants tant en el transcurs del temps com segons els contextos. La identitat permet, doncs, *identificar-se* (valgui l'aparent joc de paraules), ubicar-se i referenciar-se en cada context social. La identitat no és únicament un assumpte de tria personal sinó que en la seva construcció hi compta el joc dialèctic entre l'individu, els grups ètnics i la societat.

4.2.1 IDENTITAT I IMMIGRACIÓ: ELS PROCESSOS DE CONSTRUCCIÓ IDENTITÀRIA

Com ja hem dit, la identitat no és una cosa innata, ni simple, ni única, sinó que es forja al llarg de la vida, gràcies a les experiències i aprenentatges individuals. La nostra identitat individual no està formada per una sola pertinença: no som només catalans, o fills d'immigrants, o dones, o d'esquerres, etc., sinó tot alhora. Això ens porta a parlar no d'una identitat única i fonamental, sinó de varies identitats o, en tot cas, d'una identitat oberta i múltiple que articulem i reorganitzem en funció de cada moment i de cada context.

En parlar d'immigració, però, sembla que l'única pertinença identitària important és la nacional, o la cultural, i s'obvien tota la resta de pertinences, fonamentals per les persones. En paraules d'Amin Maalouf (1999): *“En totes les èpoques hi ha hagut gent que ha considerat que sols hi havia una pertinença important, i tan superior a la resta en qualsevol circumstància, que legítimament se li podia dar el nom d'«identitat».”*

Però és que, a més, quan parlem d'aquestes identitats culturals, ens referim –una vegada més– al sentit més restrictiu i restringit del concepte de cultura, i li atorguem valors d'homogeneïtat, immutabilitat, etc., tot oblidant l'existència i la possibilitat d'identitats que són resultat de barreges i de contactes. Aleksandra Ålund (1999) ho explica així: *“Allò que és “modern” i “tradicional” es polaritza, i les crisis d'identitat dels individus es relacionen amb la dificultat de mantenir la integritat de les “cultures”. No obstant això, s'ignora el fet que enfrontar-se d'una manera creativa amb el gran nombre de cultures pot jugar un paper essencial per ajudar a forjar noves identitats. Aconseguir transcendir les fronteres i “amalgamar” les noves cultures sincrètiques, així com l'aparició d'identitats “híbrides” compostes són fets que passen gairebé sempre desapercibuts o que no es tenen en compte.”*

Els processos de construcció identitària dels fills i filles de famílies immigrades no estan exempts de crisis. L'existència de referents culturals diferenciats i les tensions que es poden originar entre els valors i normes de la família i els de l'entorn poden provocar dificultats i conflictes. És, precisament, mitjançant la resolució d'aquests conflictes que es van creant aquestes noves identitats a través dels sincretismes personals de cadascú.

Encara que, sovint, molts d'aquests fills i filles d'immigrants no coneixen bé la cultura d'origen (perquè han nascut aquí o han arribat de molt petits), i tot el que en saben és a través de la memòria familiar, sí que hi ha el recurs a la identitat d'origen com a identitat-refugi, sempre que la identitat d'acollida falli a causa del rebuig social. És a

dir, els joves intenten adaptar-se mimèticament a la societat d'acollida, però aquest projecte mimètic pot fallar perquè la societat d'acollida no sempre es mostra disposada a acceptar-los. En la construcció identitària dels adolescents, però, no només és important el paper de la família. També cal tenir en compte la gran importància que adquireixen els grups d'iguals, que exerceixen pressions de conformitat i fidelitat.

Pel que fa a les persones d'origen immigrant, la comunitat d'origen pot arribar a exercir pressions de fidelitat dins del mateix col·lectiu, per la por que la barreja amb altres grups provoqui una pèrdua dels valors familiars. Pels fills i filles de famílies immigrades, aquesta comunitat pot esdevenir un grup d'iguals basat en l'eix de la identitat cultural.

En funció del moment d'arribada, de la caracterització dels contextos que els acullen, de les barreres econòmiques i culturals amb què topen, i dels recursos individuals i col·lectius amb què disposen per fer-hi front, els immigrants poden trobar-se davant de realitats molt diverses que, per extensió, condicionaran el seu procés d'incorporació a la societat i el de la generació postmigratòria.

Suárez-Orozco, i SuárezOrozco (2003) diferencien tres patrons de construcció identitària segons la forma que adopti el procés d'incorporació al nou territori:

1. Patró de fugida ètnica: es tracta de les persones que viuran una transició progressiva a la societat dominant, incorporant i reconeixent com a propis els principis que la dirigeixen i vivint la seva etnicitat com una opció personal. Els immigrants que segueixin aquest patró aniran abandonant els referents de la cultura d'origen i s'identificaran progressivament amb la cultura dominant de la societat d'acollida. Aquestes persones, habitualment joves, acostumen a passar més temps i a tenir més relació amb grups d'iguals compostos per membres de la societat dominant que amb persones menys aculturades, siguin del seu mateix origen o d'altres orígens migratoris. Aquesta identificació amb la cultura dominant de la societat d'acollida també repercutirà en la reducció dels vincles amb altres membres del propi origen.

En aquest patró, l'aprenentatge de la llengua o les llengües de la societat d'acollida no solament complirà una funció instrumental encaminada a facilitar la comunicació, sinó que serà un referent simbòlic d'identificació amb la cultura de la societat d'acollida. En el mateix sentit, l'escola, més enllà de la família i les relacions construïdes en termes d'etnicitat, no solament complirà una funció instrumental destinada a promoure la

mobilitat social a través d'una millora del rendiment acadèmic, sinó que esdevindrà un referent de la societat d'acollida i un referent per identificar-s'hi com a membre.

2. Patró d'oposició: es tracta de les persones que s'incorporaran als segments més precaritzats de la societat d'acollida, reproduint el model clàssic però en un sentit invers i vivint l'etnicitat com una imposició externa estigmatitzada que, una vegada interioritzada, es tornarà en contra de la pròpia societat que l'ha construït.

La diversificació dels fluxos en els darrers anys s'ha d'entendre en el marc de la diversificació interna de les mateixes societats d'acollida. Quan la incorporació es fa a través de perifèries urbanes molt precaritzades, no resulta estrany que aquestes persones s'identifiquin amb els principis i valors que regeixen al barri al qual s'han incorporat. Estructuren les seves identitats per oposició a les institucions de la societat dominant — l'escola, les relacionades amb la incorporació al mercat de treball—; acostumen a viure amb conflicte els patrons parentals d'autoritat i a refugiar-se en altres grups de pertinença que recolzin aquesta posició d'oposició. En alguns casos poden construir o participar en grups contraculturals que dificultaran qualsevol intent d'aproximació o d'entesa amb les institucions de la societat dominant.

3. Patró bicultural: són aquelles persones que donaran continuïtat a certs patrons culturals d'origen per protegir-se de la precarietat que regeix en certs segments de la societat d'acollida, estimulants una estratègia d'incorporació en la línia del que Margaret Gibson (1988) va denominar «*acomodació sense assimilació*», fent de l'etnicitat una «*força*» que els permetrà créixer socialment i econòmicament a través de xarxes comunitàries en el marc dels propis col·lectius d'origen.

Els immigrants que podem inscriure dins d'aquest patró acostumen a posar en marxa estratègies transculturals: negocien entre diferents referents culturals presents i construeixen nous patrons híbrids, noves categories identitàries incloents i no excloents ni opositors. Tot plegat els permet reconstruir els possibles desajustos entre categories confrontades (per exemple, entre alguns valors familiars o comunitaris i altres d'escolars o de la societat d'instal·lació), i acostumen a desenvolupar competències bilingües i biculturals que representen un capital cultural i social de gran vàlua per viure en la complexitat de les societats postindustrials i globalitzades.

4.3 INTEGRACIÓ

“Son els ulls dels altres els que em fan diferents”

Valentina Paylevanian.

El concepte *integració* és un concepte àmpliament assumit i compartit per la societat receptora d'immigració i per els propis immigrants. El que no està tan clar, però, és en què consisteix aquesta integració. És un concepte que no està exempt de polèmica i de varietat de postures pel que fa al que s'ha d'entendre per *integració*. És un concepte sotmès a un ampli i actual debat, al qual se li estan concedint diferents significats.

Sobre la integració existeixen diferents concepcions. En primer lloc existeixen les concepcions que podem anomenar *culturalistes*, que són aquelles que parteixen de la base que la persona s'integra en la mesura en que s'adapta a les pautes culturals de la societat receptora. I, en oposició a aquesta concepció, n'hi ha d'altres que posen l'èmfasi en el terreny dels drets i en la seva equiparació. En aquest segon grup s'inclou la idea d'*integració ciutadana*, que és el procés d'equiparació de drets, de forma legal i efectiva, de les persones immigrades amb la resta de la població, així com l'accés, en condicions d'igualtat d'oportunitats i de tracte, a tots els bens, serveis i vies de participació que ofereix la societat (Pajares, 2005).

L'equiparació de drets crea el marc legal per a la integració, però el procés d'integració de cada immigrant és també un procés individual que es desenvolupa en la mesura en que s'eliminen les barreres que la persona immigrada troba per ubicar-se en la societat, barreres que no només es troben en el sistema legal de drets.

L'integració, doncs, s'assoleix en la mesura en que l'entorn social deixa de ser desconegut, en la mesura en que es pot accedir amb normalitat als béns i serveis de la societat, en la mesura en que es pot competir en igualtat de condicions a l'accés al treball o altres bens, i en la mesura en que es tenen les mateixes possibilitats d'intervenir en les decisions polítiques. La persona estarà integrada quan hagi assolit una posició econòmica i social d'acord amb les seves possibilitats, sense que la seva diferent procedència sigui ja un condicionant important. En aquesta línia, Olavide

(2000) defineix la integració com la *“participació individual en l’estructura d’una societat, que permet alhora accedir a posicions valorades en el pla econòmic i social”*.

Per altra banda, la integració de les persones immigrades pot tenir diferents nivells, al igual que passa amb les persones autòctones. I una forma d’apreciar el nivell d’integració pot ser el grau de contribució o participació en les estructures de la societat receptora. Gil Andújar (1996) posa l’èmfasi en aquesta participació, assenyalant que *“si acceptem la integració com el procés o resultat de compondre i unificar parts d’un tot, aquesta ha de contribuir a que el col·lectiu immigrant es senti actiu i participi de la vida social, econòmica, laboral i cultural del país d’acollida”*.

Així, doncs, malgrat que assenyallem l’equiparació de drets com la base de la integració ciutadana, no podem prescindir d’altres aspectes que intervenen en la capacitació de les persones immigrades per a desenvolupar-se en la societat receptora en igualtat de condicions que les autòctones.

Aparicio y Tornos (2001) expliquen quatre enfocaments des dels quals s’aborda l’assumpte:

- El *jurídic-polític*: centrat en l’equiparació de drets i en el compliment efectiu de les lleis.
- Els *psicosocials*: que mesura la integració en la mesura en que els immigrants es troben a gust en la societat receptora, sense que la convivència els produeixi un estrès especial.
- L’*estructural-funcionalista*: que es fixa en la capacitat d’acoblament dels rols exercits pels immigrants amb els dels nadius, estudiant tres sistemes, el cultural, l’econòmic i el de la personalitat.
- L’*interaccionista*: que centra la seva atenció en la capacitat de les persones immigrades per moure’s en les situacions que troben en la societat receptora i fer-se valer dins de la mateixa, però sense que sigui necessària una harmonització de les conductes entre aquestes persones i les autòctones.

Els quatre enfocaments es poden tenir en compte a l’hora d’analitzar la integració, ja que centren l’atenció tant en la societat receptora com en les pròpies persones immigrades, els seus interessos, les seves iniciatives i la seva implicació.

La integració social té, per altra banda, una dimensió relacionada amb la voluntat: voler o no voler integrar-se, acceptar o no les condicions que imposa un procés d’integració.

Així, doncs, podem distingir un nou component del concepte d'integració: la bipolaritat, en el sentit que afecta tant a la població immigrada com a la població receptora. Els necessaris processos d'adaptació que han de produir-se amb la immigració afecten als dos sectors de població: no són només cosa de les persones immigrades, com molta gent creu, sinó que també la població receptora ha d'adaptar les seves estructures i acceptar els múltiples canvis que la immigració produeix en la societat. Canvis en el paisatge urbà, en els equipaments socials i culturals, en el desenvolupament dels barris, en les activitats festives. Apareixen zones comercials diferents, horaris diferents, nous espais i noves formes d'oci, nous llocs de culte, etc. A tot això i més, ha d'adaptar-se la societat receptora per a assegurar una integració que és necessàriament mútua.

Aquesta bipolaritat és definida per l'ECRE (*European Council on Refugees and Exiles*, organisme que pertany al Consell d'Europa) com un procés de canvis en els que *“els refugiats -l'ECRE es refereix als refugiats però és igualment vàlid per als immigrants- han d'adaptar-se a les formes de vida de la societat receptora sense perdre la seva pròpia identitat cultural, i la societat receptora ha d'adaptar les seves institucions públiques als canvis que es produeixen en el perfil de la població, acceptar als refugiats –i als immigrants- com a part de la comunitat nacional, i desenvolupar actuacions per a facilitar el seu accés als serveis i processos participatius”* (ECRE, 1999). L'ECRE assenyala que desenvolupar una societat inclusiva i tolerant és el prerrequisit clau per a l'èxit de la integració dels nousvinguts. A això hi implica les institucions, els mitjans de comunicació, la policia, els partits polítics i les organitzacions socials.

Pel que fa al procés d'adaptació que han de viure les persones immigrades per a la seva integració ciutadana, tant important és assenyalar que aquesta adaptació no és un assumpte d'hàbits i costums que ha de comportar l'aculturació, com que l'adaptació és imprescindible en certs aspectes. A vegades, per rebutjar l'aculturació s'ha donat per descomptat que no ha d'imposar-se cap tipus d'adaptació, postura que està completament allunyada de la realitat de les coses. Simplement s'enganya als immigrants quan se'ls diu que no tenen perquè adaptar-se a la societat receptora, ja que en aquesta societat trobaran estructures, serveis, entorns i canals de participació que no són els que hi havia al seu país d'origen i als que hauran d'adaptar-se, i quan abans millor, per millorar la seva posició econòmica i social.

L'adaptació de les persones immigrades al sistema polític democràtic i la seva integració en les estructures d'aquest sistema, és un objectiu al que cal aspirar per a

l'enfortiment de la democràcia. Silveria (2000) diu que *“la societat receptora només pot esperar dels immigrants la seva disposició a integrar-se a la cultura política, sense que per això hagin d'abandonar les seves tradicions i formes de vida. Aquesta integració política suposa, de totes maneres, una immersió en els valors ètico-polítics de la societat receptora”*. Efectivament, han de compartir-se certs valors ètico-polítics per insertar-se en uns mateixos canals de participació i mantenir els nivells mínims exigibles de convivència cívica. Però això ens porta al terreny dels drets: els majors dèficits d'integració de les persones immigrades es produeixen en aquells aspectes en els que la societat no els permet integrar-se. Dificilment s'integraran en la cultura política les persones que es trobem mancades de drets polítics.

Queda per veure, però, si els immigrants volen o no integrar-se. Això dependrà del projecte migratori que tinguin. I és que no tindran el mateix interès els que s'hagin plantejat la migració de forma temporal que els que tenen un projecte d'establiment. Els primers buscaran el màxim estalvi econòmic i, per tant, s'interessaran per una integració laboral en les millors condicions salarials possibles, però no posaran especial atenció a les condicions d'habitatge, convivència, participació ciutadana. Els segons s'interessaran també per aquests aspectes i, a més, estaran disposats a emprar més recursos en ells. No obstant, s'ha d'anar amb compte de com s'utilitza aquesta diferenciació entre els dos projectes, ja que molts dels que són temporals passen amb el temps a ser d'arrelament, i és molt convenient que la societat receptora actuï contant més amb l'arrelament que amb la temporalitat (just al contrari del que s'ha fet durant molt de temps).

Un darrer aspecte a comentar és el que fa referència al binomi entre drets i deures. Quan ens hem referit a equiparació, ens hem referit als drets, però, en canvi, s'utilitza molt en els discursos polítics el fet d'unir els dos termes. Actualment quan es parla dels drets dels immigrants, s'hi afegeix sempre que també estan sotmesos als mateixos deures que la població autòctona. Cal pensar, però, que les persones immigrades no tenen els seus deures equiparats als de la resta de la població? Els deures que tots tenim venen definits per les lleis. Les persones immigrades estan afectades per la Llei d'Estrangeria, però no només per aquesta; de fet, estan obligades a complir tota la resta de lleis de l'Estat, les que també afecten als nacionals. La Llei d'Estrangeria determina alguns dels seus drets i deures, limitant els seus drets respecte als nacionals, però pel que fa als deures, totes les

lleis obliguen a aquestes persones. Les lleis fiscals, el codi civil, el codi penal i el codi de circulació, per dir alguns exemples, han de ser complertes per ells al igual que pels nacionals. Així, doncs, els deures de les persones immigrades estan plenament establerts per les lleis espanyoles i totes han de ser seguides per aquestes persones. Crida l'atenció, però, aquesta insistència que tant de moda s'ha posat, en remarcar que els immigrants que reclamen la igualtat de drets, han de saber també que tenen igualtat de deures. Crida l'atenció perquè mentre els deures estan plenament equiparats, els que no ho estan són els drets. Potser el que es vol dir és que els immigrants mereixen una vigilància especial per a que no es saltin el compliment de les lleis, donant per suposat que són més propensos a això ells que els autòctons. O potser el que es vol dir és que és més inacceptable l'incompliment d'una llei per part d'un immigrant que per part d'un autòcton. Reclamar que els immigrants tinguin els mateixos deures que els autòctons és, en qualsevol cas, una incongruència perquè ja els tenen. I si els immigrants no compleixen amb els seus deures, han de ser cridats a l'ordre, com qualsevol altra persona. Però al fer aquesta reclamació, es produeix l'efecte pervers de fer creure que no és així, és a dir, que tenen llicència per a incomplir determinades lleis. També és possible que a el que es refereixen els que insisteixen en els deures no sigui a les lleis, sinó a les costums socials. Per exemple, cap llei diu que una àvia amb muletes mereix que li cedim el pas en una vorera estreta, i molta gent ho fa per una espècie de civisme adquirit socialment. Però suposar que els immigrants són menys propensos a aquest civisme sol ser fruit del prejudici i no de cap estudi rigorós de camp. Els seus comportaments davant determinades situacions de la vida quotidiana són molt variats, com molt variats són els dels autòctons. Però probablement el que succeeix és que moltes persones se senten més molestes quan un immigrant no es comporta com voldrien, que quan ho fa un autòcton. O, com a mínim, estableixen una generalització amb la que comptabilitzen a tots els immigrants, que no estableixen quan es tracta d'autòctons.

Francesc Carbonell (2004) defineix la integració com *“un projecte col·lectiu sociocultural utòpic: el procés de construcció d'un nou espai convivencial –que respongui a un imaginari col·lectiu, uns valors bàsics compartits, unes normes consensuades per tots...- en el qual tots ens hauríem de sentir acollits, reconeguts i respectats. Un procés en el qual tots tenim el dret i el deure de participar, en igualtat de condicions, com a subjectes actors, sabent per endavant que tan important és la meta*

com el camí que es va fent, ja que és en el caminar conjuntament que anem construint-nos, els uns als altres, com a éssers socialment integrats.”

Sovint s'entén la integració, en canvi, com una inserció de l'individu en la societat, després de buidar-se dels seus trets distintius incompatibles. La integració s'hauria d'entendre com un procés d'inserció de la societat en l'individu, és a dir, la incorporació que fa l'individu de determinats llenguatges, trets culturals, normes, convencions, fruit de pactes (tàcits o explícits) que estableix amb la societat d'instal·lació. La integració, doncs, s'hauria d'entendre com un enriquiment i no pas com una pèrdua. Però la integració dels immigrants extracomunitaris i dels grups minoritzats es confon massa sovint amb la seva *obligació d'adaptar-se*, una adaptació que duu implícita l'exigència de submissió. En canvi la integració cal veure-la més com un procés d'alliberament col·lectiu dels diversos mecanismes d'exclusió vigents, en el qual cal que tots participem ja que hi tenim la nostra part de responsabilitat.

Però aquest projecte utòpic conviu amb situacions en què es fa patent l'exclusió de persones i col·lectius en molts contextos. Per aquest motiu cada persona desenvolupa estils d'aculturació amb o sense integració social que poden anar des de la assimilació fins a l'exclusió social. A grans trets podríem diferenciar el següents grups:

- *Assimilació cultural amb integració social normalitzada:* Es tracta d'una situació difícil d'assolir per immigrants de països empobrits amb cultures minoritzades, a causa del rebuig del grup majoritari, o també del propi grup que els pot acusar de *traïdors*. En alguns casos es parla de *fugida ètnica* quan l'assimilació comporta un desmarcar-se de qualsevol referent del grup originari i l'aculturació és completa.
- *Assimilació cultural amb integració social marginal:* Aquesta situació pot ser freqüent en persones o famílies que viuen en barris amb majoria de persones excloses. La integració –si se'n pot dir així– es porta a terme, en aquest cas, amb els col·lectius *autòctons* marginats. Aquets grups, en certa manera, els proporcionen el reconeixement i la protecció emocional que necessiten.
- *Assimilació sense integració social:* És una situació que provoca sovint alienació i anòmia (pèrdua de referents morals, de normes de comportament...) atès al fet que ja no es respecten els codis de la comunitat d'origen familiar –que es poden considerar endarrerits– ni de la societat d'acollida per la qual se senten rebutjats (San Román, 1990).

- *Acomodació sense assimilació*: Es tracta de persones immigrades que en el seu procés d'aculturació protegeixen determinats elements culturals originaris, cosa que fomenta la construcció d'identitats anomenades híbrides per alguns autors, o l'aparició d'unes competències biculturals, o unes identitats transculturals, en expressió d'altres (Gibson, 1988).
- *Identificació per oposició*: Algunes persones, poques si tenim en compte el conjunt del col·lectiu immigrant, adopten una postura d'oposició activa a la generalitat de la societat d'acollida i construeixen una idea caracteritzada pel rebuig a la cultura dominant, sovint perquè elles o la seva família s'han sentit prèviament rebutjades.

Existeixen diferències substancials en els processos d'integració sociocultural segons les generacions. Estudis realitzats a França coincideixen a constatar que, en el cas de la primera generació de migrants, s'acostuma a donar una més gran integració social i laboral que cultural. En canvi, en la segona generació dels fills acostuma a passar a la inversa. Els néts redescobriran i intentaran recuperar els trets culturals dels avis que els pares han perdut, però ja des d'una altra perspectiva i un altre context (Amara, 2004).

[II PART]

5. LA INTEGRACIÓ DE LES PERSONES IMMIGRADES: UN ESTUDI DE CASOS

5.1 PROPÒSITS DE LA RECERCA

Les migracions són fenòmens molt complexos que, com ja hem vist fins al moment, es poden abordar des de diferents vessants: des d'una perspectiva històrica, política, econòmica, social, legislativa, cultural, etc.

Les migracions i, especialment, la integració d'aquestes migracions són temes claus que s'han posat molt de moda en els darrers anys, fruit de les onades migratòries que es van iniciar als anys noranta i que han perdurat fins als nostres dies a casa nostra. Se'n parla al carrer, als mitjans de comunicació, se'n fan lleis, es creen serveis, se'n fan recerques, en parlen els polítics, els investigadors, a les universitats, a les escoles... Però, què en pensen els protagonistes reals d'aquest fenomen? Com viuen els propis *immigrats* aquesta aventura d'emigrar del seu país d'origen per anar a cercar una vida millor lluny de casa seva? Amb aquesta segona part del treball pretenem apropar la mirada al fenomen migratori fins al seu últim exponent. Es tracta de posar el focus d'atenció sobre l'*immigrat* pròpiament i conèixer de primera mà la seva experiència, la seva història més íntima, les seves aventures quotidianes. Es tracta d'endinsar-nos en les seves petites històries, perquè de les grans històries ja se'n fan llibres i ja en parlen als diaris.

Conèixer la realitat de la gent que forma part del nostre entorn, de la nostra quotidianitat, potser ens ajudarà a entendre millor el fenomen migratori i ens ajudarà a trencar els estereotips i prejudicis que anem construint sobre el que desconeixem. Com viuen, doncs, el debat de la integració les persones que queden al marge d'aquests debats? I com s'ho fan per integrar-se al nou dia a dia del nou context que es troben lluny de casa? Aquesta recerca neix, doncs, amb l'**objectiu principal de conèixer i endinsar-nos en les trajectòries de vida de les persones immigrades que han arribat a Catalunya en els darrers anys.**

Les trajectòries biogràfiques de les persones concretes que han arribat amb la nova immigració han passat desapercebudes socialment, ja que el ressò mediàtic i els discursos polítics han tendit a homogeneïtzar aquest col·lectiu. S'ha invisibilitzat la individualitat i s'ha atorgat molta visibilitat al tema de la immigració. Hem assistit a un procés de construcció de la figura de l'immigrant que ha portat a categoritzar a les persones immigrades amb conceptes estereotipats i estigmatitzats, una mirada hegemònica i superficial de la societat de destí.

Val la pena, però, conèixer les experiències de vida d'aquestes persones que han arribat als nostres pobles per quedar-s'hi, i preguntar-nos sobre la possible singularitat d'unes trajectòries biogràfiques confrontades a una pluralitat d'influències i contradiccions.

Què tenen d'específic o especial les persones immigrades que viuen i formen part de la nostra societat? L'objectiu de la recerca és fer visible les trajectòries d'aquestes persones, comprendre-les en la seva normalitat, diversitat i complexitat, a través d'entrevistes narratives i d'una anàlisi biogràfica. Com viuen el seu procés migratori i com construeixen la seva identitat en un context institucional i social que, cada cop més, els obliga a sentir-se estranger? Existeixen nombroses investigacions sobre els aspectes que envolten la integració social de les persones immigrades, però són pocs els estudis que abordin aquest tema des de la biografia del propi subjecte, des de la relació entre els contextos en que viuen aquestes persones i la complexitat de la seva subjectivitat. La visió temporal i de procés que permet aquesta mirada ens permetrà analitzar els processos d'integració.

I és que la integració de les persones immigrades a casa nostra és un dels temes que més preocupa a la societat d'acollida. Però, existeixen factors que afavoreixen aquesta integració? O, per contra, hi ha factors de la societat d'acollida o de la pròpia persona immigrada que dificulten o condicionen aquesta integració? Amb aquesta recerca, a banda de conèixer les trajectòries de vida de les persones immigrades, **analitzarem també si existeixen o no factors que afavoreixin o dificultin la integració social.**

D'entrada, els factors que considerem que poden tenir certa influència a l'hora de reforçar o dificultar la integració social són els següents:

- **La llengua:** És més fàcil per a la persona immigrada integrar-se a la nova societat si parla alguna llengua pròpia de la societat d'acollida? (en el nostre cas, català i/o castellà). I, per contra, no parlar cap d'aquestes llengües és un vertader obstacle per a la integració?
- **La causa:** El motiu pel qual s'emigra dificulta o afavoreix la integració al nou context?
- **La religió:** Practicar una religió que no és la majoritària de la nostra societat també pot dificultar la integració?
- **El temps:** La integració millora de forma proporcional amb el pas del temps?
- **El país d'origen:** En funció del país de procedència existeixen més facilitats o més dificultats a l'hora d'incorporar-se a la nostra societat?

- **El lloc d'origen:** Hi ha diferències en funció de si provens d'un poble petit, d'una ciutat, d'una comunitat rural, etc.?
- **El lloc de destí:** Un cop al país de destí, hi ha diferències substancials si vas a viure a un poble o a una ciutat gran?
- **Els coneguts:** Arribar al país de destí i trobar-hi familiars, amics o coneguts facilita la integració?
- **Els estudis:** El nivell d'estudis també pot condicionar la integració?

Buscant respostes, es pretén contribuir al debat actual del fenomen migratori, en un context en el que la immigració ha esdevingut un dels temes més importants de la qüestió social i política, sovint a través de plantejaments alarmistes. I també es pretén donar veu a aquelles persones que no en tenen i que, al cap i a la fi, són els protagonistes últims de la història de la immigració actual.

5.2 PERSPECTIVA D'ANÀLISI: EL MÈTODE BIOGRÀFIC INTERPRETATIU

Per tal d'endinsar-nos en les vides de les persones que arriben o han arribat a casa nostra emprarem com a metodologia d'estudi la perspectiva biogràfica, que posa en el nucli de la investigació tant el paper del subjecte i la seva subjectivitat, com la dimensió temporal o diacrònica dels fenòmens socials.

Es tracta de conèixer quines han estat les trajectòries de vida de les persones que entrevistem, quins són els records i les valoracions d'aquestes experiències, i els fets que més els han marcat; què ens diuen els seus relats, més enllà dels fets viscuts, i quin potencial pot tenir el mateix fet de narrar les pròpies experiències. Tot aquest ventall de preguntes responen a la inquietud per saber i desvetllar qüestions que no són prou conegudes i que justifiquen l'opció per una perspectiva metodològica qualitativa, comprensiva i oberta a la presentació narrada de la vida per part del propi subjecte.

La perspectiva biogràfica té en compte les relacions entre passat, present i futur, ens permet explorar la intersecció entre individu i societat, i interpretar les dinàmiques de canvi i continuïtat que tenen lloc en el sí dels processos d'integració social. En aquest sentit, la noció de l'individu com a agent social és clau, ja que assumim que els subjectes tenen un paper actiu en les societats en què viuen, i el seu coneixement i experiències són un recurs indispensable per a l'estudi d'aquestes societats.

Nombroses disciplines de les ciències socials com la història oral, l'antropologia, la sociologia, la psicoanàlisi o la psicologia social han participat del desenvolupament de la perspectiva biogràfica, en bona mesura articulades al voltant de la tradició de les històries de vida. Més específicament, el mètode biogràfic que utilitzarem en aquesta recerca s'anomena **mètode biogràfic interpretatiu** i ha estat desenvolupat per sociòlegs com Ulrich Oevermann (1987), Gabriele Rosenthal (1991), Wolfram Fischer-Rosenthal (2000) o Roswitha Breckner (2000).

Aquest mètode neix de la tradició de recerca biogràfica que, des dels anys setanta, practica una branca de la sociologia alemanya i que té com a objectiu principal treballar la interrelació de l'impacte dels esdeveniments històrics sobre la subjectivitat, mostrant que la recerca biogràfica no s'ocupa de casos individuals i aïllats, sinó d'estructures col·lectives. Tot i que, efectivament, aquest tipus de recerca biogràfica està molt vinculada a la realitat social i històrica alemanya, les influències i orígens teòrics del

mètode biogràfic interpretatiu s'estenen molt més enllà de les seves fronteres. Ens referim, principalment, a corrents com l'Escola de Xicago, l'interaccionsime simbòlic, l'etnometodologia, el pragmatisme americà de Peirce, l'interaccionisme simbòlic de Mead o l'estructuralisme genètic francès de Lévi-Strauss, Bourdieu, etc. (Torradabella i Tejero, 2005).

Un aspecte clau del mètode biogràfic interpretatiu és el que fa referència al procés social en el qual es comunica i es construeix una biografia. Les biografies són el producte d'un procés comunicatiu que pren la forma d'interacció entre l'entrevistador/a i l'entrevistat/ada, anomenat biògraf o biògrafa. Aquest procés comunicatiu es desenvolupa a través de l'entrevista biogràfica o narrativa. En una entrevista narrativa es convida la persona a relatar la seva trajectòria biogràfica en forma d'història (Schütze, 1977). Per una banda, la narració implica que el biògraf o biògrafa construeix una història a partir d'una selecció de fets o esdeveniments que han succeït al llarg de la seva vida i els ordena d'una forma significativa. Per altra banda, els qualifica, dóna un valor a aquests fets o esdeveniments, a mesura que narra el seu discurs. La importància de la narració rau en el fet que és un tipus de text que, a diferència d'altres, està menys subjecte al control conscient de l'individu. Els significats, raonaments, normes i patrons d'orientació que guien l'acció del narrador o narradora són tàcits i no explícits en la producció d'una història narrada. És feina de l'investigador/a detectar i donar significat sociològic a aquests implícits.

En la nostra recerca, ens hem adreçat als nostres biògrafs i biògrafes situant-los sobre els antecedents de la recerca i els hem convidat a relatar la seva vida a partir d'un marc de referència mínim. En aquest mètode és crucial que el sistema o marc de rellevàncies d'una entrevista l'elabori el propi subjecte entrevistat i no pas l'investigador/a, ja que ens interessa conèixer com es descriuen, es presenten i donen sentit a les seves vides els subjectes. En aquest sentit, cal tenir molt present que la pregunta inicial que adreçem com a investigadors no contempla cap qüestió temàtica específica, més enllà de fer explícit el nostre interès per la seva vida. Així, un cop presentada la recerca i amb la gravadora en marxa, se'ls feia el següent plantejament: *"m'agradaria que m'expliquessis com era la teva vida al teu país d'origen, perquè vas decidir emigrar i venir a Catalunya, i com t'ho has fet per muntar-te la nova vida aquí"*. A partir d'aquí, els biògrafs tenien via lliure per explicar i expressar tot el que volguessin.

La segona part de l'entrevista començava quan el biògraf o biògrafa donava per finalitzada clarament la seva narració inicial o principal. Normalment, la fi de la narració principal està marcada per valoracions que tanquen el relat i per una interpel·lació a l'entrevistador/a: "*I així ha estat la meva vida. Vols que t'expliqui alguna cosa més?*". L'entrevistador/a manté uns segons de silenci perquè, sovint, el propi biògraf o biògrafa reemprèn la narració. Si no era el cas, es formulaven preguntes referides exclusivament als temes abordats pel biògraf o biògrafa, en funció de les notes preses per ordre seqüencial, és a dir, en funció de l'ordre en què s'havien anat explicant els diferents temes i no pas pel seu ordre cronològic. Les preguntes corresponents a aquesta part s'anomenen preguntes internes, perquè continuen estant orientades al *sistema de rellevància* del biògraf/a (Schütz, 1962). La recuperació de mots o expressions utilitzades pel biògraf o biògrafa durant la narració inicial és un element clau per poder mantenir i respectar el sistema de rellevància narrativa.

Un cop tractats tots els temes esmentats i, en major o menor mesura, desenvolupats pel biògraf/a, es procedia a formular preguntes sobre qüestions omeses pel biògraf/a, o preguntes externes. Aquest és, doncs, l'únic moment de l'entrevista on es deixava de seguir el sistema de rellevància del biògraf o biògrafa i s'abordaven els buits o llacunes que es consideraven rellevants per a la investigació. Per tal de tenir una pauta de possibles preguntes externes, comptàvem amb un guió elaborat prèviament (veure annex) amb possibles temes a tractar, molts dels quals els acabaven abordant de forma espontània els propis biògrafs. Tot i això, en la part final del guió es contemplen tot un seguit de qüestions referides al concepte *integració* i *identitat*, que sí que es formulaven de manera més directa a tots els entrevistats per tal d'extreure'n la seva visió d'uns conceptes que els afecten tan directament.

En el mètode biogràfic interpretatiu, el principi vertebrador de l'anàlisi de les dades rau en la tensió dialèctica entre la dimensió viscuda (o *història de vida*) i la dimensió narrada d'una vida (o *relat de vida*). En altres paraules, quan les persones ens comuniquem, hi ha una relació entre allò que vivim i expliquem. El biògraf o biògrafa sempre busca donar un sentit a allò que està narrant, fins i tot en aquells relats aparentment més inconnexos, fragmentats i incoherents. L'intent de donar sentit a una vida forma part d'aquest procés comunicatiu. Això és el que busquem com a investigadors: entendre com el subjecte atribueix coherència, construeix i dona sentit a

una vida. Així, doncs, no és la vida o el relat el que és necessàriament coherent, sinó la seva estructura.

Tal com afirma Fischer (2000), la història de vida narrada representa la construcció global del passat del biògraf, una construcció on les experiències biogràfiques rellevants es relacionen en una estructura temporal i temàtica coherent. Així, doncs, la tasca de l'investigador/a és seguir una lògica anàloga a la dels biògrafs: de la mateixa manera que l'exercici biogràfic de la persona entrevistada és interpretatiu i constructiu, el de l'investigador/a és hermenèutic i reconstructiu.

5.3 SELECCIÓ DELS CASOS I PRESENTACIÓ DELS PERSONATGES

A l'hora de seleccionar els biògrafs i biògrafes s'ha tingut en compte, en primer lloc, que fossin persones que formessin part del dia a dia de la nostra societat, però que no tinguessin un paper destacat o un paper reconegut dins el món de la immigració. És a dir, buscàvem persones *normals*, amb vides *normals*; persones que podem trobar als nostres carrers, quan anem a comprar el pa o a les nostres escoles. Aquest és, doncs, el denominador comú dels nostres entrevistats.

Per altra banda, per tal de tenir una població d'estudi heterogènia i, també, per tal de poder analitzar els factors que considerem que poden influir o condicionar en la integració social d'aquestes persones, hem establert unes variables que ens ajudessin a seleccionar els casos més adients. Aquestes variables són molt concretes i excloents entre sí per tal de no generar confusions a l'hora d'ubicar a cada persona dins de cada categoria i per tal d'aconseguir una diversitat significativa a l'hora d'escollir la nostra població d'estudi. Les variables que hem utilitzat són les següents:

SEXE	Home Dona	Hem seleccionat persones dels dos sexes per tal d'abordar una dimensió clau en qualsevol tipus d'anàlisi sociològica: la dimensió de gènere.
EDAT	Entre 18 i 30 anys Entre 31 i 64 anys 65 anys o més	Buscàvem persones que es trobessin en diferents etapes del cicle vital per tal de tenir representació de totes les edats.
ORÍGEN GEOGRÀFIC	Amèrica del Sud, Amèrica Central i Carib Magrib Àfrica Europa Àsia	Hem mirat de trobar representants de països de tots els continents, prioritzant els que son un grup més nombrós a Catalunya.

LLOC DE RESIDÈNCIA ACTUAL	Ciutats (de 20.000 a 100.000hab.) Pobles grans (de 5.000 a 20.000 hab.) Pobles petits (menys de 5.000 hab.)	S'ha tingut en compte el tipus de municipi on s'han instal·lat les persones entrevistades, en funció de si és una ciutat, un poble gran o un poble petit.
ANYS QUE FA QUE VIUEN A CATALUNYA	D'1 a 5 anys De 5 a 15 anys Més de 15 anys	I per últim, s'ha tingut en compte els anys que fa que la persona en qüestió viu a Catalunya

Un darrer factor que s'ha tingut en compte a l'hora de seleccionar els personatges ha estat el fet que es tractés de persones que, a banda de respondre al perfil buscat, fossin persones obertes a participar en un procés narratiu obert, extens i, alhora, compromès, ja que es tractava d'explicar la pròpia vida i alguns elements de la seva intimitat.

Les persones que han accedit a participar en la recerca s'han implicat de forma activa i oberta, han redescobert moments, persones i successos que tenien oblidats i, fins i tot, han mostrat exercicis narratius autobiogràfics que han enriquit el relat sobre les seves trajectòries. Sense ells, aquesta recerca no hagués estat possible.

A continuació detallem els perfils dels biògrafs i biògrafes que conformen el nostre treball:

	Sexe	Edat	Origen	Lloc de Residència	Anys que fa que viu aquí
MOHAMED C.	HOME	40 anys	Amgadi, MARROC	Serinyà	23 anys
MAXIMILIANO V.	HOME	35 anys	Santiago de Xile, XILE	Palafugell	5 anys

MARIAME D.	DONA	34 anys	Gabu, SENEGAL	Calonge	18 anys
ADRIANA A.	DONA	28 anys	Dorohoy, RUMANIA	Girona	5 anys
NIDIA A.	DONA	37 anys	Bogotà, COLOMBIA	Bescanó	10 anys
TOUCHA D.	DONA	25 anys	Nador, MARROC	Calonge	21 anys

Amb els biògrafs i les biògrafes seleccionats es dona cobertura a totes les variables establertes anteriorment, encara que tan sols sigui una persona que el representi. Hi ha, però, dues excepcions. A continuació es fa un resum de les variables i els representants de cada grup.

- Sexe: Dos dels biògrafs són homes i quatre són dones.
- Edat: Tenim a dues persones d'entre 18 i 30 anys, i quatre de 31 a 64 anys. No hi ha cap representant del col·lectiu de 65 anys o més degut, probablement, a que aquesta immigració és encara massa jove, o potser també degut al fet que les poques persones que hagin arribat a aquesta edat de jubilació hagin tornat als seus països d'origen.
- Origen geogràfic: Tenim dos representants d'Amèrica del Sud, dos del Magrib, un de l'Àfrica negra i un d'Europa. Ha estat del tot impossible poder contactar amb alguna persona del continent asiàtic. Malgrat que hi ha un important col·lectiu de persones provinents de diferents països de l'Àsia, aquest és un col·lectiu poc visible fora dels seus establiments, restaurants o domicilis, i ha sigut impossible trobar algun possible candidat amb el qual es tingués la suficient relació o confiança com per realitzar l'estudi.
- Lloc de residència actual: Només un dels nostres personatges viu en una ciutat de més de 20.000 habitants. Tres viuen en pobles de 5.000 a 20.000 habitants, i dos més viuen en pobles petits de menys de 5.000 habitants.
- Anys que fa que viuen a Catalunya: Tenim dos biògrafs que van arribar fa cinc anys, un que va arribar en la franja de 5 a 15 anys, i tres que varen arribar fa més de 15 anys.

6. ELS PROTAGONISTES

EN MOHA

*“Jo no hi crec en la integració.
Jo en el que crec és en la convivència del dia a dia.”*

Nom: MOHAMED C.

Data de naixement: 15/05/70

Lloc de naixement: Amegadi (Marroc) Kenitra

Lloc de residència a Catalunya: Serinyà

Temps que fa que és a Catalunya: 23 anys

Formació: Batxillerat

Professió: Educador Social

Entrevista realitzada: 4 de febrer de 2010

En Mohamed C. -Moha pels amics-, va néixer a Amgadi, al Marroc, el 15 de maig de 1970. Malgrat que ja passa dels 40 anys, sempre diu que en té 23, ja que considera que va tornar a néixer el dia que va emigrar de casa seva. Va arribar a Catalunya quan tenia divuit anys amb l'objectiu d'estudiar a l'Escola d'Atletisme de Barcelona. En Moha va fer el batxillerat al seu país d'origen i actualment està exercint d'educador social en un Centre d'Acollida de Girona. Té dos fills i viu a Serinyà amb la seva actual parella, l'Ester, amb la qual dirigeixen el programa *Sense Fronteres* a Radio Salt.

CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC DE LA MIGRACIÓ. CAUSES PERSONALS I EXPECTATIVES QUE ES PLANTEJAVEN

PRIMERA INFÀNCIA AL MARROC

En Moha va néixer a Amgadi, un petit poble de la província de Larache, al nord-est del Marroc, que pertany a la Regió de Tànger. Procedeix d'una família humil, de classe baixa -al Marroc no existeix la classe mitja-. Malgrat tot, la seva família no vivia gens malament, sabien tirar endavant amb el que tenien. Els seus pares treballaven per l'Estat, el seu pare fent de conserge i la seva mare de cuinera, tots dos a la mateixa escola. L'entorn on es va criar en Moha i els seus germans va ser, doncs, el de l'escola. Actualment els seus pares ja estan jubilats, i dels seus onze germans, set ja són morts.

En Moha va cursar els seus estudis primaris a Alcazarquivir, i quan va arribar l'hora de cursar els estudis secundaris es va traslladar a Kenitra, on hi vivia i treballava el seu germà gran que era pilot d'avions militars. El seu germà tenia uns bons ingressos, i entre ell i un altre germà gran que vivia als Estats Units preparant-se el doctorat i que els enviava diners, li van pagar els estudis secundaris. D'aquesta manera, el seu pare es podia dedicar als altres germans.

Kenitra és coneguda per la seva base militar d'aviació nord-americana i, en conseqüència, disposa d'infraestructures i serveis que els americans hi han anat creant: discoteques, bars, etc. Es tracta, doncs, d'una ciutat musulmana, però amb tots els recursos de la modernitat occidental. Per tot això, la vida d'en Moha a Kenitra era una vida relativament *moderna*. El seu dia a dia era el normal d'un adolescent del Marroc: anava a l'institut, tenia una bona xarxa social, li agradava la música, anar a la discoteca i, sobretot, li agradava molt fer esport, es dedicava a l'atletisme.

Quan va fer els disset anys, en Moha va decidir fer-se el passaport per tal d'anar a provar sort a l'estranger. La idea era marxar del Marroc per venir a Catalunya, tal i com ja havien fet altres companys seus, i inscriure's a l'Escola d'Atletisme de Barcelona per poder continuar, així, la seva carrera d'atletisme. I és que va intentar inscriure's a l'Escola Nacional d'Atletisme del Marroc, però per motius diversos no s'hi va poder matricular. Aquest va ser el motiu que el va fer mirar cap aquí, cap a Barcelona, i per aquest motiu va decidir temptar la sort.

Els seus pares no van tenir mai la idea d'emigrar. La seva família està tota allà: pares i germans -excepte el germà que estudia als Estats Units-. Ningú ha emigrat. Ell s'autodefineix com l'única *ovella negra* de la casa. Des de fa quatre anys, però, té una

germana, la Salua, que viu a Vilanova i la Geltrú. No tenia previst fer el procés migratori, però el seu marit va venir cap aquí i ella va venir reagrupada al cap d'un temps. No era, però, el seu projecte de vida.

Obtenir el passaport en aquella època era molt difícil, ja que exigien una sèrie de requisits que sovint molta gent no podia aconseguir. Existia en aquella època una important corrupció administrativa i no tothom tenia el poder adquisitiu per poder pagar el segell o alguns dels documents que demanaven. Afortunadament en el moment actual la situació ha canviat: ara el passaport es pot aconseguir fàcilment i pot tardar com a molt un mes. A en Moha li va tardar gairebé un any.

EL RECORD DEL VIATGE

Un cop va obtenir el passaport, amb divuit anyets acabats de fer, no s'ho va pensar dues vegades: es va vendre la moto que tenia i al cap de dos dies, amb els diners que n'havia obtingut, va tornar al seu poble, Alcazarquivir. Era el primer dia del ramadà, un dimecres del mes de març de 1987, i a les quatre de la matinada va agafar el tren cap a Tànger, amb la intenció de pujar al primer vaixell que sortia a les vuit del matí cap a Algeciras. No va tenir cap problema per travessar l'estret, ja que en aquella època encara no hi havia el tractat de Schengen i encara no s'havia tancat la frontera. El tractat de Schengen es va aprovar l'any 90, ell va ser dels últims que van poder venir sense problemes.

Per pujar al vaixell, en aquells temps s'utilitzava el següent sistema: tota la gent que volia viatjar feia una fila, i les deu primeres persones, passaven, els deu següents, quedaven enrere; els deu següents, passaven. En Moha va ser el número deu dels primers, així que va poder passar endavant. Si no hagués pogut ser, ho hagués tornat a provar fins a ser un dels deu primers. Era qüestió de sort.

Les úniques preguntes que li van fer quan va passar la frontera van ser: on anava, si portava diners i si tenia família. Això va ser tot. Un cop amb el segell al passaport, ja tenia el visat de tres mesos de turista per entrar al país.

L'ARRIBADA

Quan en Moha va arribar a Algecires, després de tres hores i mitja de vaixell des de Tànger, era migdia i va quedar absolutament bocavadat: *“uau, que gran que és tot això”*. Va quedar impressionat pel gran nombre de vaixells que hi havia al port, per la quantitat d'autobusos als carrers, per la gentada a per tot arreu... I el primer que es va va preguntar va ser: *“I ara què faig?”*. Perquè, va arribar allà sol, sense cap contacte, sense cap telèfon ni adreça de ningú, sense ni tan sols saber una paraula del castellà. Es va asseure en un banc sense saber què fer, reflexionant i contemplant el panorama. Va dinar una mica amb el que la seva mare li havia posat a la bossa i a continuació va començar a moure's: com que l'únic que ell coneixia era Barcelona, on hi havia l'Escola d'Atletisme, va decidir dirigir-se als venedors de bitllets d'autobusos fent ús del francès i va comprar un billet d'autobús cap a la capital catalana. L'autobús sortia a les vuit del vespre, així que es va quedar a l'estació tot el que quedava de dia; no es va atrevir a sortir de l'estació per no perdre's. A les vuit puntual va arribar l'autobús, va pujar i es va asseure al seu lloc. L'autobús anava ple de marroquins, la majoria d'ells eren gent que ja vivia aquí i que tornaven de vacances. Es va passar el trajecte conversant amb ells i a estones dormint. El viatge va durar una eternitat. Eren molts quilòmetres i ell no havia fet mai un viatge tan llarg amb autobús, menys encara amb un autobús tan modern, que fins i tot tenia televisió.

Va arribar a Barcelona gairebé a les sis de la tarda de l'endemà. Un cop a Barcelona, va baixar a Plaça Catalunya, al costat de la Rambla. De nou, va quedar bocavadat: edificis enormes, un munt de gent... I va pensar: *“on m'he fotut?”*. Però en Moha confessa que té un punt d'aventurer a dins, i estava convençut que quan tens ganes de fer una cosa, fas tots els possibles perquè surti bé. Per ell era un repte. Tot i això, tenia molt clar que si no sortia bé, no passava res: tornaria cap a casa seva sense cap problema. El seu cas no era el d'aquelles persones que sacrifiquen molt per fer el viatge i si llavors no els surt bé ho viuen com un fracàs. Mai s'hagués plantejat com un fracàs tornar a casa. La seva intenció era veure si podria aconseguir alguna cosa d'aquest viatge. Era un repte personal: sortir del niu, fer alguna cosa ell mateix, per sí sol.

Una vegada a la Rambla es va quedar contemplant tot allò que per ell era nou, allò que no havia vist mai: músics pel carrer, pallassos, gent... No sabia, però, què fer, a qui preguntar, amb qui parlar... De sobte va veure passar un noi que va identificar com a marroquí, el va aturar i li va preguntar si per aquella zona hi havia marroquins d'Alcazarquivir. Aquest noi li va respondre que sí, que a Barcelona n'hi havia, però que

li aconsellava que millor que anés a Figueres. Ell mateix li va indicar com ho havia de fer per arribar-hi: *“aquí mateix baixes i hi ha l'estació del metro que et portarà fins a Passeig de Gràcia, i allà podràs agafar el tren fins a Figueres, direcció a França”*. En Moha va fer cas a les seves indicacions: va agafar per primera vegada el metro, espantat, però també amb aquella il·lusió del descobriment d'un lloc nou. Quan va arribar a l'estació, va comprar el bitllet i va fer camí cap a Figueres. Era l'últim tren, així que va arribar al vespre a Figueres. I va tenir sort, perquè només trepitjar la ciutat ja es va trobar amb gent que coneixia del seu poble: era com si estigués a casa. Es van saludar contents i el van informar de que tenia un oncle vivint allà, així que no s'ho va pensar dues vegades i es va dirigir cap a casa seva. El seu oncle era l'encarregat de l'empresa d'escombraries de Figueres. Portava molts anys aquí i era el més vetarà de la ciutat, un dels primers marroquins que va arribar a tota la zona de l'Alt Empordà. Un cop a casa seva es va poder tranquil·litzar una mica perquè ja sabia que estava entre *“els seus”*.

Els primers dies a Figueres van ser de retrobaments amb gent, amb antics companys d'escola, de l'institut...; van ser dies de descobrir, de conèixer, d'aprendre una miqueta com funcionava aquest nou món. Va arribar al març, per Setmana Santa, i Figueres estava molt moguda, hi havia molt d'ambient, es feien moltes activitats al carrer. I en Moha no entenia algunes coses, com per exemple el per què de les palmes del dia del Ram... Abans de venir només coneixia Espanya. No coneixia ni Catalunya, ni el País Basc, ni Andalusia, ni la cultura del país, ni la llengua, ni les costums, ni res. Veia la gent, la música pels carrers, els gegants, les llums..., i es preguntava si la gent d'aquí vivien així tot l'any..

Van anar passant els dies i va arribar l'estiu, i va haver de començar-se a espavilar. Se li havien acabat els diners i també s'havia informat que a l'Escola d'Atletisme de Barcelona no s'hi podia inscriure fins al setembre. Tenia quatre mesos per endavant i no sabia què havia de fer. Per sort, amb poc temps ja havia creat una bona xarxa social que li va arribar sense cap adreça, sense cap telèfon... Només a través de la gent i de la família que tenia aquí. A mesura que va anar coneixent gent, el van anar indicant: *“allà hi viu el teu cosí, allà hi viu el teu amic...”*. Així, doncs, amb la perspectiva dels quatre mesos que l'esperaven en endavant, va decidir anar-se'n a veure al seu cosí.

ELS PASSOS PRINCIPALS FINS A L'ESTABILITAT EN LA NOVA SITUACIÓ

ENTRE GRANGES I PALLASSOS

El seu cosí vivia a Sant Climent Sescebes i treballava a bosc, tallant arbres a les muntanyes de França. Vivia en un hostel. En Moha es va quedar amb ell una temporada i el seu cosí li pagava l'hostal i el menjar... Fins que un dia, el germà de la propietaria de l'hostal li va oferir feina a les seves granges. Però en Moha no havia treballat mai abans, l'únic que havia fet era ajudar al seu pare a netejar les aules. No en sabia res de les feines en una granja, ni de cuidar porcs, ni de cuidar un hort... El seu primer dia a la feina va ser catastròfic. Treballava ell sol i el granger li van donar les indicacions del que havia de fer durant el dia. El problema va aparèixer quan li van dir que havia de posar canyes a les tomateres i lligar-les. Mentre li explicaven ell anava dient: “*sí, sí, entiendo; sí, sí, comprendo*”, però realment no havia entès res. Va pensar que havent vist com ho havia fet un altre, ja ho sabia fer. Però en Moha va fer exactament al contrari del que havia de fer: les va lligar just d'on surt la flor. Va fer malbé totes les tomateres, i quan va arribar el seu cap es va posar les mans al cap, i ell va sortir corrents. Va fer deu quilòmetres a peu. Al vespre, el propietari de la granja va aparèixer a l'hostal i li va explicar el que havia passat al seu cosí. Malgrat tot, va oferir-li una segona oportunitat amb la condició de que no digués “*entiendo*” quan no ho hagués entès realment. Però en Moha només hi va treballar dos dies més, ja que creia que aquella feina no estava feta per a ell: a banda de que els porcs i els musulmans no acaben de tenir bones relacions, no s'acabava d'acostumar a aquella pudor i a haver de netejar les granges amb tres mil porcs. D'aquesta manera va ser com va deixar la seva primer feina.

Els dies següents es va dedicar a donar un cop de mà servint plats a l'hostal on vivia. A canvi d'ajudar, menjava gratuïtament i dormia a l'habitació del seu cosí. Era un lloc molt concorregut per francesos i molts ciclistes que entrenen pel Tour. Això li permetia relacionar-se amb gent de parla francesa.

Al cap d'un temps va arribar del Marroc un bon amic seu que tenia una germana a la Jonquera. Aquest, al asseblar-se que en Moha estava a Sant Climent, el va anar a buscar i se'l va emportar a casa de la seva germana. Amb aquest amic van estar uns dies sortint per la Jonquera: eren joves, tenien divuit anys i estaven a la flor de la vida. Però la germana del seu amic estava casada, tenia la seva família, la seva vida, i se'n va

cansar aviat, així que li va dir que havia de marxar. Ell no s'ho va pensar dues vegades, va agafar la maleta i va marxar. La primera nit la va passar com va poder, i les nits següents ja es va organitzar i es va adaptar a la nova forma de vida: es va montar el seu habitatacle a sota d'un pont a prop de la Jonquera per tal de poder dormir i no passar fred. Un dia, fent autoestop, se li va parar un camió: era el camió d'un circ. Quan va pujar, el conductor li va preguntar on anava. En Moha li va contestar en francès: *"no ho sé, on vagis tu"*. El conductor li va explicar que anava a Zamora, i en Moha no va dubtar a preguntar-li si hi havia feina al circ per a ell. El conductor va agafar el telèfon i va fer una trucada: *"sí, pot venir, tenim una plaça"*. I van marxar tots dos cap a Zamora. Així va ser com va començar una nova etapa de la seva vida fent tasques de manteniment i de montatge en un circ. I també va ser en aquest moment quan es va disoldre la idea d'estudiar a l'Escola d'Atletisme, ja que de sobte es va trobar viatjant diàriament per arreu, i viatjar era una de les seves grans passions.

Gràcies a aquesta nova feina va aprendre ràpidament el castellà, sense anar a classe. Les classes eren parlar amb la gent, sobretot amb els nens, ja que el parlar dels nens és un parlar innocent, net. Al cap de dos mesos ja podia entendre i participar de qualsevol conversa.

I després de Zamora van anar cap a Galícia. I va ser allà, concretament a La Corunya, on va conèixer una noia amb la qual van iniciar una relació. I es va quedar a viure allà una temporada llarga. Va intentar treballar en diversos llocs, però la relació amb la noia no va prosperar i al cap de pocs mesos va tornar de nou cap a Catalunya. El seu destí aquesta vegada va ser Roses, on el seu amic de Marroc li va deixar un apartament durant la temporada d'estiu de forma gratuïta. Un cop instal·lat allà va començar de nou a buscar feina. Primer va treballar en un supermercat carregant i descarregant caixes; després, quan es va acabar la temporada turística, va anar a veremar, i després a la temporada de pomes i de fruita. Va treballar en diversos llocs fins que va arribar el dia en que havia de deixar l'apartament i buscar un altre lloc per viure. En aquell moment, l'únic que se li va ocórrer era assabantar-se d'on era el circ altra vegada i tornar-hi. Per sort, el circ no estava massa lluny: era a Tarragona i, afortunadament, el van tornar a contractar.

I de Tarragona van fer tot el recorregut amb el circ fins a Girona, on hi van arribar a l'octubre, l'octubre de 1990. Havien passat dos anys d'ençà que havia arribat, dos anys molt intesos.

DESTÍ FINAL: GIRONA

I durant els dies que van estar a Girona va conèixer la que seria la seva dona. Però les actuacions del circ continuaven, i de Girona van anar a Figueres, i de Figueres a tots els pobles de la Costa, i després van anar baixant cap a Barcelona... Aquesta noia el va seguir durant un temps: cada cap de setmana agafava el cotxe i anava fins on hi havia el circ. Van arribar fins a València. Llavors, després de parlar-ne, en Moha va decidir deixar el circ a Castelló de la Plana, on encara s'hi va quedar un temps més treballant a la temporada de les taronges, i després va tornar cap a Girona.

Un cop a Girona, va viure de pensió en pensió fins que va trobar un apartament a Santa Margarita de Roses, on esperava trobar feina en algun restaurant o hotel durant la temporada turística. I va anar fent feinetes en hotels i restaurants, i va anar fent el seu cercle a nivell social. La seva companya, que era gironina, continuava vivint a Girona i pujava tots els caps de setmana a veure'l. Però hi havia un problema en la seva relació: no era acceptada pels pares d'ella, i quan van voler casar-se, ho havien de fer en silenci, d'amagat. I van intentar-ho una vegada, però no els hi va sortir bé ja que els testimonis eren el germà i la cunyada d'ella, i dos dies abans del casament ho va explicar als seus pares. Fruit d'això, els pares d'ella es van oferir a parlar. I això era el que en Moha volia: parlar, cosa que no li havien permès mai fins al moment ja que mai abans l'havien volgut conèixer. Arran d'aquest fet va ser quan els pares d'ella van veure que la cosa anava seriosament i van accedir a cedir. Ells mateixos van donar-li feina al seu restaurant, un restaurant amb una bona reputació a Girona. Així, en Moha va decidir deixar Santa Margarita, i va anar a viure a Girona amb la seva parella, en un piset que van llogar tots dos, i va començar a treballar al restaurant.

La mateixa família li va fer el contracte de treball i li van regularitzar els papers, ja que fins al moment estava en situació irregular. No recorda massa com van anar els tràmits, ja que la gestoria del restaurant se'n va encarregar de tot. Ell no va fer res, tan sols anar a buscar la seva residència a la subdelegació del govern. És la única gestió que va fer a nivell personal. Al cap d'un temps va obtenir la residència, i després de festejar durant uns anys, l'any 92 es van casar, el mateix dia de la inauguració de les Olimpíades: el 24 de juliol. Es van casar un divendres, i el dissabte van agafar l'avió i van marxar cap al Marroc a fer el viatge de noces.

A partir d'aquell moment la seva vida es va centrar en el seu matrimoni i en la feina. Va treballar a la cuina del restaurant fins que se'n va cansar. A en Moha la cuina li agrada, però li agrada la de casa seva. No li agradava treballar de cuiner. Així que un dia va

decidir aprofitar els dos anys d'atur que tenia per anar a estudiar alguna cosa. El que no volia era estar sempre rentant plats i netejant olles. La decisió no va agradar a la família de la seva dona, però era la seva decisió i ja estava presa. Es va apuntar a un curs de Gestió, Administració i Recepció d'Hotels que durava dos anys. Aquell curs no li va servir de gaire a la llarga, però sí que li va servir perquè va poder tenir una formació a nivell de català i d'informàtica, va poder conèixer una mica el món del màrquetin, el de la gestió, el de l'administració d'empreses, la comunicació, va practicar una mica d'idiomes... Tots aquests coneixements el van enriquir molt. I quan va acabar el curs va trobar feina en diversos restaurants de la costa, on va aprendre molt ja que hi anava de chef, ja no hi anava d'ajudant de cuina. Va treballar en alguns restaurants amb nom i prestigi.. Després va estar un temps sense feina, i li van oferir tornar al restaurant dels seus sogres on hi va estar treballant durant gairebé dos anys més.

EL NOU CONTEXT

EL MÓN ASSOCIATIU

I durant tot aquest temps va anar coneixent Girona, va començar a conèixer gent i a conèixer el món associatiu. Un dia, escoltant Radio Salt, va descobrir que hi feien un programa africà. I li va fer tanta il·lusió escoltar la música del seu país que va decidir trucar al programa en directe per felicitar-los. Li van demanar el telèfon i van tenir contacte amb els presentadors diverses vegades, fins que un dia va anar a la radio. I aquest és el punt de partida d'en Moha dins el món social i associatiu gironí.

Al cap d'un temps va començar a fer el seu programa a Radio Salt i, paral·lelament, col·laborava amb el programa africà Radio Mandinga, que era el programa que li havia obert les portes. Aleshores Radio Mandinga es va deixar d'emetre perquè el presentador va plegar, i en Moha va continuar amb el seu *Sense Fronteres*, que encara avui presenta amb l'Ester, la seva actual parella. La radio li va donar i ensenyar molt, ja que a través del seu programa va poder fer molts contactes. I, a més, fruit del programa de radio es va constituir l'associació *Magrebins Sense Fronteres*, una associació que va néixer en un moment en que la immigració encara no tenia tant de ressò com actualment. Eren els anys noranta, i els immigrants que hi havia en aquell temps eren encara contats.

En Moha va començar a treballar el tema associatiu amb moltes ganes i va apostar molt per aquest projecte. Així que va decidir tornar a demanar l'atur per poder-s'hi dedicar

de ple. L'associació va anar creixent, tenien un local, feien activitats... I es van convertir en referents d'aquell temps a tota la comarca: eren l'única associació d'immigrants activa i amb uns objectius i un sentit clars, i que a més eren tinguts en compte per part de la Generalitat i per part de tots els organismes i institucions de la Comarca. Això li va donar molta energia per tirar endavant, i es va anar formant, es va apuntar a cursos, xerrades, feia conferències a les universitats... Era un món nou, que no s'havia plantejat mai dedicar-s'hi, però al presentar-se-li la oportunitat s'hi va dedicar de ple.

En aquell temps va conèixer la Fundació Ser.gi, amb la qual van signar un conveni de col·laboració com a associació. I a través d'aquesta Fundació va anar fent cursos en el món de l'educació, del lleure, participava en la Setmana Intercultural... Així, va anar adquirint eines i coneixements. I va descobrir una faceta que tenia amagada: la de contacontes. I és que tenien convenis amb Ajuntaments i feien seminaris sobre educació intercultural: portaven, per exemple, la setmana del Marroc a les escoles, i de tant en tant el trucaven per anar a explicar contes. I malgrat que no ho havia fet mai, s'espavilava a buscar recursos a través de llibres o d'internet, buscava persones que l'acompanyessin amb el vestuari tradicional... Tot això els va donar molta publicitat com a Associació, i a través del boca a boca van anar rebent cada vegada més ofertes de més escoles. Va ser una època d'estrès i nervis, ja que no paraven d'anar d'una escola a l'altre. Però aquest no era el seu món, no era un ofici que ell dominés. Era un món complicat i difícil el d'explicar contes als nens, i en Moha va descobrir que feia més de pallasso que de conta contes, així que va decidir plegar i deixar aquesta tasca a algú que realment ho sabés fer bé.

Poc a poc, Magrebins Sense Fronteres es va anar convertint, doncs, en un referent ja que era la única associació activa que hi havia al territori en aquell moment. Hi havia moltes associacions, ja que cada vegada que es creava una mesquita es creava una associació - cada mesquita és una associació-, però eren associacions dedicades a les mesquites, no tractaven temes culturals ni temes educatius. Magrebins Sense Fronteres treballaven més les activitats culturals, lúdiques, intentaven arribar a la gent a través de l'escola, de la radio... Es tractava de transmetre una mica la cultura a través d'altres vies que no fossin la religió, tot i que també tractaven en certa manera el tema religiós.

I amb tot, en Moha se sentia molt integrat ja. Salt era casa seva. La radio li va obrir les portes, i ell creia que tenia el deure de fer alguna cosa. I tota aquesta implicació li va permetre que les seves relacions anessin creixent a un altre nivell, i va anar establint relacions amb alts càrrecs polítics i del govern. I és que es feien molts actes a la

Generalitat i, es clar, com que el fenomen de la immigració estava molt a flor de pell, es feien molts estudis i es tenia molt en compte aquest tema. I en Moha, com a referent i representant del col·lectiu que era, sempre estava a primera línia. I estant a aquest nivell creia que havia de fer alguna cosa, perquè veia que la seva veu arribava.

Fins que va arribar un dia que va recordar que estava casat i que tenia un fill, que havia nascut l'any 97. I va creure necessari fer una aturada ja que el món social l'absorbia massa, i va arribar un punt que s'hi dedicava exclusivament. Així, doncs, va decidir parar. I va tornar a buscar feina, i va entrar a treballar a l'empresa Casademont, una casa d'embotits. Tenia un horari de matins que li permetia tenir les tardes lliures. Aleshores a les tardes el van contractar de Tot Oci per treballar a la Biblioteca Massagran de Salt. Va estar una temporada treballant allà, fins que se li va acabar el contracte i li va sortir una feina al sindicat UGT per portar l'oficina d'immigració. Va presentar la seva dimissió a Can Casademont i va anar a treballar a la UGT. Va estar-hi vuit mesos portant l'Associació AMIC (Associació d'Ajuda Mútua d'Immigrants de Catalunya). Passat aquests mesos se li va acabar el contracte i, com que era un conveni que feien amb els Ajuntaments, havien d'esperar una nova subvenció per a renovar-lo. Mentre esperava la renovació, li va sortir una nova oferta de feina de la Secretaria de Joventut per fer la coordinació territorial del Projecte Calidoscopi. Li agradava el projecte, ja que havia col·laborat amb la Fundació Jaume Bofill en la seva creació, però sentia que el càrrec li anava una mica gran Tot i això, va acceptar l'oferta perquè només era per vuit mesos. Però just quan va començar li van oferir una feina que l'engrescava molt més: es tractava d'una oferta per treballar al Centre d'Acollida de Girona. Era una feina que el motivava molt més, ja que es tractava de treballar amb el seu col·lectiu, i això li donava més força. Perquè creia que la feina d'educar, de transmetre valors, de donar alguna cosa que tu saps als joves, seria molt més productiva que no pas vendre el projecte Calidoscopi als Ajuntaments, que en el fons pensava que era un projecte molt difícil de vendre. Així, sense pensar-s'ho gaire, va presentar la seva dimissió a la Secretaria de Joventut i va acceptar la feina al Centre d'Acollida.

AVUI

I des de fa vuit anys i fins al dia d'avui que treballa al Centre d'Acollida. Durant aquests anys s'ha separat de la mare de la seva dona i ha començat una nova relació amb l'Ester, la seva actual parella amb qui viu en una caseta molt acollidora al poble de Serinyà, i amb qui acaben de tenir un fill.

Durant aquest temps també s'ha dedicat a estudiar català i s'ha tret el nivell B. I continua fent cosetes a nivell social, ja que li agrada i l'enriqueix molt. Tot i això, ja no és una dedicació tan exclusiva com la d'abans. Pensa, però, que aquesta dedicació al món associatiu i social va ser per a ell una formació professional. Ell no ha estudiat Educació Social, però la seva experiència pràctica li ha donat eines i recursos per poder treballar actualment. Creu que no tota la formació es fa a les universitats, sinó que creu en una formació a nivell més pràctic, que és la que a ell li va donar l'oportunitat de formar-se, i la valora tant o més positivament que la formació acadèmica. El seu objectiu actual és habilitar-se com a Educador Social, demostrant tota l'experiència al Centre d'Acollida, i també l'experiència a la UGT i a la Biblioteca Massagran.

La vida d'en Moha, ara, està més centrada en la família, en la casa i en la feina. Continua fent el seu programa de radio amb l'Ester, però com un *hobby* i com una manera d'estar en contacte amb el món. I ha deixat força de banda tot el tema associatiu perquè considera que ara ja no és el mateix que abans. Creu que actualment el tema de la immigració s'ha de treballar des d'altres perspectives i nivells des dels quals ja s'està treballant i ja s'hi estan implicant les institucions i els recursos necessaris. Una associació com la que van crear ells en aquell moment sí que era necessària per fer mediació, per fer de pont entre les institucions i el col·lectiu, i per ajudar a entendre conceptes. Van fer de traductors, de mediadors a nivell comunitari, d'interlocutors d'altres associacions o organismes per treballar el tema de la dona, dels fills, de l'absentisme escolar... Van posar el seu granet de sorra amb tots aquests aspectes. Però ara tot això ja s'ha institucionalitzat, ja hi ha mediadors, traductors i interlocutors professionals que fan aquesta feina. La seva tasca com a associació ja no cal. Ara, a més, d'associacions també n'hi ha moltes i ja s'estan fent moltes coses. I del que té ganes ara en Moha és de viure per ell i per la seva família. Està orgullós, però, de la seva trajectòria, ja que tota la tasca feta, tots els llocs on va treballar, tota la confiança que es va guanyar de molta gent, van ser el currículum que li va permetre arribar on és ara, en una feina que li agrada i que el satisfà. Ell té ganes de treballar i va content a la feina cada dia, i creu que això és el més important.

INTEGRACIÓ I IDENTITAT

INTEGRACIÓ VERSUS CONVIVÈNCIA

En Moha té un discurs clar i contundent sobre la integració: *“La integració? Jo no hi crec en la integració. Jo en el que crec és en la convivència del dia a dia. Jo crec que la integració és quan una persona s'estableix en un lloc, comença a treballar, comença a complir amb els seus deures com un ciutadà més, quan comença a pagar els seus impostos, quan comença a participar en la vida comunitària...Quan fa tot això, ja està integrat. Jo no hi crec en que estàs integrat quan ja has après l'idioma.... No hi crec, perquè una vegada que vius en un lloc, ja estàs integrat en aquest lloc. Com interpretes tu que jo no estic integrat? Perquè no sé l'idioma? Jo ja hi vaig al bar de baix, ja vaig a comprar al supermercat, ja pago la contribució, les escombraries, la llum, l'aigua... igual que l'altre. Què tinc de diferent de l'altre? És perquè no parlo l'idioma, o perquè vinc d'un altre país? Jo crec que no se n'ha de parlar d'integració. S'ha de parlar de la convivència: “com conviu aquella persona amb els seus veïns? Com viuen els veïns la seva arribada com a estranger?”, per exemple. Perquè, jo em sento integrat quan el veí em saluda, quan vaig al super i em diuen “bon dia”... Jo no m'he sentit mai desintegrat. No sabia l'idioma, però jo havia de fer l'esforç d'apropar-me. És que és una cosa de sentit comú. Ara, es clar, avui en dia és normal que parlem d'integració, perquè la gent s'agrupa, la gent s'aïlla, però no pel fet de que ells no vulguin integrar-se al territori, sinó pel fet que la societat els obliga a que estiguin desintegrats, separats de la comunitat.”.*

IDENTITAT I REFLEXIONS AL VOLTANT DEL FET MIGRATORI

En Moha reconeix que quan ell va arribar, fa gairebé vint-i-tres anys, tot era molt més fàcil que ara. Abans veure un Mohamed parlant català era un fet extraordinari: *“ui, que bé que parla el català”*. Era l'orgull del seu sogre: *“en Moha parla català”*. Ell era l'excepció, cosa que no li agradava gens. No li agrada que li diguin: *“que be que parles el català”*. Ja ho sap que el parla bé, però és que fa vint-i-tres anys que viu aquí. Si portés quatre dies, l'afalagaria que li diguessin, però portant vint-i-tres anys aquí no té cap mèrit. L'indigna quan li diuen.

Actualment en Moha ja porta més temps vivint aquí que al Marroc. Sempre diu que no té quaranta anys, tal i com hi posa al seu carnet d'identitat, sinó que en té vint-i-tres, que és el temps que fa que viu a Catalunya. I és que considera que el procés migratori és un

nou naixement per a les persones, és començar de nou: has d'aprendre-ho tot de cero, has d'aprendre a comunicar-te, has d'aprendre a moure't, has d'aprendre-ho...tot! És un començar de cero. Neixes caminant i pensant, però neixes de nou. Així, en comptes de celebrar el seu aniversari el 15 de maig, que és quan va néixer realment, el celebra el 23 de març, que és quan va arribar a Catalunya.

En la seva vida quotidiana, en Moha té amistat i relació tant amb marroquins, com amb africans de l'Àfrica negra, com amb gent de l'Europa de l'est, de l'Amèrica llatina, amb francesos, italians, catalans... Té amistats d'arreu, i no té cap problema a l'hora de relacionar-s'hi. No ho ha fet mai de moure's només amb el col·lectiu marroquí, probablement perquè ja de bon començament va sortir amb una noia catalana que li va permetre fer amistats amb gent del país. Així, des de bon principi tant freqüentava el bar Sol, a la Plaça del Vi, com anava al bar marroquí que es va obrir a la Devesa, el primer bar marroquí de Girona. Allà és on es trobaven els pocs marroquins que hi havia a la ciutat en aquell moment i és on va fer el seu cercle d'amistats amb gent del seu país. I és que, de tant en tant, li agradava anar-hi per prendre un té, parlar marroquí, compartir experiències; s'hi sentia bé. Tot i això, no tenia, ni ha tingut mai, cap problema per moure's amb gent de totes les nacionalitats.

Pel que fa al tema de la religió, en Moha es defineix com a creient, tot i que no és practicant. Creu en Al·là, creu en la religió musulmana, però l'aplica i la practica a la seva manera, dins d'un marc coherent. Ell creu que ho fa bé, tot i que pensa que potser Al·là no hi estarà tan d'acord. No beu alcohol, però no és per la religió, sinó perquè realment no li agrada. El porc se'l menja si s'escau, no té problemes per menjar-ne. Ell creu que ho fa tot al revés del que diu la seva religió: s'ha casat amb una catalana, ha tingut un fill amb una cristiana, actualment surt amb una altra catalana i ha tingut un altre fill amb ella; a vegades fa el ramadà, a vegades no el fa; no fa els resos de cada dia... Va a la seva i és partidari de que cadascú visqui la religió com cregui més convenient, ja que tothom l'ha de poder interpretar a la seva manera. Se sent molt orgullós de ser musulmà, i creu que la religió musulmana és la última religió que va aparèixer per millorar tot el mal que s'havia fet amb les anteriors. Per en Moha, l'Islam és una religió bastant sana si se'n fa una lectura positiva. Tot i això, pensa que hi ha punts conflictius i que el xoc de l'islam amb el cristianisme, en certa manera, dificulta la convivència. Si ell fos un bon creient i un bon practicant no podria estar vivint amb la seva parella actual, per exemple: o ella es converteix a l'Islam, o no hi ha relació possible. També creu de forma contundent que els més hipòcrites del món són els

musulmans que viuen aquí o fora del Marroc, ja que van predicant de bons musulmans, però després *“surten de la feina i se’n van al bar, s’inflen de cerveses i a continuació inflen a la dona a osties”*. Hi ha un sector majoritari que fa això, segons explica en Moha. Gent que quan surten de la feina van directes al bar, i quan arriben a casa ni pregunten als fills què han fet a l’escola, ni els obren la motxilla per veure si han fet els deures, ni s’interessen pels seus estudis. A fora el carrer van predicant de bons musulmans: *“que si l’islam és la millor religió, que si no podem menjar por”*, però després fan tot allò que no s’ha de fer. No són coherents. S’ha de predicar amb l’exemple i fer a casa el que creus i dius a fora el carrer. Aquest és el conflicte que en Moha té com a ex-representant del col·lectiu marroquí. Per aquest motiu, ell no predica la religió musulmana, ell predica la cultura musulmana. Creu que la religió s’ha d’ensenyar a la mesquita i l’àrab a l’escola. No ha estat mai d’acord que les mesquites facin la funció d’escola. Han de ser espais de culte i on s’aprenguin aspectes religiosos. Els aspectes culturals s’han de treballar a l’escola. Els nens han de saber diferenciar entre l’escola i la mesquita. Perquè creu que les mesquites, al final, s’acaben convertint en constructors i formadors d’integristes, ja que s’atorga a l’imam -al representant religiós de la comunitat que no té cap tipus de formació per ser imam-, una autoritat institucional que acaba marcant i autoritzant coses que afecten molts aspectes a nivell social en funció de la interpretació que en faci de l’Alcorà.

L’Omar, el fill gran d’en Moha, que actualment té tretze anys, no practica cap religió. És coneixedor, però, que el seu pare és musulmà i que la seva mare és cristiana, i sap diferenciar els trets característics de cada religió. Per exemple, sap que a casa d’en Moha no es celebra ni el cap d’any ni tampoc els reis, i que a casa la seva mare sí que ho celebra. Però, en canvi, amb el seu pare celebren una festa al mes de març que consisteix en fer regals als petits de la casa. Tant el seu pare com la seva mare intenten oferir-li una explicació lògica dels perquès dels trets religiosos que celebren: per exemple, no és què el pare no pugui celebrar també els reis, sinó que és més lògic poder repartir els regals al llarg de l’any. Per reis, l’Omar rep molts regals dels avis, de la mare... Si el seu pare també li fes els regals, seria massa. En canvi, d’aquesta manera, si arriba el març i celebren la festa musulmana, pot tenir noves joguines quan les de reis ja les tingui avorrides. És per una qüestió de lògica i coherència, i no tant per inculcar-li uns trets religiosos.

En Moha manifesta haver viscut moltes situacions de discriminació, com tantes i tantes altres persones del seu col·lectiu. Encara no fa gaire, va anar a un bar musical de Girona

a buscar a l'Ester, la seva companya, i els guardes de seguretat no el van deixar entrar sense cap motiu aparent. Li va fer ràbia, molta ràbia. I això que a en Moha no li agrada gens anar a aquest tipus de locals, tan sols hi anava a recollir a la seva companya.

Intenta, sempre que pot, evitar aquest tipus de situacions. Recorda que quan va arribar, a finals dels 80, no eren tan freqüents com ara, però creu que existeixen algunes raons que ho justifiquen. Però tanmateix, l'indigna que li neguin l'entrada a un local a una persona pel sol fet de ser d'on és. Primer se l'hauria de deixar entrar i, si provoca problemes, se'l fa fora com en qualsevol altre cas. Si ell tingués un local, no prohibiria mai l'entrada a ningú pel seu color de pell, només pel simple fet que alguna persona del seu col·lectiu hagués tingut algun problema alguna vegada. Creu que aquests episodis de discriminació s'han de denunciar, perquè darrerament ja se n'està abusant massa. Creu que s'ha de fer alguna cosa en aquest sentit, i tenen pensat tractar al tema a la radio i també fer una campanya amb algun periodista interessat en el tema. Molta gent, però, té por de denunciar, per això solucionen el problema amb les mans, i després hi acaben sortint perdent. És important, doncs, denunciar-ho, i fer veure la necessitat de que els locals també han d'educar.

Si li pregunten a en Moha d'on és, la seva resposta és clara: *“Sóc catalano-marroquí. Sóc català. Em considero català, català gironí. Jo vaig al Marroc i em sento totalment un turista, un “guiri”. No em sento marroquí, tot i que hi tinc la meva família. A més, la gent em mira com si portés Europa amb mi, a la meva butxaca. Però bé, m'estimo el meu país, me l'estimo molt. Però de la mateixa manera, quan vaig allà sento que m'estimo molt Girona i la trobo molt a faltar. Realment, però jo em sento més d'aquí perquè aquí treballo, aquí visc, aquí tinc als meus fills, aquí tinc la meva família...el meu entorn és aquí. Vaig allà i no el tinc l'entorn. Allà no hi tinc amics, perquè es clar, els amics que tenia als disset anys ja no hi són. Em vaig sentir català per primer cop quan vaig tenir el meu primer fill. És com si hagués fet l'arrel. Una arrel que ja no es pot arrancar. Ja està. El meu fill és català. I quan va néixer vaig arribar a aquesta conclusió: ja no hi ha volta enrere. Perquè, és clar, si no hi hagués hagut el fill potser hagués pensat d'anar a un altre lloc a buscar-me la vida. Però tenint el fill ja ni t'ho plantejes. I el meu fill se sent totalment català.”*

L'Omar no ha tingut mai problemes de discriminació, ja que la seva família materna és una família respectable, amb un restaurant de renom a les rodalies de Girona. I és clar, ningú s'atreveix a dir-li que *“ets fill d'un moro”*, pel sol fet de ser el nét d'aquesta

família. Però és que, a més, és un nen més, que ha crescut amb els altres nens del poble, ha anat a l'escola, han jugat al parc... No hi ha cap diferència amb la resta d'infants del poble.

En Moha no ha hagut de renunciar mai a aspectes de la seva cultura per tal d'integrar-se a Catalunya, però per tal de conviure amb algú que estima sí. Perquè, per ell, l'important és la convivència amb la persona amb qui viu, per això ha renunciat, quan ha fet falta, a alguns dels seus trets culturals, però no ho ha fet pas per sentir-se integrat al país. Se li posa la pell de gallina només de pensar-hi. Si ha hagut de renunciar a aspectes culturals o si ha de fer-ho en un futur serà, per exemple, pel seu fill, per la seva parella, però no pas per sentir-se integrat al territori.

EL PAS DEL TEMPS I LA MIRADA AL PASSAT

Malgrat que han passat vint-i-tres anys d'ençà que en Moha va arribar a Catalunya encara sent que la gent el veu com un estranger. L'hi veuen fins que obre la boca i comença a parlar. Ho nota molt quan va als comerços o quan va als llocs tot sol: el segueixen, el vigilen... Però quan va a pagar i parla amb un català impecable, els dependents no saben com justificar-se i demanar-li disculpes. Ell intenta fer-los veure que realment no calia aquesta desconfiança, que és una persona més, com ells. En altres casos, com per exemple quan va anar a comprar-se el cotxe, va ser titllat de: "*de que va aquest noi, si no ho podràs pagar això*". Però quan portes el contracte i la nòmina, després canvien d'actitud, i comencen els bons tractes, i les felicitacions per el català perfecte que parla... "*Sí, si potser sóc més català que tu*", pensa ell. Totes aquestes situacions l'obliguen a ser més dur amb la gent. Mica en mica, però, s'hi ha anat acostumant i ja no espera que el tractin com es tracten als estrangers que visiten el Marroc.

En Moha creu que emigrar no l'ha canviat com a persona; o potser l'ha canviat una mica, però creu que és normal. Valora aquest canvi en positiu, ja que tot canvi ha de ser per millor. Va arribar aquí amb divuit anys acabats de fer i n'han passat vint-i-tres, i creu que els canvis que ha viscut a la seva vida han sigut en positiu. Perquè, si s'hagués quedat al Marroc o hi hagués tornat, ara com a molt seria militar o policia, cosa que no entrava en el seu projecte de vida.

És conscient que quan va arribar a Catalunya va viure un canvi d'estatus social, però creu que també és normal. Si hagués vingut d'Itàlia, per exemple, hagués sigut una altra

cosa; però al venir del Marroc, veu normal que hi hagi aquest canvi. Ara bé, això no l'ha afectat gaire, potser perquè quan va venir era jove i no el preocupaven massa els aspectes socials i polítics. Vivia molt aliè a tot això: vivia la seva vida, anava a festes, jugava, feia esport...

I fruit de la seva experiència, recomana a la gent que emigri algun cop a la seva vida o, com a mínim, que viatgin, que vagin a veure món, perquè és la millor manera de formar-se com a persona.

No té por que arribi un dia en que es senti més de Catalunya que del Marroc, perquè viu aquí i ja se sent d'aquí. Té els seus fills aquí, el seu entorn, la seva parella, la seva feina... És una cosa que no el preocupa, ni tan sols hi pensa. Ell pensa en català, per tant, és català. I quan va al Marroc, doncs també es sent d'allà perquè hi té la família, els germans... Val a dir que no li va costar gaire acostumar-se a la vida a Catalunya ja que ell abans de venir vivia una vida molt moderna, occidentalitzada: portaven texans, miraven la tele, anaven a la moda d'occident... Tampoc provenia d'una família molt tancada a ser occidentalitzada, ni tancada a les tradicions. A més, sempre havia crescut veient estrangers i també tenia molts familiars que havien emigrat –té molts cosins a Holanda, França, Alemanya-. Eren una família molt oberta. Aleshores no li va suposar tanta dificultat integrar i fer-se seva la nova cultura que es va trobar quan va arribar a Europa.

El que més troba a faltar del Marroc, sens dubte, és la seva família. Però per altra banda, també troba a faltar conèixer una mica més el seu país. Coneix molt millor Catalunya i Espanya que el Marroc, ja que treballant al circ va poder conèixer diverses parts del país, i actualment sempre que té uns dies lliures agafa el cotxe i se'n va a visitar diferents territoris de Catalunya. Això al Marroc no va poder-ho fer mai.

Ell té previst tornar a viure al seu país d'origen, té previst anar-s'hi a jubilar, a fer el descans final. Creu que quan arribes a la jubilació, és bo tornar als orígens. Potser també ho té previst pel fet que Marroc i Catalunya estan relativament a prop i, es clar, si té els fills aquí i l'entorn aquí, es fàcil poder venir sovint.

I per acabar, en Moha conclou amb unes reflexions finals entorn de com l'ha afectat a ell el fet d'haver emigrat de casa seva: *“Aprens a viure, a ser responsable i a atendre a les conseqüències de les coses que tu mateix tries. Perquè, emigrar és triar. Ets tu qui tries i marques el teu camí, ningú més. I estàs sol. Perquè quan surts de casa ja no tens ni pare ni mare, ni germans, ni ningú... has de decidir tu. Jo crec que amb això estic*

content i puc estar orgullós d'haver trobat aquest camí que m'ha portat fins on sóc avui dia. Perquè he vist molta gent que s'ha quedat enrere pel camí. I la veritat és que estic molt content de ser el que sóc ara i d'estar on estic i amb qui estic.”

EN MAXI

*“Echo mucho de menos mi país,
pero yo sé que si el día de mañana
yo he hecho raíces aquí
es porque aquí me sentí bien”*

Nom: MAXIMILIANO ANDRÉS V.

Data de naixement: 28 de juliol de 1975

Lloc de naixement: Santiago de Xile (Xile)

Lloc de residència a Catalunya: Palafrugell

Temps que fa que és a Catalunya: 5 anys

Formació: Estudis Superiors de Tècnic en Administració d'Empreses

Professió: Cambrer d'un hotel de Calella de Palafrugell

Entrevista realitzada: 5 de febrer de 2010

En Maxi va viure a Santiago de Xile fins als trenta anys. Tenia una família normal, una feina normal i, en general, una vida normal. Un dia va decidir deixar-ho tot i anar a conèixer món. Va venir a Catalunya a visitar a un amic seu l'estiu del 2005 i ja es va quedar. Actualment viu a Palafrugell amb la seva companya, la Sandra, treballa de cambrer en un hotel i gaudeix de llargues vetllades interculturals amb els molts amics d'arreu que ha fet aquí.

CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC DE LA MIGRACIÓ. CAUSES PERSONALS I EXPECTATIVES QUE ES PLANTEJAVEN. EL VIATGE I L'ARRIBADA.

En Maxi va néixer a Santiago de Xile i va viure a la capital xilena fins que va fer els trenta anys. Vivia amb la seva mare i el seu germà petit, que estava acabant la carrera. El seu germà gran, que té un any més que ell, està casat i té tres fills, una casa i una feina estable. La seva família formava part de la classe mitja xilena i tenien un bon nivell de vida. Es va titular com a Tècnic d'Administració d'Empreses, i va treballar uns anys al departament d'auditories d'una empresa de contadores anomenada Edco Chile. A través d'aquesta feina viatjava contínuament a altres ciutats xilenes o a la resta del continent. Tenia una bona feina que li permetia certa estabilitat econòmica. Considera que a Xile hi vivia bé.

Quan se li va acabar el contracte amb aquesta empresa, en Max va decidir no renovar-lo. Tenia ganes de fer alguna cosa diferent. I això significava: o bé canviar de feina, o bé fer un viatge, un viatge per conèixer un lloc nou. Tenia un amic que vivia a Palafrugell i li va proposar de passar uns dies a casa seva, i si ho volia, podia aprofitar per fer la temporada d'estiu i així podria fer uns diners extres, ja que les dates en que tenia previst viatjar coincidien amb els mesos d'estiu a Catalunya. A en Max aquesta li va semblar una molt bona idea.

Però a qui no li va semblar tan bona idea va ser a la seva mare, ja que ella pensava que el seu fill ja tenia una bona feina i un bon sou, i que no ho podia deixar perdre per marxar a viatjar pel món. Tot i això, ell va decidir marxar igualment i ho va fer d'un dia per l'altre, sense dubtar massa. Va vendre el seu cotxe, es va comprar el bitllet d'avió i va venir cap aquí. No ho va pensar gens en realitat. I és que ell sempre havia estat voltant per qualsevol lloc: malgrat que no havia fet mai distàncies llargues, sí que havia conegut molts països i li agradava molt fer viatges i conèixer llocs nous. Es defineix com un "*patiperro*", que és un concepte xilè que és sinònim de gossos de carrer, gossos que, malgrat que puguin tenir amo, no estan mai a casa.

I així va ser com en Max va venir cap a Catalunya, amb la intenció de passar-hi unes vacances durant el temps que li durés el visat de turista, és a dir, durant tres mesos, i aprofitant per fer la temporada d'estiu. La seva intenció inicial era, doncs, viure una experiència nova, conèixer el país i passats els tres mesos, tornar cap a Xile.

No va tenir cap problema per entrar al país. Va entrar a Espanya per Madrid, i no va necessitar res més que el passaport. Al cap d'una setmana de ser aquí el seu amic li va recomanar que s'empadronés a Palafrugell, pel que pogués passar, i així ho va fer. Per

empadronar-se sí que li van posar més traves, però ell portava el visat de turista i el passaport en regla. Finalment es va poder empadronar, segons explica, gràcies a una assegurança que l'agència de viatges on va comprar el bitllet a Santiago li va fer comprar amb l'excusa de que l'exigien a tothom, tot i que després es va assabentar que no era cert, i li havia costat un dineral. Però gràcies a aquesta assegurança es va poder empadronar, ja que representava un aval de que tornaria al seu país d'origen el dia que posava al seu bitllet d'avió.

ELS PASSOS PRINCIPALS FINS A L'ESTABILITAT EN LA NOVA SITUACIÓ

LA DECISIÓ DE QUEDAR-SE

Malgrat que la intenció inicial d'en Max era venir a passar l'estiu a Palafrugell i fer la temporada, finalment va acabar arribant al nostre país al setembre, així que la temporada turística ja havia acabat. El primer mes d'estar aquí el va passar visitant llocs, coneguent gent, voltant per aquí i per allà. Vivia a casa del seu amic xilè, en un pis petit d'una habitació, i ell dormia al sofà. Es mantenia gràcies als estalvis que havia portat de Xile. Al principi tot era bonic: era un viatge de conèixer gent, llocs nous... Estava de vacances, feia bon temps i voltava amunt i avall...

Al cap d'un mes es va assabentar d'una feina i va decidir agafar-la. Es tractava d'anar a recollir pinyes. Va estar treballant aproximadament un mes i mig. Fins que va arribar el moment que havia de decidir si tornava cap a Xile o si es quedava aquí, ja que se li acostava el dia en que se li acabava el visat i tenia el bitllet d'avió de tornada. Però precisament durant aquelles dates li va sortir l'oportunitat d'anar a fer d'extra en un hotel de Calella de Palafrugell. I va ser en aquest hotel on li van proposar que s'hi quedés a treballar. Però ell tenia les coses clares i els va dir als responsables de l'hotel que ell era molt conscient de tot el drama dels papers i la regularització dels estrangers: *"yo no soy de aquí, y conozco el drama de los papeles... y yo ya tengo 30 años, así que no estoy como para estar trabajando tres meses para que después me digan que no..."*. Però com que l'hotel necessitava personal, el van contractar amb la promesa que regularitzarien la seva situació. Va estar de sort, perquè havia arribat en un moment en el que el director de l'hotel estava malalt i també havien acomiadat a tots els cambrers, així que havien de contractar a algú fos com fos. Va tenir sort. Perquè hi havia molta

gent que hi portaven treballant més de quatre anys i que els havien fet la mateixa promesa que els arreglarien els papers, però la promesa no es va complir mai. Els deien: *“t’arreglarem els papers després de la temporada”*, i anaven treballant en negre vint hores diàries i no els acabaven regularitzant la situació. En Max manifesta que ningú ho controla tot això: *“A gran escala todo el mundo habla de controlar la inmigración, pero a lo micro nadie lo controla. En las grandes ciudades como Barcelona o Madrid tal vez se controla más, pero aquí en los pueblos no hay ningún tipo de control. Por eso los empresarios hacen lo que quieren con la gente. Y si tienes que trabajar veinte horas al día, tienes que trabajar-las. Y no existe ninguna ley que te ampare ni que te ayude. Además hay muy pocos inspectores que controlen, así que para que vengan al pueblo y te toque a ti...”*.

Tot i això, va estar treballant sense contracte un temps, ja que li van prometre que li arreglarien els papers a principis del mes de desembre i no va ser fins al febrer que presentaven els papers a la subdelegació del govern, degut a uns problemes que van tenir amb l'advocat que havia contractat per a fer els tràmits. Finalment va canviar d'advocat i es va agilitzar el procés. Però va ser per aquest motiu que el procés es va allargar una mica més. I és que en aquells moments, cinc anys enrere, es tardaven sis mesos com a màxim en aconseguir regularitzar la situació. A en Max li va tardar gairebé un any. Durant aquell període de temps estava en una situació administrativa irregular, ja que se suposava que la oferta de feina li feien al seu país d'origen, però ell era aquí, i mentre es resol·lia aquest tema, ell treballava igualment cada dia. Va estar treballant sense contracte tot aquest temps, i casualment va ser durant aquests mesos que l'hotel va rebre una inspecció. Quan el director el va veure li va dir: *“amaga't o et canvies la roba i et passeges com si fossis un client més”*. I es va haver d'amagar, i finalment no va acabar passant res.

AMB LA SITUACIÓ REGULARITZADA

Quan li van acceptar els papers, en Maxi va haver de tornar a Xile, ja que li feien un contracte al seu país d'origen. Així, poc més d'un any després d'haver arribat a Catalunya, va marxar al seu país a fer les gestions pertinents per regularitzar la seva situació. Tenia un mes per arreglar-ho tot i per estar amb la seva família. Un cop passat aquest temps, va tornar, va presentar els papers a la subdelegació del Govern de Girona i al cap d'un altre mes li van respondre positivament. Va estar vivint al país amb un visat de treball durant dos anys més. Després d'aquests dos anys, l'Hotel li va tornar a

renovar. Actualment en Maxi està a l'atur i pendent de tornar a renovar el visat. En un primer moment no sabia si podria renovar-lo, però el van informar de que si no tens feina però estàs a l'atur, l'atur et fa d'aval per renovar els papers. Malgrat tot, en Max no ho té gaire clar: *“Yo no sé cómo está la cosa ahora, porque claro: tanta inmigración, tanta inmigración... Todos los meses cambian las leyes. Y la ley de hoy día no te sirve mañana. El papel que tienes hoy, mañana no te sirve, necesitas dos papeles más. Yo me entero de las leyes cuando me deniegan. Porque no es público. Porque tu vas allí i te dicen: aquí te falta esto. Ya, pero a mí me dijeron que con esto ya estaba. Bueno, pero ahora te falta esto”*. En Max s'assabenta, doncs, del canvi de lleis quan li deneguen els papers o gràcies a la seva xarxa social, a través d'amics que els ha tocat renovar els papers abans que ell, i entre ells es van passant la informació. Però es clar, cada cas és diferent, i la llei canvia en funció del país d'origen. Segons explica en Max, amb Xile i amb Perú hi ha una llei que s'anomena *de línea sanguínia*, que es va crear perquè es diu que els xilens i els peruans són els descendents més directes dels espanyols. Gràcies a aquesta llei tenen algunes facilitats a l'hora de gestionar alguns documents, però no tots. Un exemple seria el carnet de conduir. A en Max no li va ser necessari anar a l'autoescola i fer l'examen de conduir per convalidar el seu carnet aquí. Ell, amb el seu carnet de conduir de Xile -que es va treure als disset anys anant a l'autoescola i fent l'examen corresponent-, un cop amb la seva situació regularitzada, ja el va poder presentar a tràfic –pagant òbviament les taxes i fent l'examen mèdic necessari-, però sense necessitat de fer cap examen. Al cap d'un mes ja tenia el carnet de conduir espanyol. Aquesta és una de les facilitats que va tenir ell pel fet de ser xilè. En canvi aquestes facilitats no les tenen els equatorians, per exemple.

Cal dir que en Max no coneix ni Càritas, ni Creu Roja ni altres entitats que tenen advocats experts en immigració i que ofereixen orientació sobre la llei d'estrangeria. Ni ell, ni el seu cercle d'amistats, han fet mai ús d'aquests serveis. S'han gestionat sempre sols les renovacions i els tràmits, ajudant-se sempre entre la xarxa social que formen.

Quan en Max va tenir la situació regularitzada, un any i poc més després d'haver arribat al país per primera vegada, la seva situació personal també es va estabilitzar. Ja havia conegut a la Sandra, la seva actual parella, i ja gaudia d'una situació més estable a tots nivells. A banda de per poder veure als seus familiars, ja no tenia ganes de tornar a Xile. Aquí vivia bé, tenia un bon nivell de vida. Segons manifesta, el nivell de vida d'aquí és més assequible que el de Xile: *“En mi país, aunque tu tengas un buen trabajo i una buena vida, las cosas son caras. Un televisor de plasma, si aquí te vale dos-cientos*

euros, allí te puede costar los mismos dos-cientos euros, pero yo a lo mejor ganaba cuatro-cientos euros. Entonces yo no podía comprarme un televisor con la misma facilidad que aquí...yo tenía un televisor grande en mi casa, un equipo de música grande, mi auto...pero todo esto te lo ibas comprando con los años, y te cuesta. Por ejemplo: una cámara de fotos que aquí te cuesta 100 euros allí te cuesta los mismos 100 euros, pero yo en lugar de comprármela de un paraguazo, lo compro en dos o tres cuotas. Es en este sentido que la vida es mas fácil”.

En Max també creu que la seva vida aquí és molt més tranquil·la. Ell va arribar amb trenta anys i havent viscut sempre al centre de la ciutat de Santiago de Xile, una ciutat de set milions d'habitants, i va anar a parar a un poble de vint mil, on a les deu de la nit ja no s'hi pot fer res. La vida li va canviar completament en aquest sentit. I és que Santiago és com Barcelona: les ciutats no dormen, i la gent que hi viu tampoc dorm. Tot i això, ha viscut tots aquests anys a Palafrugell, i malgrat que pensa que no hi ha res més bonic que la ciutat on has nascut, i malgrat que a vegades troba a faltar el moviment de les grans ciutats, és conscient de la qualitat de vida que té ara i de com de bé que és viu en un poble petit.

Però, quan la situació semblava que ja estava estabilitzada, i com ja s'ha avançat anteriorment, un dia se li va acabar la feina i el van enviar a l'atur. Tenia una prestació d'atur mínim. En Max es queixa de que els empresaris fan el que volen. Ell, per exemple, necessitava anar a Xile a veure la seva mare que s'havia posat molt malalta. Des de l'hotel on treballava li donaven quinze dies de vacances per anar-hi. Però ell valorava que quinze dies era massa poc: travessar el món i pagar 1300 euros de bitllet no valia la pena si no era per a, com a mínim, estar-s'hi un mes. A l'hotel li van dir que tenia quinze dies i prou. En Max, o ho agafava o ho deixava. Aleshores ell va plantejar la solució de marxar un mes sense sou, en comptes de fer vacances. Això ja li va semblar millor al seu cap. Així, doncs, ell va marxar tot el mes de juliol. Va tornar el dia 30 del mateix mes i el dia 31 ja estava treballant de nou. A finals d'agost va anar a arreglar els papers i li van dir que no tenia nòmina. Així, doncs, havia treballat tot el mes d'agost en negre, sense contracte i sense cotitzar. Això va molestar molt a en Max, ja que es tracta d'un hotel on ell hi havia estat treballant durant quatre anys, un hotel petit on només hi treballen ell i un altre cambrer durant l'any. No es tracta d'una empresa gran de cinquanta persones. Així, en Max es va trobar que no havia cotitzat ni el mes de juliol ni el mes d'agost, per aquest motiu un cop va acabar l'estiu i va anar a sol·licitar l'atur li van donar una prestació mínima. Considera que ningú controla res,

que la balança sempre està carregada cap al costat dels empresaris. I que aquest no és un tema d'immigració, ja que això ho fan amb la gent de fora, però també amb la gent del país. I cada vegada ho fan mes. I se n'aprofiten ja que al viure en un poble coster on es viu bàsicament del turisme durant els mesos d'estiu, i hi ha poques alternatives de feina. Fan el que volen, perquè si no t'interessa a tu, a darrera teu n'hi ha cinquanta sense feina que acceptaran les mateixes o pitjors condicions. En Max li va demanar al seu cap que, com a mínim, li pagués el mes de cotització: ja que no li havia pagat al govern, que li pagués a ell. L'empresari va dir que ni pensar-ho. Els empresaris, doncs, fan el que volen i tenen via lliure per fer-ho.

A l'octubre va morir la seva mare i va tornar a viatjar a Xile per acomiadar-se'n i per estar amb la família. Quan va tornar va estar cobrant la prestació d'atur i després el subsidi, amb la perspectiva de que quan arribin de nou els mesos d'estiu el tornin a contractar al mateix hotel, ja que no té gaires més alternatives. I la previsió és treballar-hi des de Setmana Santa i fins al setembre, i durant els mesos d'hivern tornar a cobrar l'atur. I així, fins que arribi de nou la Setmana Santa.

EL NOU CONTEXT

Quan en Max va arribar al nostre país no en sabia res de Catalunya. De fet, quan va arribar al país per primera vegada i va agafar l'autobús per anar de Barcelona a Palafrugell en bus, explica que es va quedar adormit durant el trajecte, i quan es va despertar a Llafranc i va començar a veure els noms dels cartells, dels comerços, dels bars, es va ben espantar. No sabia on era, es pensava que s'havia passat de llarg i havia arribat a França. Li va dir al conductor que ell anava a Palafrugell i aquest el fa informar de que que encara faltaven uns minuts per arribar. En Max creu que, fora d'aquí, no es coneix gaire la realitat de Catalunya. No sap com deu ser en d'altres països, però almenys a Xile, dins la seva família, dins el seu cercle social, a la seva escola, a l'institut... ningú li havia parlat mai del tema. A la Universitat, quan estudiava la carrera, recorda que van fer uns treballs sobre països amb independència econòmica, i van estudiar el cas d'Escòcia, d'Irlanda, de Nova Zelanda... Es va esmentar Catalunya, però com que no té independència econòmica, no van aprofundir més sobre el tema.

Un cop en Max va entendre que a Catalunya hi havia una altra llengua i una altra cultura, es va adaptar a aquesta nova realitat. Però ell reconeix que s'hi va adaptar una mica, però no s'hi va adaptar al cent per cent. No ha fet mai cap curs de català, i es

penedeix de no haver-lo fet durant els mesos d'hivern que no ha estat treballant. No parla el català diàriament. El parla a la feina i amb la gent que li demana que parli en català. Diu que no el parla bé del tot, sinó que més aviat el parla com en *tarzán*. Però ell sap que hi ha gent que li agrada que li parlin en català, i ell així ho fa. “Sé también que hay un grupo de gente que al ser catalanes tampoco quieren que la gente de fuera sea catalana. Te lo digo porque en el hotel donde trabajaba yo, no sé si es porque es muy pijo o porque los clientes son muy racistas, pero había mucha gente que, aparte de mirarte como si fueras un bicho raro, no quieren que tú seas parte de ellos. Yo creo que es más la gente mayor, gente de cuarenta o cincuenta años. Creo que son gente muy poco adaptada a la sociedad. No a la sociedad del inmigrante, sino a la sociedad española. Y sí, muchas veces te da rabia, y a veces pienso que no vale la pena aprender el idioma. Yo sigo con lo mío y si no me entienden, que no me entiendan”.

A banda de l'aspecte idiomàtic, no va notar un xoc cultural molt gran, ja que ell venia d'una ciutat en la que la forma de vida s'assembla bastant a la forma de vida d'aquí. El sí que el va xocar, en canvi, va ser el fet que la gent d'aquí li preguntés: “*i al teu país hi ha metro, hi ha televisors?*”. En Maxi es sentia ofès perquè no ve de la selva amazònica. Li sabia greu el desconeixement general de la població envers el seu país. Així com ell tenia el desconeixement sobre Catalunya, a la gent d'aquí –pensa- tampoc li interessa massa el que passa fora dels límits de les fronteres catalanes.

També explica l'anècdota que en més d'una ocasió s'ha trobat a l'hotel que algun client li ha demanat que li tirés una foto i que li han fet el comentari: “*però ves amb compte, que la càmera és digital, que és molt nova, d'alta tecnologia*”, com si per en Max hagués de ser una cosa absolutament nova. Però el que no saben els clients és que en Max té una *nikon*, i que potser sap millor que ells com tirar una foto. Reconeix que aquestes coses el feien enfadar, però no per això posava a totes les persones en el mateix sac. En el moment en que li passava s'enfadava, però llavors ja sabia distingir la situació concreta amb una persona concreta, de la resta de gent que l'envoltava. Però és clar, quan una situació d'aquestes es repeteix diverses vegades, el més fàcil és generalitzar. I quan en Max parla amb amics o coneguts seus que també són de fora, la tendència és a homogeneïtzar al poble català com un poble prepotent i superb. A ell no li agrada generalitzar, perquè sap que a tot arreu hi ha d'haver el “*tonto de torn*”: al bar, al bus, quan vas a comprar el pa..., però no per això s'ha de pensar que tothom és igual. Les diferències que troba entre la cultura catalana i la xilena és que la cultura catalana “*és més pausada, és una cultura més vella, que té més experiència en viure*”. Els xilens

tenen una història curta, de tan sols dos cents anys, i tot just ara estan començant a aprendre a viure. El seu és un país on hi ha molta pobresa, però és un país que té moltes ganes de tirar endavant, de millorar, tot i que no acaba de trobar la manera de sortir-se'n. Tampoc són un país de molta emigració: no hi ha massa gent que marxi de Xile. Dels amics d'en Max, només ell i dos més van fer el procés migratori. Ho contrasta, per exemple, amb els uruguaians, els equatorians, els marroquins..., que venen famílies senceres cap a Catalunya o cap a altres països.

No va notar, doncs, un canvi important quan va arribar, ni va descobrir masses coses noves que no conegués. On sí va notar un canvi i on va haver d'invertir més esforços va ser en el fet de conèixer a la gent. La cultura catalana, segons diu, és bastant tancada. Quan va arribar va fer molts amics a partir del seu amic xilè que vivia aquí. Després va començar a sortir sol, anava a Girona i on convingués, i es buscava la vida per conèixer gent. Així va ser com va conèixer molts catalans. Molts dels seus primers amics aquí són, doncs, catalans. Els coneixia anant de festa, a la feina...

En Max era, per als seus companys catalans, un *bitxo nou* per descobrir, i els seus companys eren per a ell *bitxos* també *nous*. Hi havia coses per conèixer, temes per parlar, experiències per compartir... Aquesta, considera, és la millor manera de conèixer el nou context: *“Porque es distinto que yo llegue aquí y me digan: tú tienes que adoptar la cultura de aquí, tienes que apuntarte a un curso de catalán, aprender esto y aquello... Sí, puede ser que cuando tienes veinte años tengas ganas de absorber mas cosas. Pero yo con treinta, lo que quería era vivir con la gente y aprender de ellos. Y una forma de conocer a la gente es viéndola como actúa a diario, viéndola qué piensa, compartir cosas con ellos...”*. A través d'anar a festes, de treballar plegats, de compartir el dia a dia, vivia experiències noves i aprenia la nostra manera de funcionar. Això sí, era important moure's sempre en ambients on només pogués trobar catalans, per això no anava mai, per exemple, a discoteques llatines. Ell anava a les discoteques on pots escoltar tot tipus de música i trobar tot tipus de gent.

A través de la feina també va poder conèixer una part important de la nostra cultura: la gastronomia. Li agrada molt treballar en el món de l'hostaleria ja que en el seu moment li va permetre introduir-se en la cultura del nostre poble. A Xile menjava arròs, lleties i fideus; poca cosa més. Aquí va poder conèixer una gran varietat de plats i d'ingredients, i això el va enriquir molt. El que valora molt de Catalunya és que la gent defensa el que és seu: les gambes bones, per exemple, són les de Palamós, i no pas les de Galícia. És bo estimar i valorar les coses de la pròpia terra, això sí, sense ser extremistes.

En general considera que a Catalunya s'accepta i s'acull molt bé a les persones nouvingudes. Ell es troba molt a gust amb la gent d'aquí, i no se sent ni s'ha sentit mai discriminat en cap aspecte. En canvi, creu que hi ha una discriminació important cap a la gent que procedeix del Marroc, d'Equador, de Colòmbia... La massificació d'immigració d'alguns països és rellevant, i per això no s'estranya que hi pugui haver persones autòctones que tendeixin a pensar: *“jo no estic treballant i en canvi està treballant un moro”*. A Xile passa bàsicament el mateix amb els peruans: hi ha tants peruans a Xile com marroquins a Espanya. I a Xile va arribar un moment en que els peruans tenien els seus propis locutoris, els seus propis comerços.... Va arribar un punt que es van fer amb la vida de barris sencers. Però això, qui ho pot parar?

El problema d'aquests col·lectius, creu en Max, és que venen en massa i, a més, que es coneixen tots els seus drets, amb la qual cosa treuen molt més profit de les ajudes i dels recursos que li pot oferir l'entorn que qualsevol altra persona. Ens ho exemplifica de la següent manera: *“La Sandra – la seva parella-, siendo de aquí, catalana de toda la vida, no puede pedir una ayuda. Pero, ¿por qué no puede pedir una ayuda? Porque no tiene derecho a paro. ¿Pero, por que no tiene paro? Pues porque su amiga empresaria con quien trabajaba no le hizo nunca un contrato, porque era mejor pagarle en negro. ¿Qué pasa con el Mohamed de la esquina? El Mohamed de la esquina va y pide el paro, una vez terminado el paro pide la ayuda, una vez terminada la ayuda pide la reunificación familiar... Le dan ayudas económicas en el Ayuntamiento de 200 euros, ayudas para pagar el alquiler...”* Ell, en canvi, no ha rebut mai cap tipus d'ajuda, bàsicament perquè no s'ha interessat mai per saber quines prestacions existeixen. Només en una ocasió va intentar demanar una ajuda per al lloguer del pis i li van denegar per ser major de vint-i-set anys, un dels requisits que es demanava. Les prestacions que existeixen no són diferents per a la gent d'aquí i per a la gent de fora. Les que hi ha són iguals per a tots, i creu que aquests col·lectius esmentats anteriorment les centralitzen gairebé totes per diferents motius: perquè són molts, perquè estan molt ben informats i perquè es passen la informació d'uns a altres, tenen una xarxa molt potent. A en Max mai cap amic li ha dit: *“mira, que estan donant aquesta ajuda, ves a apuntar-t'hi”*. Val a dir que tampoc se n'ha informat mai ja que més o menys ha anat treballant sempre, i més o menys se n'ha anat sortint sempre.

A banda de creure que hi ha un problema important de massificació entre diferents col·lectius, en Max també fa una diferenciació entre el col·lectiu marroquí i altres col·lectius com per exemple l'equatorià o el colombià. Considera que els marroquins

són una gent molt tancada, molt més que la resta de cultures: *“Yo creo que ellos no inmigran, ellos vienen a poseer un lugar. Ellos se traen su iglesia y sus costumbres. Mi iglesia es la misma que aquí, mis costumbres son las mismas que aquí. O sea, yo como con tenedor, no como con la mano. Yo creo que ese es el motivo por el cual hay tantos problemas con ellos. ¿Pero, quien le va a poner el cascabel al gato? ¡Nadie!”*. En Max creu que la població marroquina que ha immigrat a casa nostra no s’acaba d’adaptar a la vida d’aquí. Perquè els nens que han nascut aquí, o els nois que porten vint anys vivint aquí, continuen essent *tan marroquins* com els que acaben d’arribar. Ell va tenir un company de feina, en Youssef, que tenia vint-i-tres anys i que havia arribat aquí quan en tenia dos, que parlava el català perfectament i que semblava *integrat*, però que al cap d’un temps de treballar junts va marxar al Marroc a casar-se perquè la seva família ja li havia buscat una dona d’allà. Ell no va poder dir ni decidir res. *“Es la religión, son esas costumbres que tienen, que por mucho que tú quieras adoptar a una persona de fuera, darle tus costumbres, darle tus cosas, ellos no lo van a tomar porque su mente es demasiado cerrada... Ellos no se van a adaptar ni aquí, ni a Estados Unidos, ni a Paris, ni a Londres. O sea que tampoco es un problema de la gente de aquí...”*. A més a més, tenen la facilitat de que el seu país és molt més proper al Catalunya que Xile o que qualsevol altre país d’Amèrica Llatina, per això ho tenen més millor a l’hora de fer el reagrupament familiar des del Marroc, ja que els bitllets d’avió són molt més econòmics, o a l’hora de tenir més contacte amb la seva gent i amb les seves costums d’allà.

INTEGRACIÓ I IDENTITAT

“Integración es conocer las lenguas, las culturas, las raíces de donde estamos ahora. Yo me siento integrado. Yo creo que siempre me he sentido integrado. A parte de alguna anécdota concreta con alguna persona concreta, yo no me he sentido nunca discriminado ni me he sentido nunca fuera de aquí. Al contrario. Y yo no puedo decir: Sí, yo me siento integrado aquí pero echo mucho de menos allá. Sí, claro que echo mucho de menos mi país, pero yo sé que si el día de mañana yo he hecho raíces aquí es porque aquí me sentí bien. Porque sino cojo mis cosas y me vuelvo. Porque creo que nadie está obligado a estar aquí. Ni aquí, ni allí, ni en ninguna parte. I si no me siento integrado aquí, me voy a mi país o a otro lugar. Pero esta etapa yo creo que se tiene que vivir al principio. El que viene solo como yo –a diferencia de los que vienen

reagrupados- si estas a gusto te quedas, y sino te vas. No necesariamente tienes que volver a tu país, puedes ir a probar suerte a otro lugar...". A en Max el que el va ajudar a assentar-se a Palafrugell va ser, sobretot, la Sandra, la seva companya. De fet, al cap de sis mesos de viure aquí ja sortia amb ella i continuen junts fins al dia d'avui. I avui, cinc anys després, estan esperant la seva primera filla. La Sandra ha sigut sempre la seva guia, la seva ombra aquí. L'ha ajudat molt en tot. La Sandra, i també la seva família i els seus amics. Ell no critica aquesta terra on viu, ni a la seva gent. Ell tanca la porta de casa seva i el seu món són la Sandra i els seus amics. El que no li agrada, queda a fora.

I és que la casa d'en Max és una casa multicultural. Això és el que li agrada i el fa sentir bé. Gràcies a això no ha hagut de renunciar al seu passat, als seus orígens. Dins de casa i amb els seus amics practica la llengua catalano-xilenena, cuina menjars típics d'aquí i els barreja amb menjars típics d'allà... I això és el més bonic: poder barrejar les dues cultures; dues cultures que, per ell, no són tan diferents. Casa seva és un punt de trobada d'amics catalans, xilens, argentins i gent de tot tipus. És, diu, una *casa club*: té una bandera xilena i una bandera catalana penjades al balcó, i a casa seva tothom hi té cabuda, tothom és benvingut; "*nuestra casa es una casa multicultural*".

En Max continua el seu discurs fent broma en un altre ordre de coses: explica que sempre li han dit *la mosca*, ja que allà on es para "*la caga*". Allà on arriba, s'acaba sempre la bonança. Sempre arriba tard. Si hagués arribat un parell d'anys abans a Catalunya potser hagués tingut més oportunitats. I aquells dos anys de la seva vida que va estar treballant a la gestoria de Xile són anys que es podria haver estalviat, perquè treballava com *un xino* en una feina que no l'omplia i que el va cremar molt. Això li produeix cert ressentiment. Si en comptes d'haver-se quedat treballant allà hagués vingut cap aquí en aquella època en que es guanyaven tants diners, en que hi havia tanta abundància, potser hagués tingut més oportunitats i potser fins i tot s'hagués pogut comprar un pis, com han fet alguns amics seus. Molts cambrers coneguts seus en aquella època guanyaven sous de 4000 euros. Els sous dels cambrers aleshores estaven sobrevalorats. Però era evident que això no podia durar per sempre. I la temporada bona es va acabar just quan va arribar ell. No va tenir sort, doncs, en aquest sentit.

EL PAS DEL TEMPS I LA MIRADA AL PASSAT

Si avui li pregunten a en Maxi d'on és, ell contesta que és de Palafrugell. Si algú li detecta en el parlar que el seu accent no és d'aquí, llavors concreta que originàriament és de Santiago de Xile. L'han confós per andalús, per canari... Quan diu que és de Palafrugell la gent no s'ho acaba de creure per culpa del seu accent. Llavors és quan ha d'explicar sempre la seva procedència natal.

Espera que emigrar no l'hagi canviat. Ell ha intentat seguir essent sempre el mateix malgrat les circumstàncies i malgrat els canvis. És evident que no ha pogut seguir fent les mateixes coses que feia a Xile, ni anar amb la mateixa gent, però en general creu que la seva manera de ser i de fer no han canviat.

Recomana emigrar, sí. Sobretot si és per anar a raure al mateix lloc on ho va fer ell, ja que considera que viu en un paradís, en un lloc privilegiat. És important, però, pensar-s'ho bé primer, tot i que ell no s'ho va pensar gens. De fet, tampoc contava quedar-se tant de temps. Ara per ara, tampoc pensa en tornar. Ja no el lliga res allà, va venir "*con lo puesto*", que era tot el que tenia. Els seus pares ja són morts. Hi té la resta de família a Xile, els dos germans, els seus cosins, els tiets... Però en principi ja no contempla la possibilitat de tornar, molt menys ara que està esperant la seva primera filla. I no li agradaria haver de fer patir a la Sandra el que ell ha patit en el seu procés migratori. Perquè reconeix que emigrar és difícil. És dur sortir de casa quan estàs sol: són durs els primers Nadals, els primers aniversaris... Recorda especialment les seves primeres festes de Nadal aquí: a Xile per Nadal hi fa calor, va amb pantalons curts i passa la nit al carrer amb els amics. Aquí, en canvi, hi fa fred, al vespre no hi ha ningú pel carrer, estava sol... Malgrat que ell ja no era un nen quan va arribar a Catalunya, ha patit molt pel fet d'estar lluny dels seus. Més encara pel fet de trobar-se en un país on les persones són molt autosuficients i no necessiten de l'altre gent per tirar endavant. En Max estava acostumat a la cultura de Xile, que al igual que a la resta de l'Amèrica Llatina, la gent sempre té la mà oberta per ajudar al del costat. I creu que amb el temps s'ha anat tonant més fred, més sec; aquest és un dels aspectes que ha canviat respecte al seu tarannà xilè. Amb els anys s'ha anat acostumant a la vida d'aquí. Això és el que ell considera que és la integració: el fet de conèixer la manera de fer i la gent del país, i acostumar-te a aquesta nova forma de vida. Emigrar és difícil, però un cop t'assentes al nou context i et construeixes la vida en aquest nou entorn, és difícil marxar. En Max té alguns amics que van venir molt joves i que han tingut els fills aquí, i pensa que és molt difícil que tornin

al seu país perquè els seus fills ja són nascuts aquí. El més important per ell és la família. I ara que tindrà una filla que serà catalana, veu més clar que mai que no tornarà. La seva filla serà, doncs, catalana; i només serà xilena en la petita mesura del que li pugui explicar, del que li pugui transmetre i dels viatges que hi puguin fer plegats. És normal, la seva realitat serà aquesta. I aquesta serà la nova família d'en Max. Els amics i la família que té a Xile també són importants, es clar, però ara entraran a formar part d'un segon pla. Amb ells es truquen setmanalment, s'escriuen, es comuniquen per internet..., però ara la seva vida, la seva realitat és aquí, amb la Sandra. Cada vegada són menys els llaços que el lliguen a Xile i més els que l'uneixen a Catalunya. Li agrada anar a Xile de viatge a visitar la seva família, els amics, però res més. S'estima molt el seu país, la seva gent, però a aquestes altures de la vida, ja no hi tornaria a viure.

En Max considera que és massa aviat per extreure conclusions del seu procés migratori. De moment li costa fer una valoració global, creu que han de passar més anys i han de passar més coses perquè pugui dir si realment ha valgut la pena tot aquest procés. Tampoc vol pensar en el dia de demà. Ell gaudeix del dia a dia, va tirant. Considera, però, que el fenomen migratori no és un fenomen tan dramàtic com ens volen fer creure. Sí que hi ha coses dolentes, però també hi ha coses molt bones. Hi ha coses de Catalunya que quan en Max va anar a Xile trobava molt a faltar: els seus amics d'aquí, les calçotades amb els sogres, les festes majors, la feina a l'hotel...

Malgrat que no vol extreure conclusions sí que valora que el seu cas, el seu procés migratori, ha sigut un cas *light*, ja que va venir per decisió pròpia, perquè era el seu projecte de vida, i de moment les coses li han anat molt bé. Se sent un home molt afortunat.

LA MARIAME

“Encara que un tronc passi cent o mil anys a l'aigua, mai serà un cocodril”.

Nom: MARIAME D.

Data de naixement: 23 de setembre de 1975

Lloc de naixement: Gabu (Tamba, Senegal)

Lloc de residència a Catalunya: Calonge

Temps que fa que és a Catalunya: 18 anys

Formació: Liceé (fins 16 anys)

Professió: Netejadora

Entrevista realitzada: 6 de febrer de 2010

La ciutat natal de la Mariame és Dakar. Allà va viure amb la seva família fins que va tenir disset anys. Aleshores va ser quan els seus pares, tal i com marca la seva tradició, van decidir que s'havia de casar amb en Bekaye. En Bekaye vivia a Calonge, així que després de contraure matrimoni, la Mariame va emigrar a Catalunya reagrupada pel seu marit. Tot i que va venir molt jove i va patir molt, i malgrat que té clar quins són els seus orígens, Catalunya ja és casa seva, perquè ja porta més temps aquí que al Senegal i perquè aquí és on ha tingut els seus dos fills, la Fatou i l'Alí.

CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC DE LA MIGRACIÓ. CAUSES PERSONALS I EXPECTATIVES QUE ES PLANTEJAVEN.

La Mariame va néixer a Dakar, la capital del Senegal, i allà va ser on va passar la seva infància juntament amb els seus pares i els seus sis germans. Durant aquells anys la seva vida es centrava en anar a l'escola, ajudar a les tasques domèstiques, estar amb els amics i amb la família. Una vida tranquil·la en una ciutat moderna, en comparació amb els pobles rurals del Senegal.

Quan estudiava a l'institut la família de la Mariame va decidir que havia arribat l'hora de que es casés, ja que és el que dicta la tradició del seu país. El seu futur espòs seria, tal i com havien acordat les famílies de tots dos, en Bekaye, un cosí de la Mariame.

En Bekaye era comerciant de professió, i per motius laborals va haver de viatjar a Costa de Marfil on s'hi va estar gairebé quatre anys. Més endavant va haver d'anar a treballar a Nigèria, i va ser des de Nigèria que va agafar, juntament amb un seu amic, l'avió que el portaria a Espanya l'any 1982. Viatjaven amb el passaport i la seva intenció inicial no era quedar-s'hi, sinó que volien arribar fins a Alemanya. Finalment, però, van decidir provar sort durant un temps a Espanya i així va ser com s'hi van acabar quedant, i el projecte d'en Bekaye de marxar cap a Europa finalment es va esvaïr. I és que al cap de poc temps de ser aquí ja va trobar feina de guarda al Mas Santet, un mas del municipi de Calonge amb vinyes i camps, i amb una casa molt gran d'una família benestant d'Andorra que només hi anava a passar els estius. Al cap de tres anys, l'any 1985, va poder tramitar els papers de residència gràcies a una reforma legislativa que es va fer i amb la qual el govern regularitzava la situació a totes les persones nouvingudes.

Quan la família d'en Bekaye i la família de la Mariame van decidir que s'havien de casar, en Bekaye va viatjar al Senegal per contraure matrimoni. I un cop casats, abans de que la Mariame acabés els seus estudis al Liceé, en Bekaye li va proposar de marxar amb ell cap a Catalunya. Ella hi va estar d'acord, i va prendre la decisió d'emigrar sense cap pressió per part de ningú.

EL RECORD DEL VIATGE I L'ARRIBADA

I així va ser com l'any 1992 la Mariame va agafar tota sola l'avió que la portaria a Catalunya -en Bekaye havia tornat a Calonge uns dies abans- amb el bitllet que el seu marit li havia comprat. Portava una faldilla curta i unes ballarines als peus, i el que més recorda que li va xocar d'aquell dia d'octubre que va arribar a Barcelona va ser el fred

que feia al sortir de l'aeroport. Va ser un fort contrast amb el bon temps que fa sempre al Senegal.

La Mariame va entrar al país reagrupada pel seu marit Bekaye que ja es trobava en situació regular. La tramitació dels *papers* no li va costar gens, i ho va poder fer sense problemes de seguida que va arribar.

Van anar a viure tots dos al Mas Santet, i la Mariame es dedicava a les tasques domèstiques dins la casa i en Bekaye cuidava del jardí i de les terres. Per a la Mariame va ser un canvi radical, una vida nova. Ella, que estava acostumada a la seva vida a l'Àfrica on entrava i sortia de casa, on parlava amb gent contínuament, on saludava i coneixia a tothom, va notar i va patir molt el canvi de context i de vida. I tots aquests canvis van fer que ho passés molt malament, perquè es sentia sola en aquell mas de les afores del poble. Sort en va tenir dels llibres i de la seva afició per la lectura. Passava llargues hores llegint novel·les en francès. Això la va ajudar molt i li va donar una mica de confiança en ella mateixa. Perquè sortir al carrer, a banda de que estaven allunyats del centre del poble i ella no tenia mitjans per desplaçar-se, li feia vergonya perquè tothom la mirava. I és que en aquells moments eren la primera i única família d'africans negres que hi havia al poble, dels primers de la comarca. Eren temps en que encara no s'havien produït grans onades migratòries. I ella només coneixia una altra dona que era de Mali i que vivia a Platja d'Aro, amb qui es van fer molt amigues i amb qui s'ajudaven i es donaven suport mútuament.

ELS PASSOS PRINCIPALS FINS A L'ESTABILITAT EN LA NOVA SITUACIÓ

La Mariame va arribar amb tan sols disset anys i els primers mesos a Catalunya van ser per ella molt durs, va plorar molt. No només perquè era molt tímida i li costava molt obrir-se a la gent que no coneixia, sinó també pel fet que vivien al Mas Santet, un mas que està molt apartat del poble, cosa que li comportava que no pogués sortir gaire i no pogués conèixer a la gent del municipi.

Però tot va canviar al cap d'un any, l'octubre de 1993, quan va néixer la Fatou, la seva primera filla. Quan la Fatou va començar l'escola, l'any 1996, la Mariame va decidir que necessitava un cotxe per poder portar la nena a l'escola, però a més a més necessitava un cotxe per poder sortir del Mas Santet. Així, doncs, quan la Fatou va començar P3 a l'Escola Pere Rosselló de Calonge, la Mariame va començar a anar a

l'autoescola i al cap d'un any es va treure el carnet de conduir. Això li va permetre començar a sortir més del mas i fer una vida més independent, amb més llibertat. I al portar a la Fatou a l'escola, va poder conèixer altres mares i va començar a fer més vida social.

La Fatou era la primera i única nena negra de l'escola, i tots els nens i nenes, tant els de la seva classe com els més grans, se la miraven entre encuriosits i expectants. La veien diferent, però els feia gràcia aquesta diferència, els agradava. Tothom la va acollir molt bé i mai van tenir cap problema. Cada vegada que la Mariame l'anava a buscar a l'escola es trobava alguna mare d'algun nen o nena que li deia: *"avui la Fatou es queda amb mi"*, *"avui la Fatou ve a casa la Lidia"*, *"avui la Fatou va a casa la Fàtima"*, *"avui la Fatou ve a dormir a casa"*.

I varen anar passant els anys, fins que el 2001 en Bekaye i la Mariame van decidir deixar, després de vuit anys, la feina del Mas Santet per desavinences amb el propietari. Aleshores va ser quan van decidir anar a viure al mig del poble de Calonge on van llogar un pis. En Bekaye va començar a buscar feina, i malgrat que li va costar una mica perquè ja tenia 47 anys, finalment en va trobar a la deixalleria municipal, on des d'aleshores i fins al moment actual hi està treballant.

Al cap d'uns mesos va ser quan la Mariame es va quedar embarassada del seu segon fill, l'Alí, que va néixer l'octubre del 2002. Per aquest motiu va decidir no buscar feina fins que no va haver passat l'embaràs i fins que el nen no va tenir tres mesos. Llavors va començar a treballar en un restaurant del municipi, però només hi va estar dos mesos ja que li costava combinar-s'ho per poder cuidar al seu fill petit i poder-li donar el pit. I no va ser fins l'any 2003 que va començar a treballar de netejadora per una empresa del poble. I allà és on està treballant actualment.

Avui, doncs, la Mariame té 35 anys i en fa 18 que viu a Catalunya. En Bekaye, el seu marit, en té 56 i en porta 28 a casa nostra. Junts tenen dos fills, tots dos fills de Calonge: la Fatou, que actualment té 17 anys i està fent segon de Batxillerat a l'Institut Puig Cargol de Sant Antoni de Calonge, i l'Alí, que en té 8 i està fent segon de primària a l'escola Pere Rosselló. A casa parlen en francès i en bambara, el seu dialecte natal, tot i que tots quatre parlen perfectament el català i el castellà. La Mariame treballa de netejadora i està contenta. Considera que no es pot queixar, malgrat que es recrimina no

haver aprofitat més oportunitats per estudiar o millorar la seva formació i professió. Tot i això reconeix que la seva prioritat ha estat sempre cuidar els seus fills.

De tant en tant, quan li demanen, col·labora amb l'Àrea d'Immigració del Consell Comarcal del Baix Empordà com a mediadora. Va començar les primeres mediacions l'any 2006, a través de la Fàtima, una seva amiga d'origen marroquí que també fa col·laboracions amb el Consell Comarcal. Ha fet mediacions a l'hospital, a algunes escoles...; i és que hi ha gent que potser sí que parla el català o el castellà, però a vegades hi ha conceptes que els expliquen els metges o els mestres que no els acaben d'entendre i és necessari que algú els hi pugui traduir. La mediació és per a la Mariame, però, una afició, ja que treballa i té poques hores per dedicar-s'hi. Si li oferissin una feina de mediadora l'agafaria sense pensar-s'ho perquè per a ella és una feina molt interessant i molt gratificant.

EL NOU CONTEXT

Quan la Mariame va decidir, juntament amb en Bekaye, venir a viure a Calonge, no en sabia res del país. En aquells moments ningú del Senegal, i segurament gairebé ningú de tot l'Àfrica, sabia què era Catalunya. Ningú li havia explicat que aquí es parlava català. I es va angoixar molt al veure que hauria d'aprendre dos idiomes: el castellà i el català. No sabia com se'n sortiria. Però mirant la televisió catalana, de seguida es va adonar que el català és molt més fàcil que el castellà perquè s'assembla molt al francès.

I així, mirant les notícies i els programes de TV3, és com va aprendre primer el català que el castellà, malgrat que quan va arribar es va apuntar a un curs de castellà a l'escola d'adults i s'hi va estar tres mesos. Quan va saber que estava embarassada de la Fatou, ho va deixar. Actualment, malgrat que la Mariame parla un català perfecte, li agradaria poder fer algun curs per perfeccionar-lo. El català, doncs, el va aprendre tota sola, tot i que no ho va tenir fàcil: explica que el propietari del Mas on vivien, malgrat semblar estrany, no li volia parlar en català. Només li parlava en castellà i a en Bekay en francès. Un dia li va preguntar que perquè no li parlava en català, que ella el volia aprendre. Ell no li va dir res, semblava que no li va interessar el tema. Per això ella es va haver d'espavilar a aprendre'l a través de la televisió, llegint el diari... Només l'any 2003 va fer un curs de català durant un mes a l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Calonge per perfeccionar una mica l'expressió oral. Ara el que hauria de fer és un curs per millorar l'expressió escrita, ja que no l'escriu del tot bé, segons diu. Aprendre a escriure'l bé

necessita temps i pensa que és molt difícil. Quan el nen sigui més gran i més independent, quan tingui més temps, mirarà de farà un altre curs de català.

A nivell cultural, la Mariame va tenir un fort xoc quan va arribar aquí, ja que la cultura catalana és molt diferent a la cultura del Senegal. Si hi havia alguna cosa en comú entre les dues cultures, sens dubte les coneixia gràcies al fet que ella era d'una ciutat gran, de la capital del país, ja que Dakar és una ciutat relativament moderna.

Una manera que va tenir per poder conèixer una mica la cultura europea va ser a través de la seva gran passió: la lectura. Abans d'emigrar havia llegit molts i molts llibres en francès que l'havien introduït a la vida i a la manera de fer i de pensar europees. Però el que està clar és que l'experiència s'ha de viure en directe. Perquè és molt diferent el que puguin llegir o et puguin explicar al que realment sents i vius quan ho experimentes en la pròpia pell. El que més va xocar a la Mariame és l'individualisme que es va trobar a Catalunya, el fet que aquí tothom va al seu aire. Al Senegal tothom es coneix, la gent es saluda, parlen... Per això quan ella va arribar saludava a tothom, però ningú li contestava. En Bekaye, que ja portava uns anys aquí, la consolava i li deia que això aquí és normal, que no és necessari que saludis a tothom, i que el fet que no la saludin no és res personal, sinó la manera de ser d'aquí. I això és el que més la va xocar. Ara, però, ja hi està acostumada, i amb el temps ha après *a ser com els catalans*, especialment els de poble: més reservada, més tancada, més treballadora. Aquest és el caràcter que ella creu que és el propi dels catalans: reservats, tancats, treballadors.

Es planteja que potser si hagués anat a viure a una ciutat com Girona o Barcelona, per exemple, potser tot hagués estat diferent, perquè hi ha més ambient als carrers, hi ha més gent... Però a ella li agrada molt viure a Calonge, perquè li agrada la tranquil·litat. Quan van marxar de Mas Santet van tenir l'oportunitat d'anar a viure a algun altre poble, com Palamós o Platja d'Aro, però no ho van fer, sinó que van decidir quedar-se a Calonge perquè ja s'hi senten com casa seva. Li agrada Calonge. Li agradava viure a Mas Santet per la tranquil·litat i pel paratge on es troba la casa, però estava massa apartat del poble. Viure al centre del municipi li agrada perquè li permet a ella i als nens relacionar-se més amb la gent i també perquè tot és més accessible.

La Mariame no ha hagut de renunciar a res pel fet de viure en un país on no es practica la seva cultura: *"Jo sé d'on vinc i qui soc, encara que hagi viscut més temps aquí que allà. I encara que a vegades les aparences enganyin, sé qui soc"*.

Quan la Mariame fa un balanç de tot el temps viscut a Calonge, quan mira enrere, en fa una valoració molt positiva. Explica que mai ha tingut cap problema per part de la gent

del poble, ben al contrari, tothom sempre l'ha tractat i acollit molt bé. Al principi, durant els primers anys, no sortia gaire del Mas Santet i no tenia gaires amistats. Quan la Fatou va començar primer la llar d'infants i després l'escola, va començar a tenir més vida social. Mai va tenir cap problema per integrar-se a formar part de la comunitat, mai va sentir que no l'acollissin bé, ni mai va tenir cap conflicte xenòfob.

A la Mariame li agrada ressaltar que integrar-se o no en un context, en certa mesura, depèn de cada persona. Ella considera que va tenir facilitat perquè té la ment oberta. Sabia des del primer dia que al nou país on aniria a viure la gent tindria una altra religió, una altra cultura..., però estava mentalitzada i sabia que hauria d'adaptar-s'hi i aprendre a viure en aquesta nova realitat. Considera, però, que el fet de ser de Dakar li ha facilitat el procés, ja que ha comptat amb més recursos per integrar-se i per tenir la ment més oberta a adaptar-se a contextos nous. A més, va tenir la sort quan va arribar de que en Bekaye ja vivia aquí, ja coneixia el territori i tenia la vida més o menys organitzada al poble. A ell tampoc li va costar gens adaptar-se i integrar-se a la vida d'aquí. *“Es parla molt d'integració, a la televisió, als mitjans de comunicació, al carrer; es diu que quan arribem la gent de fora no ens integrem, però això no és veritat, depèn de cada persona. Perquè les persones no som iguals. Jo he tingut problemes amb la gent del meu país per la meua forma de ser, perquè diuen que m'oblido una mica de la meua cultura. I no és així; la cultura es porta a dintre. L'aparença és el que es veu. Jo si vull vestir-me amb roba d'aquí, o anar de tal manera, és el meu problema. Jo porto roba del meu país quan fem festes o quan quedem amb les meves amigues. Però si durant la resta de setmana em vull vestir com es vesteix aquí, no hi ha d'haver cap problema.”*

La Mariame és creient i practicant de la religió musulmana. Però ella pensa que la religió també es porta per dins. Hi pot haver persones que vagin molt a la mesquita i que practiquin la religió en totes les seves vessants, però si no ho senten de cor, no té sentit. És la seva forma de veure la religió: s'ha de creure i viure per dins. Ella no va a la mesquita. A Calonge n'hi ha una, però només és per homes, i en general hi va gent del Marroc. I és que, a banda d'ells, al poble només hi ha tres nois i dues dones del Senegal, i tres o quatre nois de Mali que viuen en una urbanització. El seu home a vegades hi va a la mesquita, sobretot per les festes del xai o dates assenyalades. Ella no hi ha anat mai des que viu aquí.

La Mariame i la seva família viatgen tan sovint com poden al Senegal a veure la família i els amics. L'última vegada que hi varen anar va ser el 2008. Hi van quan les circumstàncies els hi permeten. La primera vegada que hi va anar, després d'haver

arribat a Catalunya el 1992, va ser el 1999, que hi varen anar amb la Fatou. No va ser fins el 2006 que la Mariame hi va tornar, aquesta vegada tota sola. I finalment el 2008 hi varen anar tots quatre. Ni la família de la Mariame ni la d'en Bekaye han vingut mai a Catalunya. Viuen tots al Senegal, excepte uns cosins que viuen a França. Tot i tenir família fora, no ha arribat mai a sortir de Catalunya. Van intentar una vegada d'anar a veure els cosins de França l'any 2007, però hi va haver una vaga de transportistes i ho van haver d'anul·lar a última hora. Té ganes d'anar-hi i conèixer una altra realitat europea.

INTEGRACIÓ I IDENTITAT

La Mariame se sent totalment integrada a Catalunya, malgrat que a vegades s'sseu i es pregunta: *“qui soc? què faig?”*. Considera que està integrada perquè, com explica *“quan vaig al meu país, tinc ganes d'anar-hi, però al cap de poc de ser allà penso que tinc ganes de tornar a casa, a Calonge. Això vol dir que em sento integrada.”* Que es senti integrada, però, no vol dir que es senti d'aquí. Si a la Mariame li pregunten d'on és, ella contesta del Senegal sense pensar-s'ho, malgrat li agrada molt viure aquí i sent que en forma part.

Els factors que la Mariame creu que influeixen en la integració de les persones en un nou territori són bàsicament l'entorn i la gent, tant la d'aquí com la del propi país: *“Sobretot la del mateix país que tu, perquè quan arriben si tenen la mentalitat molt tancada, si venen amb el turbant i amb les tradicions que volen practicar com si fossin al Senegal, ells intenten canviar-te. Ni ells han de voler-nos canviar ni tampoc nosaltres podem canviar-los a ells. Dependrà d'ells mateixos, de la voluntat que tinguin. Perquè la qüestió no és que canviïn, han de ser ells mateixos, però han de seguir les normes del país que els ha acollit. En el fons, és molt fàcil integrar-se, la gent es complica molt la vida. El que també influeix molt és el lloc on vas a parar, depèn del poble. A Calonge no he tingut mai cap problema i ho he tingut tot sempre molt fàcil.”*

Tampoc ha tingut cap problema de discriminació. Quan era jove li costava més parlar amb la gent, havia de fer grans esforços per socialitzar-se. Però a mesura que han anat passant els anys i s'ha anat fent gran veu les coses d'una altra manera, veu que tot és més fàcil. Quan va arribar era massa jove.

Pensa, però, que la discriminació és més freqüent entre els col·lectius més nombrosos: costa més integrar-se quan més persones del mateix país hi ha en un mateix territori. La

Mariam es mou i relaciona amb gent del Senegal, però sobretot es mou amb gent d'aquí. Té molts amics catalans. També té amics senegalesos, però els veu molt poc: fan trobades de tant en tant, potser un cop al mes. Però és amb els seus amics i amigues catalans amb qui conviu i amb qui comparteix el dia a dia, és amb qui té més contacte. La seva millor amiga, amb qui comparteix les alegries i les penes, és catalana.

Considera que ha tingut molta sort pel fet de viure a Calonge, perquè ho compara per exemple amb Salt i creu que és un món a part. A la Mariame li ha sigut més fàcil integrar-se pel fet que ha vingut a viure en un poble petit i amb una immigració moderada. Però la gent que ha anat a parar a territoris com Salt ho tenen molt més difícil: arriben aquí, s'ajunten entre col·lectius de la mateixa procedència, surten junts entre ells i no es relacionen, o els és molt difícil relacionar-se, amb la gent de Girona o amb la gent més autòctona. Es tanquen en les seves costums, les seves tradicions, i per això els costa molt més integrar-se. *“Hi ha persones que volen viure com si estiguessin a l'Àfrica, i això està bé. Però no es pot viure com si estiguessin a l'Àfrica molestant a l'altre gent. Hi ha uns horaris per dormir, per fer soroll... Hi ha unes normes bàsiques. Encara que ens costi quan arribem aquí, ens hem d'adaptar a la manera de funcionar d'aquí. Això és per a mí la integració: respectar als veïns, conviure amb ells. A nosaltres no ens va costar gaire integrar-nos perquè vivim en un poble petit i perquè venim de ciutats grans, i sabem el que vol dir respectar a la gent, seguir unes normes de convivència. I quan no tenim clar si una cosa es pot fer o no, la preguntem. És clau preguntar, parlar. Si no parles, i si et penses que arribes aquí i pots viure com al teu país, no és possible la integració”.*

La Mariame i la seva família, malgrat que inicialment diu que és molt tímida i que li costa participar de la vida del poble, col·labora i participa en diferents actes: la festa intercultural, el pessebre vivent... Fa tres anys que el seu fill Alí és l'àngel del pessebre vivent de Calonge, i la resta de la família són mercaders i venedors d'espècies. Participen, doncs, de la vida social del municipi quan els hi proposen o quan els hi demanen col·laboració. Però no participen de forma activa creant iniciatives i proposant coses per fer. No ho fa perquè és una persona de caràcter reservat i tímid, tot i que com ja hem dit, si la truquen i li demanen qualsevol cosa, col·labora sense problema.

No s'ha plantejat mai si la gent del poble la veu o no com una persona estrangera. Potser sí que l'hi veuen, però no l'han tractat mai diferent per aquest motiu. Mai. Potser la gent que no la coneix sí, els que la veuen per primera vegada... Però la gent del poble la veuen com una persona més del barri, una calongina més. A Calonge tothom ja la

coneix, ja saben qui és i d'on és. A vegades alguna persona li ha dit que ella és del poble, de Calonge, però ella diu que no, que no és d'aquí, i que es nota de seguida. I fa referència a un refrany que es diu al seu país: *“Encara que un tronc passi cent o mil anys a l'aigua, mai serà un cocodril”*.

LA FATOU

La Fatou s'afegeix a la conversa i ens explica la seva experiència: *“a mi m'agrada molt el Senegal, trobo que és un país molt divertit. Com que el primer cop que hi vaig anar era molt petita, no vaig notar un xoc cultural important. Allà jugava amb els meus cosins, parlava en el dialecte de la meva família... M'agradaria aprendre'n més d'aquest dialecte perquè m'interessa molt la mediació.”* A la Fatou li agrada molt anar al Senegal. És feliç quan hi va. Quan acabi l'institut li agradaria estudiar el grau de Traducció i Interpretació a la Universitat o ser professora de francès, ja que li agraden molt els idiomes.

Abans que la Fatou viatgés per primera vegada al Senegal no li agradava gens parlar en *bambara*. No li interessava aprendre'n, li semblava una cosa estranya que no tenia cap utilitat. Però quan va anar-hi de viatge amb cinc anys va quedar sorpresa que en un altre lloc del món hi tingués tanta família, i va ser llavors quan va veure necessari i útil de parlar en el dialecte dels seus pares. L'únic que li va interessar en aquest viatge va ser jugar. Jugar i jugar amb tot el reguitzell de cosins i cosinets que tenia allà, i així va ser la manera com ràpidament va aprendre aquest nou idioma. Des d'aleshores no l'ha deixat de parlar mai.

Quan van tornar d'aquest primer viatge al Senegal, la Fatou ja gairebé no parlava en castellà ni en català. Només utilitzava el *bambara*. Fins i tot a l'escola parlava en *bambara*. Va necessitar un temps per tornar-se a adaptar al català. El seu germà Alí també parla en *bambara*, tot i que no té tant d'interès com la Fatou.

La filla de la Mariame també explica que va quedar molt sorpresa el primer cop que va anar al Senegal al veure que *“hi havia molta i molta gent del mateix color que ella.”* No hi estava acostumada. Fins aleshores coneixia ben poqueta gent de color negre, estava acostumada a viure entre persones de color blanc. Això va ser, potser, el que més la va sorprendre i xocar.

La Fatou és musulmana, com els seus pares, però reconeix que no practica gaire la religió. Viu entre dues cultures, perquè quan fan festes amb els amics senegalesos que viuen a Catalunya, ella hi participa activament: li encanta la roba típica del Senegal, li

agraden les costums, la música, el menjar... Viu entre dues cultures i se sent de les dues cultures, i no això no li suposa cap problema. Si li pregunten d'on és, a voltes diu que és del Senegal, perquè és el país dels seus pares, a voltes diu que és catalana. Se sent dels dos llocs, tot i que reconeix que no acostuma a parlar massa d'aquest tema.

La gran majoria de les seves amigues són catalanes, les amigues de l'escola de tota la vida. Aquestes gairebé mai no li pregunten res sobre la cultura dels seus pares. Potser quan eren petites li preguntaven més coses, però ara ja la veuen com una calongina més, l'amiga i companya d'escola de sempre. Junes van a la biblioteca, surten a berenar i es disfressen a la mateixa carrossa per carnaval. Ho comparteixen tot, i les seves vides no són gens diferents.

EL PAS DEL TEMPS I LA MIRADA AL PASSAT

La Mariame considera que la seva vida ha canviat i millorat molt gràcies al fet d'haver emigrat del Senegal i haver-se instal·lat a Catalunya: ha pogut aprendre moltes coses que si s'hagués quedat al seu país no hauria après. Per aquest motiu valora el seu procés migratori en positiu. També és conscient que va haver de renunciar a moltes coses, com per exemple els seus estudis. Aquí actualment ho té molt difícil per compaginar la feina, la família i els estudis. Quan vivia al Senegal la seva il·lusió era estudiar i poder tenir l'oportunitat de sortir a conèixer món, aconseguir una beca d'estudi i viatgar. Però quan es va casar amb en Bekaye i va emigrar cap a Calonge, va haver d'escollir: o la família o els estudis. I va escollir la família.

Emigrar és molt, molt difícil, i més encara si ho fas amb disset anys. Sempre que va de vacances al Senegal i algú li diu que també vol venir a viure a Europa, ella sempre els diu que és molt difícil i molt dur, i la gent es pensa que els hi diu perquè no marxïn, perquè es quedin sempre al poble. Ella els explica que la seva experiència ha estat molt positiva i que ha tingut molta sort, però que hi ha molta gent que ha tingut molts problemes. La gent que viu al Senegal es pensa que emigrar és molt bonic, que venir a viure a Europa és molt fàcil, perquè veuen que els seus veïns que viuen a l'estranger quan tornen porten diners, roba bona... Però no entenen que és un procés molt dur. Quan la Mariame els recomana que millor que no vinguin, que no val la pena, li contesten que ella és dolenta perquè ella ha marxat i no vol que ells també prosperin. Ella igualment els explica que hi ha persones que si ho haguessin sabut, no haurien marxat de casa. Persones que han hagut de travessar l'estret amb patera, que no tenen feina, que

malviuen, que es troben en una situació irregular... I que algunes persones s'han quedat pel camí. Que emigrar és molt arriscat i molt dur. La Mariame, però, no es pot queixar perquè ha tingut molta sort.

La millor part del procés migratori de la Mariame ha sigut tenir els seus fills aquí, haver trobat feina per tirar endavant i haver pogut ajudar a la seva família del Senegal, a la seva mare i als seus germans. Per això és que ha valgut la pena tot aquest patiment. Els seus fills aquí són el que li donen vida, així com també el seu marit. I està contenta perquè tant la Fatou com l'Alí tindran moltes més oportunitats aquí que no pas al Senegal. I tindran més oportunitats si les saben aprofitar. Depén tot d'ells i de l'educació que hagin rebut. Encara que la Mariame i en Bekaye no tinguin estudis, han de poder donar una bona educació als seus fills, i això no és gens difícil. Si els seus fills veuen que els pares s'esforçen i lluiten per tirar endavant, ells també ho faran i es sentiran motivats per aprofitar les oportunitats que els passin per davant.

És molt important per la Mariame, doncs, oferir una bona educació als seus fills. I parlar amb ells, escoltar-los, preguntar-los com els va l'escola... A casa de la Mariame les converses són en tres o quatre idiomes, però hi ha converses sempre. Al Senegal ella no va tenir l'oportunitat de parlar amb els seus pares, no existeix el diàleg com existeix aquí. Una de les coses que ha après a Catalunya i que valora molt és el fet de dialogar les coses. Cal que les famílies, especialment les immigrades, parlin amb els seus fills, perquè així podran conèixer els seus problemes, les seves pors, les seves preocupacions, i podran ajudar-los. La Mariame no va poder parlar massa amb la seva mare, també degut al fet que va marxar de casa molt jove. És per això que intenta parlar molt amb la Fatou, perquè és la millor manera d'educar-la i de motivar-la per tirar endavant.

El que més troba a faltar del Senegal és la seva família i el menjar típic d'allà. Però el que més troba a faltar és la mare, perquè no la va poder disfrutar masses anys ja que va marxar de casa molt jove. Per això intenta estar molt amb els seus fills i per això són el més important per a ella. No en parla gaire de la seva mare, perquè quan en parla s'emociona i plora. Sovint la seva família li retreu que va marxar massa aviat de casa.

La seva ill·lusió màxima seia tornar a viure al seu país el dia de demà. Però sap que potser serà molt difícil. La idea d'ella i d'en Bekaye és tenir una casa a Dakar i anar-hi a viure quan es jubilin. Per això surt la gent del seu país quan són joves: per treballar i tenir un futur, per després tornar a casa. Els seus fills hauran de decidir el dia de demà què volen fer, si quedar-se aquí, que és casa seva, o marxar amb ells al Senegal.

Quan viatgen al Senegal de vacances, o quan estan amb amics del seu país han d'anar amb compte pel que diuen o pel que fan, perquè a vegades li retreuen que des que viu aquí *és molt moderna*. Ella creu, però, que no pot educar als seus fills com si estiguessin al Senegal. Intenta sempre agafar coses bones del seu país i les coses bones d'aquí, i educar els seus fills de la millor manera. Els seus fills són el més important de la seva vida, i el seu objectiu últim és treballar per poder-los oferir la millor educació i el millor futur. I això és l'únic que importa a la Mariame.

LA DANA

“Emigrar és una gran experiència si ets jove i si no tens família ni fills”

Nom: ADRIANA A.

Data de naixement: 24 d'abril de 1982

Lloc de naixement: Dorohoi (Romania)

Lloc de residència a Catalunya: Girona

Temps que fa que és a Catalunya: 5 anys

Formació: Enginyeria Agrícola

Professió: Cambrera a l'Hotel Carlemany

Entrevista realitzada: 23 d'abril de 2010

La Dana comença el seu relat de vida avisant de que *“no se si jo et podré ajudar, perquè malgrat que no he tingut un camí ple de roses, sí que he tingut molta sort”*. El seu procés migratori a Europa era per a ella un projecte de vida. Volia conèixer un lloc nou, una cultura nova, una manera de pensar nova. I per a això era molt important posar tots els seus sentits en integrar-se a aquest nou territori i no rebre influències de persones del seu mateix país. Va decidir emigrar de Romania quan va acabar la carrera d'Enginyeria Agrícola. El seu destí va ser Catalunya.

La Dana viu a Girona des de fa cinc anys. Hi treballa i hi viu amb el seu company. Ja no té entre els seus plans l'opció de tornar a Romania.

CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC DE LA MIGRACIÓ. CAUSES PERSONALS I EXPECTATIVES QUE ES PLANTEJAVEN.

La Dana va néixer a Dorohoi, un petit poble de les muntanyes de la regió de Moldàvia, al nord-oest de Romania. Hi va viure tota la seva infància amb els seus pares i els seus tres germans grans. A Dorohoi la majoria de famílies es dediquen a treballar el camp i a criar bestiar, i l'estil de vida d'aquest poble es podria comparar amb l'estil de vida de la Catalunya de fa trenta o quaranta anys enrere.

La Dana va anar a estudiar Enginyeria Agrícola a la Universitat de Iași, la capital de regió més propera al seu poble. Tot i això era una ciutat que es trobava a dos-cents quilòmetres de Dorohoi, i per aquest motiu es va haver de traslladar a viure allà en un pis que li varen llogar els seus pares.

Quan ja estava cursant l'últim any de carrera va plantejar-se el fet de marxar fora de Romania a conèixer món. Així, va començar a mirar coses per internet: va mirar per anar a Anglaterra, a Alemanya, França... Però tenia un professor d'història que sempre els parlava d'Espanya, de Catalunya i del País Basc. Els parlava de la història del nostre país, del franquisme i de la repressió que vivien els pobles catalans i bascos, de la prohibició de parlar en la seva llengua... Aquest professor era un enamorat d'Espanya i va transmetre a la Dana la curiositat i les ganes de conèixer aquest país. Així que va decidir que si acabava marxant de Romania seria per anar a alguna ciutat espanyola. Pensava en Espanya en general, perquè tampoc entenia molt bé el que era Catalunya, el País Basc, les comunitats autònomes... I es va començar a documentar i a informar a través d'internet, i quan va acabar la carrera es va comprar un bitllet d'avió i es va acomiadar de la seva família.

L'ARRIBADA I ELS PASSOS PRINCIPALS FINS A L'ESTABILITAT EN LA NOVA SITUACIÓ.

La Dana va arribar a Barcelona amb avió. Va entrar al país amb un visat de turista per a tres mesos, ja que en aquell moment Romania encara no formava part de la Unió Europea. Va anar a viure a Montilivi en un pis d'estudiants que havia trobat per internet. I l'endemà mateix d'haver arribat ja va començar a buscar feina. Dues setmanes més tard ja havia trobat, també a través d'internet, una feina de mainadera. Es va traslladar a viure a Argelaguer a casa d'una família amb dos fills. Aquesta família es va portar molt bé amb ella: la van cuidar molt i la van tractar com si fos una més de la família.

Treballava cada dia i tenia un dia de festa a la setmana. L'avi dels nens tenia un conegut al govern civil i va ser gràcies a ell que va poder tramitar en qüestió d'un més la regularització de la seva situació, ja que quan ella va arribar a Catalunya, Romania encara no era un país comunitari. Dos mesos després d'haver arribat, doncs, ja tenia els papers. L'any 2007, però, la seva targeta de residència ja no li va ser necessària perquè aquell any Romania es va adherir a la Comunitat Europea i la Dana va passar a ser una comunitària més.

A Argelaguer hi va viure un any. Hi va estar molt bé durant tot el temps que hi va treballar, però ja durant els darrers mesos se sentia molt cansada. Ella era l'encarregada de cuidar als dos nens, un de tres anys i un altre que quan va començar a treballar tenia set mesos. El nen gran, però, tenia paràlisi cerebral i era com un vegetal. Necessitava moltes atencions: menjava per un botó gàstric, se li havia de triturar tot el menjar i donar-li amb una xeringa... Era una feina molt dura i al cap d'un any d'estar-lo cuidant la Dana se sentia molt afectada i abatuda, i veia que ja no podia seguir fent aquella feina. Va ser una experiència molt bonica, però també molt difícil. I la Dana era molt jove per poder pair unes circumstàncies tan greus. A més a més, també havia de cuidar al fill petit i fer les tasques de la casa: cuinar, netejar, etc. Feia de mama, de mestressa de casa i de tot. Així, doncs, un any més tard no va poder més i va plegar.

Va tornar a viure a Girona sense tenir feina ni pis. Durant aquest any que havia estat visquent a Catalunya havia fet un amic que en aquells moments estava vivint als Estats Units i que tenia un pis a Girona. I va ser aquest noi qui li va deixar el seu pis temporalment quan va tornar d'Argelaguer. Al cap de pocs dies va trobar feina als cinemes Lauren. Hi va treballar només un parell de mesos, ja que aquest mateix amic que li havia deixat el pis la va informar que a un important hotel de Girona on ell hi tenia contactes estaven buscant un cambrer. Va portar-hi el currículum i al cap d'uns dies la van trucar i li van oferir feina. I allà treballa des de fa quatre anys i fins al dia d'avui.

Al pis del seu amic hi va estar vivint durant cinc mesos, després va haver de deixar-lo perquè hi varen anar a viure els seus pares. Aleshores va anar a compartir pis amb una companya de feina durant una temporada, fins que aquesta amiga es va comprar un pis i ella no podia assumir tot el cost del lloguer, així que se'n va anar a viure en un altre pis compartit d'una altra companya de feina de l'hotel. Hi va viure uns mesos, fins que va decidir anar a viure amb el seu xicot.

De seguida que va arribar a Girona i va començar a treballar a l'hotel, també va començar a sortir amb el que és avui la seva parella, un dels cuiners de l'hotel. Fa quatre anys que surten. Segons diu la pròpia Dana: ella no ha perdut el temps.

EL NOU CONTEXT

La Dana va aprendre el català bàsicament mirant la pel·lícula *Madagascar* en català. Quan vivia i treballava a Argelaguer cuidant als nens mirava aquests dibuixos animats a l'hora d'esmorzar, a l'hora de dinar i a l'hora de sopar... Així va ser com va aprendre la nova llengua, que actualment parla a la perfecció. Així i llegint tot el que li arribava a les mans. Llegint, llegint molt, és com també va aprendre'l. Va començar a anar a classes però no acabaven de ser del seu gust i considera que no aprenia gaire res, així que va deixar-ho de seguida. I l'ha acabat aprenent tota sola sense problemes. També li va demanar a la família amb qui vivia que li parlessin en català. Ella els contestava en castellà, ja que l'havia après mirant novel·les llatinoamericanes. La família li parlava en català i ella contestava en castellà.

La Dana és culer fins al moll de l'os. Per aquest motiu va triar Catalunya com a destí. I per això una de les poques coses que coneixia de Catalunya abans d'arribar era l'himne del Barça. Va decidir que vindria a viure a Girona perquè va trobar més facilitats a l'hora de buscar feina i pis quan mirava per internet, que no pas si anava a viure a una ciutat gran com Barcelona. Va trobar tot el que buscava a la xarxa. Ella sola es va espavilar per construir-se la seva nova vida aquí. Ara Girona ja és casa seva.

I conèixer la cultura i la manera funcionar del nou territori on va anar a parar no li va costar gens. Tampoc va tenir massa temps per pensar-hi: va arribar aquí i de seguida es va espavilar a trobar feina, casa, descobrir l'entorn on vivia... No ha patit tampoc un xoc cultural important en el seu procés d'integració, i creu que bàsicament es deu al fet de que va venir molt joveneta, amb vint i tres anys, i que tenia moltes ganes de descobrir el nou país.

A Romania la Dana anava a l'església amb els seus pares cada diumenge. Allà la majoria de la població practica la religió ortodoxa. Són molt creients i practicants els romanesos, però la Dana n'era l'excepció. Ara no va a missa i no és practicant. Creu que existeix un *Déu*, però no va a l'església. Fa broma dient que *Deu la castigarà*.

Les principals diferències que creu que existeixen entre Romania i Catalunya és que considera que el seu país ha patit molt més: van patir una dictadura durant molts anys, i

el govern que va entrar després era molt corrupte. Actualment hi ha a Romania molta corrupció encara. Allà, per exemple, per trobar feina has de pagar per sota mà al director d'una empresa perquè et contracti; tant li fa si tens o no estudis. La corrupció abunda arreu.

A Romania també és més fàcil comprar-te un pis, tenir un habitatge propi. Aquí és molt més difícil guanyar un sou i poder arribar a final de mes. En canvi, troba que la gent de Catalunya és molt més oberta que la gent de Romania. Els catalans tenim una ment més oberta als canvis, ens adaptem més a les coses noves; en canvi els romanesos tenen una mentalitat molt tancada i els costen molt els canvis. Atribueix aquesta mentalitat als anys de dictadura que ha viscut el seu poble.

INTEGRACIÓ I IDENTITAT

La Dana se sent totalment integrada a Catalunya. La seva intenció és quedar-se a viure aquí. Ara no canviaria Girona per res del món. No es planteja marxar a cap altre país, malgrat que li oferissin una feina molt bona a qualsevol altre lloc d'Europa. A Catalunya l'han tractat sempre molt bé i és aquí on es vol quedar.

No ha tingut mai cap problema de discriminació, al contrari: ha trobat sempre molta ajuda per part de la gent amb qui s'ha anat creuant en el seu camí. Creu, però, que és important ser intel·ligent i buscar estratègies per integrar-te al lloc on vius: ella de seguida va començar a parlar en català, per exemple. I va poder comprovar que si parles en català, si demostres que coneixes la cultura i t'interesses una mica per ella, la gent s'obre més i confien més en tu. Ella creu que aquesta és la clau per a la integració. Així, doncs, integrar-se o no depèn, en bona mesura, de cada persona i de les ganes de socialitzar-se que hi posin.

Des de bon principi va tenir clar que no volia relacionar-se amb gent de Romania, perquè el que volia era integrar-se amb la gent d'aquí. Volia conèixer gent nova, mentalitats noves, una cultura nova. A Romania ha conegut molta gent problemàtica i veu que aquí hi ha moltes persones romaneses que generen problemes, per això ella no volia relacionar-s'hi, perquè no volia maldecaps. Ella volia descobrir un món nou, i volia descobrir-lo per sí sola, sense dependre ni ser influenciada per ningú. Volia conèixer el país ella sola, equivocar-se ella sola, corregir-se, aprendre sense influències ni obstacles. És per aquest motiu que no coneix a cap romanès que visqui al territori. Els seus amics són catalans i també d'altres països. Té amics d'arreu. Si va a algun comerç i

sent parlar en romanès saluda a la persona, hi parla una estona, però no hi té relació més enllà. Hi ha molts romanesos per Girona, perquè quan va pel carrer sent sovint la seva llengua. També els distingeix de seguida perquè tenen la pell molt blanca i els ulls blaus, com ella mateixa. La única amiga que té d'aquella zona és una companya de feina de l'hotel que és de la República de Moldàvia. Aquí hi ha romanesos de totes les zones. N'hi ha de la zona de l'est, de Transilvània, de la zona del nord, de Moldàvia, de la zona del Mar Negre... Hi ha representació de totes les parts de Romania.

La Dana és conscient que els romanesos tenen molt mala fama aquí. A ella li sap greu que es generalitzi i es posin a tots al mateix sac. Considera que no tots són iguals. Tenen mala fama per les coses dolentes que han fet: per robar, per matar... Això ho fan a Romania i ho fan aquí també. Però ella creu que és la lluita per l'existència, perquè la vida allà és molt dura, és molt difícil trobar feina i tirar endavant. El nivell de vida és molt pobre. En canvi, és un país molt ric a nivell cultural, a nivell de paratges naturals... Tenen muntanya, tenen el Danubi, el Mar Negre, tenen Drakula... Però també tenen molta delinqüència. La gent comença a robar des de ben joves. Aleshores quan emigren a altres països es comporten igual que fan al seu país. És la seva manera de subsistir. No sap si és culpa del seu govern, de l'educació que reben, de les mateixes famílies. Però ella ha anat a l'escola allà i ningú li ha ensenyat ni a robar, ni a matar, malgrat que vivia a la zona més pobre del país. A ella li han ensenyat a respectar la gent, a treballar per guanyar-se la vida.

EL PAS DEL TEMPS I LA MIRADA AL PASSAT

Si la Dana mira enrere i valora aquests anys viscuts a Catalunya se sent molt afortunada perquè tot li ha anat molt bé. No es pot queixar, i desitjaria que tothom tingués la mateixa sort que ella.

Creu que emigrar és una gran experiència si ets jove i no tens família o fills al teu país, quan no tens lligams sentimentals. Si hi ha família és més difícil emigrar, perquè marxés amb la recança que deixes a les persones que estimes. Per això creu que no és possible gaudir de l'experiència. Si no tens lligams, estàs més disposat a conèixer més coses, a gaudir, a aprendre.

Intenta anar a Romania un cop l'any, i quan hi va s'hi està tot un mes. Li agradaria anar-hi més sovint, perquè els seus pares ja són grans i li voldria estar més temps amb ells. El seu pare té setanta-tres anys i la seva mare en té seixanta-set. No l'han vingut a veure

mai, no han pogut, perquè ja tenen una edat en que els hi és difícil viatjar. Els seus germans tampoc l'han pogut venir a veure mai. Ells viuen a Romania, a la vora dels seus pares, així que ella està tranquil·la perquè els seus pares no estan sols. Els seus germans tenen les seves cases, els seus fills, les seves vides. Un dels seus germans ve a treballar durant les temporades d'estiu i tardor a Zaragoza. Després se'n torna a Romania.

La Dana troba a faltar a la seva família, però sobretot és la seva família qui la troba a faltar a ella. Al principi els va costar molt acceptar que marxés, ja que deien que com que era la filla petita els hauria d'ajudar, cuidar quan fossin grans... La troben molt a faltar. Per això la Dana a l'inici no podia trucar-los cada dia, ho havia de fer un cop a la setmana i prou, ja que sempre que parlava amb els seus pares aquests es posaven a plorar i li retreien que hagués marxat, li demanaven que tornés a casa... La Dana preferia no trucar tant sovint, ja que s'ho passava molt malament.

Ara mateix la Dana té el cor partit. És Romanesa, però viu a Catalunya. Troba a faltar anar a la Universitat, els seus amics d'allà. La època d'estudiant va ser l'època més bonica de la seva vida i l'enyora sovint. També troba molt a faltar als seus pares i els seus germans. Però ho porta bé. Ella està bé aquí, emigrar era el seu projecte.

Quan va a Romania s'hi sent molt estranya i al cap de pocs dies de ser allà ja té ganes de tornar cap a Girona. Cada vegada se sent menys d'allà i més d'aquí. No pot renegar a les arrels, i no li fa ni vergonya ni por dir que és romanesa, se'n sent molt orgullosa. Però ara on se sent a gust, on té ganes de viure la seva vida i construir el seu futur és a Catalunya.

Creu que el que més l'ha ajudat a integrar-se aquí ha estat el fet de venir tan jove. Ella veu la facilitat amb que els nens petits aprenen el català i s'adapten als canvis, i considera que és més fàcil integrar-se quan més jove s'és. És important l'edat i, sobretot, la voluntat i l'interès que s'hi posi.

Hi ha persones de Romania que pensen –ella també ho pensava al principi– que a Catalunya els diners cauen del cel: *“arribes aquí i et fas ric”*. Per això hi ha gent que l'únic objectiu que té és fer diners, no s'interessen per integrar-se. I també creu que a Catalunya hi ha un alt percentatge d'immigració perquè les persones nouvingudes tenen moltes facilitats. Ella no ha rebut mai cap ajuda, però a banda de les presentacions que puguin existir, també fa referència a que fa uns anys hi havia feina en abundància, la gent que arribava aquí al cap de dos dies ja trobava feina. I també podien llogar un pis sense cap tipus de papers ni contractes. Això fora de Catalunya no passa.

El futur de la Dana és a Catalunya. La seva intenció és estudiar un Cicle Formatiu d'Educació Infantil –ja que s'està trobant moltes traves per convalidar els seus estudis universitaris aquí- i viure i treballar a Girona amb el seu company. I Romania serà, a partir d'ara, el seu destí per a les vacances.

LA NÍDIA

*“...tenia clar que si ja tenia una casa a Bogotà on hi vivia bé,
no em quedaria aquí, a un país lluny de casa,
passant necessitats i penúries.”*

Nom: NÍDIA PIEDAD À. B.

Data de naixement: 24 de desembre de 1973

Lloc de naixement: Bogotà (Colòmbia)

Lloc de residència a Catalunya: Bescanó

Temps que fa que és a Catalunya: 10 anys

Formació: Psicòloga

Professió: Psicòloga d'EAIA

Entrevista realitzada: 25 de juny de 2010

La Nídia va estudiar psicologia a Bogotà, la ciutat on vivia amb els seus pares, la seva germana i el seu gos. Quan va arribar el moment de fer la *fiesta de grado* va demanar als seus pares que en comptes de gastar-se els diners amb aquesta festa, que li paguessin un curs de Psicologia Esportiva a Cuba. Allà va ser on va conèixer l'Enric, el català que seria el precursor de tota la seva aventura catalana posterior.

CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC DE LA MIGRACIÓ. CAUSES PERSONALS I EXPECTATIVES QUE ES PLANTEJAVEN

Bogotà, la capital colombiana, és la ciutat natal de la Nidia on va viure la seva infància i la seva joventut. Filla de pare taxista i de mare esteticient, la seva família formava part de la classe mitja-alta del país. Mentre va estar a Colòmbia va viure sempre amb els seus pares, la seva germana, que és llicenciada en Ciències Socials, i el seu gos, i tenia el seu novio de tota la vida, en Felix, enginyer de petroli.

La Nidia es va llicenciar en psicologia a la Universitat i quan va arribar el moment de fer la tradicional “*fiesta de grado*”, va demanar als seus pares que en comptes de que es gastessin els diners en aquesta festa típica de final de carrera, que li paguessin un curs en *Psicologia Esportiva* a Cuba. Li feia més il·lusió poder viatjar a Cuba i poder conèixer el país, que no pas fer la festa de graduació. S’ho va prendre com un premi.

Així, doncs, l’any 1998 va marxar amb un grup de nois i noies de la seva mateixa Universitat cap a Cienfuegos. Durant el temps que van viure i estudiar allà van conèixer un grup de joves catalans amb els quals es van fer molt amics. Un d’aquests nois va començar a sortir amb una de les seves millors amigues de la carrera, la Liliana.

Quan es va acabar el curs i van tornar cap a Bogotà, van seguir el contacte amb aquests nois: s’enviaven correus, es trucaven... Fins que la parella de la seva millor amiga, l’Enric, va anar a visitar-les a Colòmbia. Degut a que per motius diversos no es podia quedar a dormir a casa de la Liliana, l’Enric es va passar gairebé un mes vivint a casa dels pares de la Nidia, on encara hi vivia ella. La família de la Nidia el va tractar molt bé ja que, com la majoria de famílies colombianes, són gent molt oberta i acollidora amb les persones estrangeres. Així, doncs, el convidaven a dinar, el portaven a visitar llocs del país, etc...

Quan va passar un mes, va arribar l’hora que l’Enric tornés cap a casa, cap a Catalunya. Aquest, que estava molt agraït amb la Liliana, la Nidia i tota la seva família per haver-lo allotjat a casa i pel bon tracte que havia rebut, va explicar-los que ell als estiu obria un bar a Platja d’Aro, així que els hi va proposar de venir a Catalunya l’estiu següent a treballar al bar i a fer la temporada d’estiu, així podrien fer diners i alhora conèixer el país. Ell els faria la carta d’invitació i s’encarregaria de tot per tal de que no tinguessin cap problema. La Nidia i la Liliana no s’ho van pensar dues vegades: van acabar la seva tesi, es van llicenciar, i quan van rebre la carta d’invitació de l’Enric van comprar-se un bitllet d’avió i el juliol de 1998 van volar fins a Barcelona.

Van passar els mesos de juliol i agost d'aquell any treballant de cambreres a Platja d'Aro, juntament amb en Francesc -un amic i company de magisteri de l'Enric-, i l'Enric. Vivien tots quatre en un apartament que ell tenia a Platja d'Aro.

Quan va acabar l'estiu, la Nidia i la Liliana es van passar un mes visitant Catalunya i Espanya. I quan van passar tres mesos i ja els caducava el visat de turistes, van tornar a Colòmbia.

La Nidia va estar buscant feina de psicòloga al seu país però no trobava res. La situació laboral a Colòmbia era molt difícil. Aleshores, l'Enric els va proposar de nou a la Liliana i a ella que l'estiu següent tornessin a venir a Catalunya, altre cop amb carta d'invitació, i tornessin a fer la temporada d'estiu al seu bar de Platja d'Aro. I així ho van fer l'estiu de 1999. La Liliana i l'Enric encara eren parella.

I durant aquell estiu de 1999 la Nidia i en Francesc, el seu company de feina, van començar a festejar, tallant la seva llarga relació amb la seva ex-parella de Colòmbia. Aquesta va ser una decisió que no va agradar gens als pares de la Nidia, ja que per ells en Felix era la millor parella que podia tenir la seva filla.

Aquell estiu, doncs, van tornar a fer la temporada els mesos de juliol i agost. El setembre el van dedicar a fer turisme, i un cop se'ls va tornar a acabar el vist van tornar cap al seu país natal. I és que la Nidia tenia clar era que si ja tenia una casa a Bogotá on hi vivia bé, no es quedaria aquí, a un país lluny de casa, passant necessitats i penúries. Malgrat tot, durant aquesta segona estada a Catalunya va iniciar els tràmits per homologar els seus estudis aquí. Ho va fer per si es donava el cas que algun dia tornés a venir a Catalunya.

Quan va tornar a Colòmbia va trobar feina com a psicòloga en un programa de rehabilitació d'habitants del carrer amb problemes de drogodependències. Es tractava d'una finca de rehabilitació on hi feien torns de vint-i-vuit hores. Quan treballava estava ella sola amb els quaranta interns, tots amb problemàtiques severes. Era una feina força perillosa: els usuaris l'amenaçaven, li robaven la roba interior... Tot i això, hi va estar gairebé un any treballant-hi. Però tant el seu company, en Francesc, com la família d'ell, no ho veien clar i li deien que deixés la feina i vingués a estudiar alguna cosa aquí a Catalunya. I així va ser com la van ajudar a inscriure's a la Universitat de Girona per fer un curs de Prevenció de Riscos Laborals. D'aquesta manera, pensava la Nidia, sí que valia la pena realment marxar de Colòmbia: tinguent un objectiu clar, alguna cosa a fer a Catalunya.

L'ARRIBADA I ELS PASSOS PRINCIPALS FINS A L'ESTABILITAT EN LA NOVA SITUACIÓ

La Nídia va arribar a Catalunya per tercera vegada el 6 d'agost de l'any 2000 amb un visat d'estudiant. Al setembre va començar el màster en Prevenció de Riscos Laborals a la UdG. A banda d'estudiar també tenia ganes de trobar alguna feineta, però sabia que ho tenia difícil ja que el seu visat era d'estudiant i no pas de treball. Al cap de poc temps, però, va trobar feina tirant cartes a un tarot. Aquesta feina la va trobar gràcies a una amiga de la mare d'en Francesc, que també treballava d'això. El tarot era al barri de Santa Eugènia, i hi entrava a treballar a les set de la tarda i en sortia a les tres de la matinada. La feina era via telefònica, contestant trucades d'una línia 906. No era la feina de la seva vida, però era una manera de tenir ingressos i poder-se mantenir. I també era la única feina que va trobar *en negre*, sense contracte. I és que el primer curs del màster li va costar 350.000 de les antigues pessetes. El seu company, en Cesc, li va deixar els diners però els hi havia de tornar. La Nídia li va llogar una habitació a la mare d'en Cesc a la casa on vivien al barri de Palau, i allà es va instal·lar.

Quan va haver passat un any la Nídia va finalitzar el màster. En aquest moment ella es va plantejar que si no aconseguia regularitzar la seva situació se'n tornaria cap a casa, cap a Colòmbia. Ja havia aconseguit el seu objectiu que era formar-se i obtenir un títol, i ja no tenia més motius per quedar-se si no era de forma regular.

La feina al Tarot ja no la satisfieia, i també començava a tenir problemes per cobrar. Per tot això va decidir finalment marxar. Li va dir al seu company que si volia marxar amb ella a Colòmbia perfecte, ja que se'n tornava cap a casa.

Mentre estudiava a la Universitat, però, va fer-se amiga del germà d'una persona amb influències al país. Aquesta seva amiga, amb qui es van fer íntimes, va parlar amb el seu germà d'aquest tema. Ell tenia molts contactes al Ministeri de Relacions Exteriors de l'època, i li va dir que aconseguís un contracte de treball, no importava de què, que ell s'encarregaria d'aconseguir-li els *papers*. La Nídia va aconseguir un contracte de treball i al cap de deu dies ja tenia la situació regularitzada.

La Nídia valora que en aquest sentit va tenir molta sort. Però reconeix que aquest primer any a Catalunya va ser molt dur, perquè va trobar molt a faltar a la seva família i es va sentir molt sola. Sí que tenia a en Francesc, a la seva família, i també a l'Enric, però deixar el teu poble i la teva gent, és complicat, més encara quan sempre has tingut al pare, la mare i la germana a la vora. Tot i això, sabia que tenia terreny guanyat quan va

venir a estudiar, gràcies a les dues vegades anteriors que havia vingut a Catalunya. Però aquestes vegades havia sigut diferent, perquè venia per un temps concret, venia a passar-ho bé i després sabia que tornava cap a casa seva.

Paral·lelament al procés de regularització de la seva situació, quan encara feia el màster, va fer colla amb cinc companys psicòlegs amb els quals es van fer molt amics. Un d'aquests amics li va dir que quan tingués la seva titulació homologada que li fes saber, ja que ell tenia contacte amb el gerent d'una empresa del camp social molt important a Girona. I tot va anar rodat: va aconseguir els *papers* i de seguida va començar a treballar a una botiga de bolsos de la Rambla de Girona. Al cap de poc temps li van homologar el títol de psicologia, però havia de cursar cinc assignatures més per obtenir el títol. Va fer els tràmits i es va matricular de nou a la Universitat de Girona. Durant deu mesos va estar treballant a la botiga i cursant les assignatures que li faltaven. La feina li agradava, era senzilla i estava ella sola, així que també podia aprofitar per estudiar a estones. Quan tancava la botiga pujava a la Universitat a estudiar. Tothom la va ajudar molt: en Cesc, els seus amics psicòlegs, i fins i tot un professor de la Universitat que passava per la botiga a deixar-li el material que havien fet a classe quan la Nidia no podia assistir-hi. Un cop varen passar aquests mesos li va sortir feina en una altra botiga de roba de Girona. I va deixar la botiga de la Rambla per anar a aquesta altra botiga. Però va ser un gran error, ja que l'ambient era molt dolent: hi havia molta rivalitat, molta guerra entre les dependents ja que treballaven per comissions..., i tot això a ella la feia sentir molt malament. Finalment va renunciar a la feina i, com que ja havia aconseguit homologar el seu títol, va trucar al seu amic psicòleg per veure si podia parlar amb el gestor de l'empresa que l'hi havia dit mentre estudiaven. El seu amic li va aconseguir una entrevista i aquesta empresa de seguida li va oferir feina en un CRAE de Girona. D'això ja en fa vuit anys.

Al cap d'un temps de treballar al CRAE es va obrir un Centre d'Acollida a Girona i l'empresa la va enviar a treballar allà d'educadora. I al cap de dos anys aproximadament la psicòloga d'aquest Centre va agafar la baixa i ella va passar a ocupar el seu lloc. Un temps més tard, va passar a treballar a l'Equip Tècnic d'un altre Centre d'Acollida que portava la mateixa empresa. Allà s'hi va estar tres anys i mig. Finalment, li va sortir l'oportunitat de treballar en un EAIA i va decidir fer el canvi. I des de finals del 2009 i fins al dia d'avui, segueix treballant en aquest servei.

I després de viure a Palau a casa dels pares d'en Cesc, va anar a viure un any a Salt. L'any 2002 es va casar amb el seu company –ja amb la situació regularitzada de feia un any- i varen anar a viure plegats a Bescanó, on encara viuen actualment. Ara ja es considera filla adoptada d'aquest petit municipi del Gironès.

La amiga de la Nídia, la Lilliana, es va casar amb l'Enric i viuen tots dos a Catalunya amb el seu fill de cinc anys.

EL NOU CONTEXT

Abans de conèixer a l'Enric a Cuba, quan la Nídia pensava en Espanya pensava amb el flamenc, els toros i la paella. No havia sentit a parlar mai de Catalunya. En canvi sí que tenia més referències del País Basc per totes les notícies que havia sentit relacionades amb el tema d'ETA.

Quan va viatjar a Cuba i va conèixer a l'Enric i a tota la colla de catalans, és quan va començar a conèixer coses de Catalunya. Durant el temps que van compartir plegats i durant el temps que l'Enric va estar vivint a casa seva a Colòmbia, va aprendre moltes coses del nostre país, de la nostra cultura, de la nostra llengua. Així, doncs, quan va viatjar aquí per primera vegada ja tenia una idea preconcebuda del país de destí gràcies a les influències que havia rebut prèviament.

Tot i això, explica que quan va arribar a Platja d'Aro l'any 98, el primer contacte va ser molt còmic, ja que no només havia d'aprendre el nou idioma, el català, sinó que també les coses pròpies de Catalunya o les frases fetes més típiques d'aquí: al bar, per exemple, li demanaven un "*calipo*" o "*una estrella*", o els hi deien "*venga*" i elles hi anaven,... Més que l'idioma, el que li va costar més van ser les frases i els conceptes més propis de la nostra terra. En aquest sentit, l'Enric i en Francesc la van ajudar moltíssim.

Val a dir que la Nídia, a banda de la influència catalana dels seus amics, quan va saber que viatjaria cap a Catalunya es va començar a documentar a través d'internet per tal d'arribar aquí una mica informada.

El que més va impactar a la Nídia de Catalunya va ser la gent: la gent en general és molt desconfiada amb ells, els immigrants. No els hi obrim la porta de casa fàcilment. Li va impactar especialment perquè al seu país sí que ho fan: les persones que coneixen, els amics i coneguts, van a les cases dels uns i dels altres sense cap problema. A ella li va xocar molt el fet que la casa a Catalunya sigui un espai tan íntim, tan privat. A

Colòmbia és just a l'inversa: allà quedes amb els amics a casa, fas festes i dinars a casa, et recullen a casa... Les portes són sempre obertes. Aquí la gent va al bar o es troben al carrer, i la casa queda en segon terme. Ara, però, ja s'hi ha acostumat a aquesta manera de fer.

Una altra cosa que li va sobtar de Catalunya és el fet que la gent s'independitza abans: ella quan vivia a Bogotà tenia la seva parella de feia set anys, però vivia a casa dels seus pares, no pensava anar a viure sola. Ella tenia la idea d'acabar la carrera, casar-se i marxar a viure amb el seu home. Aquí tot funciona molt diferent.

Malgrat tot, s'ha adaptat fàcilment al nou context: al menjar, al ritme de vida, al caràcter català. Ara per ara, ja no troba massa a faltar Colòmbia.

La Nídia va arribar a Catalunya amb vint-i-cinc anys. Ella està totalment convençuda de que és més fàcil integrar-se a un nou país quan s'és jove. Ho diu per experiència i pel que ha pogut veure i viure dels joves immigrants que ha conegut en els diferents centres d'acollida de menors on ha treballat. Creu que és molt difícil emigrar a determinades edats: si s'emigra de molt gran costa moltíssim assimilar la nova cultura, amb la qual cosa les persones acostumen a tancar-se més en la seva pròpia. Ella ho ha vist en diversos casos. Posa l'exemple de l'Anna, una netejadora d'un dels Centres on ha treballat i que també és colombiana. L'Anna menja menjar colombià, es relaciona amb colombians, escolta música colombiana... Tot ho fa en colombià. A la gent més gran els costa molt més integrar-se, i més encara si tens a tota la família aquí com és el cas de l'Anna. La Nídia aquí està sola. Aleshores ella surt amb catalans, viu amb catalans, treballa amb catalans i fa vida amb catalans. De persones estrangeres en coneix i es relaciona amb ben poques: la Lilliana i una altra noia de Colòmbia que viu a Girona i que està casada amb un francès. Són vides molt diferents la de la Nídia i la de l'Anna.

També és interessant assenyalar que el pare de la Nídia li va recomanar i insistir molt quan va marxar de casa per venir a Catalunya, que no parlés amb ningú que fos colombià, que anés amb molt de compte amb qui es relacionava, ja que hi ha molta gent del seu país que surten d'allà per fer coses que no han de fer... Parla de traficants bàsicament. El seu pare estava especialment preocupat perquè s'han donat casos de gent que els han posat drogues a les maletes, o que els hi han fet pujar bosses, paquets, quadres a l'avió que resultaven portar drogues. Aquesta era la por que tenia la Nídia abans de sortir de casa, la por que li havien transmès des de casa.

Quan la Nídia va decidir venir a estudiar a la Universitat de Girona el seu pare no hi va estar gens d'acord, perquè deia que a Colòmbia ja hi ha bones universitats i que no havia de venir-hi a fer res tan lluny de casa. No la va ni acompanyar a l'aeroport, i va deixar de parlar-li durant molt temps. Va venir, doncs, sense el consentiment del seu pare. La seva mare no li va posar mai cap pega i li va donar tot el seu suport. Però encara que al seu pare no li semblés bé, ella ja tenia vint-i-cinc anys i havia de fer la seva vida. El seu pare tampoc va estar gens d'acord amb que es casés amb en Cesc, perquè per al seu pare en Fèlix, el seu xicot de tota la vida, ho era tot. Al seu pare no li agradava en Cesc perquè era estranger, era *espanyol*.

Actualment, uns quants anys més tard, la Nídia i el seu pare ja tenen bona relació. Tot i això, ni els seus pares ni ningú de la seva família no l'han pogut venir a veure mai. Els seus pares ja són molt grans i són gent molt conservadora. Els costaria molt acostumar-se a la vida d'aquí. Ells allà tenen la seva família, els seus amics, les seves rutines. Aquí es moririen de depressió. A més, el viatge és massa llarg, s'han d'agafar masses avions... Tampoc li han demanat mai de venir aquí. Actualment la Nídia ja té la nacionalitat espanyola, i és partidària de que tinguent la situació regular és millor anar-hi ella a Colòmbia i així veu a tothom. Si pot, hi va cada any a passar tot el mes de desembre. Durant els tres primers anys no hi va poder anar ja que tot just s'estava ubicant aquí a nivell laboral i a nivell econòmic. Al principi no tenia suficients diners, però un cop ha tingut la situació més estable, hi ha anat cada any.

A la Nídia li agradaria que almenys vingués a veure-la la seva germana, així podria conèixer com és el lloc on viu. Però és conscient que és difícil d'aconseguir el visat en els moments actuals. No entén com és que entra tanta gent al país, ja que si es vol fer per la via legal, ara per ara, es posen moltes traves.

La Nídia no va viure un xoc cultural important quan va arribar a Catalunya. Considera que el fet de tenir la mateixa llengua i la mateixa religió que el país de destí facilita molt l'adaptació i la integració al nou territori. En canvi als musulmans, per exemple, que són molt creients i molt practicants, els costa molt més la integració pel fet que són de cultures i religions molt diferents.

Ara la Nídia es troba enmig de dues cultures, de dues maneres de viure diferents: la de Catalunya i la de Colòmbia. Ara li sobta, per exemple, que a Colòmbia siguin tan classistes: allà una persona amb estudis universitaris ha de tenir una parella que també tingui estudis universitaris. Està mal vist tenir una carrera i sortir, per exemple, amb un

cambrer. Li agrada que aquí a Catalunya això no passi. A Colòmbia, els pobres són molt pobres i els rics molt rics. La classe mitja és inexistent. I als barris de Bogotà aquestes diferències estan molt marcades. Als barris més pobres les famílies tenen molts fills. I la classe alta viu gairebé com si visqués a Europa. Li agrada Catalunya perquè tot això no passa: les diferències entre rics i pobres no són tan abismals. Aquí la gran majoria de gent forma part de la classe mitja. I aquí pots anar a una discoteca i pots estar ballant al costat d'una persona adinerada i al costat d'una persona de classe més baixa. A Colòmbia la gent que té diners només va a discoteques i a restaurants per a gent rica. No es relacionen amb la gent més pobre. Aquí no es veu tanta pobresa ni tanta misèria com allà. A Colòmbia la pobresa està molt marcada: en la forma de vestir, en les feines, en els diferents barris de barraques... I quan plou o quan hi ha un terratrèmol, els més perjudicats sempre són ells, que viuen en els barris més baixos i en unes condicions molt precàries.

El mateix passa amb l'educació: aquí tothom pot estudiar sense problemes. Entrar a la Universitat no és extremadament difícil. A Colòmbia, en canvi, només hi ha dues universitats públiques en tot el país, la Nacional i la Distrital, on només hi entren els millors dels millors. La gent es mata per entrar a aquestes dues universitats perquè són les més econòmiques. A banda hi ha moltes universitats privades, però només es poden permetre el luxe d'estudiar-hi els fills de les famílies més riques. Fruit d'això, hi ha molta competitivitat per entrar a la universitat. O ets bo o t'has d'esforçar molt. Per aquest motiu la Nídia considera que és molt competitiva, perquè li van exigir molt i no li han regalat mai res. Quan va arribar aquí, per exemple, no li van homologar el carnet de conduir, sinó que es va haver d'apuntar a l'autoescola i treure's la teòrica i la pràctica. Al cap d'un temps, però, ja homologaven el carnet colombià a Espanya.

També, per tal d'anivellar-se amb la gent d'aquí, necessitava tenir un bon currículum: per això s'ha format, ha fet cursos, ha llegit... I es va apuntar a l'Escola d'Adults de Salt per treure's el Nivell C de català. El català l'escriu perfectament, però no el parla gaire bé perquè té una mala pronunciació.

La Nídia, doncs, en el seu procés migratori, ha tingut molta sort, però val a dir que ningú li ha regalat res i s'ha hagut d'esforçar molt per arribar a aconseguir tot el que té en l'actualitat.

INTEGRACIÓ I IDENTITAT

La Nídia entén per *integració* a persones amb diferents maneres de pensar, de veure el món, d'actuar, de comportar-se –no necessàriament han de ser persones de diferents orígens-, que conviuen dins d'un mateix espai, respectant-se els uns als altres, respectant la forma de ser de l'altre, però també intentant comprendre-la i intentant acceptar-la, i que t'acceptin a un mateix tal com ets.

Per a que la integració sigui possible és bàsic tenir la ment oberta i no tenir prejudicis. A la Nídia, per exemple, li va costar molt una cosa tan senzilla com anar a la piscina i dutxar-se sense roba amb altre gent. O el fet que la gent fes *top less* a la platja. Són coses que l'impactaven. Per això creu que és necessari tenir la ment oberta i intentar, des d'on i fins on et sentis còmode, actuar de la mateixa manera que s'actua aquí. I sinó, doncs deixar a l'altre que ho faci sense que s'incomodi. Ara la Nídia es dutxa a la piscina i fa top less quan va a la platja.

També l'incomodava molt, per exemple, el fet de veure dues persones homosexuals fent-se petons. Aquí la homosexualitat és molt acceptada i molt natural. Al seu país encara es una cosa molt mal vista, i per això a la Nídia li ha costat molt que no veure-ho de forma natural.

És necessària, doncs, per a la integració tenir la ment oberta i també tenir ganes d'entendre a l'*altre*. Però també hi ha una cosa molt important per a que la gent de fora pugui integrar-se: que la gent del territori, els autòctons, facin una mica d'esforç per a què ho aconseguixin i per posar-los les coses més fàcils. Perquè si la gent del territori es tanca en banda, és impossible la integració. A la Nídia, tant la família d'en Cesc com la família de l'Enric la van tractar sempre molt bé i la van fer sentir molt a gust. Ara bé, li va costar una mica més la relació amb la resta de gent. La gent en un primer moment és molt tancada i molt desconfiada. Quan l'han anat coneguent s'han anat obrint i li han agafat confiança. Però a les feines on ha treballat s'ha trobat en ocasions que, pel fet de ser de fora, semblava que no se'n refiessin de que fes bé la seva feina. Fins que no ha demostrat que se'n surt tant o més bé que la gent d'aquí, ha passat un temps on s'ha sentit qüestionada i l'han tractat amb desconfiada.

A mesura que ha anat coneguent gent, però, la Nídia s'ha sentit molt acollida i molt estimada. I un cop la gent l'ha conegut i l'han deixat de veure com a una estrangera, li han donat tot. Però es clar, primer l'han hagut de conèixer, i a l'inici li va costar bastant entrar amb la gent, accedir-hi. El que la va ajudar molt a integrar-se i li va obrir moltes portes va ser el fet d'arribar a casa d'una família catalana. A més, gràcies a en Francesc

i a la seva família també va poder entendre moltes coses del nou entorn, va veure com ens relacionem els catalans, què mengem, com parlem... Si hagués vingut i hagués anat a viure amb gent colombiana, està segura que li hagués costat molt més integrar-se.

I parlant d'integració a la Nídia li ve al cap el poble de Salt i l'impacta que li va produir quan es va moure pels seus carrers la primera vegada. Malgrat que ella procedeix d'un barri relativament popular va quedar molt xocada. Quan sortia del tarot a la matinada i anava en bicicleta a casa, veia de tot: contenidors i cotxes incendiats, trets, bandes... I ella tot això no havia vist mai al seu barri de Bogotá. La sensació d'inseguretat que generava a la Nídia el poble de Salt en un determinat moment de la seva vida, a l'inici de viure-hi, era pitjor que la sensació d'inseguretat que tenia a Bogotá. Perquè ella a Bogotá sap per on moure's, a quina hora, sap què fer quan un vagabund del carrer que està enganxat a la cola li demana una moneda... Però aquí la va impactar que hi haguessin tantes cultures diferents i tanta gent diversa en un mateix territori, i l'espantava no saber com es mouen, com actuen, com responen aquestes persones. A Colòmbia només hi ha colombians. Tots tenen la mateixa religió, la mateixa cultura, la mateixa llengua... I coneixia els codis dels altres. A Salt, que és on va anar a raure quan va arribar, la va sobtar una barreja tant important de cultures, de llengües, de religions..., i l'espantava el fet de no conèixer tots els codis que hi circulen.

A hores d'ara, però, la Nídia se sent del tot integrada a Catalunya. Si li pregunten d'on és diu que de Colòmbia però adoptada de Bescanó. Ara per ara, però, realment no se sent ni d'aquí ni d'allà. Hi ha coses que rebutja completament dels colombians, coses que en l'actualitat li molesten moltíssim. Però tampoc és d'aquí del tot. S'ha quedat al mig dels dos països. Sent que és una barreja. Però això no impedeix que se senti del tot integrada al país. I que se senti catalana. I es va començar a sentir catalana quan va obtenir el DNI espanyol, quan va obtenir el nivell C de català i quan va aconseguir feina.

La gent que no la coneix la veu com estrangera, perquè físicament se li nota que no és d'aquí. Té faccions clarament colombianes. Al principi de viure aquí, quan treballava al tarot, va patir algun problema de discriminació. Però des que va homologar el seu títol i va començar a treballar al camp social no ha tingut mai més problemes. També hi fa molt el cercle de persones amb qui es relaciona, que totes són del mateix camp social, i són persones molt obertes de ment. Pel carrer, als comerços o al mercat, mai ha tingut cap problema. Només un amic del seu company, quan ella va arribar i no la coneixien,

va dir que ella es volia casar amb en Cesc pels diners. Això la va molestar moltíssim. Però a banda d'aquest fet puntual, sempre es va sentir i s'ha sentit ben acollida i respectada.

Ara la Nídia ja té moltes amistats aquí. Enyora les que tenia allà, que en certa mesura les ha perdut en la distància. El fet de venir a viure aquí va ser com un tornar a néixer. Al principi estava sola i se sentia sola. Ara ja té amics a qui trucar quan li passa alguna cosa o quan té ganes de parlar amb algú. Ara li costaria fer el pas enrere: li costaria tornar cap a Colòmbia. Intenta mantenir el contacte amb la seva gent d'allà: els truca, els envia correus, tant als amics com a la família. Quan va a Colòmbia intenta quedar amb tothom. Li agrada conservar la gent que estima, tant la d'aquí com la d'allà. I és que els amics són necessaris i vitals per a la Nídia. No tot ho és la parella. En Cesc fa la seva vida, i ella també fa la seva. I al principi el que li costava més era això: ell se'n anava a bàsquet, amb els amics... I ella es quedava sola a casa perquè no tenia gent. Mica en mica va anar fent el seu cercle d'amistats, i la gran majoria de les seves amistats actuals són catalans. Ara la Nídia participa a les barraques de Salt, a les de Girona, va a comprar al mercat, va a la piscina, surt a passejar amb bicicleta... Té la seva vida montada aquí.

Per la Nídia el fet d'emigrar de Colòmbia ha representat un creixement personal. Considera que no ha sigut una pèrdua, perquè quan va arribar aquí ja tenia la seva identitat ben formada, sinó que per ella ha sigut com un *plus*. Ella ha tingut la sort de tenir un *plus* com a colombiana i un *plus* com a catalana.

Ha hagut de renunciar, però, a la família. Aquí està sola, té tota la família allà. És el que més troba a faltar: la seva mare, el seu pare, la germana i els amics íntims. Troba a faltar a les persones. De la resta, no troba a faltar res. Perquè la resta la pot aconseguir aquí: si vol escoltar música colombiana, l'escolta a través de l'spotify; si té ganes de menjar coses típiques de Colòmbia, fàcilment troba els ingredients a Girona o a Barcelona... No enyora res més que les persones del seu país. Quan sap que anirà a Colòmbia, ja té salivera per menjar les coses típiques d'allà, en canvi durant la resta de l'any no ho troba a faltar perquè sap que no ho té a mà i no val la pena desitjar-ho. És molt pràctica en aquest sentit.

La Nídia també considera que potser ara sí que és més difícil entrar al país que anys enrera, quan ella va arribar, però un cop els estrangers són dins, tenen moltes més facilitats que abans. Tot i que també pensa que actualment amb la crisi econòmica tot

s'ha complicat molt i ara és molt difícil trobar feina. Però quan hi va haver el *boom* de la immigració es van generar molts serveis que han facilitat molt la vida a les persones que han arribat de fora.

EL PAS DEL TEMPS I LA MIRADA AL PASSAT

La Nidia valora de forma molt positiva el fet d'haver decidit emigrar. Si no ho valorés de forma positiva, si no li hagués anat bé, se n'hagués tornat cap a casa seva fa molts anys. A nivell professional, la Nidia ha aconseguit molts èxits que no tothom qui ve de fora pot arribar a aconseguir.

Emigrar -o immigrar, depèn de com es miri-, l'ha canviat com a persona, ja que li ha donat un plus, un valor afegit, a la seva vida que si s'hagués quedat a casa no tindria. Ha pogut conèixer una altra forma de vida que ha assumit i interioritzat.

Malgrat això, és prudent a l'hora de recomanar emigrar als seus compatriotes: tot depèn de les condicions i la situació en que es trobin a Colòmbia. En general no ho recomana perquè: què vindrien a fer aquí? Es pregunta, per exemple, què vindria a fer la seva germana aquí? Hauria de tornar a començar de zero, començar amb l'idioma, amb els estudis, la feina... I potser ja a l'edat que té no val la pena. Considera que és un sobreesforç molt gran el que s'ha de fer i depenent de l'edat que es tingui ja potser no val la pena. Quan s'és jove és diferent, però si venir aquí suposa perdre moltes coses del país d'origen, val més quedar-se allà, que segurament hi estaran millor. I és que venir aquí deixant una bona feina i una bona situació social al teu país, per acabar dedicant-te a netejar, cuidar nens o avis, no val la pena. En aquest sentit, la Nidia no recomana a ningú de la seva família que vingui. Allà hi estan bé. I menys recomanable és venir ara en aquests moments en que Catalunya no pot oferir-los res degut a la crisi econòmica que viu el país.

A més, la Nidia creu que ningú de la seva família aguantaria el que ella va aguantar en un inici; ells ja haurien tornat cap a Colòmbia. La seva família tampoc demana per venir, ni té la inquietud d'emigrar. No s'adaptarien a un lloc diferent, ja que són colombians al cent per cent i s'enyorarien massa de casa. Emigrar els faria més un mal que un benefici.

L'emigració, per la Nidia, és més un projecte de joventut. Un projecte de joventut, però, de quan ja tens les coses més o menys clares. No pas un projecte d'adolescència, ja que en aquest període del cicle vital la migració pot provocar un xoc cultural que pot

generar molts conflictes d'identitat. Aquesta és la conclusió a la qual ha arribat la nostra protagonista: és necessari a l'hora de prendre la decisió d'emigrar tenir la identitat ben formada, saber bé que és el que un vol i cap on es va, perquè sinó es barregen tantes coses quan s'està estructurant la identitat, que es pot veure afectada la personalitat i poden sorgir molts problemes. La Nidia coneix ben de prop aquests problemes ja que els ha viscut als diferents Centres i serveis on ha treballat. Ha vist molts nens i nenes amb problemes de personalitat deguts, en part, a un procés migratori mal portat en el procés de construcció de la identitat. Aquest problema creu que també succeeix amb les *segones generacions*. Les migracions, o es fan de ben petits, o val més esperar que passi l'adolescència i la persona ja tingui les coses clares. Sinó, no cal emigrar.

El que critica la Nidia i pensa que és molt negatiu és el que fan moltes mares i pares que venen a treballar a Catalunya, deixant als seus fills sols al seu país d'origen. I és que aquests nens no són educats pels seus pares, sinó per terceres persones. Els pares es limiten a enviar-los diners. I aquests fills s'acostumen a demanar el que volen i els pares queden solsament com una figura a qui demandar coses materials. No tenen cap tipus d'autoritat. I quan els fan venir cap aquí reagrupats els és molt difícil de vincular amb ells i de marcar-los límits i pautes. I si a això li sumem el xoc cultural i els problemes propis de l'edat, hi acaben havent conflictes segurs. L'emigració, doncs, la recomana en funció sobretot del *com* i del *què*. Si es fa amb un projecte de futur, sí que val la pena. Sinó, val més quedar-se a casa.

Però malgrat que la Nidia no recomani emigrar, tampoc té previst tornar a viure a Colòmbia. Almenys de moment. Potser quan es jubili, però ho faria més per qüestions de salut, ja que la humitat d'aquí li provoca dolor d'ossos. L'únic que troba a faltar, com ja hem dit, és la família.

Quan va a Colòmbia, però, no s'hi sent gens estrangera. Ben al contrari: només d'arribar ja li canvia l'accent i parla de seguida en l'accent colombià. Ella continua essent Colombiana. A vegades, però, pensa que ja no és ni com d'aquí ni com d'allà. Però això no la preocupa. Pensa que simplement és una barreja, un híbrid de les dues cultures.

Per acabar, la Nidia valora que aquí la seva qualitat de vida és molt millor que la que tenia a Colòmbia. Allà treballava moltes hores i guanyava molt pocs diners. A més, la feina era molt més perillosa. Ara té una qualitat de vida a nivell laboral molt bona: horaris bons, caps de setmana lliures... Poder tenir les tardes lliures i anar a la piscina o

a fer una volta en bici, considera que no té preu. A Colòmbia això no s'ho podria permetre. La seva germana actualment treballa a dues escoles per poder sobreviure. La vida és molt més complicada allà. El que més valora, doncs, de la seva nova vida aquí és la bona qualitat de vida que té a tots nivells.

LA TOUCHA

*“No em sento d'allà perquè allà em diuen estrangera,
i no soc d'aquí perquè aquí també em diuen estrangera.
Així, d'on sóc?”*

Nom: TOUCHA D.

Data de naixement: 26 d'octubre de 1985

Lloc de naixement: Nador (Marroc)

Lloc de residència a Catalunya: Calonge

Temps que fa que és a Catalunya: 21 anys

Formació: Enginyeria Informàtica, Gestió i Administració Pública.

Professió: Cap de Departament Administratiu

Entrevista realitzada: 10 d'agost de 2010

El procés migratori de la Toucha és el procés migratori del seu pare. La Toucha va venir reagrupada juntament amb la seva mare i el seu germà quan tenia tan sols tres anys de vida. Fins aleshores havia viscut a Nador. Quan va arribar a Calonge es va incorporar als estudis primaris a l'escola del poble i des d'aleshores ha seguit l'educació obligatòria i fins arribar a la Universitat. La seva història migratòria és la seva història de vida, ja que ella la vida l'ha feta aquí.

CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC DE LA MIGRACIÓ. CAUSES PERSONALS I EXPECTATIVES QUE ES PLANTEJAVEN

EL PROCÉS MIGRATORI DEL PARE

La Toucha comença el seu relat de vida fent-nos una petita introducció a la història dels amazics, ja que no podem entendre els motius de l'emigració del seu pare si no entenem la situació del poble berber al Marroc.

La història dels amazics és una història llarga, d'invasions i imposicions. Una història de marginació i de submissió, que a la Toucha li agrada comparar amb el que ha viscut i viu el poble català: durant un temps els prohibien parlar l'amazic, escriure l'amazic, practicar les costums i tradicions pròpies de la seva cultura, etc. Més de trenta anys enrere, el pare de la Toucha veia que no tenia cap tipus de futur al Marroc. Ell era un home *independentista*, i al Marroc d'aquella època, quan regnava Hassan II, tot era molt dur i els amazics es trobaven molt limitats. Estava molt en desacord amb la política del país i els àrabs els tenien molt abandonats. Per tots aquests motius va decidir emigrar.

Abans de marxar el seu pare vivia a Nador i es dedicava a la ramaderia. El seu avi era ramader i criaven bestiar i llauraven la terra. A la Toucha li agrada distingir el caràcter dels amazics de la zona de Nador del caràcter dels àrabs d'altres zones del Marroc. Malgrat que tots són marroquins, les seves maneres de fer són molt diferents. Segons ella, els berbers són més seriosos, més treballadors, més constants.

El seu pare va marxar justament quan es va casar amb la seva mare, fa trenta cinc anys. Degut a que ell no tenia estalvis, va ser el pare de la seva dona, un home amb un estatus alt, qui li va deixar els diners. Va ser gràcies al seu sogre, doncs, que va poder emigrar, sinó no s'ho hagués pogut permetre. Des d'aleshores que està voltant per Europa. Tenia uns vint-i-un anys aproximadament quan va travessar l'estret tot sol per primera vegada. En un primer moment va marxar a França on hi tenia uns germans. Però allà tot era molt nou per a ell, i malgrat que hi tenia família, no es va sentir mai acollit en aquell país ja que els francesos tenien un caràcter molt fred. A França hi havia feina per a tothom, però es miraven la immigració amb recel perquè era una cosa encara molt nova i desconeguda. Hi va estar uns tres anys i va treballar en un forn de pa amb el seu germà. Però no va tenir gaire bona experiència i es va penedir d'haver emigrat perquè s'havia gastat molts diners amb els tràmits del passaport, el visat i l'avió. Aleshores és quan va decidir marxar. Però abans de tornar al Marroc va decidir emigrar cap a Espanya on tenia uns contactes que vivien a Palafrugell.

Palafrugell era un dels municipis on es concentrava la poca immigració marroquina que existia en aquell moment a les comarques gironines. Hi havia quatre marroquins comptats. El pare de la Toucha va ser, doncs, un dels primers immigrants amazics a casa nostra.

Va estar treballant a Palafrugell una temporada i després es va traslladar a viure a Calonge. Com feien tots els marroquins en aquella època, el seu pare treballava, estalviava al màxim i enviava bona part dels diners a la seva família del Marroc. Aquest era el procés migratori habitual en aquell temps. Actualment el més freqüent és que vingui l'home, tramiti el reagrupament i de seguida vingui la família. D'aquesta manera tots els diners es queden aquí a Catalunya i molts pocs marxen fora. Anys enrere el Marroc va viure un important creixement gràcies a les remeses dels emigrants que vivien a Europa. Actualment ja no és així. Ara les *segones generacions* ja no van al Marroc, ja es queden aquí, ja són d'aquí. I menys encara hi aniran les *terceres generacions*. Les persones més grans, com el seu pare, tenen l'enyorança de tornar al seu país d'origen quan es jubilin, perquè ells hi han viscut i tenen la necessitat de pensar que en un futur hi tornaran. Però les segones i les terceres generacions ja no pensen en això. *“Perquè no hi hem viscut, i les vegades que hi anem veiem tantes injustícies, que la veritat és que no ens hi acostumem. A mi m'agrada molt el meu país. Per mi és el millor país del món, perquè m'agrada molt la gent d'allà. Però la política encara segueix molt pèssima. I com que hi ha unes desigualtats molt fortes, les segones i terceres generacions ens estimem molt més quedar-nos aquí”*.

Quan el seu pare va venir a viure a Calonge va començar a treballar en un Càmping del mateix municipi. Al cap d'un temps va passar a treballar a un Càmping de Palamós on hi va estar molts anys. Ara ja fa uns vint anys que treballa a la deixalleria municipal.

Malgrat que l'home vivia i treballava aquí, s'enyorava molt de la seva dona ja que feia poquet que s'havien casat. Per això viatjava tan sovint com podia al Marroc a veure-la Pujava i baixava constantment. I en aquestes pujades i baixades va ser quan van engendrar a la Toucha primer i, després, al seu germà Zacaries.

Quan el seu pare es va trobar en una situació més estable i va poder estalviar una mica de diners, va iniciar els tràmits per a fer el reagrupament familiar. Vint anys enrere era més difícil reagrupar a una persona que ara. Era un procés llarg, es necessitava un contracte de treball fixa, i era necessari disposar d'un capital que assegurés que es podria mantenir a la família un cop fos aquí. Els tràmits s'allargaven molt bàsicament

també perquè es demanaven molts requisits i al Marroc en aquella època estaven molt verds en aquest tema, i no tenien massa clar quina documentació era necessària.

Un cop li varen aprovar el reagrupament al seu pare, la Toucha, en Zacaries i la seva mare varen venir ràpidament cap a Catalunya. Ja amb la família aquí, la situació del seu pare es va anar estabilitzant i millorant poc a poc. Aquí ha fet la vida i ha pogut prosperar considerablement. Si no hagués emigrat, si s'hagués quedat al Marroc, hagués sigut impossible haver aconseguit el que ha aconseguit aquí. Allà els sous són molt baixos i és impossible estalviar. Ell amb el que ha guanyat i estalviat aquí s'ha pogut comprar un pis a Calonge i també ha anat comprant terrenys al Marroc. Allà s'ha fet una casa, que és on vol anar a passar la seva jubilació.

L'ARRIBADA. ELS PASSOS PRINCIPALS FINS A L'ESTABILITAT EN LA NOVA SITUACIÓ. EL NOU CONTEXT

La Toucha va arribar a Catalunya quan tenia tres anys i el seu germà en tenia un. Tots dos van néixer al Marroc i van venir de seguida que li varen aprovar el reagrupament al seu pare. Fins als tres anys la Toucha va viure a Nador amb la seva mare. Al ser tant petita, no recorda massa com era la seva vida allà. Recorda que en aquells temps no existien les Llars d'Infants i que per això quan tenia dos anys la portaven a la Mesquita on li ensenyaven a memoritzar a través de l'Alcorà.

El projecte migratori de la Toucha no era un projecte propi, sinó una opció dels seus pares. Per això quan pensa en els passos principals per a assolir l'estabilitat, pensa en els passos que va haver de fer el seu pare. I per a ella la descoberta del nou context és la descoberta de la vida, ja que a Catalunya s'hi ha anat fent gran. Va venir massa petita per establir comparacions o fer valoracions.

La Toucha té quatre llengües maternes: el català, el castellà, l'amazic i l'àrab. L'amazic el parla a casa amb els seus pares, i l'àrab el parla amb les amigues del Marroc o amb les que viuen aquí i són d'origen marroquí –tot i que també hi parla en català o castellà-. Parla l'àrab vulgar, que és el que es parla al carrer. L'àrab i l'amazic són dues llengües totalment diferents, dues cultures totalment diferents. La majoria de marroquins que han emigrat a Calonge són berbers. A l'Empordà n'hi ha molts de berbers, i a cada municipi hi trobem concentrats vilatans d'un mateix poble del Marroc. I és que és lògic que hi hagi moltes persones d'un mateix municipi d'origen al mateix municipi de destí, perquè quan s'emigra s'intenta anar al lloc on hi tens algun conegut o familiar, perquè t'aculli, i

perquè t'ajudi i t'orienti. El pare de la Toucha va anar a parar a Calonge per accident, perquè els del seu poble viuen majoritàriament a La Bisbal.

El seu pare va venir sol i sempre es va espavilar tot sol. És un home molt treballador, i des de que viu a Catalunya que no ha deixat mai de treballar. Quan va arribar aquí per primera vegada, quan s'anava a oferir per a fer una feina demanava a l'empresa que li fessin una prova, que ell treballaria gratuïtament una setmana. I això diu molt d'una persona, perquè demostra que té moltes ganes de treballar. El seu pare sempre ha treballat i ho ha donat tot per la feina. En la seva vida laboral a Catalunya ha estat a tres empreses, i si ha canviat ha estat per millorar les condicions laborals. Actualment treballa a la deixalleria municipal als matins i a les tardes treballa un hort, perquè és una persona que no sap estar parada. La Toucha sent una gran admiració pel seu pare perquè s'ha sabut espavilar molt bé. Ha tingut molta sort, però també ha treballat molt. I en aquella època que ell va arribar la gent d'aquí ajudava molt a la gent de fora. Al haver-hi poca immigració sempre oferien ajuda als nouvinguts.

En els seus inicis aquí el seu pare va compartir pis en un primer moment amb el seu amic de Palafrugell, i després va compartir pis amb uns amics andalusos. La seva experiència compartint pisos no va ser gaire bona. Quan va començar a treballar a Palamós va anar a viure a un dels bungalows del càmping. Els propietaris del càmping el van tractar com a un fill: feia els àpats amb ells, li rentaven la roba, etc.

Quan van arribar la Toucha, el seu germà i la seva mare es varen traslladar a viure en un pis a Calonge. Els seus veïns, que eren catalans, també els van tractar molt bé: els ajudaven molt, els portaven a escola, etc... I quan celebraven les festes de Nadal, per exemple, els convidaven a dinar, a cagar el tió, els feien regals... Els van ajudar molt a adaptar-se al nou territori i a entendre el nou entorn. Van tenir molt bons veïns. I amb la seva mare també es van portar molt bé: quan ella encara no sabia parlar català o castellà i tenia problemes per expressar-se, les veïnes sempre l'acompanyaven al metge, a l'escola o on calgués, i sempre estaven molt pendents d'ella.

Van viure de lloguer molts anys, primer en un pis, després en una casa, després en una altra casa, fins que finalment van decidir comprar-se un pis i no fer més canvis d'habitatge. D'això ja fa set anys. Actualment, però, els pares de la Toucha fan de masovers en un mas del poble, el seu germà viu al pis dels seus pares, i ella viu de lloguer en un pis amb el seu marit.

El pare de la Toucha entén perfectament el català però sempre parla en castellà perquè pensa que el català el parla malament, tot i que no l'hi parla gens de malament. Va aprendre el castellà al carrer i a la feina. No va tenir temps d'anar a classe perquè sempre va estar treballant. Quan la Toucha va ser gran li va fer de mestra i li va ensenyar a llegir i a escriure. La mare de la Toucha va estar anant a classes de català una temporada, però ho va deixar aviat perquè no hi havia gaires dones marroquines al curs i se sentia estranya a l'aula. Quan la Toucha li va ensenyar a llegir i escriure al seu pare, el seu pare n'hi va ensenyar a la seva dona.

Quan la Toucha va venir a viure a Calonge va començar a anar a l'escola del poble, l'Escola Pere Rosselló. La seva trajectòria de vida podríem dir que és com la dels altres nens i nenes de l'escola. Amb el valor afegit que li representava el fet de viatjar cada any al Marroc, on ha anat creant lligams amb les seves arrels i d'on no se n'ha desvinculat mai.

La cultura catalana la va aprendre i la va anar incorporant a la seva vida des de ben petita a l'escola i al carrer. La cultura berber li varen transmetre a casa. Quan a l'escola li inculcaven, per exemple, hàbits o maneres de fer pròpies d'aquí, moltes vegades a casa seva no ho entenien. I es trobava amb la contradicció d'haver d'escollir què havia de fer: si seguir el que li deien a l'escola o el que li deien a casa. Era una nena encara, i no sabia què triar, no sabia si estava més bé el que li deien els mestres o el que li deien els pares. Normalment acabava fent el que aprenia a l'escola.

En aquells moments, quan ells van arribar, eren només tres famílies de marroquins al poble i, per tant, també eren molt pocs els nens marroquins a l'escola. En aquella època se celebraven les festes tradicionals cristianes encara: el Nadal, la Pasqua... Ara cada vegada es fa menys. Ella ho celebrava igual que els altres nens. També feien una assignatura de religió i era obligatòria. El seu avi, que és una persona formada i amb carrera, que parla molt bé el castellà perquè també havia viscut a Espanya i a Europa durant molts anys, en una ocasió que va venir a visitar-los va anar a l'escola a parlar amb la directora de l'escola. Li va explicar que ells no eren creients de la religió cristiana, que estava molt bé que els nens aprenguessin altres religions, però que creia que no els hi havien d'ensenyar de tant petits perquè es trobarien amb moltes confusions i contradiccions. Va demanar, doncs, si podien retardar una miqueta l'aprenentatge de la religió per quan fossin una mica més grans. Que ara els seus pares li ensenyarien a la Toucha la religió de l'Islam, i que després més tard ja està bé que li donguessin altres

opcions, però no des del principi perquè li generarien molts dubtes i interrogants. A l'escola de seguida van dir que sí, que no hi havia cap problema. I com que no existia l'assignatura d'ètica encara, a les hores que els altres nens feien religió ella tenia hora lliure per fer deures.

Un altre tema en el que va haver d'intervenir el seu avi va ser en el tema del menjador. Tant la Toucha com el seu germà es van quedar sempre a dinar a l'escola. Com que ells varen ser els pioners al poble, l'escola encara desconeixia certes coses sobre la religió musulmana. La Toucha sabia que no podia menjar porc. I ella sempre preguntava a les seves companyes si el menjar que tocava era porc o no. Si era porc, ella no s'ho menjava. La monitora del menjador se'n adonava i la castigava per no menjar. A ella li feia vergonya explicar-ho ja que tampoc tenia prou coneixements com per argumentar el per què que no podia menjar porc. Va ser el seu avi qui es va adreçar de nou a l'escola, ja que el seu pare no tenia temps d'anar-hi perquè sempre treballava, la seva mare encara no es comunicava prou bé, i les veïnes no coneixien la religió de l'Islam i la cultura àrab, així que tampoc els podien ajudar. Així, doncs, l'avi va anar de nou a parlar amb l'escola i els va explicar que els musulmans no poden menjar porc. Ell va plantejar que si era convenient la mare de la Toucha ja portaria cada setmana la carn *halal* per a ella, perquè com que vivien lluny de l'escola era difícil que poguessin anar a dinar a casa. La directora li va dir que no feia falta, que l'escola ja se n'encarregaria. I a partir d'aquest moment, el dia que hi havia porc per dinar, a la Toucha, a en Zacaries i a una altra nena marroquina que es quedava al menjador els feien peix o alguna altra cosa. A l'escola, doncs, els van ajudar i entendre sempre molt, i no van tenir mai cap problema. La Toucha té molt bon record de l'etapa escolar. Per ella el Pere Rosselló és la millor escola on podia haver anat.

Després de l'escola, la Toucha va anar a l'Institut de Sant Antoni, i després a la Universitat de Girona. Quan va acabar la carrera es va casar amb el seu company amb el qual feia quatre anys que sortien. És conscient que circula la idea de que els marroquins es casen amb qui els seus pares els diuen, però ella ho desmenteix. Això passava fa molts anys. Ni els pares de la Toucha es van casar per obligació. I la Toucha es va casar enamorada. Als seus pares no els va agradar mai el seu company. No els agradava perquè ell havia estudiat filologia àrab al Marroc i aquí no tenia cap titulació. Els seus pares sempre li deien que es busqués algú del seu mateix nivell. Però malgrat que no els

agradés, ella va continuar sortint amb ell i es van casar sense el consentiment del seu pare.

El marit de la Toucha fa vuit anys que viu a Catalunya. Primer va viure a Barcelona i després va marxar a viure a Calonge, i és en aquest moment quan es varen conèixer. No té família aquí, està sol. Es van casar al Marroc. La Toucha diu que a Catalunya s'hi està molt bé per treballar, perquè aquí la gent és molt seriosa, molt constant. Però al Marroc la cultura és molt rica. I per això van decidir casar-se allà. La festa del casament va durar tres dies. No varen anar a viure junts fins que no varen estar casats, ja que en la cultura islàmica està molt mal vist anar a viure amb algú abans del matrimoni. Aquestes costums les tenen molt arrelades els berbers. Més, fins i tot, que els propis àrabs. És una mica contradictori perquè varen ser els àrabs qui van inculcar-los l'islam als amazics, i al final han acabat els amazics practicant més la religió que ells mateixos. Actualment amb el seu marit comparteixen les tasques domèstiques, comparteixen la vida i ara estan esperant el seu primer fill.

La Toucha és creient, però no practica al cent per cent la religió musulmana. Sí que fa el ramadà, sí que prega les cinc vegades al dia, però per exemple el vel no el porta. No ho té clar encara si el portarà. Ha d'acabar de definir-se en alguns punts de la religió perquè encara està una mica confosa. Els seus pares mai l'han obligat a fer res, a diferència d'altres pares que ella coneix que sí que han obligat als fills a practicar més fervorosament l'Islam, i després considera que aquests han sigut els pitjors perquè no han acabat essent gens creients. Els pares de la Toucha mai els van imposar res ni a ella ni al seu germà. Tampoc han controlat mai si resaven o no. Ells es van preocupar, tal i com diu l'Islam, d'ensenyar-los la religió. Després els han donat absoluta llibertat a l'hora de seguir o no els preceptes d'aquesta religió.

La Toucha és molt creient. Té les pautes morals que li van inculcar a casa molt presents. Perquè, per la Toucha, la religió són pautes morals. Ella de seguida li va veure aquest sentit a la religió, i des de sempre s'ha espavilat a buscar i a contrastar els aprenentatges que rebia a casa amb llibres o a través d'internet. Sempre ha mirat d'informar-se ni formar-se més. És creient i també practicant, però de les coses que ella considera convenients. Les coses que té en interrogant no les fa. En l'Islam, al igual que en les altres religions del món, els pecats que no es perdonen són matar –matar algú a qui Déu li ha donat la vida no es perdona-, enganyar –traïr, com ho va fer Judes amb Jesús-, fer bruixeria –que és anar contra Déu-, i tenir una malaltia amb qualsevol vici –tant siguin

les drogues, el joc, alcohol, etc.-. La Toucha pensa que qualsevol persona que segueixi aquestes normes morals sempre anirà bé. Hi ha gent que segueix aquestes pautes i no necessàriament practica la religió musulmana. Hi ha, però, en la seva religió un afegit: que ella també creu el seu profeta. Com ja hem dit, els seus pares no li han imposat mai la religió, però ella els agraeix que li hagin transmès perquè les pautes que ha adquirit li serveixen per tenir èxit en la vida. Ella farà el mateix amb el seu fill: li ensenyarà la religió i després deixarà que ell que triï el seu camí.

En Zacaries, en canvi, diu que és creient però no practica gens la religió: no fa el ramadà, beu alcohol, etc. La Toucha creu que els marroquins que viuen aquí practiquen la religió però no hi creuen. Explica que s'ha trobat a la Universitat, per exemple, amb noies que arriben a la facultat amb la túnica i el vel, però que quan són davant la porta s'ho treuen. És a dir, només ho fan davant dels seus pares. També hi ha nois i noies que surten de festa a les discoteques, que beuen alcohol, que fumen... La Toucha ha sortit a vegades a fer el toc amb les amigues, però mai ha anat a les discoteques fins a la matinada, mai li ha agradat. Els seus pares no li han prohibit mai, però.

La Toucha té moltes amigues, tant catalanes com d'origen marroquí. Però potser en té més de catalanes. Perquè és a la Universitat on ha fet més amigues de veritat. I a cap de les dues carreres que va estudiar no hi havia cap noia marroquina, així que les seves amigues són d'origen català. També té, però, amigues repartides arreu, algunes marroquines, algunes catalanes, castellanes... Amb cada grup d'amigues comparteixen aficions en comú, i parlen de les coses que els interessin les coses que els preocupen... També té els amics del poble de tota la vida, que són una barreja de gent d'aquí i gent d'allà.

INTEGRACIÓ I IDENTITAT

A la Toucha no li agrada la paraula *integració* ja que pensa que actualment es fa servir com a sinònim d'assimilació, és a dir: haver de renunciar a la cultura pròpia per adoptar la cultura del nou país. Per a ella és un terme que desqualifica les cultures d'origen dels immigrants. Hi ha molta gent, però, que l'entén així la integració, i que pensen que pel fet de viure aquí s'han de comportar com es comporta la gent d'aquí. *“Però, per què? Jo sóc lliure, la terra és de tothom. Perquè existeixin fronteres tu no m'has de dir com m'he de comportar. Si tu vas al Marroc, oi que no et poses el vel? Al Marroc ningú*

t'obliga a res. Al Marroc la gent va com vol. Jo no tinc perquè venir aquí i fer lu d'aquí. Sí, lògicament m'haig d'adaptar. Adaptar sí que és una paraula que m'agrada. T'has d'adaptar sense trencar o interrompre la dinàmica social. Tu no pots anar a la teva, és impossible. Per anar a la teva, queda't al teu país. Però no has de deixar les teves arrels."

A la Toucha li agrada molt viure aquí perquè té unes millors condicions de vida: a nivell laboral, a nivell econòmic, de qualitat de vida... I és que el Marroc té molts *pros*, però també moltes *contres*: la sanitat, per exemple, és pèssima, perquè s'ha de pagar i perquè els bons metges són a les capitals; l'educació també és pèssima, no hi ha facilitats per estudiar, no hi ha beques i anar a la Universitat és molt difícil. A nivell polític també hi ha molta corrupció i el país no pot tirar endavant per culpa d'aquesta lacra.

A Catalunya s'hi ha sentit sempre molt ben acollida. L'han cuidat molt bé i ha tingut sempre moltes facilitats. Creu que això es deu al fet que ella i la seva família varen venir fa molts anys, en uns moments en que hi havia molt poca immigració. I al ser una cosa nova, la gent autòctona sentia llàstima cap a ells, els veien perduts i creien que els havien d'ajudar. Ara tot és molt més difícil que en aquells temps. Ara hi ha molta gent de fora i la crisi econòmica provoca que no hi hagi feina per tothom; hi ha molta gent en situació irregular, el viatge és dur i car. Hi ha persones que ho arrisquen tot: es poden ofegar si venen en patera, o es poden morir si venen sota un camió. *"Però la gent es pensa que aquí trobaran la bona vida. Abans era real, però això avui en dia és fictici. Això ja no existeix. Perquè amb prou feines treballa la gent d'aquí, com vols venir de fora i trobar feina? Jo m'he trobat amb gent que han vingut aquí i se n'han penedit, i tenen por de tornar al seu país perquè hi tenen deutes i no saben com pagar-ho. S'han endeutat per poder pagar la patera o el camió. Un altre problema és la imatge que dona la gent d'aquí quan van allà, perquè són molt falsos. Els marroquins són molt falsos: viuen en la misèria, en un pis pèssim, i quan estalvien una mica de diners van al Marroc i, per no donar la imatge de que viuen miserablement, lloguen cotxes de luxe, es mouen amb aquests cotxes, i volen aparentar que viuen molt bé. I estan aquí morts de gana i allà volen fer creure que els ha anat molt bé. Que en alguns casos sí que és real, perquè per exemple el cas del meu pare sí que ha sigut bo. Però ell ha necessitat un procés, no ha sigut d'avui per demà. Ells donen aquesta imatge: van marxar fa dos anys i ja van amb bons cotxes i tenen una vida de luxe... Aleshores la gent que ho veu també vol marxar. Si realment els d'aquí donguessin la cara, expliquessin que viuen en la misèria, que no hi ha feina, que ho estan passant malament, no vindria tanta gent i*

no passarien aquestes coses. Els hi donen falses esperances i il·lusions, i després passa el que passa. Perquè les famílies s'endeuten i passen veritables penúries”.

Els pares de la Toucha quan es jubilin marxaran a viure al Marroc. La Toucha durant una època es va cansar de viure aquí, però no es plantejava tornar al Marroc sinó que li hagués agradat marxar a Estats Units. Al Marroc, si no hi ha un canvi polític i social, no s'hi veu vivint en un futur. L'empresa on està treballant vol comprar una patent allà. Si ho fan, hi haurà d'anar sovint, però quedar-s'hi no s'ho planteja. Hi tenen casa, així que no tindria problema per anar-hi, però no ho contempla en els seus plans de futur.

El fill de la Toucha serà català. Ella veu que els fills de marroquins que viuen aquí ja se senten del tot catalans, les noves generacions ja són d'aquí totalment. Que se senti d'aquí no vol dir que no sigui musulmà o que no practiqui la cultura amazic. Potser es sentirà més d'aquí perquè haurà viscut aquí, és evident.

Les noves generacions no entendran moltes coses de les que es fan al Marroc o molts comportaments que tenen allà. Fins i tot ja li passa a la Toucha, que té tan integrats alguns hàbits i algunes costums d'aquí, que quan va al Marroc se li fa estrany veure que la gent d'allà ho fa diferent. Al seu fill li passarà el mateix. *“Vas fent les coses d'aquí, però quan vas allà... no et sents d'allà perquè allà em diuen estrangera, i no soc d'aquí perquè aquí també em diuen estrangera. Així, d'on sóc? Perquè quan vaig allà em comporto diferent a la gent d'allà, i quan vinc aquí moltes vegades també em comporto diferent perquè no sóc realment d'aquesta cultura”.*

Malgrat tot, mai s'ha sentit discriminada, ni al carrer, ni a l'escola, ni a l'institut, ni a la universitat. Mai ha viscut cap episodi racista. I si en alguna ocasió ha presenciat alguna situació de discriminació cap a alguna altra persona, ha intervingut sempre en la seva defensa perquè no troba just que es jutgi a les gent només pel seu color de pell. *“Una vegada un amic va posar al facebook: “unos moros de mierda me han robado un radiocasset”. Jo li vaig cridar l'atenció i ell s'havia oblidat de que jo ho llegiria... Moltes vegades els meus amics se n'obliden de que jo sóc marroquina. No sé per què. Moltes vegades deixen anar un comentari i després quan veuen que poso mala cara, després se'n recorden...”*. La Toucha fa pedagogia entre els seus amics i gràcies a que a ella no la veuen com una marroquina, els seus amics entenen que amb segons quins comentaris l'únic que aconseguixen és que la gent encara agafi més ràbia a aquest

col·lectiu. La Toucha, en situacions com aquestes, no es queda mai amb les mans a la butxaca, sempre intervé.

EL PAS DEL TEMPS I LA MIRADA AL PASSAT

La Toucha no recorda massa l'impacte que va patir al deixar el seu país i venir a viure a Catalunya ja que era molt petita. Gairebé no recorda com era la seva vida allà. Els seus primers records d'infantesa ja són en la seva nova vida a Catalunya.

La Toucha valora que el fet d'haver emigrat del Marroc li ha aportat moltes coses bones i moltes oportunitats a tots nivells. Ha tingut un nivell de vida molt bo, amb moltes comoditats. Ella no ho va triar de venir, va ser decisió dels seus pares. Però si hagués hagut de decidir-ho hagués fet el mateix.

La Toucha està molt contenta amb la seva vida actual a Catalunya i amb tots els èxits que ha aconseguit. A vegades s'imagina com hagués sigut la seva vida si s'hagués quedat al Marroc i arriba sempre a la mateixa conclusió: la seva vida no seria el que és ara.

A la Toucha li agrada molt el Marroc. Tot i que no recorda massa com era la seva vida quan vivia allà, sí que hi ha anat molt sovint. Per ella és el millor país del món. És el seu país i quan hi va s'hi sent bé. Li agraden les olors, la gent, l'ambient, la cultura... Quan ella hi va s'adapta a la manera de funcionar del país, i si s'ha de posar a menjar en un restaurant *cutre* al mig del carrer, hi menja. Li agrada l'estil de vida del Marroc, la seva cultura, les seves tradicions. Però li agrada només per anar-hi de viatge. El seu lloc ara és Catalunya.

[III PART]

LES CONCLUSIONS I EL PAPER DEL PEDAGOG

7. CONCLUSIONS

7.1 RESULTATS DE LA RECERCA

Després de conèixer en profunditat les trajectòries de vida dels personatges seleccionats podem arribar a una primera conclusió: malgrat que es tendeix a parlar del col·lectiu de persones immigrades com un tot homogeni, la realitat és que cada persona i cada procés migratori és un món. No hi ha dues realitats iguals, sinó que la realitat de cadascú és única i irrepetible. Així com no hi ha dues persones iguals, no hi ha dos processos migratoris iguals, encara que pugui semblar que pel fet de procedir del mateix país puguin viure realitats similars. Hi ha molts factors que defineixen les particularitats de cadascú. De la mateixa manera que un català d'un petit poble de l'Empordà pot pensar que no té res a veure amb un català de Barcelona, o un gironí de l'Eixample és ben diferent que un gironí de Vila roja, per posar un exemple, és absurd pensar que tot els marroquins, tots els romanesos o tots els sud-americans són iguals. Hem vist que en Max es diferencia totalment com a xilè dels col·lectius equatorians o colombians; la Toucha ens diu que els marroquins de Nador no tenen res a veure amb els marroquins de Kenitra, per exemple; i la Dana es diferencia d'alguns romanesos amb conductes poc adequades o delictives. Tots ells són diferents i exclusius, igual com ho som totes les persones. Així que fer servir el concepte *immigrant* com a adjectiu identificatiu d'un col·lectiu tan ampli i heterogeni, és poc útil i poc sensat. *Immigrar*, com ja em dit a l'inici del treball, és un procés puntual, un estat de transit d'un país a un altre que es porta a terme en un moment determinat i acotat en el temps. No és una cosa eterna ni hauria de una etiqueta per a les persones que alguna vegada en la seva vida han dut a terme aquest procés. L'estès concepte *immigrant* és un concepte reduccionista, simplista i estigmatitzador, que acaba encobrint la diversitat humana i la riquesa individual de cadascú.

Anem, però, a analitzar els factors que hem establert a l'inici de la recerca i que hem considerat que podien tenir alguna influència a l'hora d'afavorir o dificultar la integració social de les persones que arriben a casa nostra:

LA LLENGUA: Hom podria pensar, d'entrada, que ho tenen més fàcil per a integrar-se a la nostra societat les persones que comparteixen alguna de les nostres llengües vehiculars, i que el fet de parlar una llengua totalment diferent és un clar obstacle. Però

és important assenyalar que a l'hora de fer els relats de vida, tant en Moha, com la Mariame, com la Dana, com la Toucha ho varen fer amb un català perfecte, mentre que tant en Max com la Nidia van expressar-se en castellà. És evident que les persones procedents de països llatinoamericans tenen més facilitats comunicatives quan arriben al nostre país. Probablement per aquest motiu no inverteixen tantes energies en aprendre la que és realment la nostra llengua pròpia, el català. Ells es poden moure sense problemes per arreu, així que no els hi cal una segona llengua. I és que per a ells l'idioma és un mitjà de comunicació. Per nosaltres és un símbol identitari, forma part de la nostra cultura.

Les persones procedents d'altres països no castellanoparlants han de fer un esforç extra per comunicar-se i segurament per aquest motiu una de les seves prioritats quan arriben aquí és aprendre el català: ja sigui a través de la lectura, dels mitjans de comunicació, anant a classes... Probablement en Moha, la Mariam, la Dana i la Toucha van aprendre tan bé el català perquè a les comarques gironines és la llengua més parlada; potser si haguessin anat a raure a Barcelona ciutat, per exemple, parlarien en castellà ja que allà en determinats ambients el català és poc utilitzat. Siguí com sigui, ja sigui perquè al carrer es parla més en català que en castellà, perquè hi ha més facilitats per fer cursos de català que de castellà, o perquè han trobat més fàcil aprendre el català que el castellà, tots els biògrafs no castellanoparlants parlen actualment el català a la perfecció. Segurament la llei de normalització lingüística i els programes d'immersió lingüística hi han tingut alguna cosa a veure en tot això.

Val a dir que, tal i com ens expliquen tots i cada un dels personatges, el seu coneixement sobre Catalunya abans de la seva arribada al territori era força minso. Poca cosa en sabien del nostre petit país a banda de conèixer el Barça o haver sentit a parlar de Barcelona ciutat. Amb la qual cosa, va ser per a la gran majoria d'ells una sorpresa veure que aquí es parlava una altra llengua. Emigrar per a ells era un projecte de vida, un projecte familiar o una aventura temporal. Excepte en el cas de la Nidia, el fet de venir a raure a Catalunya va ser una casualitat – perquè aquí hi tenien algun compatriota, perquè la seva intenció era anar a Europa, perquè algú els n'havia parlat...-. No venien aquí encuriolats per conèixer la cultura catalana i el nostre país. Venien en busca d'oportunitats, d'aventures o d'un futur millor. Així, doncs, no venien documentats de que Catalunya té la seva pròpia llengua, la seva pròpia cultura i la seva pròpia identitat. Per a ells la llengua és sols una via per comunicar-se. Transmetre'ls aquest sentiment de pertinença a la nostra nació catalana, doncs, ens pertocaria a

nosaltres. Però els nouvinguts que han arribat a casa nostra s'han trobat amb un poble català que, a banda de tenir una autoestima nacional baixa -degut probablement als anys de repressió franquista-, s'han trobat també amb un poble català tan acollidor que ha canviat sempre que ha calgut la seva llengua per la llengua del nouvingut per tal de facilitar la comunicació entre ells. No és recriminable, ans al contrari, és un senyal de generositat i d'actitud acollidora, però això sens dubte ha anat en detriment de la nostra llengua catalana. Així, com expliquen alguns dels nostres biògrafs, sovint els autòctons s'adrecen a ells parlant en castellà i quan ells responen en català queden del tot sorpresos, com si es tractés d'un fet estrany. En altres casos, malgrat demanar expressament que els parlin en català, algunes persones s'hi han negat adreçant-se a ells en castellà.

En un país amb dues llengües oficials és difícil poder recriminar a les persones nouvingudes que no parlin el català. Més aviat, si és que s'hagués de recriminar alguna cosa, se'ls hi podria retreure el fet que no siguin coneixedors de que a Catalunya tenim una cultura pròpia. Però bé, també poden entendre i viure aquesta cultura catalana sense necessitat de que parlin en català. De fet tant la Nídia com en Max, malgrat parlar en castellà, tenen parelles ben catalanes, treballen a Catalunya i participen de la vida social del territori. La generació dels nostres pares, que va estudiar en temps del franquisme, no escriuen el català perquè no els hi van ensenyar. Molts d'ells no han fet res per aprendre'l posteriorment. Segurament perquè no l'han necessitat o perquè no han tingut l'oportunitat. Però a ningú se li acudiria dir que aquestes persones no són catalanes o no són bones catalanes.

El que sí que és cert és que alguns dels protagonistes han detectat que el fet d'adreçar-se a les persones autòctones del país en català genera en elles una major confiança i un millor apropament. En conclusió, doncs, podem dir que el fet de parlar una de les llengües pròpies de la societat d'acollida no és garantia d'una millor integració. Simplement és garantia d'una millor comunicació amb l'entorn. Ara bé, el fet que les persones immigrants utilitzin el llenguatge del lloc d'acollida és el resultat del desig de participar activament en la societat. En aquest sentit, les persones que parlen una llengua totalment diferent a la nostra han de fer un esforç extra que la societat d'acollida valora i reconeix, i alhora provoca que la persona nouvinguda utilitzi un dels elements propis de la cultura de la societat on ha anat a viure.

LA CAUSA: És evident que, malgrat que la majoria dels biògrafs viuen el seu procés migratori com una experiència personal, un projecte de joventut –seria el cas d'en Moha, d'en Maxi, de la Dana i de la Nídia –, la causa que s'amaga darrera d'aquesta opció de vida és la recerca, en un país amb millors condicions de vida, de les oportunitats que al seu país no tindran mai. En Bekaye i el pare de la Toucha en són més conscients de que emigren perquè les possibilitats als seus països respectius són molt limitades.

Si tots ells emigren del seu país i s'acaben quedant al país de destí és perquè hi troben tot allò que casa no els pot oferir: formació, feina, una millor qualitat de vida, un estat del benestar. Molts joves catalans també marxen de casa i viatgen a l'estranger a aprendre algun idioma, a fer alguna formació, a treballar una temporada. Van amb la tranquil·litat de que tenen un bitllet de tornada i que l'avió que els portarà a casa el poden agafar el dia que els sigui necessari. Marxen, s'estan una temporada fora i, generalment, tornen. Perquè a Catalunya ja hi estan bé, tenen un futur de qualitat. Els nostres biògrafs han vingut per viure una aventura personal i ha estat una opció lliure –excepte en el cas de la Toucha-. Cap d'ells ha vingut forçat ni pressionat per ningú. Potser si la causa de la seva migració hagués estat per aquest darrer supòsit podrien mostrar més reticències als canvis i a integrar-se al nou país on s'han desplaçat. Seria el cas dels exiliats o dels refugiats, per exemple, que viuen lluny de casa no perquè ho hagin triat sinó perquè s'han vist obligats a marxar dels seus pobles. En aquest sentit, és més difícil la integració. Si la causa de l'emigració és una decisió personal, si hi ha una voluntat clara d'anar a viure a un altre país i es viu com un repte, com una experiència vital, això no ha de ser un obstacle a l'hora d'integrar-se, més aviat al contrari. Seria el que John Ogbu (1992) anomena *minories voluntàries* i *minories involuntàries*. És freqüent que les minories involuntàries mostrin resistència cultural quan es desplacen a viure a un territori cultural diferent. Les minories voluntàries ho viuen d'una forma més oberta, com una experiència enriquidora i, malgrat que no volen perdre per res del món els seus trets identitaris propis, es mostren més receptius a conèixer i a conviure amb els trets identitaris de la nova societat on viuen. Així, doncs, la causa de l'emigració pot ser un obstacle per a la integració en el cas dels processos migratoris forçats o imposats, però no en aquells casos en que la causa de la migració és una opció personal per a assolir una millor qualitat de vida.

Per altra banda, aquest projecte de vida voluntari d'emigrar en busca d'un futur millor també va lligat a la recerca d'unes condicions laborals, econòmiques i socials millors.

Marxen del seu país a cegues, amb moltes ganes i il·lusions, en busca del *somni americà*. I aquest somni es tradueix en una millora de les condicions de vida pròpies. No marxen, doncs, a un altre país informats i documentats d'on van. No trien el destí per les seves característiques pròpies, perquè els atregui la seva cultura, la seva manera de fer. Marxen en busca d'oportunitats per a ells. Per això centren els seus esforços en aconseguir una feina, un habitatge, etc. És a dir, que el projecte migratori el realitzen per poder pujar un escalonet a la piràmide de Maslow, no pas per la inquietud de conèixer com viuen els catalans, ni què celebren, ni què pensen. Per aquest motiu, la seva acaba essent una integració molt pràctica, intentant conservar en la mesura del possible els seus trets identitaris propis i les seves tradicions i costums. A mesura que passa el temps, però, van incorporant volguda o inconscientment en la seva manera de funcionar i de pensar els símbols propis i les costums més pròpies del nou context. Però això requereix temps i requereix el convenciment de pensar que Catalunya és la seva nova llar, no pas el lloc on faran els diners necessaris per tornar després més rics al seu país.

LA RELIGIÓ: Tant en Moha, com la Mariame, com la Toucha són creients de la religió musulmana i practicants dels seus preceptes en la mesura del que ells consideren coherent. La Dana és ortodoxa però no practica la religió. La Nídia i en Max són creients de la religió cristiana però a Catalunya no són practicants –sí que ho eren al seu país d'origen-. La Fatou, la filla de la Mariame, també és musulmana però no practicant. El fill d'en Moha és hereu de la religió musulmana per part de pare i de la religió cristiana per part de mare, i de moment és massa jove per definir-se per cap de les dues. Ens trobem, doncs, amb un ampli ventall de realitats.

Quan pensem en si la religió pot ser un obstacle per a la integració de les persones nouvingudes pensem, d'entrada, en religions que no són la majoritària de casa nostra, és a dir, la religió cristiana. I quan pensem en les religions que poden ser un obstacle, fàcilment ens ve al cap la religió musulmana ja que és la que practiquen majoritàriament les persones que han arribat a viure a casa nostra. És la més estesa i també la més coneguda, ja que altres religions més minoritàries com l'hinduisme, els testimonis de jehovà, els evangèlics, el sikhisme, el budisme, etc., també es practiquen a Catalunya però en menor mesura o, si més no, tenen un menor ressó; són religions menys visibles. Sovint s'ha parlat del *problema de la immigració* quan en realitat s'estava fent referència al *problema de la religió*. Les religions han sigut històricament, i ho

continuen essent actualment, una font de conflictes i enfrontaments entre pobles. Un clar exemple ben viu encara és el *problema* entre Israel i Palestina, o el no tan llunyà genocidi de jueus per part dels nazis. La història de la humanitat està plena d'històries de lluites de pobles induïts per temes religiosos. Les religions han mantingut i mantenen a les persones en una situació d'alienació, i mantenen als pobles en un constant conflicte de forces per marcar terreny. Els jueus, els cristians i els musulmans han estat històricament enfrontats. Actualment la religió cristiana està crisi perquè està patint una important pèrdua de força a mesura que el poble disposa d'una millor formació i d'una major capacitat crítica. A més raonaments racionals, menys creences religioses. Si existeixen respostes científiques i racionals als grans interrogants de la vida, ja no ens cal buscar respostes sobrenaturals sense cap tipus de base científica.

En ple segle XXI la religió continua essent l'opi de molts pobles, dels pobles empobrits i oprimits, dels que no tenen accés a la cultura ni a l'educació, dels pobles desesperançats que necessiten creure en alguna cosa. En ple segle XXI, però, a mesura que les persones es mouen pel planeta i van a parar a llocs com Catalunya on la gent és *lliure* de pensament, on no hi ha imposicions de cap tipus, és lògic preveure que aquestes persones voldran també gaudir d'aquesta llibertat, escollir el seu camí a la vida i no seguir els preceptes que els marqui cap religió. Un clar exemple és el de la Fatou, que no practica cap religió malgrat que a casa seva es practiqui la religió musulmana. Ella viu en contacte i amb la influència de la religió per part dels seus pares. Però ella ja no la practica. I quan els seus pares no hi siguin i ella tingui fills, ben poc serà el que els podrà transmetre de la religió dels seus avis.

En ple segle XXI les úniques religions que tenen força a casa nostra i als països desenvolupats d'Europa són l'individualisme, el consumisme i el capitalisme. Avui l'únic precepte que es segueix és el culte per les coses superficials i materials, i l'únic Déu en el que creu la població li diuen *Messi*. ¿Es pot pensar, aleshores, que totes aquestes religions que han portat els nouvinguts tenen futur a casa nostra?, un país on el cristianisme ja gairebé no hi té cabuda. Les religions seguiran vives als països del món on segueixi ben viva la pobresa i la misèria. Però a països com el nostre ben poc futur els hi queda. Així, doncs, el *problema de la religió* que existeix actualment a casa nostra i que genera conflictes i discrepàncies està predestinat a morir en la mesura que morin les diferents religions.

Zaratustra va baixar de les muntanyes per avisar-nos que *Déu havia mort*, el problema és que el personatge de Nietzsche encara no ha pogut passar el missatge a tots els habitants de tots els pobles.

Així, doncs, la religió no ha de ser o no hauria de ser un obstacle per a la integració de les persones nouvingudes a casa nostra. No ho és per als nostres biògrafs que practiquen en més o menys mesura els preceptes de les seves religions. El que dificulta la integració és l'enfrontament que existeix entre religions ja que dificulta la convivència entre persones pel sol fet de tenir maneres de pensar diferents. Ser català no implica ser cristià, tot i que aquesta ha sigut la nostra religió més majoritària durant molts segles. Es pot ser català i practicar qualsevol religió. I el que no pot ser és pensar que qualsevol altra religió que no sigui la cristiana no té cabuda a casa nostra, sempre i quan les persones que la practiquin ho facin amb respecte per la resta de la comunitat i de l'entorn.

EL TEMPS: Tots els biògrafs coincideixen amb el fet que els primers temps de viure a Catalunya, lluny de casa seva, van ser temps molt durs, de soledat, d'enyorança, de molts esforços. Emigrar per a tots ells ha sigut un *tornar a néixer*, un tornar a construir una nova vida en un lloc nou. Han hagut d'aprendre un nou idioma, uns nous codis de comunicació, han hagut de buscar feina, habitatge, tornar a crear una xarxa social, fer amics... Tot això necessita d'una gran dosi d'energia i de temps.

Per moltes ganes que hi posessin tots els nostres protagonistes, la seva integració ha precisat d'un temps determinat per a fer aquesta reconstrucció. Per a alguns ha estat més ràpid, d'altres han necessitat més temps. Però tots han tardat un temps per situar-se, per ubicar-se, per anar filant la seva nova vida aquí.

Un cop han trobat feina, han trobat un habitatge, han fet amics..., tot ha sigut més ràpid. I a mesura que han anat passant els anys, s'han anat empapant cada vegada més d'aquest territori on viuen, han anat coneguent l'entorn i a la seva gent, i la gent els ha anat coneguent a ells. El temps, doncs, ha sigut un gran aliat en el seu procés d'integració: a mesura que han anat passant els dies, els mesos, els anys, han anat trobant el seu lloc entre nosaltres i cada vegada s'hi han pogut moure amb més llibertat i tranquil·litat. Podem concloure, doncs, que la integració de les persones nouvingudes millora de forma proporcional al pas del temps, sempre i quan aquestes persones tinguin ganes d'integrar-se i de viure plenament en el nou país on es troben. És evident, però,

que si una persona es mostra reticent a integrar-se a un territori, per molts anys que passin no s'integrarà mai. Cal, doncs, tenir-ne ganes, voler-se sentir partícip i membre de la comunitat on es viu.

EL PAÍS I EL LLOC D'ORÍGEN: Els biògrafs entrevistats que procedeixen de ciutats grans com en Maxi -que procedeix de Santiago de Xile-, la Nídia -que procedeix de Bogotà-, i la Mariame -que procedeix de Dakar-, creuen que pel fet d'haver viscut a ciutats gran van tenir un xoc cultural menor que si haguessin viscut en pobles petits o comunitats rurals. Creuen que pel fet de viure en capitals grans estaven més acostumats als canvis, a les coses noves i tenien una ment més oberta. Probablement és cert. Però la Dana, per exemple, que procedia d'un poble rural petit, no va viure cap xoc cultural substancial. Probablement, més que si es prové d'un poble petit o gran, influeix més el país d'on es ve. Pobles amb cultures totalment diferents, amb religions i llengües diferents, tenen més possibilitats de viure xocs culturals més grans que les persones que venen de països amb una cultura similar a la nostra. De fet, els que van veure més diferències entre el seu país d'origen i el de destí varen ser en Moha i la Mariame, que venien de l'Àfrica, de països musulmans, de pobles amazics... La Nídia i en Maxi, hereus del colonialisme hispànic, no varen viure grans diferències entre el seu país i Catalunya. Evidentment el fet de compartir uns mateixos codis simbòlics facilita, com en el cas de compartir una mateixa llengua, els primers contactes, la comunicació, el saber-se moure per el territori. Però una integració real implica un esforç de coneixença del nou territori i unes ganes de voler-lo entendre i participar-hi activament.

EL LLOC DE DESTÍ: Després d'analitzar les biografies dels sis entrevistats podem arribar a una primera conclusió: en Moha, la Mariame i la Toucha es van trobar amb una gran complicitat per part dels habitants dels pobles on van anar a viure en el moment en que van arribar. Tots ells van anar a viure a pobles petits. Però el que cal ressaltar és que, més que el fet que es tractés de pobles petits, l'important era que en aquella època, més de vint anys enrere, el volum d'immigrants era molt petit, amb la qual cosa ells van ser dels primers en arribar i la població autòctona els van rebre sempre molt bé. En aquell moment eren poquets els nouvinguts, i la gent del poble els va acollir sempre molt bé, ajudant-los en tot el que els va ser necessari. N'és un clar

exemple el de la Toucha, que va rebre sempre molt suport per part de les veïnes i també per part de l'escola.

Als pobles petits tothom es coneix i és més fàcil establir vincles de confiança i respecte. És més fàcil que entre els veïns es donguin un cop de mà. Actualment als pobles el volum d'immigració ha augmentat molt, amb la qual cosa probablement s'ha perdut una mica aquell sentiment del poble català de voler ajudar al pròxim, bàsicament també perquè els col·lectius d'immigrants ja s'han sabut espavilar. Tot i això, en Max i la Nídia, que han vingut anys més tard, no han tingut problemes a l'hora d'integrar-se als seus respectius pobles.

Als pobles petits o mitjans és més fàcil conèixer a la gent que a les grans ciutats. A través de l'escola, de les festes majors, dels actes populars, anant a jugar al parc o a comprar a la carnisseria, es poden establir relacions i vincles amb la resta de persones del municipi. I coneguent a la gent que conviu al mateix territori és més fàcil poder participar de la vida social i, en conseqüència, integrar-t'hi.

La Dana no ha tingut cap problema per integrar-se pel fet d'haver anat a viure a una ciutat com Girona. Ella ha conegut a la gent a través de la feina, a través d'internet... Probablement, però, si no hagués anat a treballar de seguida que va arribar, li hagués estat més difícil conèixer gent i fer amistats. Més difícil encara ha de ser en ciutats grans com Barcelona, on tot és més impersonal i tothom va molt a la seva. En general, però, les dimensions dels municipis i de les ciutats de les comarques gironines són prou accessibles com perquè les persones novingudes puguin trobar espais on relacionar-se i conviure amb la resta de vilatans del territori, aspecte imprescindible per a una bona integració.

ELS CONEGUTS: La Toucha ens recorda en el seu relat de vida que és lògic el fet que la gent es desplaci a viure a municipis on hi tenen contactes. Si ens fixem en els processos migratoris dels espanyols a Catalunya dels anys seixanta i setanta, per exemple, podem veure que reproduïen el següent patró: primer venia l'home o un grup d'homes a buscar feina, un cop treballaven i tenien un habitatge feien venir a la seva família. I després, quan algú del seu mateix municipi es volia desplaçar a treballar a Catalunya anaven al poble on hi tenien coneguts. Mica en mica, venien familiars, amics, veïns... Per això si mirem el mapa de persones que van immigrar a casa nostra veurem com es concentren per pobles: la gent d'un mateix municipi d'origen es troba vivint en

un mateix municipi de destí. El mateix patró han seguit els immigrants actuals: han anat a viure on sabien que hi tenien família, coneguts, amics... Perquè així s'asseguraven que gaudirien d'uns mínims per sobreviure en el primer moment d'arribada, sens dubte el moment més dur.

Les persones quan emigren de casa seva es troben en una situació de vulnerabilitat important a tots nivells. Per això és normal que els immigrants quan arriben aquí es relacionin inicialment amb la gent que coneixen o amb gent del seu mateix país, perquè entre ells s'informen, s'acullen, es donen allotjament provisional, s'ajuden a buscar feina, a moure's per l'entorn, etc. Si la situació dels immigrants es pogués equiparar d'entrada mínimament a la de la resta de ciutadans del territori, probablement no necessitarien tant del suport logístic i moral de la gent del seu mateix país.

Però, és clar, una cosa són els patrons migratoris que segueixen les persones quan marxen de casa, i l'altre és el model ideal que s'hauria de seguir per a una bona integració. Quan hom decideix marxar a Irlanda, per exemple, a aprendre anglès, cal sobretot que s'asseguri que al lloc on anirà a viure hi estarà sol i no tindrà contacte amb altres catalans o castellanoparlants. És una evidència que si hi va acompanyat li serà molt més difícil aprendre l'idioma. Si hi va sol no tindrà més remei que parlar-lo i practicar-lo cada dia per comunicar-se amb el dependent de la botiga, el venedor de bitllets d'autobús i el professor d'anglès.

El mateix passa, doncs, amb les històries dels nostres nouvinguts: si venen reagrupats, si venen acompanyats, si van a parar a llocs on hi viuen majoritàriament persones estrangeres, el més provable és que, per comoditat, per por o per qualsevol altre motiu, s'acabin relacionant només entre ells. Si venen sols, en canvi, no tindran més remei que aprendre els nous codis i la nova forma de funcionar del país. En aquest sentit és més fàcil la integració. I així ho expressa la Dana, que ens explica que ella va venir sola i que va evitar per tots els mitjans de relacionar-se amb gent del seu mateix país, perquè no volia que la influenciessin ni tampoc volia continuar fent aquí el que feia al allà. La Nídia ens diferencia el seu procés d'integració a Catalunya amb el de l'Anna, una dona colombiana que treballava al mateix Centre que ella. La Nídia aquí estava sola i es va haver de relacionar des de sempre amb tot tipus de persones d'arreu, cosa que ella considera que ha facilitat molt la seva integració. L'Anna en canvi viu amb la seva família i es mou amb gent colombiana. Viu a Catalunya com si estigués a Colòmbia.

En Maxi creu que el problema de la integració de segons quins col·lectius es deu principalment a la massificació d'aquests grups, ja que quantes més persones hi ha d'un

mateix país, més es relacionen entre ells i més difícil els és comunicar-se i vincular-se amb la resta de la societat.

ELS ESTUDIS: En Moha va venir a Catalunya amb els estudis secundaris acabats. Actualment està treballant d'Educador Social malgrat que encara no té el títol habilitat. En Maxi té estudis universitaris al seu país però no té la titulació homologada a Catalunya. Actualment treballa de cambrer. La Mariame també va estudiar fins a secundària i a Catalunya treballa de netejadora. La Dana és enginyera i treballa de cambrera a Girona. La Nídia va estudiar psicologia a Colòmbia, va fer un màster a la Universitat de Girona i ha pogut convalidar els seus estudis aquí. Actualment treballa de psicòloga. El cas de la Toucha és una excepció perquè va venir de molt petita.

Veiem, doncs, que excepte la Nídia, que està treballant del que va estudiar a la Universitat, la resta tots treballen però de coses ben diferents al que varen estudiar, i la seva titulació no els ha servit aquí –ja que no l'han convalidat per la dificultat dels tràmits-. En Moha, en canvi, no tenia estudis universitaris però està ocupant un càrrec on sí que s'exigeix una titulació.

Generalment les persones que poden emigrar del seu país, al ser països empobrits on les condicions de vida són precàries i el nivell econòmic baix, són persones amb un nivell de vida mig-alt. No emigren els més pobres perquè prou feina tenen a aconseguir els diners per sobreviure cada dia. Emigren, doncs, persones amb un nivell econòmic mig o alt. Sovint són gent amb estudis universitaris o, si més no, secundaris. Allà tenen feines relativament bones i un estatus social més o menys alt. Quan arriben aquí perden l'estatus de cop i, fins i tot, poden passar a formar part de les classes més marginals de la nostra societat.

Tenir estudis dels països d'on procedeix la nostra immigració actual no és garantia d'una millor integració, ja que les seves titulacions aquí no els serveixen per res, i les dificultats que els hi posen per convalidar-les provoca que sovint se'n desdiguin. En tot cas, si el nivell d'estudis ha d'influir d'alguna manera en la integració de les persones en un territori nou, és en la mesura en que la formació els ajuda a tenir la ment més oberta, a estar més preparats pels canvis i a tenir més coneixements i estratègies per moure's per un lloc desconegut.

El que sí que facilita molt la integració –laboral- de les persones estrangeres és el fet de es formin aquí, com ho ha fet la Nídia, en Moha o la Toucha. Amb una titulació

obtinguda a Catalunya sí que s'obren moltes portes, i poden accedir als mateixos llocs de treball que els *autòctons* amb la mateixa formació.

SOBRE LA INTEGRACIÓ...

En Moha, en Maxi, la Mariame, la Dana, la Nídia i la Toucha se senten totalment integrats a casa nostra. Per ells integrar-se vol dir conviure en un territori respectant les normes i pautes socials però sense necessitat d'haver de renunciar a les pròpies creences, costums i tradicions. Cap d'ells ha hagut de fer-ho.

Ells se senten del seu país d'origen, però també senten que ja formen part de Catalunya. Han construït aquí la seva nova vida i ara ja no volen renunciar a ella. Només s'imaginen el seu retorn al seu país d'origen en un futur llunyà. De moment els agrada anar-hi a passar les vacances, però sapiguent que quan s'acabin tornaran cap a on ara es casa seva: Catalunya.

Quan viatgen al seu país s'adonen que ja no acaben de ser del tot d'allà; tampoc acaben de ser del tot d'aquí. Són generacions *d'enlloc i de ningú*. Allà els veuen com a estrangers i aquí els veiem com a estrangers. Tot i això, no s'angoixen. La seva preocupació és gaudir d'aquesta nova vida aquí, i de les moltes oportunitats que Catalunya els ha donat. Saben que si s'haguessin quedat a casa seva no haguessin pogut arribar fins on han arribat.

L'únic que els lliga ara per ara als seus països són les seves famílies, la seva gent. A mesura que aquestes persones vagin marxant, quan ja no els hi quedi ningú allà, ja no tindran cap lligam real amb el seu país. I en els casos dels que ja han tingut fills aquí, com diu en Moha, *ja han fet arrels*, així que per a ells Catalunya ja és casa seva.

7.2 CONCLUSIONS, REFLEXIONS I ALTRES CONSIDERACIONS SOBRE EL FET MIGRATORI

Durant el procés d'elaboració d'aquest treball, a banda d'estrictament extreure conclusions dels factors analitzats en la recerca i exposats anteriorment, s'ha anat arribant a tot un seguit de reflexions, conclusions i altres factors a tenir presents al voltant del fenomen migratori. Llegint, analitzant els mitjans de comunicació, observant el que passa al nostre voltant, al dia a dia de la societat que ens envolta, he pogut anar elaborant diverses reflexions i conclusions que podríem dir que han conformat el meu propi discurs sobre el fenomen migratori. He anat formant la meua pròpia opinió sobre aquest tema, construint una nova mirada envers aquest fenomen tan ampli i tan complex que s'ha de tractar necessàriament des de la globalitat, des d'una perspectiva àmplia. A continuació comparteixo aquestes diverses consideracions, tal volta simples i evidents, però necessàries per a la comprensió d'un fet que forma part de la nostra realitat social i que conviu amb nosaltres dia a dia.

[DESCOBRINT LA SOPA D'ALL]

El primer que hem de tenir present quan parlem d'immigració és que les migracions no són una cosa nova, ni d'avui, ni exclusiva de casa nostra. Les migracions són un fenomen històric i universal: s'han produït des dels orígens de la humanitat i a tots els indrets del món.

S'ha de mirar, doncs, aquest fenomen amb perspectiva, ser conscients que és un procés més que forma part de l'evolució de l'espècie humana, i concloure que no ha de ser un problema que es produeixin emigracions o immigracions en l'actualitat. Els pobles evolucionen, és una cosa natural. Potser si ho mirem des d'aquest punt de vista vencerem la por de pensar que altres pobles del món ens *envaeixen*, i quan deixem d'atorgar-li tanta importància es podrà començar a normalitzar aquest fenomen.

Veure la immigració com un problema exclusiu dels nostres temps denota molt poca memòria històrica i una arrogància egocèntrica que no ens ajuda a veure amb claredat el que està passant a casa nostra, i ens impedeix construir una nova societat on hi tinguin cabuda també les persones que estan arribant als nostres pobles.

Ara bé, així com és una evidència que les migracions no són una cosa única i exclusiva dels nostres temps, és important tenir present el fet que durant el segle XX hi va haver

més canvis socials i econòmics al món que en els darrers tres milions d'anys d'evolució humana. En cent anys el planeta ha viscut una ràpida transformació que ha provocat i accelerat la mobilitat de les persones, el traspàs de coneixement, una nova organització dels mercats, de l'economia, etc. La globalització ha comportat que visquem submergits en constants canvis. Però això no s'ha de viure com un drama, sinó com un repte, una oportunitat de generar i de construir una societat nova integradora de tots els elements que totes les persones que en formen part aporten.

Eudald Carbonell, en el seu llibre *“El catalanisme evolutiu”* (2011) ens recorda que abans que res som *homo sapiens*: espècimens del gènere homo; o, a més a més, sapiens. Ho explica així: *“Per tant, la primera cosa que tinc com a Homo sapiens és una consciència d'espècie, com a producte de l'evolució biològica i cultural, que em situa en un procés històric amb el substrat del que sóc, però no del que penso. Aquesta consciència és la possibilitat que té l'Homo sapiens d'establir unes relacions socials i de producció basades en el coneixement científic i social, susceptibles de ser concebudes de forma planetària per tots els espècimens humans. Allò que forja una forma de cohesió és compartir una història que s'ha configurat durant l'adaptació humana en un espai i en uns moments determinats. Normalment, en participen llengua i cultura, fins i tot en el context de la lluita de classes, que és la que dona forma a la realitat social més enllà de la consciència de poble. Per tant, els trets bàsics de les noves identitats han d'estar basats en la construcció dels nous escenaris socials, tecnològics, culturals i lingüístics. Identificar-nos amb el passat té poc sentit operatiu, si no es du a terme una profunda reflexió sobre què cal fer en el futur.”*

Així, doncs, som *homo sapiens* en essència, abans que qualsevol altra cosa. Després, som animals socials: necessitem viure de forma organitzada, col·lectivament, i per això s'han anat gestant les diferents cultures que han anat formant-se i desenvolupant-se fins a arribar al que som avui. La cultura, la nostra cultura, l'han anat creant els homes al llarg de la història. Ha evolucionat amb el temps i s'ha anat construint a partir de la barreja, de la integració, de la interacció de les diferents cultures del món. Ho vulguem o no, la nostra cultura seguirà evolucionant a mesura que evolucioni la història de la humanitat. Quin problema hi ha, doncs, amb que aquesta nova cultura la construeixin també tots i totes aquelles persones que van arribant a casa nostra? Al cap i a la fi, ells ja són part de la nostra història. O és que volem també que aquesta història l'escriguin només els vencedors?

Imaginem per un moment com seria el nostre món si mai cap poble s'hagués barrejat amb un altre poble. Què hagués passat si a Catalunya no haguessin arribat mai l'imperi romà o el visigot? Què hagués passat si no s'hagués colonitzat Amèrica o Àfrica? Què hagués passat si ningú s'hagués mogut mai de la seva petita parcel·la del planeta terra? Què hauria passat no ho podem saber mai. El que sí que podem pensar és que el món no seria el que és ara. Nosaltres som la suma d'un seguit de pobles que s'han anat precedint amb el temps. La cultura no és una cosa pura, és la suma de tot allò que les persones han anat creant al llarg de la història. És un camí cap endavant, que no s'atura mai i que l'anem construint entre tots. Ara ens trobem en un nou cicle de la història i hem d'acceptar que és el nostre repte anar reconstruint la nostra societat, la nostra cultura plegats.

Pot semblar que tot el que s'ha dit fins ara són coses de sentit comú, evidències que tothom sap, "*sopa d'all*" com es diu popularment. És necessari, però, posar sobre la taula aquest punt de partida, ja que és important saber d'on venim a l'hora de parlar dels fenòmens migratoris, per no perdre la perspectiva justa de les coses i per atorgar a aquest fenomen la importància que li pertoca. Si no sabem d'on venim, difícilment sabrem cap a on hem d'anar.

[PINTURES A L'OLI]

Les primeres pintures a l'oli daten del segle XV. Al Segle d'Or, Velazquez va ser nomenat pintor de cambra de Felip V i va dedicar part de la seva carrera a pintar retrats del Rei i de la seva família. Eren retrats estàtics, amb els personatges drets o asseguts, col·locats en fila o uns davant dels altres. Quan es va inventar la fotografia, els primers retrats a persones o a famílies no diferien gens de les pintures de Velàzquez. S'utilitzaven, doncs, diferents tècniques, però el resultat era el mateix. Van haver de passar molts anys perquè es comencés a fer un ús diferent de la fotografia i es comencessin a introduir nous usos d'aquesta tècnica.

Les primeres obres de teatre varen néixer a la Grècia Antiga, de la mà de teatròlges com Sòfocles, Eurípides o Aristófan. Segles més tard, els germans Lumiere van inventar el cinema i les primeres pel·lícules que es varen fer eren gravacions estàtiques d'obres de teatre. Així, s'utilitzava la tècnica de projectar fotogrames per reproduir el que ja s'estava fent fins al moment al teatre. De nou, van haver de passar molts anys fins que

es va entendre que es podria utilitzar aquest suport per a crear coses molt diferents (moviment, plans, etc.), fins arribar al que entenem avui per cinema.

El mateix passa en l'actualitat, per exemple, amb les noves tecnologies aplicades a l'educació: s'han introduït molts suports nous amb moltes potencialitats, però es segueixen utilitzant com els suports tradicionals. Així, es segueix utilitzant pràcticament de la mateixa manera la pissarra digital com s'utilitzava la pissarra de tota la vida; o s'han introduït els ordinadors a les aules, però es continuen utilitzant els mateixos llibres de text, però ara de forma digital. És necessari un replantejament d'aquestes noves tècniques per fer-ne un ús nou i adequat que ens permetin noves aplicacions i millors resultats.

Aquests són alguns exemples clars de que al llarg de la història, la humanitat ha necessitat d'un temps més o menys llarg per adaptar-se a les noves innovacions i als nous canvis. I generalment s'ha utilitzat de forma tradicional els nous *invents* que han anat sorgint.

I és que els canvis, en general, fan certa por i, sovint, hi posem certa resistència. Un cas ben gràfic és la necessitat que tenen els nens petits de que els expliquin cada dia abans d'anar a dormir el mateix conte i de la mateixa manera. No admeten cap tipus de variació en la narració. El volen sentir sempre de la mateixa manera. Perquè això els aporta una estabilitat que els dona tranquil·litat i seguretat. Incorporar els canvis en la nostra vida vol dir reinventar-nos, i això pressuposa un esforç extra que a vegades no estem disposats a fer.

Els canvis que ha suposat la immigració a casa nostra es poden viure com un problema o es poden viure com una oportunitat, l'oportunitat de construir amb els nous elements amb que comptem una societat nova, diferent, millor. Com va passar amb la fotografia, amb el cinema o ara amb les noves tecnologies a l'educació, els fluxos migratoris ens poden aportar, si ho volem, un valor afegit que possibiliti el naixement d'un món diferent i millor. Que arribin persones noves a casa nostra amb noves llengües, noves cultures, noves religions, noves maneres de fer, no ha de ser un obstacle, sinó una oportunitat. Ens cal, però, tenir ganes de construir conjuntament aquesta nova societat.

I això només serà possible en la mesura en que integrem les noves variables a les nostres vides, a les nostres societats. Reinventar-nos i acceptar que aquest és un procés en moviment en el qual ens hi hem d'implicar tots. Perquè pensar que la integració de la immigració és una cosa estàtica, contradiu el dinamisme inherent en les cultures i en les societats. Les cultures, les societats són realitats dinàmiques, i la presència de població

procedent d'altres països i d'altres realitats culturals són un element més de canvi i dinamisme. La integració, doncs, significa l'adaptació de tots nosaltres a la nova realitat, i no pas només la d'alguns col·lectius a un model tancat. Francesc Carbonell (2000) ho explica així: *“La integración de los inmigrantes extracomunitarios y de los grupos minoritarios se confunde demasiado a menudo con su obligación de adaptarse. Pero esta adaptación no deben realizarla sólo estos grupos; todos debemos adaptarnos a esta nueva situación, y los del grupo mayoritario tenemos además la obligación de crear las condiciones que posibiliten esta adaptación, ya que somos los que detentamos el poder. La adaptación es necesaria, pero no debe suponer la sumisión incondicional de los más débiles. Esta confusión entre integración igual a sumisión está muy generalizada, e influye poderosamente en la construcción de la ideología y de las actitudes que se transmiten en las escuelas. No puede haber integración social sin respeto mutuo. La integración hay que ganarla día a día, con el ejercicio, por parte de todos, de la solidaridad y la voluntad de negociación, luchando contra toda forma de exclusión y a favor de una verdadera igualdad de oportunidades y derechos cívicos y políticos. (...) Se trata, pues de crear conjuntamente un nuevo espacio social, ahora todavía inexistente, que estará regido por unas nuevas normas nacidas de la negociación y de la creatividad conjunta.”*

Hem de pensar, doncs, la integració des d'una perspectiva bilateral: no són els immigrants els que s'integren a un model estàtic i ideal, sinó que tothom s'ha d'integrar a la nova realitat social que anem construint de forma dinàmica.

[LES SET DIFERÈNCIES]

La meva veïna del pis de dalt té gairebé trenta anys, és rossa, està a l'atur, li agrada la música electrònica, anar a córrer, és apolítica i no li agrada viatjar. La meva veïna del pis de baix té gairebé trenta anys, és morena, treballa de traductora, escolta Manel, li agrada el teatre, és la presidenta d'una associació de joves i viatja cada any a un altre continent. Totes tres, la veïna del pis de dalt, la veïna del pis de baix i jo mateixa, som dones, tenim gairebé trenta anys, parlem català, tenim el carnet de la girocleta, comprem al mateix supermercat, paguem el lloguer al mateix propietari i, fins i tot, pugem per la mateixa escala per arribar al nostre pis. D'entrada, una servidora, que sóc morena, que treballa, que detesto la música electrònica i escolto música en català, que només corro quan arribo tard a agafar el tren, que cada any em compro un abonament del Temporada

Alta, que participo de les associacions del barri i m'interesso per la política del país, i que sempre que puc estalviar faig un viatge pel món, podria semblar que tinc més coses en comú amb la veïna de baix que amb la de dalt.

La veïna de dalt és catalana de tota la vida, el seu cognom és Roura. La veïna de baix va néixer a Mali i el seu cognom Traore. Hi ha set coses que ens fan iguals -som dones, tenim gairebé trenta anys, parlem català, som sòcies de la girocleta, comprem al mateix supermercat, paguem el lloguer al mateix propietari i pugem per la mateixa escala per arribar a les nostres respectives cases- i n'hi ha set que ens fan diferents -el color del cabell, la nostra situació laboral, el nostre gust per la música, les aficions, la nostra implicació en la vida política o social del municipi i el nostre lloc de naixement-.

Així, doncs, puc dir que em sento més propera a la veïna de baix, ja que tenim més coses en comú i compartim més gustos i aficions, que amb la veïna de dalt. Perquè, des del meu punt de vista, les diferències, totes, tenen el mateix valor.

En termes de Suárez-Orozco i Suárez-Orozco (2003), la *cultura instrumental* i la *cultura expressiva* per a mi tenen el mateix valor, no hi ha uns trets culturals que pesin més que els altres. O és que potser pretenem que les persones nouvingudes s'integrin a casa nostra només en els aspectes de la cultura instrumental i posem resistència en que adoptin la nostra cultura expressiva?

Amb els anys, les persones que arriben a casa nostra aniran integrant en la seva manera de funcionar la cultura instrumental del país, i la seva cultura expressiva podrà diferir més o menys de la nostra, de la mateixa manera que difereix de la meua cultura expressiva la cultura expressiva de la veïna del pis de dalt. És a dir: la meua veïna del pis de dalt, la veïna del pis de baix i jo mateixa compartim una cultura instrumental similar. Ara bé, pel que fa a la cultura expressiva, és evident que tenim més punts en comú amb la veïna del pis de baix, que no pas amb la veïna del pis de dalt, malgrat que amb aquesta última puguem compartir el fet d'haver nascut a la mateixa ciutat. I és que, per què ha de tenir més importància que totes dues compartim el lloc d'origen si després poca cosa més tenim en comú? Qui estableix quins trets tenen més valor que els altres? Si *nosaltres* no som un tot homogeni, perquè ens entestem en creure que els *altres* sí que ho són; un tot homogeni ben diferenciats de *nosaltres*. *Nosaltres* i els *altres*, ara som *tots*, persones diverses, però persones al cap i a la fi... No serà, doncs, que uns i altres no som tant diferents?

[ENS HAN VENUT LA MOTO]

No, no som tant diferents com ens han volgut fer creure. Hi ha diferències, es clar, però en cap cas aquestes no haurien de ser font de conflicte.

Ja hem exposat anteriorment el paper decisiu que exerceixen els mitjans de comunicació de masses a l'hora de liderar l'opinió pública. Les notícies, les informacions i les opinions emeses, configuren un univers decisiu de discursos que generen valors, actituds i judicis respecte al nostre entorn social, cultural i polític.

Tot i que vivim immersos en l'anomenada *societat de la informació i de la comunicació*, sovint la quantitat d'informació que ens arriba i, sobretot, la qualitat distorsionen la realitat més que no pas l'expliquen. Podriem dir que, en general, allò que se'ns diu als mitjans de comunicació generalistes acostuma a ser força diferent del que passa en realitat. Per anar a l'arrel de les maneres com s'informa –d'allò que es diu i d'allò que s'oculta- cal veure qui hi ha darrera, qui té interès per informar de segons què o per no informar d'altres aspectes. La informació és poder i, per aquest motiu, no és neutre. Vegem-ne algun exemple: Al Madridpress, el *Diario Independiente de Madrid*, del vuit de gener del 2012 podem llegir el següent titular: *“Un joven marroquí encontró en Bilbao 400 décimos extraviados de la lotería de Navidad y los entregó a Loterías y Apuestas del Estado. Según ha explicado, “nunca” pensó en quedárselos”*. La notícia, doncs, rau en el fet que ha sigut un jove d'origen marroquí qui ha trobat i retornat els dècims. I és tanta la sorpresa que fins hi tot les Loterías y Apuestas del Estado li va fer un acte públic de reconeixement per el seu *“gesto de honestidad y civismo”*. La notícia continua: *“Tras entregarla, se marchó a abrir su negocio “sin cualquier viso de notoriedad y recompensa”, según han indicado desde BilbaoHistoriko, ya que su reacción le parece “totalmente normal ante un hecho de estas características”. Los responsables de BilbaoHistoriko lograron localizarle el martes por la mañana y le trasladaron que, tras la repercusión mediática de la noticia y “el modelo” que supone desde el punto de vista cívico, “su gesto de honradez debía ser compartido y reconocido porque sirve de ejemplo para toda la ciudadanía de Bilbao y, mucho más, tratándose de una persona de origen marroquí”*.

És del tot comprensiu que més d'una persona pugui esgarriar-se i se li posin els pèls de gallina al llegir aquesta notícia. I és del tot indignant que la notícia sigui la nacionalitat de la persona que ha fet el gest, en comptes del gest en sí. Per mi, en canvi, el que és notícia és que un jove de vint-i-vuit anys es trobi 400 dècims i els torni, sigui quina sigui la seva nacionalitat. En uns moments en que la situació econòmica és tan precària,

i en uns temps en que dia sí i dia també apareix als mitjans la notícia de que algun cap de govern corrupte, algun president d'alguna important entitat o, fins i tot, la pròpia família del *cap d'estat* es dediquen a robar, estafar i espoliar de forma impune, és sorprenent que quedin persones honestes que tornin al seu propietari allò que han trobat, més encara si parlem d'una important quantitat de diners com és el cas. Jo, particularment, potser no els hagués tornat. Aleshores, segurament, no hagués estat notícia. Però és que, el que els mitjans de comunicació pretenen és, probablement, donar importància i ressaltar el fet que sigui una persona d'origen marroquí qui ha retornat els diners. Si és notícia és perquè donem per fet que el normal hagués sigut que, pel fet de ser marroquí, no els retornés. Se'n pot deduir d'aquest sil·logisme, doncs, que les persones d'origen marroquí són, per naturalesa, uns lladres?

No és ni la primera ni l'última vegada que es dona més importància a l'origen de la persona que és protagonista d'una notícia, més que al que és notícia en sí. En casos, per exemple, de violència domèstica en que l'agressor és estranger, s'acostuma a subratllar la seva nacionalitat d'origen malgrat que potser aquesta persona pugui fer molts anys que viu aquí. En els casos de violència de gènere on el protagonista és autòcton, curiosament s'omet aquesta informació.

Així, doncs, de forma subliminal ens van arribant missatges que anem integrant en els nostres discursos i ens els nostres sistemes de creences, atorgant-los una veracitat, una credibilitat injustificada que no es recolzen en cap tipus d'arguments raonables o versàtils. I així és com acabem relacionant, per exemple, a les persones colombianes amb el tràfic de drogues, als joves d'origen llatinoamericà amb grups bandàlics, als romanesos amb els robatoris, i a les noies de l'Europa de l'Est amb la prostitució.

Quan sentim al telenotícies que s'ha fet una batuda a alguna a alguna ciutat catalana per *detenir immigrants il·legals*, ¿no s'està equiparant al fet de no estar en una situació regular amb el fet de ser un delinqüent? Perquè, es clar, la lògica diu que si la policia, l'ens que vetlla per la nostra seguretat, deté a immigrants il·legals és perquè han d'haver fet alguna cosa. Un cop més, ens inculquen una imatge de l'*immigrant* com un tot homogeni i *culpable* d'alguna cosa, generant-nos por i desconfiança cap a ells.

Tampoc és gratuït que en temps de crisi econòmica i en temps de retallades sigui notícia el fet que es retiri la targeta sanitària a les persones immigrades en situació irregular. Creure que el fet que s'ofereixi sanitat gratuïta i universal a totes les persones que viuen al nostre territori té alguna implicació amb la situació de crisi que viu el país és del tot desafortunat, al igual que ho és pensar que el fet de privar-los de serveis sanitaris

solucionarà alguna cosa. Tots sabem que és la xocolata del lloro. Però, com hem dit, no és gratuït que en temps difícils, en temps de tisorades fortes, d'increment d'impostos, de reduccions de salaris, d'abolició del que fins fa poc eren serveis gratuïts i universals, es criminalitzi a la població immigrada, a la població més dèbil, desviant així l'atenció de la població de les coses que realment són importants.

Els mitjans de comunicació són -juntament amb el futbol- el *pa* i el *circ* de les nostres societats, i amb les seves estratègies manipuladores i els seus discursos demagògics pretenen estendre la idea de que els estrangers al nostre país han d'acceptar una posició subordinada que és el que comporta l'estrangeria. Que la plenitud de drets no és possible, que hi ha d'haver una preferència nacional que s'ha de respectar. És més una qüestió social que cultural. I així, es viu la immigració de manera esquizofrènica, entre l'oportunitat i l'inseguretat.

Per combatre aquesta por, aquesta inseguretat, caldria anar recordant que la majoria dels qui ens considerem autòctons som fills i filles de famílies immigrades i que, per tant, són molt pocs els autòctons estrictament parlant. I també cal fer evident l'arbitrarietat amb que solem atribuir-nos la categoria i els drets d'autòctons només pel fet d'haver arribat abans que aquells i aquelles a qui volem continuar discriminant com a immigrants, encara que potser ja hagin nascut aquí com nosaltres.

Aquest ús social i polític de la paraula *immigrant* per separar el *nosaltres* dels *altres*, no és res més que una manipulació del llenguatge amb una motivació política precisa. Tot plegat fa que, amb una gran simplificació conceptual, acabem fragmentant la societat en dos blocs aparentment compactes i de límits precisos, però en realitat tan ambigus com poc homogenis: la societat anomenada *autòctona* i els anomenats *immigrants*. Un sistema de classificació de les persones, amb finalitats excloents i de conservació de privilegis, que ha penetrat profundament en l'imaginari col·lectiu i que s'ha arribat a convertir en una convenció social, un tòpic indiscutible. És una estratègia més, i de gran eficàcia, per separar el *nosaltres* dels *altres*, que forma part de la quotidianitat del discurs i de les pràctiques socials de legitimació de les desigualtats. No som tan diferents, però així ens ho han fet creure.

[EL GAT NEGRE]

Si hom té l'ocasió d'anar un dia qualsevol a prendre un cafè en un bar qualsevol - però ha de ser un bar d'aquells en que les persones es coneixin prou com per establir una conversa- pot tenir l'oportunitat d'escoltar el següent tipus d'afirmacions: *"jo tinc feina per arribar a final de mes i a la veïna li paguen els llibres, li donen "vales" per anar al super, li paguen el menjador dels nens... clar, com que és mora", "venen aquí, ens prenen la feina, tenen un munt de fills i, a sobre, no es volen integrar", "no paguen impostos quan volen obrir un negoci, van sense carnet de conduir..."* Jo sovint els escolto amagada darrera els fulls del diari i amb la tassa de cafè al costat, observant com la conversa s'inicia entre la cambrera i un client, i com mica en mica es van afegint a la conversa la resta de clients de la barra; poc a poc, fins i tot s'hi afegeixen els que estan asseguts a les taules o a les màquines de joc. Jo em protegeixo sota el diari per evitar que amb una mirada de complicitat intentin que m'afegeixi a la conversa. I deixo anar la imaginació i penso en quines cares posarien tots ells si de cop i volta entressin al bar algun dels meus amics *estrangers* i s'asseguessin a la meua taula...

I és que, ens han venut tan bé la moto que tots aquests tòpics han arrelat tan fortament en el nostre ideari com ho han fet les supersticions. De la mateixa manera que quan se'ns creua un gat negre per davantensem que inevitablement ens passarà una desgràcia, o de la mateixa manera que evitem passar per sota una escala per evitar la mala sort, o de la mateixa manera que comprem la loteria de Nadal fent coincidir el número amb el número del naixement d'un fill o amb els gols marcats pel nostre jugador de futbol preferit, d'igual manera quan veiem un pakistaní venent roses ens agafem fort el bolso, o quan veiem un grup de nois llatinoamericans canviem de vorera. Pensar que si un gat negre ens travessa per davant ens passarà una desgràcia és una superstició, una creença no fonamentada i irracional. Però, malgrat que puguem ser conscients de que és una idea que no té cap fonament racional, la tenim tan integrada en el nostre sistema de creences que, inconscientment, ens influeix i actuem en conseqüència quan ens passa. Ho hem après de ben petits i forma part del nostre imaginari.

En major o menor mesura, alguna cosa similar passa amb els tòpics i la nostra concepció sobre la immigració i les persones estrangeres: ens han inculcat, directa o indirectament, amb missatges subliminals o de forma més oberta, un seguit de prejudicis envers aquests col·lectius, que els hem après tan bé que ara ja formen part del nostre ideari. De forma inconscient, aquests aprenentatges ens apareixen en el moment

menys esperat, provocant-nos, per exemple, que sentim desconfiança o por quan un noi d'origen marroquí se'ns asseu al costat al tren o quan ens el trobem a la sala d'espera del metge.

És més aquesta necessitat de situar en una categoria precisa i diferenciada les persones immigrades que no pas les seves característiques objectives, la que acaba per construir una classe estereotipada de persones, a la qual atribuïm unes particularitats i que associem a unes problemàtiques que, de fet, tenen menys a veure amb el fet d'emigrar que amb els estereotips amb què la societat receptora construeix l'*altre*.

Trencar aquests estereotips passa necessàriament, tal i com passa amb les supersticions, per desmentir un a un aquests tabús, donar raons lògiques, arguments racionals que posin en evidència que cap d'aquests plantejaments té uns fonaments vàlids que els justifiquin. Aquest és el pas bàsic i essencial per perdre les pors, per deixar de veure als *altres* com un tot homogeni i diferents de *nosaltres*, i només així podrem començar a trencar barreres per conèixer-ns i conviure plegats. I és que una altra frase no menys popular és la típica: "*Tots són iguals! Tots menys en Moha de la fruiteria, es clar... Ell és diferent!*". L'única cosa que fa diferent en Moha de la fruiteria de la resta de Mohas del poble o de la ciutat és el fet que ell és qui els ven la fruita, qui els puja les bosses al pis, qui els diu bon dia al matí i els pregunta pels fills, qui els acarona el gos quan es troben pel carrer... En definitiva, el tret diferencial d'en Moha de la fruiteria és que el coneixen, i això els permet comprovar que tots aquells trets que els atribueixen com a col·lectiu homogeni no són tan certs com afirmen. Queda demostrat, doncs, que la coneixença, el tracte directe, és l'element clau que apropa a les persones i desmunta estereotips.

[BRINDIS AL SOL]

No són les cultures el que xoquen, són les ignoràncies. La ignorància, per exemple, d'oblidar que és la pobresa extrema que viuen molts països del món la que provoca que moltes persones hagin d'abandonar els seus països en busca d'un futur millor per a ells i per als seus fills. "*La pobresa no és, no pot ser mai, una condició natural dels pobles. Darrera seu hi ha causes i responsabilitats concretes: un rerefons històric d'esclavitud i colonialisme, polítiques d'empobriment dissenyades pel nou ordre global i una actitud generalitzada d'indiferència davant el genocidi que no cessa, el dels 25.000 morts de gana diaris.*" (Aliou Diao et al., 2003). Són les ignoràncies, doncs, el que

xoquen. La ignorància d'oblidar o negar la part de responsabilitat actual i històrica que ens pertoca del fet que existeixin actualment tantes desigualtats entre els països del món. Emigrar ha de poder ser un dret, i qualsevol política que afecti o restringeixi les possibilitats de circulació i migració de les persones al llarg i ample del nostre planeta ha d'estar regida per principis racionals, ha de tenir sempre una justificació clara i, per tant, no pot basar-se en criteris egoistes, interessats, aleatoris o arbitraris. És a dir, que la llibertat de circulació i de lliure residència de les persones no pot patir obstacles polítics o jurídics injustificables. Tot això és el mateix que afirmar que cal reconèixer el dret humà universal a migrar, com a expressió dels principis de la llibertat humana i de la igual dignitat de tota persona. Evidentment, aquest és ara per ara un ideal, no un dret legalment reconegut. I negant el dret a migrar es legitimitza sense arguments que els governs, democràtics i no democràtics, legítims o il·legítims, es facin propietaris absoluts de les zones habitables del planeta i que, sense cap justificació raonable, decideixin il·limitadament sobre una qüestió clau per a la vida de les persones i que ho facin sovint de forma egoista o arbitrària, donant lloc a l'actual desordre internacional en aquesta matèria. El fet és que l'actual llibertat dels estats en aquest tema comporta que els ciutadans d'una part del món –els nacionals dels països rics- tinguin absoluta llibertat per decidir on volen viure sense cap limitació ni excessius problemes, en canvi els nacionals de països empobrits troben sempre limitacions legals i polítiques enormes per accedir a altres països per tal de fugir de situacions de guerra, misèria o atur. En definitiva, un desordre mundial que legitima i consolida enormes desigualtats entre les persones i entre les condicions de vida dels països, que repugnen a qualsevol sentit de justícia, en un món on es restringeix la mobilitat a les persones mentre que els capitals circulen a través de les fronteres sense cap tipus de barreres.

Ara bé, defensar el dret a la migració no vol dir deixar de ser realista, ni ignorar la justícia i conveniència de controlar i ordenar els moviments migratoris per part dels països afectats. Les possibilitats d'absorció de noves persones en una societat, si es vol mantenir la cohesió social, no són de cap manera il·limitades. Els moviments sobtats o excessius de poblacions des d'un determinat territori cap a un altre poden generar greus desequilibris (econòmics, polítics, demogràfics, sanitaris...), comprometre el desenvolupament d'un país i, en tot cas, repercutir negativament en el nivell dels serveis essencials i del benestar dels residents. És a dir, el dret a migrar no és o no pot ser un dret il·limitat, sinó que pot patir restriccions raonables establertes pels estats, sempre que tinguin una clara justificació racional ben concreta. El dret a emigrar pot patir

limitacions derivades de la regulació que un estat faci de l'entrada al seu territori, però aquestes limitacions haurien d'estar justificades per la protecció d'altres drets. És a dir, no haurien de ser limitacions degudes a criteris irracionals, arbitraris o discriminatoris, basats exclusivament en els interessos d'unes persones o grups per sobre d'uns altres o que impossibilitin sense motius raonables tota entrada legal des d'un altre país.

Al nostre país la immigració es va iniciar als anys setanta, però no va ser fins als anys noranta que es varen començar a fer les primeres polítiques migratòries. Vam fer tard! I ara, de la mateixa manera que li passa a l'Alicia al país de les Maravelles: correm, però no sabem per què, ni què busquem, ni cap a on hem d'anar. Simplement correm a cegues, sense objectius clars, sense criteris clars, sense saber on volem arribar.

Per exemple: vam tancar les fronteres i vam aconseguir l'efecte invers a l'esperat: ni els immigrants que venien només a treballar una temporada van marxar, ni es va evitar que entressin més persones. Al contrari: es va generar un efecte crida que va multiplicar el nombre de persones immigrades per vies legals –reagrupament- o per vies irregulars.

Es van crear polítiques de discriminació positiva per tal de compensar els dèficits i mancances de la població immigrada en una situació més dèbil. Però: hi havia prous recursos per oferir aquests serveis a tota la població que n'era mereixedora? Es van regular bé aquests recursos? Es van oferir a qui realment els necessitaven? Per què, siguem clars, els recursos han sigut limitats, els barems poc realistes i el control que se n'ha fet poc estricte. Sovint més d'un se n'ha pogut aprofitar. I tot i que no és culpa de les persones immigrades, sí que se les ha criminalitzat a elles. Les polítiques no han estat a l'altura de les circumstàncies i han acabat generant ires i discursos racistes entre la població autòctona, degut a que els recursos públics no han arribat a satisfer totes les necessitats socials presents, i aquestes persones han sentit que els prenen uns drets que els pertocaven.

Les polítiques migratòries han estat un *brindis al sol*, que han acabat provocant en alguns casos l'exclusió de les persones immigrades i la seva estigmatització social.

[DAVANT LA BIBLIOTECA]

Però bé, sigui com sigui, la realitat és una. I la realitat és que a davant de la biblioteca d'un petit poble qualsevol de l'Empordà hi juguen una colla de nens. N'hi han jugat sempre de nens davant de la biblioteca. La particularitat dels nens que hi juguen ara és que els seus pares van néixer al Marroc. Juguen a pilota, com s'ha fet sempre, envaint el

carrer i arraconant-se quan passa un cotxe. Criden, riuen, s'enfaden, i ho fan tot en català. Tots ells parlen en català, malgrat que potser a casa seva parlen tots en àrab perquè tots ells són fills de persones que van emigrar del Marroc. Parlen català i ho fan amb normalitat. No parlen ni en àrab, ni en castellà. Ho fan en català. I aquesta és la realitat.

Les migracions, de la mateixa manera que són un fet habitual i inevitable, generen simultàniament costos i beneficis, tant per a les societats receptores, com per les emissores, com pels propis migrants, en proporcions variables i diverses segons múltiples circumstàncies. És inevitable que les migracions puguin generar conflictes o problemes, més encara com més gran és el nombre de persones que es desplacen o penetren en el territori controlat per un determinat grup humà. La por o el rebuig de qui és diferent, els conflictes d'interessos, la lluita pel control dels béns o les oportunitats han estat sempre font de conflictes. És evident que quan es dona un increment del nombre de persones que volen accedir a uns mateixos recursos i oportunitats, si aquests no augmenten, pot significar que els qui gaudien d'ells en un cert moment vegin reduïda la seva part. Sovint, aquesta competència es dona especialment entre els immigrants i les capes socials més vulnerables o amb menys ingressos, que de vegades són precisament immigrants d'una època anterior. Negar tots aquests possibles conflictes és ignorar una part important de la realitat.

La realitat és que en un poble de l'Empordà hi ha un barri de cases que van construir famílies catalanes fa unes quantes generacions. Quan aquestes cases varen ser velles, els seus fills van marxar a viure a cases més noves i amb més comoditats a les afores del poble. Les cases velles les van llogar o vendre a persones procedents de les migracions espanyoles, la majoria d'elles andaluses. Es va convertir en un barri castellanoparlant, de famílies immigrades del sud d'Espanya, ja que eren cases assequibles econòmicament per a ells. Varen anar passant els anys i aquestes famílies varen anar millorant les seves condicions econòmiques fins que es varen poder construir una casa més nova en alguna urbanització del municipi. El barri del mig del poble va tornar a quedar buit de nou, ocupat de cases velles i barates. Varen ser els nous immigrants qui les varen ocupar, la gran majoria d'ells d'origen marroquí. Així, en aquell barri on en el seu moment hi van viure catalans, després hi varen viure els nouvinguts del sud d'Espanya, ara hi viuen moltes famílies procedents del Marroc –ja que és un municipi amb una immigració majoritàriament del nord d'Àfrica–.

Als carrers d'aquest barri sempre hi ha hagut nens i sempre s'hi ha jugat a pilota. Els nens que hi juguen ara, continuen jugant en català. I si no juguen amb nens fills de famílies *autòctones*, és perquè al barri no n'hi ha. Al barri sols hi viuen famílies d'origen marroquí. Quan van a l'escola, però, no hi ha diferències: a la pista juguen tots junts, barrejats, siguin d'on siguin els seus pares. Jugant plegats, aconseguixen fer el que Manuel Delgado en diu *fer de la diferència indiferència*.

Probablement d'aquí un parell de generacions els nostres fills miraran enrere i quan facin un repàs a l'evolució històrica d'aquest barri del centre d'un poble qualsevol de l'Empordà, podran explicar que en aquelles cases hi varen viure famílies catalanes, que després aquestes famílies varen marxar a viure a cases més noves; aleshores aquell barri el varen ocupar famílies de procedència andalusa, i que aquestes famílies hi varen viure fins que varen poder-se fer una casa més nova a les afores del municipi. I que després hi varen anar a viure famílies d'origen marroquí fins que varen passar els anys, la seva situació econòmica va millorar, i es varen poder comprar una casa més nova a les afores del municipi. I qui sap qui viurà en aquestes cases d'aquí un parell de generacions.

El temps passa per tothom, i és el temps qui posa les coses a lloc. Els anys passaran, i igual com els fills d'aquells andalusos que varen haver de venir a Catalunya en busca d'un futur millor, els fills dels actuals immigrants seran vistos —si és que no ho són ja— com uns vilatans més del municipi, tant catalans com els que fa unes quantes generacions més que hi viuen. I per ser català ja no serà necessari tenir la pell blanca i els cabells castanys. D'aquí unes quantes generacions hi haurà catalans de tots colors, de totes mides i amb els cabells i els ulls ben diferents.

Ens cal temps per assimilar-ho, tant a nosaltres —la societat d'acollida—, com a les persones nouvingudes que han arribat a casa nostra. I els nens que vagin naixent a Catalunya fills de persones que han vingut de fora seran ja catalans: parlaran en català, aniran a l'escola, conviuran amb la resta de persones del barri, es casaran, treballaran a Catalunya i tindran als seus fills aquí. I quan viatgin al Marroc, a Gambia o a Colòmbia a veure els seus avis, per a ells només serà això: un viatge al país dels seus pares, un país que no és el seu. I les tradicions i costums de les cultures dels seus pares, aniran evolucionant en la mesura que evolucioni la societat, i a la llarga ja no seran font de conflicte perquè haurem entès que no està escrit enlloc que per ser català s'hagi de vestir de la mateixa manera, s'hagi de practicar la mateixa religió i s'hagi de viure de la mateixa manera. El mapa social de Catalunya serà un mapa plural, divers, ric i de colors.

En definitiva, les migracions són un fet històric i universal, inseparable de la realitat humana, amb el qual els pobles han conviscut sempre i que hauran de continuar assumint en el futur. Un fet que han d'acceptar amb total naturalitat i que va a més. Per tant, l'autèntica preocupació no ha de venir pel fet mateix que hi hagi migracions, sinó que el que ha de preocupar realment és com aconseguir que les migracions no siguin el fruit de la desesperació ni de la misèria, sinó d'una opció lliure, que no comportin vulneracions de la dignitat de les persones i que es facin de forma ordenada i ben gestionada, per tal que siguin un instrument profitós per a la convivència i el desenvolupament humà i generin el menor nombre de conflictes.

A davant de la biblioteca d'un petit poble qualsevol de l'Empordà hi juguen a pilota una colla de nens. I mentre camino carrer avall sento com surten de les cases unes olors que en altres temps eren per a mi olors desagradables, olors desconegudes. Ara, anys més tard, sento aquestes olors i em trasllado instantàniament a la popular Plaça Djemaa El Fna de Marràqueix al zoco de la ciutat, i ara les olors a espècies ja no em són desconegudes. Sento les olors i me'n recordo dels dinars a casa en Moha, de les converses amb la Toucha i dels nens de la Yousra...

*"Il faut voyager, il faut s'en aller. Parler une autre langue,
entendre d'autres bruits, goûter à d'autres fruits, vivre d'autres légendes.
Il faut voyager, il faut s'en aller. Se perdre au bout du monde et se retrouver seul,
chercher dans d'autres rues, dormir dans d'autres lits, dans de bras inconnus.
Changer d'heure et de jour, sentir d'autres parfums,
s'enivrer d'autres vins, aimer d'autres amours,
dire adieu à soi-même, à celui qu'on était, et revenir peut-être,
épuisé enrichi, pour mourir ou renaitre, la d'où est parti.
Il faut voyager, il faut s'en aller, là où l'on est personne, là où l'on ne sait rien."*

Georges Moustaki

8. EL PAPER DEL PEDAGOG I LA INTEGRACIÓ DE LES PERSONES IMMIGRADES

Quan hom pensa en el paper del pedagog en el camp de la integració de les persones immigrades pot pensar, d'entrada, en la seva tasca dins de serveis creats específicament per a donar resposta a les demandes i necessitats d'aquest col·lectiu.

Però el cert és que en el moment actual les persones immigrades formen part del conjunt de la nostra societat i fan ús, gaudeixen i participen de tots els serveis, recursos i àmbits de la societat. Trobem persones immigrades als hospitals, a les escoles, als centres cívics, a les biblioteques, a les places, a les festes... Així, doncs, el pedagog, en tots els seus possibles àmbits de treball té com a potencials usuaris a persones immigrades: als Instituts, als Serveis Socials d'Atenció primària o especialitzada, als serveis d'orientació i inserció laboral, als centres culturals, etc.

És des d'aquesta perspectiva més holística i genèrica que pensarem i desenvoluparem quin ha de ser el paper del pedagog quan es troba en interacció amb persones immigrades en els diferents àmbits d'intervenció en el qual es mou, ja sigui des de l'administració pública, des d'associacions de la societat civil, des de fundacions, en l'àmbit de l'educació formal, informal, des dels serveis socials, o des de qualsevol altre sector.

Així, doncs, partint d'aquesta idea podem fer dues distincions bàsiques en la tasca del pedagog en els seus diferents àmbits de treball: el paper que desenvolupa directament en la persona immigrada per facilitar la seva integració, i el paper que desenvolupa en la societat per tal de facilitar la integració dels nousvinguts.

8.1 EL PEDAGOG I LA PERSONA IMMIGRADA

Al llarg d'aquest treball hem pogut comprovar que les particularitats de la població immigrada són clares i la major part d'elles les col·loquen en una situació d'inferioritat respecte a la resta de la població. El seu estatut legal és diferent: no tenen la condició de ciutadans i els seus drets són inferiors en molts aspectes. El seu coneixement de l'entorn social, dels recursos que la societat ofereix i el seu accés a la informació en general és també inferior, si més no en la primera fase del seu establiment. Una part de la població

immigrada té també dificultats amb l'idioma de la societat receptora, i la seva capacitat d'accés a les vies de participació ciutadana és, d'entrada, molt inferior.

Tenint en compte, doncs, que els immigrants s'incorporen a la societat receptora en condicions estructuralment diferents de les de la resta de la població -diferents fins i tot de les d'altres col·lectius desfavorits-, i que aquestes condicions comporten discriminació i generen tendències a la segregació i a l'exclusió social, és raonable concloure que s'han d'articular mesures que s'oposin a les tendències discriminatòries i segregacionistes. En aquest sentit, el pedagog o pedagoga ha d'intervenir amb les persones nouvingudes en dos processos principals: *acollir* i *alfabetitzar*.

Acollir

L'hospitalitat, l'acollida, han estat des de temps antics trets característics de tota la regió mediterrània, entre ells, Catalunya. L'hospitalitat amb el foraster, l'actitud d'acollida s'ha viscut com un deure. Les pràctiques associades a la generositat i a la protecció de l'estranger han estat valorades, recollides i proposades com a bones pràctiques recomanables històricament. Ens venen a la memòria molts relats exemplars d'acollida de forasters que se'ns posen com a model de conducta a seguir tant en els llibres sagrats com en paràboles, faules, contes morals, etc. Fins fa poques generacions aquest sentiment del deure de l'hospitalitat era encara ben viu entre les nostres famílies: a cada casa, per exemple, hi havia una habitació dels hostes, amb el llit parat, sempre a punt de rebre algun nouvingut. Però l'hospitalitat, l'acollida, són molt més que virtuts morals individuals: són components bàsics del procés de socialització i d'hominització. Són el context relacional necessari per a esdevenir éssers humans, és la obertura cap a la possibilitat d'una comunitat compartida amb l'*altre*.

Així és com entén també la Direcció General per a la Immigració de la Generalitat de Catalunya que ha de ser el tracte amb les persones que arriben actualment a casa nostra, i així ho podem llegir en la seva pàgina web: *"L'acollida de persones vingudes d'arreu, amb diferents coneixements, llengües, cultures i religions, forma part de la tradició de Catalunya. L'increment de la població nouvinguda els darrers anys ha posat de manifest la necessitat de coordinar, sistematitzar i incrementar els mecanismes de recepció i acollida de persones immigrades conjuntament amb les administracions locals. La primera imatge, el primer contacte, les primeres relacions que una persona rep de la societat d'acollida condicionen la visió que pren del lloc on ha arribat, la cohesió social i la plena incorporació social d'aquesta persona al país. L'arribada és,*

doncs, un dels moments clau per a les persones. És per això que les polítiques d'acollida són una de les prioritats del Govern en matèria d'immigració. En aquest sentit, el Pla de ciutadania i immigració i el Pacte nacional per a la immigració han suposat un salt endavant amb l'impuls de l'establiment de marcs normatius i la posada en marxa dels mecanismes de gestió i el finançament necessari per garantir-les.”

L'acollida de les persones nouvingudes, doncs, és imprescindible per tal d'ajudar-les en el seu procés d'inserció social i per tal de que acabin assolint una major autonomia, des de la normalització en la prestació de serveis, la cohesió social i la convivència.

El pedagog ha de poder ser el professional que dongui la confiança necessària al nouvingut perquè es pugui dur a terme de forma òptima aquesta acollida. Confiar en algú és primordial per sobreviure quan l'entorn és desconegut, quan no es disposa de la informació necessària i suficient sobre l'entorn, quan no es tenen contactes i quan no es té una autoestima consolidada. Luhmann (1996) ho explica així: *“la confiança és un mecanisme de reducció de la complexitat i d'augment de la tolerància davant la incertesa”*, que és el que necessiten aquestes persones quan arriben a casa nostra. El pedagog ha de poder ser, doncs, aquesta figura de resiliència que acompanyi a les persones immigrades en aquest camí cap a la integració social quan arriben a casa nostra i quan tot és desconegut i nou.

Alfabetitzar

Quan parlem d'alfabetitzar ens referim, no a l'acotat concepte d'ensenyament de la lectoescriptura, sinó que ens referim a un procés molt més ampli i continuat, que es porta a terme al llarg de les diferents etapes de la vida, un procés d'ensenyar a llegir el món.

Quan la persona immigrada arriba al nou context s'enfronta a una nova realitat, més o menys diferent a la del seu país d'origen, en la que els codis, els registres, les vies de comunicació i els missatges són completament nous per a ell. El procés migratori és un procés dur, de pèrdues, de soledat, de pors. A vegades les persones immigrades venen soles deixant a la família sencera, als fills, al seu poble; i van a raure a contextos de persones també immigrades que tampoc comparteixen del tot els codis de la nova societat, però que són el seu recolzament principal.

En aquest sentit, el pedagog ha de poder ser un facilitador, un guia per a la persona immigrada. Li ha de poder oferir les eines, les estratègies que l'ajudin a llegir aquest

nou món on es troba per tal que s'hi pugui acabar movent amb seguretat i amb llibertat. El pedagog ha d'ensenyar les *lletres* del nou *alfabet* per tal que després la persona en qüestió pugui acabar *llegint paraules i frases* i, finalment, acabi *escrivint i construint-ne de noves*.

I això vol dir: ensenyar-li i guiar-lo en les vies d'aprenentatge de la llengua (com i on pot aprendre el català, perquè és necessari que l'apregui...), on s'ha d'adreçar per a buscar feina, habitatge, quins serveis té el municipi i quines ajudes li poden oferir, etc.

No cal dir que perquè aquesta alfabetització sigui possible cal que tant l'*alfabetitzador* - és a dir, el pedagog-, com l'*alfabetitzant* -és a dir, la persona immigrada-, creguin l'un en l'altre: que el pedagog cregui en la necessitat d'acompanyar a l'*altre* en aquest procés de descoberta del nou món, i que l'immigrat consideri necessari i imprescindible aprendre el nou codi, el nou llenguatge del nou context que l'envolta i en el qual ha de conviure.

8.2 EL PEDAGOG I LA SOCIETAT RECEPTORA D'IMMIGRACIÓ

Com ja hem dit anteriorment, el procés d'integració de les persones immigrades a la societat receptora és un procés bidireccional: no només és l'immigrant qui s'ha d'integrar a la nova societat, sinó que la societat també ha de fer-hi alguna cosa per tal d'anar-se reconstruint i reinventant amb la finalitat de que tothom hi tingui cabuda.

Aquest no és un procés fàcil, ja que com també hem anat assenyalant hi ha una suma de factors que ho dificulten: la por a allò desconegut, la reticència al canvi, el paper dels mitjans de comunicació i la criminalització dels immigrants, les polítiques migratòries contradictòries, etc.

El pedagog, en els seus diferents àmbits de treball compta d'un estatus privilegiat, en el sentit que gaudeix d'una capacitat d'influència i d'un camp d'acció estratègic per poder treballar l'*apropament* entre la societat receptora i les persones immigrades, i l'*eliminació dels tòpics* i estereotips que existeixen envers aquests col·lectius.

Apropar

Al Barça hi ha jugadors de nacionalitats diverses: catalans, argentins, francesos, maliencs, brasilers, etc. Tots ells tenen la seva pròpia llengua, la seva cultura, les seves costums i les seves manies. Però quan surten al camp, tots tenen el mateix objectiu: guanyar a l'equip contrari. L'objectiu és clar, així que per a assolir-lo despleguen totes

les seves habilitats i destreses. Al camp tots són iguals, i les diferències que existeixen entre ells són les potencialitats que fan que cadascú aporti un valor afegit a l'equip: un és millor de davanter, l'altre de defensa, l'altre és bo a la porteria. Les diferències sumen i fan que junts siguin un gran equip. Si tots fossin bons de davanter, probablement el porter no donaria l'abast parant gols.

Quan arriba el moment tan esperat en que un d'ells marca un gol: corren, s'abracen, es feliciten i algú fins i tot plora. Junts han aconseguit l'objectiu comú: guanyar. És evident, però, que perquè un equip funcioni és necessari que hi hagi un entrenador que sàpiga veure les potencialitats, les debilitats, el caràcter, la manera de fer de cadascú, per tal d'anar buscant el lloc ideal per a cada un d'ells dins l'equip i per tal d'anar-los acompanyant i reconduint cap al seu objectiu final.

El pedagog ha de ser una mica el *Guardiola* del seu lloc de treball: ha de conèixer bé la gent amb qui treballa, ha de poder veure què pot aportar cadascú, conèixer bé les limitacions que hi puguin haver, i generar espais compartits entre totes les persones, independentment del seu país d'origen o de qualsevol altra cosa que els pugui fer diferents, per tal que puguin relacionar-se, puguin trencar-se els murs que els separen i puguin arribar a conviure plegats sense problemes. És important que el pedagog sigui el facilitador d'aquests espais i que sigui també el dissenyador d'activitats o d'*objectius* comuns. I és que, quan hi ha objectius comuns –com ho és en el cas del Barça, marcar gols–, les persones fan pinya, i en comptes de buscar les coses que els fan diferents per allunyar-se, les busquen per sumar i per tenir més estratègies, més recursos per aconseguir aquests objectius.

Treballant junts per aconseguir una fita es potencia el contacte, la relació, l'empatia, i s'acaben generant vincles de confiança, de respecte, d'amistat, que provoquen indiscutiblement que desaparegui la desconfiança, el recel i la por.

El pedagog ha de ser l'impulsor d'aquestes bones pràctiques que permetin l'acostament de les persones autòctones i estrangeres per tal que, mica en mica, deixin de veure's com estranys i es comencin a veure com a companys, amics o veïns.

Trencar tòpics

“De bon matí, prens cafè colombià i treus a passejar el pastor alemany. Vas vestit amb roba gallega, mentre escoltes flamenc gitano i condueixes un cotxe francès ple de gasolina kuwaitiana. Treballes a l'ordinador de fabricació taiwanesa. Reps una telefonada al mòbil finlandès. Al migdia, l'àpat és gaspatxo andalús i paella

valenciana, la beguda txacolí basc i les postres kiwis neozelandesos. A la tarda, en comptes del serial veneçolà, veus una pel·lícula nord-americana protagonitzada per actors hispans i musicada amb rock britànic. Al vespre, en un pub irlandès, planejes les vacances a Tunísia mentre beus una cervesa alemanya pagada amb euros. Arribada la nit, llegeixes una novel·la catalana mentre xarrupes te marroquí. Cuides la tulipa holandesa i el bonsai japonès. El teu rellotge suís marca la mitja.” Aquest text és extret literalment del *Manual Desmontant Rumors* que l'Oficina d'Acció Social i Ciutadania de l'Ajuntament de Tàrraga va elaborar l'any 2011 amb l'objectiu de desmentir els rumors envers les persones immigrades, argumentant-ho amb informacions vàlides i contrastades.

Hem dit i repetit que la imatge dels immigrants és, en general, negativa. I que ens és més còmode atribuir el rebuig que genera un col·lectiu a les seves característiques que no pas reconèixer que és la nostra incapacitat d'acceptar la seva presència o la nostra manca de voluntat de compartir un cert espai el que ens empeny a rebutjar-los. Ens fa por compartir el que ens pensem que és nostre, ens fa mandra dedicar energies a conèixer l'*altre* i, des de diferents sectors de la societat s'encarreguen de inculcar-nos rumors, tòpics i estereotips perquè ens creiem que realment som diferents i, perquè així, mentre la societat es manté enfrontada i segregada és més fàcil exercir el poder i és més fàcil desviar-nos l'atenció de les coses que realment són importants.

El polític i escriptor argentí Domingo Faustino Sarmiento va afirmar que *La ignorància és atrevida*. La ignorància, el desconeixement, la desinformació són els responsables de que ens creiem que són certes coses que tan sols són rumors, tòpics, estereotips i malentesos, els quals provoquen generalitzacions, homogeneïtzacions i diferenciacions entre col·lectius.

És evident que en aquest aspecte el pedagog pot desenvolupar una tasca molt necessària: detectar els rumors, els estereotips, els tòpics, i fer-ne conscient al col·lectiu a qui s'adreça o amb qui treballa. I, paral·lelament, desmuntar-los oferint arguments, documentació, evidències que demostrin, que facin palès que tots aquests rumors no són més que malentesos, no són més que llegendes urbanes que algú ha fet córrer amb la intenció de segregar i enfrontar a la societat. Només amb un poble il·lustrat podrem lluitar contra les desigualtats i podrem crear una societat més cohesionada i justa.

Totes aquestes prescripcions haurien de formar part de la praxis del pedagog en el seu àmbit de treball i en el seu dia a dia, tal i com ho és per al metge atendre a les persones que pateixen alguna malaltia. Així com el codi deontològic dels professionals de la medicina estableix que *“El deure del metge és prestar atenció preferent a la salut del pacient, atenció que en cap circumstància no interferiran motivacions religioses, ideològiques, polítiques, econòmiques, de raça, sexe, nacionalitat, condició social o personal del pacient ni pel temor d'un possible contagi del metge”*, els pedagogs haurien de signar també un codi ètic en el qual s'establís que el seu deure és comprometre's activament amb la societat i vetllar per tal que no s'esdevinguin situacions de desigualtat, marginació o exclusió social, defensant els drets de totes les persones. I és que l'article 9.2 de la Constitució hi diu textualment: *“Correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social.”* El pedagog ha de ser un dels agents que remoguin aquests obstacles, perquè compta amb la formació i les estratègies necessàries, i perquè els seus camps d'actuació i d'intervenció són claus per a promoure aquests valors.

És evident, però, que per a que tot això sigui possible és essencial i necessari que aquest professional de l'educació, el pedagog, compti amb la **formació** i el **bagatge** necessaris –cal que tingui uns mínims coneixements sobre el fet migratori, sobre la història de les migracions, sobre les lleis i les polítiques existents...; i cal, sobretot, que tingui la seva pròpia opinió sobre el tema-, així com també que sigui una persona amb una **ment oberta, creativa** i, necessàriament, una persona **compromesa** amb la societat. El pedagog, amb els seus coneixements, les seves estratègies i les seves habilitats socials ha de mobilitzar, conscienciar i provocar els canvis necessaris per tal que la nostra societat sigui la societat de tots, una societat cohesionada on no hi hagi exclusió social i on la bona convivència sigui un dret compartit.

Resumint, el pedagog ha de ser un dels **ARQUITECTES** que dissenyi una nova societat on totes les persones que hi viuen hi tinguin cabuda. El pedagog és un dels agents claus per a dibuixar els plànols d'una nova societat integradora i plural.

“Al fin y al cabo, somos lo que hacemos para cambiar lo que somos”

Eduardo Galeano

9. REFERENCIAS BIBLIOGRÀFIQUES

ALEGRE, Miquel Àngel, NADAL, Mònica i OLIVERES, Rosa (2002): *Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració*. Fundació Jaume Bofill, Barcelona.

ÁLVAREZ, Aurelia (1996): *Guía de la nacionalidad española*, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Madrid

ÁLVAREZ, Aurelia (2000): *Movimientos migratorios y derecho de la nacionalidad. Especial referencia a la legislación española vigente y a las propuestas de reformas*, Cursos de derechos humanos de Donostia, Volumen 2, Universitat del País Basc, Bilbao.

ÁLVAREZ, Raquel (2000): *Frontera, Educación e Integración. Apuntes para un diagnóstico*. Editorial Litoformas, San Cristóbal.

AMARA, F. (2004). *Ni putas ni sumisas*. Madrid: Cátedra.

ARANGO, Joaquín (1985): *Las 'Leyes de las Migraciones' de E.G. Ravenstein, cien años después*, Revista Española de Investigaciones Sociológicas, 32, octubre-diciembre.

ARAGON, Joaquín y BALDWIN, Edwards (1999): *Immigration and the Informal Economy in Southern Europe*, Editorial FrankCass, Londres

AYUSO, Anna i PINYOL, Gemma (2010): *Inmigración latinoamericana en España*, Cidob, Barcelona.

BARLEY, N. (2005): *El antropólogo inocente*, Barcelona, Ed. Anagrama

BESALÚ, Xavier (2002): *Diversidad cultural y educación*, Editorial Síntesis, Madrid.

BLANCO, Cristina (2000): *Las migraciones contemporáneas*, Alianza Editorial, Madrid.

CARDOSO, Fernando Henrique i FALETTO, Enzo (1971): *Dependencia y desarrollo en América Latina: Ensayo de interpretación sociológica*, Siglo XXI Editores, Madrid.

CASTLE, Stephan (2004): *Why migration policies fail?*. Ethnic and Racial Studies Vol. 27 No. 2

COMAS, Marta, MOLINA, Encarna i TOLSANAS, Mònica (2008): *Identitats. Educació, immigració i construcció identitària*, Eumo Editorial, Fundació Jaume Bofill, Vic.

CARBONELL, Francesc (2006). *L'acollida. Acompanyament d'alumnat nouvingut*, Eumo Editorial : Fundació Jaume Bofill, Vic.

CARBONELL, Francesc (2007): *Vinguts del centre del món. Socialització dels fills i filles de famílies xineses*, Eumo Editorial: Fundació Jaume Bofill, Vic.

GIBSON, Margaret (1988): *Accommodation without Assimilation. Sikh Immigrants in an American High School*, Cornell University Press, Ithaca , Nova York.

GENERALITAT DE CATALUNYA (2005): *Pla de Ciutadania Immigració 2005-2008*. Departament de Benestar i Família. Secretaria per a la Immigració.

HUNTINGTON, Samuel (2006): *El xoc de civilitzacions i el nou ordre mundial*, Edicions Proa, Barcelona.

IBÁÑEZ, Eduard (2006): *Les migracions: llibertat individual, desafiament col·lectiu*, Quaderns per a la solidaritat, Justícia i Pau, Barcelona.

JACKSON, John Archer (1986): *Migration*, Longman, Nueva York.

MAALOUF, Amin (1999): *Les identitats que maten*, Edicions de La Campana, Barcelona.

MALGESINI, Graciela (1998): *Cruzando fronteras*, Icaria Editorial, Barcelona.

MARTUCCELLI, Danilo (2008). *Etnicidades modernas: identidad y democracia*. Dins: H. BASLEV; D. GUTIÉRREZ (ed.). *Revisitando la etnicidad. Perspectivas transversales*. Mèxic: Herder.

NASH, Mary (2005): *Inmigrantes en nuestro espejo. Inmigración y discurso periodístico en la prensa española*, Icaria Editorial, Barcelona.

PAJARES, Miguel (2005): *La integración ciudadana. Una perspectiva para la inmigración*, Icaria Editorial, Barcelona.

PORTES, Alejandro i RUMBAUT, Rubén G (2001): *Legacies. The Story of the Immigrant Second Generation*, Sage, Nova York.

SAN ROMÁN, T. (1990). *Gitanos de Madrid y Barcelona. Ensayos sobre aculturación y etnicidad*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

SANTAMARIA, Enrique (2002): *La incógnita del extraño. Una aproximación a la ignificación sociológica de la "inmigración no comunitaria"*, Anthropos Editorial, Barcelona.

SCHÜTZ, Alfred (1962): *"Common-sense and scientific interpretation of human action"*, a Collected Papers,1, Nijhof, Den Haag.

SEPA BONABA, Edmundo (1993): *Els negres catalans. La immigració africana a Catalunya*. Fundació Serveis de Cultura Popular. Editorial Alta Fulla, Barcelona.

SERRA, Carles (2006): *Diversitat, racisme i violència*, Eumo Editorial, Vic.

SUÁREZ-OROZCO, C.; SUÁREZ-OROZCO, M. M. (2003). *La infancia de la inmigración*, Edicions Morata, Madrid.

VAN DIJK, Teun (1997): *Racismo y analisis crítico de los medios*, Ediciones Paidós, Barcelona.

VILA FORTUNY, Jordi (1992): *El nacionalisme català. Aportacions a un debat*, Biblioteca Cultural Barcanova, Barcelona.

VI-MAKOME, Inongo. *España y los negros africanos*. Ed. La Llar del Llibre, Col. *Punto de Vista*, num 17. Barcelona 1990.

10. ANNEX

GUIÓ ENTREVISTA

Nom:

Data de naixement:

Lloc de naixement:

Lloc de residència a Catalunya:

Temps que fa que és a Catalunya:

Formació;

Professió:

Context social i econòmic de la migració. Causes personals i expectatives que es plantejaven.

- Com era la teva vida al teu país d'origen previ a l'emigració (context social, econòmic, laboral...)
- Quines causes et van portar a emigrar? Ho vas decidir tu d'emigrar? (en cas de fills que emigressin amb els pares). Si no ho vas decidir tu, com creus que això ha influït en la teva vida?
- Quins factors et van fer decidir a escollir Catalunya com a destí?
- Quines expectatives se't plantejaven?

El record del viatge. Circumstàncies.

- Com recordes el teu viatge fins a Catalunya? Vas tenir dificultats per arribar-hi? Viatjaves sol?

L'arribada.

- Com i on va ser l'arribada? T'esperava algú? On et vas allotjar? Com t'ho vas fer els primers dies? Com et vas sentir? (soledat...).

Els passos principals fins a l'estabilitat en la nova situació.

- Com vas trobar la teva primera feina, l'allotjament...?
- Quin procés has seguit per aconseguir una vida estable a Catalunya?
- Et trobes en una situació regular? Et va costar molt regularitzar la teva situació?

El nou context.

- Què en sabies de Catalunya abans d'arribar-hi? Et vas documentar, vas buscar informació?
- Com va ser el descobriment de la nova cultura: llengua, costums, menjar...? Què és el que més et va sobtar, agradar, disgustar...?
- Et van xocar els canvis en els valors del nou context (s'hi és que n'hi ha): la família, els fills, el fet religiós, l'entorn social?
- La teva cultura i els teus valors d'origen i els del nou context tenen punts en comú, o són molt diferents? Quines semblances i diferències ressaltaries? Valors més positius els valors i la cultura del teu país d'origen o els que has descobert a Catalunya? Quins et sents més teus?

Integració i identitat.

- Què entens per integració? Què creus que és necessari per integrar-se en un nou context?
- Com et van acollir al nou territori? T'has sentit acollit durant tot aquest temps?
- Quins factors, persones, fets, etc. et van ajudar i/o dificultar la teva integració al nou context?
- Creus que les semblances i/o les diferències entre el teu país d'origen i Catalunya afecten la teva integració a Catalunya?
- Et sents integrat?
- Si et preguntessin d'on ets, què respondries?
- Has patit situacions de discriminació pel fet de ser una persona de fora? Creus que aquestes discriminacions dificulten la teva integració?
- D'on ets o d'on et sents?
- Què va provocar que et sentissis per primer cop català? (si és que s'hi sent).
- Els teus fills, d'on són i d'on es senten? (en el cas que tingui fills nascuts aquí o que vinguessin de petits).
- El teu cercle d'amistats d'on és majoritàriament?

- Participes de la vida social del teu municipi/barri/ciutat?
- Parles català? Què has fet per aprendre la llengua i per conèixer la cultura catalana?
- Creus que integrar-te a Catalunya et significa perdre la teva identitat del teu país d'origen?
- Creus que és més fàcil integrar-se a Catalunya ara que fa uns anys?
- Has hagut de renunciar a aspectes de la teva cultura i identitat per tal d'integrar-te a Catalunya? Ho has fet voluntàriament o forçadament?
- Creus que, malgrat els anys que fa que ets aquí, encara et veuen com un estranger? Creus que serà per sempre?

El pas del temps i la mirada al passat.

- Com valors el fet d'haver emigrat del teu país natal?
- Creus que emigrar t'ha canviat com a persona? Com ho valors, en positiu o en negatiu?
- Recomanes emigrar?
- Tens previst tornar algun dia a viure al teu país d'origen? El trobes a faltar el teu país biològic? Què és el que més trobes a faltar?
- Com et sents quan tornes al teu país? Et sents diferent també allà? Et sents estranger al teu país d'origen?
- Tens por que arribi un dia que et sentis més de Catalunya que del teu país d'origen? Per què?
- Qui trobes més a faltar? Què trobes més a faltar? Creus que emigrar t'ha suposat un canvi d'estatus social?
- Quins aprenentatges, reflexions o conclusions n'extreus del fet d'haver emigrat?

Les migracions han estat i són una constant en la història.
Són fenòmens complexos, multidimensionals i multicausals,
en constant evolució i que, en nombroses ocasions,
han estat un factor determinant en les transformacions polítiques,
socials, econòmiques i culturals de les regions d'origen, de destí i de trànsit.
La immigració pot satisfer les necessitats del país d'origen i del país d'acollida.
Però en les societats democràtiques planteja un altre repte:
com integrar als immigrants com a ciutadans de ple dret?
Aquest treball pretén endinsar-nos en la realitat de les migracions actuals
a casa nostra, analitzant-la des d'una vessant teòrica
i apropant-nos també a aquest fenomen a través d'un estudi de casos
amb el qual ens endinsarem en la història de vida
dels veritables protagonistes d'aquest episodi de la nostra història.

MIGRACIONS, INTEGRACIÓ, IDENTITAT I CULTURA